

**Міністерство освіти та науки України
Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки
Географічний факультет
Кафедра економічної та соціальної географії
University of Applied Sciences Wurzberg-Schweinfur
(Університет прикладних наук Вюрцбург-Швайнфурт)**

СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ЧИННИКИ РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

**Матеріали II Міжнародної науково-практичної
Інтернет-конференції**

(м. Луцьк, 19–20 квітня 2018 р.)

**Луцьк
2018**

УДК 911.3:30/33(477.82)(082)
ББК 65.049(4УКР-4ВОЛ)я43
С 90

Рекомендовано до друку вченою радою географічного факультету
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 10 від 3.04.2018 р.)

Рецензенти: **Руденко В. П.** – доктор географічних наук, професор, декан географічного факультету Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;
Шубалий О. М. – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри економіки Луцького національного технічного університету.

Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів : матеріали II Міжнар. наук.-
С 90 **практ. Інтернет-конференції (м. Луцьк, 19–20 квітня 2018 р.) / за ред.**
Ю. М. Барського, С. О. Пугача. – Луцьк : Волиньполіграф, 2018. – 246 с.

У збірнику висвітлюються проблеми сучасної географічної та економічної науки, які були розглянуті на II Міжнародній науково-практичній Інтернет-конференції. Розкриваються питання історії, теорії та методології суспільно-географічних досліджень, регіональних економічних студій, методики викладання географії та краєзнавчої роботи, а також проблеми суспільно-географічних, природно-географічних, рекреаційно-туристських, геодезичних та фотограмметричних досліджень Волині та прилеглих територій.

Для широкого кола фахівців, які працюють у сфері географії, економіки, державного управління, освіти, рекреації та туризму, краєзнавства. Видання також буде корисним для вчителів, аспірантів та студентів, а також усіх, хто цікавиться проблемами регіональних досліджень.

УДК 911.3:30/33(477.82)(082)
ББК 65.049(4УКР-4ВОЛ)я43

© Східноєвропейський національний
університет імені Лесі Українки, 2018
© Колектив авторів, 2018

ISBN 978-617-7129-65-2

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	7
Гукалова І. Інноваційний чинник у трансформації міського простору	7
Бернадська Г., Мамотюк М., Слащук А. Поняття про основні типи населених міських місць	10
Бернадська Г., Яблонська І., Слащук А. Транспортне положення як вид економіко-географічного положення	12
Маковецька Л., Демих Ю. Організаційно-економічні основи розвитку адміністративного району (теоретичний аспект).....	15
Саган Я., Сосницька Я. До питання класифікації кластерних структур	17
Ткачук Т., Лук'янюк Ф., Колос О. Методика дослідження особливостей організації органів влади та місцевого самоврядування	19
ГАЛУЗЕВІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ	22
Лажнік В. Політико-географічні аспекти адміністративно-територіальної реформи в Естонській Республіці	22
Голуб Г., Федчик А. Причини міграцій населення України	25
Голуб Г., Цуркан Я. Напрями підвищення ефективності територіальної організації місцевого самоврядування та шляхи формування самодостатніх територіальних громад у Волинській області	27
Демчук О., Сосницька Я. Виробництво продукції рослинництва фермерськими господарствами Волинської області: суспільно-географічні аспекти	29
Дідух О. Розвиток інформаційного простору Волинської області	31
Дмитрук Д., Сосницька Я. Сучасний стан рослинництва у Львівській області....	33
Житко Ю., Сидорович А. Пространственно-временные тенденции естественного движения населения Брестской области	35
Зінькевич М., Поручинська І. Сучасна демографічна ситуація Рівненської області	37
Ковалевич Л. Роль етнічного чинника у сепаратистських процесах України	39
Кошулинська Т. Міграційний рух населення Закарпатської області	41
Краснопольська Н., Лук'янюк Т. Роль соціально-економічних чинників у територіальному розміщенні господарського комплексу Рівненської області	44
Лихач Д. Проблеми розвитку ріпаківництва у Волинській області	47
Ляшук В., Маковецька Л. Тенденції розвитку поштового та телеграфного зв'язку у Волинській області	49
Малаховський Р., Іванов В., Сливка А. Current demographic trends of Ukraine ..	51
Мельник І. Соціально-економічний розвиток Волинської області	53
Мельник О., Потапова А. Соціально-економічні аспекти міграцій населення Волинської області	55
Мельничук М. Сучасні проблеми й перспективи розвитку плодоовочівництва в Україні	58
Митчик Ю., Пугач С. Особливості поширення соціальної інтернет мережі ВКонтакті на території Волинської області	60
Олещук В., Сосницька Я. Вплив соціально-демографічних чинників на рівень злочинності в Україні	63
Павловська Т., Поручинська І., Поручинський В. Сучасна демографічна ситуація у Волинській області	65
Погребський Т., Трачук Ю. Особливості захворюваності на сифіліс населення Волинської області	67

Поліщук О. Соціальні наслідки старіння населення в Україні	70
Поручинська І., Бікулова О. Особливості відтворення населення у Волинській області і його вплив на формування пропозиції робочої сили	72
Поручинський В., Вілюра Т. Сільськогосподарське підприємство, як елемент територіальної структури агропромислового комплексу	74
Поручинський В., Ковальчук В. Характеристика Привільненської об'єднаної територіальної громади Дубенського району	76
Потапова А., Самчук Д. Чинники регіональної конкурентноспроможності	78
Притула І. Перспективи видобутку сланцевого газу в Україні	81
Пугач С., Хвещук М. Система розселення, як головна передумова формування мережі комунікацій Старовижівського району Волинської області	83
Пятак Д., Пугач С. Соціальне фінансове забезпечення внутрішньо переміщених осіб у Волинській області	86
Сліпчук А. Еволюція поняття «трудовий потенціал» у сучасній науковій літературі	88
Червінська О., Слащук А. Освіта: роль і значення в суспільному розвитку	90
Яроменко О., Осіпчук І. Геопросторова організація музейної мережі Рівненської області	92
ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ УМОВ ТА РЕСУРСІВ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ	96
Ільїн Л. Регіональні особливості поширення озер та штучних водойм України ...	96
Сивий М. Ресурси прісних підземних вод Тернопільщини	98
Вакульчук Г., Вакулюк Л. Проблема озеленення міста Луцьк та шляхи її вирішення	102
Голуб Г., Чевжик О. Виробка енергії з біомаси	104
Міщенко О., Крам Н. Антропогенна перетвореність ландшафтів Горохівського району Волинської області	106
Нетробчук І., Трофимук Т. Маршрутні мікрокліматичні спостереження у місті Луцьку під час проходження польової практики	108
Пасічник М. Оксид кальцію у донних відкладах озер Волинської області	111
Петрик Н., Забокрицька М. Екологічна оцінка якості річкових вод басейну Західного Бугу на території Волинської області	112
Питуляк М., Питуляк М. Оцінка антропогенної перетвореності ландшафтних комплексів Тернопільського Придністер'я	114
Поручинська І., Матвійчук О. Природні умови та ресурси Ярмолинецького району Хмельницької області	117
Potapova A., Slabetska Y. The influence of natural resource potential on the formation of industrial potential of the region	119
Рудик О., Білецький Ю., Павловська Т., Федчик А. Сучасна структура землекористування у Волинській області	121
Стельмащук В., Вакулюк Л. Земельні ресурси Волинської області та їх екологічний стан	123
Федонюк В., Мерленко І., Федонюк М. Рекультивация порушених земель: порівняльний аналіз окремих видів	126
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ	129
Ільїна О., Ткачук Т. Туристичний бренд міст і регіонів України як чинник їх конкурентноспроможності	129
Бернадська Г. Роль белігеративних ландшафтів у формуванні туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області	133

Єрко І. Динаміка туристичних потоків міста Луцька	135
Єрко І., Курочка О. Аналіз туристичної привабливості України	138
Карпюк З., Качаровський Р., Антипюк О. Перспективи лікувально-курортної рекреації на Волині	140
Міщенко О., Смедюк В. Передумови формування санаторної мережі у Ківерцівському районі Волинської області	145
РЕГІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ	148
Забарна Е. Формування регіональних студій в контексті децентралізації влади в Україні	148
Аверіхіна Т., Аверіхін М. Інвестиції в логістичний потенціал регіонів України як фактор економічного зростання	150
Волкова Н. Відтворюючий виробничий процес в системі «суспільство-природа»: методологічний аспект	152
Волошинська О.-І. Виробничий потенціал Київської області	154
Голуб Г., Снопік В. Укроборонпром та його досягнення	156
Єрко І., Янюк І. Діяльність колективних засобів розміщення Одеської області ...	158
Івашин О. Зовнішньоекономічна діяльність Рівненської області	162
Камець Ю. Зовнішньоекономічна діяльність Волинської області	165
Камець Ю. Характеристика інвестиційного потенціалу Херсонської області	167
Козакова О., Уразманова Р. Креативність як рушійна сила регіонального розвитку	169
Краснопольська Н., Папаєвич Н. Теоретичні передумови управління людським потенціалом регіону	171
Краснопольська Н., Філюк Б. Сучасний стан та особливості формування трудових ресурсів ДП «Городоцьке лісове господарство»	174
Крикота О., Маковецька Л. Транспортно-логістичні показники залізничного транспорту Волинської області: оптимізація розвитку	178
Кух К., Сосницька Я. Теоретичні основи дослідження поняття «продовольча безпека»	181
Лихач Д. Трудовий потенціал Запорізької області	183
Логвинова М. Агрокластери як інноваційні форми розвитку аграрної сфери (на прикладі Харківської області)	185
Мельник М. Динаміка та сучасний стан вирощування сої у Волинській області ..	188
Мельник М. Ідентифікація депресивних територій Харківської області та механізми їх розвитку	190
Мельничук М. Особливості функціонування ринку праці Сумської області	193
М'якота Ю., Поручинська І. Місце залізничного транспорту в єдиній транспортній системі України	195
Петровець А., Пугач С. Житлово-комунальне господарство Рівненської області	197
Поручинський В., Коваль С. Соціально-економічні чинники розселення населення у Волинській області	199
Поручинський В., Міщук І. Сучасна зовнішньоекономічна діяльність міста Луцька	201
Притула І. Економічний розвиток районів північної частини Рівненської області..	203
Рассадинова С. Регіональна інноваційно-інвестиційна політика в сфері природокористування в приморських регіонах України	204
Тандрик І. Сучасний стан та перспективи розвитку швейної промисловості України	206
Чак І., Пугач С. Вплив рекреаційної сфери на життєдіяльність населення Шацького району	208

Чередниченко В. Прогнозування та планування розвитку регіонів	210
Швець А. Аналіз експортного продукту і географії експорту у Волинській області	213
Шевчик А., Барський Ю. Перспективи розвитку регіональної біоенергетики (на матеріалах Волинської області)	215
Шульган Ж. Потенціал підприємств аграрного сектору Миколаївської області ...	217
Юрковська Ю. Сучасні тенденції відновлювальних джерел енергії у структурі енергетичного балансу Європи	219
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ	222
Задорожнюк Н. Використання інформаційних технологій в дослідженні регіону	222
СУЧАСНІ ГЕОДЕЗИЧНІ ТА ФОТОГРАММЕТРИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІЙ	224
Bätz С., Uhl А., Brunn А. Satellite based Change Detection of the Volyn Region ...	224
Бернацький А., Шостак А. Модель геоінформаційного сервісу моніторингу транспорту	227
Волошин М., Волошин В. Теоретичні аспекти дешифрування лісів за даними дистанційного зондування	229
Волошин В., Жулінський В. Застосування сучасних геодезичних технологій в інженерних вишукуваннях для встановлення меж земельної ділянки	232
Волошин В., Федорчук В. Теоретичні питання територіального, внутрішньогосподарського та зокремленого землеустрою	234
Нестерук О., Шостак А. Порівняння функціональних можливостей сучасних ГІС	237
Терещук Б., Мельник О. Перспективи, проблеми та переваги застосування растрових моделей в геоінформаційних системах	240
МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ ТА КРАЄЗНАВЧА РОБОТА	243
Бенедюк В., Денисюк В. Творча діяльність школярів у процесі організації позакласної роботи з географії	243
Бенедюк В., Цюприк В. Методичні особливості формування комунікативної компетентності учнів	244

ІСТОРІЯ, ТЕОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

УДК 911

Гукалова Ірина – доктор географічних наук, провідний науковий співробітник Інституту географії НАН України

Інноваційний чинник у трансформації міського простору

Розглянуто процеси, що супроводжують актуальні зміни парадигми міського розвитку. Охарактеризовано концепцію «розумного» міста і досвід реабілітації старопромислових територій в якості прикладів генерації та втілення різного плану інновацій.

Ключові слова: міський розвиток, урбанізація, зміна парадигми, «розумне» місто, інновації.

Gukalova I. V. Innovation Factor in the Transformation of Urban Space. The processes that accompany the actual changes of urban development paradigm are considered. The concept of «smart» city and experience of rehabilitation of old industrial areas as examples of generation and implementation of different innovations are analyzed.

Key words: urban development, urbanization, change of paradigm, «smart» city, innovations.

Місто завжди розглядалося як організоване територіальне поселення, створене діяльністю людей в процесі їх адаптації до географічних і ландшафтних умов, історичних подій функціонування конкретного суспільства. З плином часу такі поселення зазнають величезних якісних змін. Міста ХХІ ст. являють собою складні турбулентні системи, розвитку яких притаманний високий ступінь невизначеності, що значно ускладнює дослідження і розв'язання наявних структурних або функціональних проблем. Провідні урбаністи розглядають великі міста як складно сконструйовані системи, з величезною кількістю переплетених і недосліджених зон і взаємозв'язків, які, тим не менш, в принципі піддаються виявленню і спостереженню [1]. Проте очевидним для всіх стає інше: найбільші мегалополиси світу, глобальні міста володіють певним магнетизмом простору, який надає безліч безпрецедентних можливостей, високотехнологічних переваг і практично необмежених перспектив реалізації людського потенціалу. Водночас, глобальні міста ніколи не входили в «топ» за якістю життя їх мешканців (якщо брати до уваги всі структурні її складові), причини їх «магнетизму» – в їх фінансово-економічній і політичній могутності.

Українські міста тільки прямують в напрямку здобуття рис глобальності і впливовості, але всі вони, незважаючи на накопичення пласту транспортних, екологічних, житлово-комунальних проблем, залишаються незмінними фокусами привабливання населення. Урбанізація, інтенсивне зростання міст і міського населення не скрізь забезпечують гармонійний динамізм, якісне середовище проживання, психологічний комфорт і суспільне здоров'я, тому постає філософське питання зміни парадигми урбаністичного поступу.

Спробуємо сформулювати сутність такої ціннісної трансформації: на зміну «місту як цілісній виробничій системі», «місту як офісу» (лінійне і фрагментарне розуміння) приходять моделі «місто для життя», «місто високої якості життя» (міждисциплінарне, новаторське мислення, що виходить з потреб та інтересів населення). У містах формується особливий динамічний світ, і в цьому сенсі вони виступають агентами інноваційного розвитку. Вслід за інформаційною основою

економіки міст затверджується креативна основа, яка означає розвиток третинного, четвертинного і п'ятинного секторів діяльності, які стають новими головними джерелами міських доходів (туризм, політичні, культурні і спортивні заходи різного рівня, медіа проекти). Але при цьому варто дбати і про збереження історико-географічних, культурних особливостей конкретних міст, їх унікальності. Останній фактор є дуже значимим для інвесторів в їх рішеннях. Також відзначимо, що життєвий простір формується не «зверху-вниз», а виходячи з побажань міської спільноти, мешканців впливати на формування середовища власного проживання. В іншому випадку, мова зразу буде йти про потенційну його конфліктогенність.

Амбітними прикладами реорганізації життєвого простору і втілення інновацій в недалекому минулому став Дубай, а наразі виступає і Абу-Дабі – провідні міста Об'єднаних Арабських Еміратів. Вони часто слугують прикладами демонстрації креативності, але навряд чи - життєздатності створеного модернового урбаністичного середовища. Колись суцільна пустеля, сьогоднішнє узбережжя Перської затоки стало полігоном реалізації гігантських проектів, вражаючих своєю масштабністю і респектабельністю, технологічністю. Проте, чи є цей урбаністичний ландшафт, зовсім нетиповий для даної місцевості, тим середовищем, де відтворюється життя, характерне для даної країни в усіх своїх барвах? Чи є життя населення у цих відомих перлинах гармонійним, перспективним, вмонтованим у простір, чи навпаки – це життя всупереч тій об'єктивній реальності, яка існує навколо? Наскільки виправдана ціна такого штучно створеного обличчя?

Тим не менш, курс на креативність та інновації надає багато переваг. В цьому плані дуже перспективною слід вважати концепцію «smart city» (розумного міста), яка передбачає впровадження інновацій в усіх сферах життєдіяльності міст на основі інформаційно-комунікаційних технологій і/або нових технологічних рішень, що означає концентрацію інтелекту за наступними напрямками [2]:

управління (ефективна взаємодія органів влади на різних територіальних рівнях, підвищення якості державних послуг за рахунок введення електронного урядування тощо);

– *населення* (нові технології і рішення, які забезпечують рівний доступ до знань для всіх верств суспільства);

– *середовище проживання* (екологічні («зелені») проекти і технології енергозбереження);

– *мобільність* (інтелектуальні транспортні системи і нові логістичні рішення);

– *економіка* (нові бізнес-можливості, у т.ч. за рахунок електронної торгівлі);

– *умови та якість життя населення* (оновлена система охорони здоров'я, соціального обслуговування тощо).

Далеко не всі країни світу готові до впровадження «розумних» моделей трансформації міст за різних причин, включаючи дефіцит критичної маси матеріальних і нематеріальних ресурсів, а також ментальну неготовність до самостійної постановки такого завдання. Проте необхідність стратегічного планування та розвитку на засадах інновацій усвідомлена в більшості країн світу, у т.ч. в Україні. Перехід до нового урбаністичного мислення можливий, тим більше, що в багатьох країнах накопичений досвід діяти і за «превентивною», і за «реактивною» схемою запровадження потрібних змін. Зокрема, зіткнувшись з втратою традиційних джерел життєзабезпечення, завдяки винахідливості, нестандартним рішенням, управлінські команди багатьох міст світу (Детройта, Балтимора, Клівленда, Барселони, Гельсінкі, Роттердама, Страсбурга, Карлсруе та ін.) зуміли перетворити свої мінуси на плюси, повернувши депресивний стан в джерело нових можливостей. Здатність гнучко і швидко змінити вектор розвитку, перебудувати мислення і здобути необхідні компетенції є більш важким завданням, ніж пояснити причини стагнації міст відсутністю інвестицій у ту чи іншу сферу. В зв'язку з цим, на перший план

висувається потреба у збереженні і розвитку інтелектуального потенціалу, якою в сучасних реаліях України, демонстративно нехтують. Від якості і компетентності людського потенціалу залежить майбутнє як міст, так і держави загалом. З іншого боку, важлива синергетика взаємодії між населенням і органами управління.

Візьмемо, наприклад, старопромислові райони і міста, які є таким саме простором інновацій, незважаючи на багатоманітність проблем їх розвитку. Досвід втілення принципів і прийомів реабілітації колишніх промислових територій як частини міського простору на території іншого призначення є, і немалий (Рур – парк Емшер на місці колишніх шахт, околиці Лейпцигу – ландшафтне перетворення колишніх буровугільних родовищ і т.д.). Саме у старопромислових районах реалізуються два основних типи інновацій – технічні (технологічні) і управлінські (організаційні, економічні, соціальні, правові). Технологічні інновації визначають рівень розвитку і реалізації наукових досягнень, а управлінські – охоплюють процеси, пов'язані із регулюванням соціально-економічного життя як суспільства загалом, так і кожного суб'єкта господарювання. Організоване перетворення «тканини» міського (урбанізованого) простору визначає комплекс реабілітаційних заходів, що охоплюють різні сфери життя. Цей комплекс має включати реструктуризацію – безпосередньо зміну структури економіки і системи управління міським простором заради оптимізації структури міського господарства, ревіталізацію – процес пожвавлення міського простору через створення нової якості середовища; реновацію – встановлення нових зв'язків міста з оточуючим середовищем. Метою територіальної реабілітації є покращення якості міського простору, а відповідно – якості життя населення, її сутність – у максимально ефективному використанні можливостей території, забезпеченні її збалансованого розвитку, підвищенні конкурентоспроможності.

В українських містах існує величезна потреба в оновленні міського простору, адже в країні змінився характер урбанізації. Після десятиліть державного регулювання зростання міст, функціонального зонування міських територій, на перший план висунулися економічні і соціальні інтереси приватних суб'єктів економіки, які вільно обирають місце для своєї діяльності. Державні капітальні вкладення у розвиток території і міст змінилися приватними інвестиціями, що підпорядковані ринковим законам і розраховані на отримання прибутку. В таких умовах зростає значення довготривалих стратегій міського розвитку, де враховано, що гармонійність і збалансованість міста – це не кінцевий стан, а безперервний і креативний процес постійного вдосконалення міського простору на інноваційних засадах і з метою покращення якості життя населення.

Список використаних джерел: 1. Jacobs J. *The Death and Life of Great American Cities*. New York : Random House, 2011. – 598 p. 2. Steinert K., Marom R., Richard P. etc. *Making Cities Smart and Sustainable // The Global Innovation Index 2011*. Fontainebleau : INSEAD, 2011. – P. 87–95.

Бернадська Галина – аспірант кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Мамотюк Марія – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Слащук Андрій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Поняття про основні типи населених місць

Розглянуто поняття «розселення населення» та «поселення». Виділено основні групи поселення, подано їх характеристики. Проаналізовано головні функції основних типів населених місць.

Ключові слова: розселення населення, поселення, типи населених місць.

Bernadska H., Mamotiuk M., Slashchuk A. Concept is About the Basic Types of the Inhabited Places. A concept "resettlement of population" and "settlement" are considered. The basic groups of settlement are distinguished, their descriptions are given. The main functions of basic types of the inhabited places are analyzed.

Key words: resettlement of population, settlement, types of the inhabited places.

Розселення населення – це результат процесів розподілу і перерозподілу населення по території країни у формі мережі і системи населених пунктів.

У соціально-економічній географії сформувалися два підходи до дослідження розселення: 1) морфологічний; 2) функціональний. Відповідно до цих підходів, утвердилися поняття «мережа населених пунктів» і «система розселення», які якісно характеризують різні сторони процесу і стану розселення.

Мережа поселень – сукупність усіх населених пунктів, розташованих на будь-якій території (в тому числі країни), яка характеризується людністю, густотою, взаєморозміщенням і конфігурацією ареалів.

Система розселення – територіально цілісна і функціонально взаємопов'язана сукупність поселень – формується з розвитком виробництва і системи обслуговування в межах мереж поселень. Інтенсивність зв'язків є основним критерієм визначення її меж і розвиненості [2, с. 146].

Первинними формами геопросторової організації розселення є поселення. Поселення – це компактна територія, на якій розташована група будівель з інфраструктурою для забезпечення постійної життєдіяльності людей.

Кожне поселення характеризується багатьма ознаками. Так, для комплексної географічної оцінки потрібно знати чисельність і склад його жителів, розподіл їх за зайнятістю, народногосподарське значення поселення, функції в економічному і культурно-політичному житті країни, зв'язки з іншими поселеннями, економіко-географічне положення, історію його виникнення і розвитку.

Враховуючи величину поселень (тобто людність) і їхні функції, усі поселення поділяють на дві групи: міські і сільські. Міські поселення є центрами зосередження населення, безпосередньо не пов'язаного із сільським господарством. Це міста і селища міського типу. Міста і їх системи є найбільш концентрованою формою зосередження населення і господарства на визначеній території. Приблизно 1,5 %

площі освоєної і заселеної суші займають урбанізовані ареали. Спеціалісти ООН вважають містами усі поселення, населення яких більше 20 тис. осіб [1, с. 156].

За економічними і культурними функціями серед міст виокремлюють: багатофункціональні міста, що поєднують політико-адміністративні, культурні та економічні функції (такі міста, здебільшого, є центрами національних чи регіональних систем розселення); промислові центри; торгово-фінансові (чи галузі сфери послуг); транспортні центри (наприклад, міста-порти), науково-освітні центри; міста-курорти, або рекреаційні центри тощо. Міських поселень, що виконують якусь одну економічну функцію, дуже мало, більшість з них виконують кілька функцій одночасно. Причому чим більша чисельність населення міста, тим більше в нього економічних і культурних функцій.

За величиною (людністю) виділяють такі категорії міст: міста-мільйонери (понад 1 млн осіб); найбільші міста (500 тис. - 1 млн осіб.); великі (100 - 500 тис. осіб.); середні (50 - 100 тис. осіб.); малі (менше 50 тис. осіб) [3, с. 234].

У складі міських поселень знаходяться селища міського типу і міста, які займають неоднакове положення в системі поселень країни. Селища міського типу, виконують роль міжгосподарських центрів, і в переважній більшості знаходяться на межі між сільськими і міськими поселеннями, вони є своєрідною перехідною ланкою від села до міста. Селища міського типу – це ядра розвитку виробництва у сільській місцевості і їх вивчення потрібне для виявлення їх ролі і місця в майбутній системі розселення.

У географічній літературі є поняття «місцевий центр», яке розглядається як населений пункт з особливими адміністративними, організаційно-господарськими, виробничими і культурно-побутовими функціями, що забезпечує йому стійкі зв'язки з іншими поселеннями навколишньої території [1, с.164].

В Україні, згідно із затвердженим у 1981 році «Положенням про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР», до категорії міст районного підпорядкування були віднесені селища, які мають промислові підприємства, комунальне господарство, державний житловий фонд, мережу соціально-культурних закладів та підприємств побуту, з чисельністю населення понад 10 тис. жителів, серед яких не менше двох третин становлять робітники, службовці та члени їх сімей [5].

До категорії селищ міського типу відносять, згідно того ж положення, населені пункти, розміщені при промислових підприємствах, будовах, залізничних вузлах, гідротехнічних спорудах, підприємствах по виробництву і переробці сільськогосподарської продукції, а також населені пункти, на території яких розташовані вищі та середні спеціальні навчальні заклади, науково-дослідні установи, санаторії та інші стаціонарні лікувальні та оздоровчі заклади, що мають державний житловий фонд з чисельністю населення понад 2 тис. жителів. В окремих випадках до категорії селищ міського типу відносять населені пункти з чисельністю населення менше 2 тис. жителів, але більше 500 осіб, якщо вони мають близьку перспективу економічного і соціального розвитку, зростання кількості населення [5].

Розселення, особливо сільське, дуже тісно пов'язане з природними й історичними особливостями території. Населення в сільських поселеннях зайнято переважно в сільському господарстві. У розвинених країнах сільські жителі становлять 10-20 % населення. Багато країн, що розвиваються, досі залишаються слабо урбанізованими, переважно сільськими. Але й в індустріальних, і в країнах, що розвиваються, сільське розселення як органічна складова всього розселення зберігає своє значення.

За функціональними особливостями сільські поселення поділяються на три типи: 1) сільськогосподарські, 2) несільськогосподарські, 3) змішані. Сільськогосподарські поселення відрізняються від інших типів переважаючою

часткою зайнятого населення у сільському господарстві. Такі поселення переважають у країнах, що розвиваються. Несільськогосподарські поселення виникають у тих країнах, де розвивається промисловість і сфера послуг, а міський спосіб життя поширюється у сільській місцевості. Населення таких поселень зайняте переважно в не аграрних видах діяльності. Виділяють такі типи несільськогосподарських поселень: промислові, транспортні, лісопромислові, рибацькі, рекреаційні, наукові. У таких поселеннях, зазвичай, добре розвинена сфера послуг. Несільськогосподарські поселення переважають у розвинених країнах світу. До змішаного типу належать такі сільські поселення, населення яких зайняте і в сільському господарстві, і в промисловості, і на транспорті, і в інших галузях економіки [2, с. 157].

Існують дві головні форми сільського розселення: групова і розсіяна (дисперсна). Практично в кожній країні трапляються обидві форми. Конкретні райони їхнього поширення залежать від особливостей природи, історичного й економічного розвитку країни.

За оцінкою Державної служби статистики України, станом на 1 жовтня 2017 року міське населення України становить 69,1 %, сільське – 30,9 %, що свідчить про зменшення сільського населення з попередніми роками [4].

Отже, розміщення населення на території та розподіл його за різними типами поселень називають розселенням. Населення розміщене вкрай нерівномірно. Це зумовлене природними, історичними, демографічними та економічними причинами. Розрізняють два типи поселень: міські та сільські.

Список використаних джерел: 1. Голиков А. П. Вступ до економічної і соціальної географії. Підручник / А. П. Голиков, Я. Б. Олійник, А. В. Степаненко. – К. : Либідь, 1997. – 320 с. 2. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії. Навч. посібник / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2001. – 560 с. 3. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії. Підручник / О. І. Шаблій. – Львів : Вид. центр ЛНУ ім. І. Франка, 2003. – 444 с. 4. Державна служба статистики України. Населення України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 5. Указ Президії Верховної Ради Української РСР «Про порядок вирішення питань адміністративно-територіального устрою Української РСР» від 24.05.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua>.

УДК 911

Бернадська Галина – аспірант кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Яблонська Ірина – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Слащук Андрій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Транспортне положення як вид економіко-географічного положення

Розглянуто основні поняття транспортного положення. Проаналізовано «транспортне положення» як один з основних видів економіко-географічного положення, виділено основні аспекти транспортного положення.

Ключові слова: транспортне положення, економіко-географічне положення (ЕГП), транспортний фактор.

Bernadska H., Yablonska I., Slashchuk A. Transport Positional as Type of Economic and Geographical Position. The basic concepts of a transport position are considered. A "transport position" as one of basic types of economic-geographical position is analyzed, the basic aspects of a transport position are distinguished.

Key words: transport position, economic-geographical position (EGP), transport factor.

Поняття економіко-географічне положення (ЕГП) має не лише велике теоретичне, але й значне практичне значення. ЕГП присутнє відносно країн, районів, регіонів, міст, конкретних підприємств, сільськогосподарських об'єктів, родовищ тощо. Пояснюється це тим, що будь-який економічний об'єкт, економічна одиниця знаходиться в певних просторових, економічних взаємозв'язках з іншими об'єктами, одиницями і ці зв'язки мають певне значення для їх взаємного розвитку, функціонування. Категорія ЕГП була запропонована у 20-х роках І. Г. Алкіним, а пізніше детально розроблена М. М. Баранським і введена в науку як самостійне поняття. В ширшій розробці й обґрунтуванні цього питання брали участь І. М. Маєргойз, Є. Лейзерович, В. Н. Бугроменко та інші [3, с. 43].

Кожен з авторів виділяв певні властивості та види ЕГП. Так, І. М. Маєргойз виділив такі види ЕГП: I. Природна сторона ЕГП – фізико-географічне положення і його елементи, які мають важливе значення. II. ТП (транспортне положення). Міста і шляхи сполучення тісно взаємозв'язані у своєму розвитку. III. Вирішальну роль відіграє економічний характер і тенденції розвитку тих територій, з якими досліджуване міське поселення тісно взаємозв'язане [4, с. 68].

М. М. Баранський відзначав, як одну із найбільш важливих властивостей ЕГП – історизм, тобто змінність у часі. Проте, найбільш мобільною його складовою є транспортне положення (ТП). До того ж саме поняття ЕГП передбачає наявність відстаней між об'єктами, взаємодію між ними. Все це реалізується за допомогою транспорту [1, с. 87]. Тому економ-географи приділяють ТП особливе значення, виділяючи його із ряду інших видів ЕГП. Про особливе значення ТП говорить і той факт, що в багатьох роботах на початку йдуть дебати про складність і багатокомпонентність ЕГП, а тільки після цього фактично розглядається ТП. Оскільки в обох випадках територіальні відношення обов'язково реалізуються через транспорт, деякі автори стверджують, що існує транспортне положення I (ТП–1) – власне транспортне положення; транспортне положення II (ТП–2) – по суті економіко-географічне положення [6, с. 103].

ТП тісно переплітається з багатьма іншими видами ЕГП (тими, де територіальні відносини реалізуються через транспорт): промислово-географічним положенням, аграрно-географічним, збуто-географічним, демографічним, транзитним положенням та іншими.

Не існує району, тим більше міста, з ідеальним паливно-географічним, енерго-географічним, метало-географічним, продовольчо-географічним, приморським, вузловим, машинобудівним положенням, ідеальним положенням відносно трудових ресурсів і т.д.

При розгляді багатьох видів ЕГП слід враховувати ТП об'єкта. Візьмемо для прикладу клас основних територіальних відносин – відносини до елементів суспільного виробництва, вид ЕГП – промислово-географічне; підвид ЕГП відносно джерел енергії. Цей підвид реалізується шляхом транспортування енергії. Для забезпечення підприємств сировиною, робочою силою, ринками збуту потрібно враховувати можливості ТП міста. Так, відомо, що при розміщенні народногосподарського об'єкту враховуються різні фактори. Одним із самих вагомих є транспортно-географічний фактор. Від стану ТП залежить розвиток інших видів

економіко-географічного положення. Наприклад, для сільськогосподарської продукції існує певний ареал, в межах якого економічно вигідно перевозити цю продукцію. При зміні, покращенні ТП цей ареал збільшується, з'являються можливості розширювати зв'язки [5, с. 43].

Транспортне положення виділяється на основі відношення економіко-географічного об'єкта до транспорту як елемента суспільного виробництва, що характеризує наявність життєво-важливих зв'язків даного об'єкта з іншими об'єктами.

Особливо важливе значення транспортне положення має для міст: транспортне положення визначає напрямок і спосіб реалізації зв'язків міста з іншими економічними і природними об'єктами, впливає, в певній мірі, на формування його народногосподарської функції, на динаміку зростання чисельності населення.

Транспортне положення є одним із основних (у багатьох випадках) факторів розміщення народногосподарських об'єктів, впливаючи тим самим на конфігурацію територіальної структури [3, с. 67].

Безпосередній вплив на розміщення промислових підприємств має також сировинний фактор, паливно-енергетичний, водний, споживчий і фактор робочої сили. Дія транспортного фактора – фактора «відстані» – як би опосередковане цими факторами. Транспортний фактор, немов ввібрав в себе вплив решти факторів розміщення виробництва, відіграє роль своєрідного фокуса [6, с. 155].

Бугроменко В. Н. визначає транспортне положення як складову частину економіко-географічного положення досліджуваного об'єкта, що характеризує його надійність життєво важливих зв'язків, які здійснюються транспортом [2, с. 56]. Маєргойз І. М. уточнив, що розташування міських поселень повинне враховувати потужність (пропускну здатність) шляхів сполучення, ступінь їх завантаження і вартість перевезення [4, с. 75].

Якщо застосувати формулу М. М. Баранського при розгляді ТП населеного пункту, то відношення останнього до лежачих поза його межами інших населених пунктів, родовищ корисних копалин тощо, будуть в переважній більшості відношеннями до транспорту. Ці відношення характеризуються як відстанями, так і іншими показниками. Це, наприклад, зв'язність, топологічна доступність, синтезуючі у собі сукупність умов. При яких стають можливими відношення по транспорту. У число цих умов входить і сама віддаль зв'язку, і тип зв'язку, її технічні особливості – характер покриття автодоріг, пропускну здатність і т.д., а також конфігураційні особливості мережі [1, с. 135].

Транспортне положення перш за все залежить від віддалі об'єкта, від постачальників основних видів ресурсів і споживачів його продукції. Істотно впливає на ТП в транспортній мережі, яке визначається кількістю і значенням шляхів, на перетині або закінченні яких об'єкт знаходиться. Впливає рівень технічної досконалості і пропускну здатність транспортних шляхів, об'єм і склад вантажопотоків. Певний вплив на ТП мають природні умови та інші умови.

Таким чином, ми можемо стверджувати, що транспортне положення має велике теоретичне і практичне значення як вид економіко-географічного положення. Як вже було сказано, ТП настільки вагоме і взаємозв'язане, переплетене з економіко-географічним положенням, що його значення неможливо недооцінити, адже не завжди можна з повною впевненістю говорити про те, де проявляється вплив ЕГП, а де транспортне положення (часто їх важко розмежувати). На жаль, транспортно-географічному положенню як і ЕГП зараз незаслужено приділяється надто мало уваги географами економічного спрямування.

Список використаних джерел: 1. Баранский Н. Н. Экономическая география. Экономическая картография / Н. Н. Баранский. – М. : Географгиз, 1960. – 286 с. 2. Бугроменко В. Н. Транспорт в территориальных системах / В. Н. Бугроменко. – М. : Наука, 1987. – 111 с. 3. Григорович М. В. Транспортно-географічне положення.

Географічна енциклопедія України / М. В. Григорович. – К. : Українська енциклопедія, 1993. – 273 с. 4. Маергойз И. М. Методика мелкомасштабных экономико-географических исследований / И. М. Маергойз. – М. : Изд-во МГУ, 1981. – 137 с. 5. Топчієв О. Г. Основи суспільної географії / О. Г. Топчієв. – Одеса : Астропринт, 2001. – 236 с. 6. Шаблій О. І. Основи загальної суспільної географії / О. І. Шаблій. – Львів, 2003. – 207 с.

УДК 911

Маковецька Лариса – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Демих Юлія – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Організаційно-економічні основи розвитку адміністративного району (теоретичний аспект)

Проаналізовано особливості формування економіки адміністративного району у господарській системі країни. Визначено економічний та організаційний механізми управління господарським комплексом адміністративного району.

Ключові слова: адміністративний район, економіка, бюджет.

Makovetska L. O., Demuh J. I. Organizationally-Economic Bases of Development of Administrative District (Theoretical Aspect). The peculiarities of the formation of the administrative region economy in the economic system of the country are analyzed. The economic and organizational mechanisms of management of the administrative complex of the administrative district are determined.

Key words: administrative district, economy, budget.

Адміністративний район у сфері економіки держави є свідченням децентралізації господарської діяльності і управління та підвищення ролі місцевого самоврядування. Залишається актуальним питання пошуку шляхів поєднання інтересів територій локального рівня із загальнонаціональним, створення механізмів, які б забезпечили економічні основи цілісності країни і недопущення неоправданої територіальної та господарської замкнутості і відокремленості [2, 4].

Економіка адміністративного району відображає здатність різних економічних суб'єктів ефективно здійснювати господарську діяльність на внутрішньому регіональному рівні і базується на мікроекономічній виробничій функції, тобто врахуванні найбільш ефективної дії місцевих чинників виробництва – робочої сили, ресурсів, економічних зв'язків конкретних підприємств тощо [5].

Через адміністративні райони відбувається управління економіки країни з урахуванням місцевої специфіки. У сучасних умовах, коли регіональні суб'єкти наділені значними повноваженнями можливостей внутрішньо регіонального управління, складаються умови, за яких такі території несуть відповідальність за реалізацію загальнодержавної регіональної соціально-економічної політики, самовідтворення і розвиток, самозабезпечення основних стандартів життєдіяльності.

Важливу роль у виконанні функцій самоврядування в регіоні покладено на фінансово-бюджетну діяльність. Районні та обласні ради відповідно до закону «Про місцеве самоврядування в Україні» (ст. 2, 60) відображають спільні інтереси

територіальних громад сіл, селищ, міст і від їх імені управляють об'єктами їх спільної власності, чим задовольняють спільні потреби територіальних громад [2]. Основним інструментом їх управлінської діяльності у виконанні основної функції - забезпеченні спільних інтересів територіальних громад сіл, селищ, є районний бюджет як основний фінансовий ресурс. Даний закон (ст. 42, 43) за місцевими державними адміністраціями закріплює також норму складання та виконання районних і обласних бюджетів, а також делегує їм повноваження районних і обласних рад щодо планування і забезпечення збалансованого економічного і соціального розвитку відповідної території, що, у свою чергу, обмежує основний принцип місцевого самоврядування - правову та організаційну самостійність районних та обласних рад, оскільки внутрішньоорганізаційні функції делегуються іншій за своєю природою структурі - органу державної виконавчої влади.

Сучасна правова база ще не повністю відповідає вимогам реалізації соціальних функцій у регіоні. Бюджети різних за своїм економічним потенціалом територій, не концентрують достатніх ресурсів для виконання поставлених перед ними завдань і як результат існують регіони-донори та дотаційні регіони. Держава з позицій єдиного господарського комплексу впливає на бюджети окремих територій через трансферти, надання дотацій та інші економічні механізми регіональної орієнтації. Механізм перерозподілу загальнонаціонального багатства, свідчить про єдність господарського комплексу країни, в якому економіка кожного конкретного регіону виступає як окрема ланка визначеної системи.

Якщо у великому регіоні проблема депресивності економічного розвитку характерна лише для окремої його частини, наприклад адміністративного району то питання активізації його господарської діяльності вирішується через розроблення та впровадження регіональних програм розвитку з найбільш важливих галузей економіки. Джерелами фінансування цих проблем може бути регіональний, а в окремих випадках і національний бюджети.

Поєднання централізованих механізмів регіонального розвитку, з активною діяльністю регіональних владних та економічних структур кожного конкретного адміністративного району може забезпечити його прискорений розвиток. Бюджетний механізм регулювання територіальних соціально-економічних процесів може застосовуватись і в інших країнах Східної Європи [3].

Економіка кожного адміністративного району має свою внутрішню структуру, механізми управління і функціонування, міжрегіональні зв'язки та не є обмеженою та ізольованою, притаманна їй внутрішня територіальна дискретність. Найбільше значення для економічного розвитку визначених територій має їх поділ з позицій територіального поділу праці, адміністративно-економічного управління, виділення територій з різним станом ринків праці, товарів та послуг тощо. Саме такі ринкові елементи є інтеграторами економіки різних регіонів, перетворюючи господарство кожного регіону в єдину господарську систему країни, а іноді беручи участь і у формуванні транснаціональних регіонів [2].

Ефективний розвиток адміністративного району може бути забезпечений тільки при відповідному рівні комплексності управління і планування, який розуміють як поєднання та узгодження управлінського впливу різних органів із метою максимального кінцевого результату діяльності при найкращому використанні наявних ресурсів. Адміністративний район як суспільно-географічну систему з цією метою можна розглядати в складі двох підсистем – керованої та керуючої. Керована підсистема – збалансована за ресурсами сукупність комплексів із відповідною виробничою та соціальною інфраструктурою. Керуюча підсистема повинна забезпечувати координацію діяльності керованих об'єктів у відповідності із завданнями і наявними ресурсами. Об'єкти керуючої системи формують функціонально-управлінську структуру районного комплексу [5].

Список використаних джерел: 1. Волик С. В. Удосконалення механізмів сталого розвитку регіонів України як запорука стабільності держави / С. В. Волик // *Держава та регіони. Серія : Державне управління.* – 2012. – № 2. – С. 145-149. 2. Джаман М. О. Теорія економіки регіонів : навч. посіб. / М. О. Джаман. – К. : ЦУЛ, 2014. – С. 319-324. 3. Коломийчук В. С. Соціально-економічний розвиток адміністративного району : теорія, методологія, практика / В. С. Коломийчук. – Тернопіль : Терно-Граф, 1998. – 320 с. 4. Литвин В. М. Адміністративно-територіальний устрій України : ретроспективне бачення і перспективи реформування / В. М. Литвин // *Вісник Національної академії наук України.* – 2016. – № 8. – С. 58-70. 5. Охоцький І. Л. Вплив способу формування органів місцевого самоврядування у адміністративному районі на соціально-економічний розвиток держави [Електронний ресурс] / І. Л. Охоцький // *Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Управління : зб. наук. пр. / Акад. муніцип. упр.* – Київ, 2016. – Вип. 2. – С. 422-431. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvamu_upravl_2010_2_52.

УДК 911.3

Саган Яна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Сосницька Ярослава – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

До питання класифікації кластерних структур

У роботі розкрита суть поняття «кластер». Висвітлено підходи до визначення особливостей формування кластерних утворень. На основі різних підходів проведено класифікацію кластерних структур та розкрито їх особливості.

Ключові слова: кластер, кластерна структура, класифікація.

Sagan J., Sosnitska J. To the Question of Classification of Cluster Structures. In process the exposed essence of concept "cluster". Going is reflected near determination of features of forming of cluster formations. On the basis of different approaches classification of cluster structures is conducted and their features are exposed.

Key words: cluster, cluster structure, classification.

Новою формою господарювання у господарському комплексі є кластери. Теоретичні та практичні аспекти кластеру досліджують багато вітчизняними та зарубіжними науковцями і трактують дану категорію по-різному. Однак переважно всі визначають кластер як об'єднання підприємств за територіально-галузевою ознакою, які співпрацюючи, сприяють зростанню власної конкурентоспроможності. Наголошуючи на територіальній ознаці ідентифікації кластера, вчені наголошують важливість їх створення для соціально-економічного розвитку регіону [1].

Поняття «кластер» – відносно нове у суспільно-географічній науці і немає чіткого визначення, оскільки ця форма господарювання не є чітко окресленою як організаційно-правова форма і дуже часто такі структурні елементи взаємодіють між собою на договірних відносинах, проте між собою не закріплені юридично.

До наукового вжитку термін «кластер» ввів американський економіст М. Портер. Вчений визначає кластер, як групу географічно сусідніх взаємопов'язаних компаній і

пов'язаних з ними організацій, які діють в окремій сфері і характеризуються спільною діяльністю і взаємодіючи один з одним.

Економісти стверджують, що галузева кластеризація зводиться до правил "чотирьох К": концентрації підприємств в одному географічному районі; кооперації з високим рівнем розвитку; підвищенні конкурентоспроможності продукції; завоюванні й отриманні клієнтів [2].

Кластерна організація розвитку агропромислового виробництва передбачає формування на певній території замкнутих циклів: виробництво, зберігання, переробка та реалізація сільськогосподарської продукції на засадах інтеграції з використанням механізмів кооперації та корпоратизації для одержання учасниками кластерів конкурентоспроможної продукції й підвищення прибутковості [6].

Кластерні об'єднання – на сьогоднішній день є однією з найефективніших форм організації інноваційних процесів, форм регіонального розвитку, за якої на ринку конкурують вже не окремі підприємства, а цілі комплекси, які скорочують свої витрати завдяки спільній технологічній кооперації компаній. Об'єднання у кластери формують специфічний економічний простір з метою розширення сфери вільної торгівлі, вільного переміщення капіталу та людських ресурсів, а отже, виконують функції структуроутворюючих елементів глобальної системи [3].

Досі не існує єдиної системи класифікації кластерів, що ускладнює процес їхньої ідентифікації та більш детального вивчення. Проте найбільш всезагальною та широковживаною вважається наступна класифікація кластерів.

За класифікаційними ознаками виділяють наступні кластерні структури:

1. *За типом партнерських відносин*: формальні і неформальні кластери [3].

2. *За географічним розташуванням*: локальні кластери (об'єднання з підприємств одного міста); регіональні кластери (об'єднання з підприємств окремого регіону); національні кластери (об'єднання підприємств різних регіонів країни); міжнародні кластери (об'єднання підприємств різних країн); транскордонні кластери (побудовані на використанні конкурентних переваг співробітництва між підприємствами сусідніх країн).

3. *За масштабом впливу*: мікрокластери (рівень суб'єкта господарювання); мезокластери (рівень регіону); макрокластери (рівень країни); мегакластери (рівень декількох країн).

4. *За напрямом інтеграційних відносин*: вертикальні (відносини з індивідуальними покупцями і постачальниками, які базуються на персональних контрактах або контактах); горизонтальні (відносини з іншими суб'єктами господарювання); змішані – найпоширеніша форма [5].

5. *За галузевою специфікою*: дискретні кластери (підприємства, що виробляють продукти та складаються з дискретних компонентів (автомобілебудування, авіаційна промисловість, суднобудування, інші галузі машинобудівного комплексу, організації будівельної галузі і виробництва будівельних матеріалів)); процесні кластери (утворюються підприємствами так званих процесних галузей: хімічної, металургійної, харчової, целюлозно-паперової промисловості, сільського господарства); інноваційні кластери (розвиваються у секторах: нові технології, біотехнології, нові матеріали. Включають велику кількість нових компаній, що виникають в процесі комерціалізації технологій і результатів наукової діяльності, яка здійснюється у навчальних закладах; творчі (пов'язані зі здійсненням творчої діяльності); туристичні (складаються з підприємств різних секторів, пов'язаних з обслуговуванням туристів, (готелі, громадське харчування, транспортні підприємства, виробники сувенірної продукції та ін.)); транспортно-логістичні (комплекс інфраструктури і компаній, що спеціалізуються на зберіганні, супроводженні і доставці вантажів та пасажирів наземних, повітряних, морських, річкових транспортних засобів); змішані (можуть поєднувати ознаки кількох видів кластерів) [4].

6. *За організаційно-економічними ознаками*: італійські (об'єднання великої кількості малих підприємств для підвищення конкурентоспроможності); японські (формується навколо підприємства-лідера); фінські (високий ступінь інновацій, серед обов'язкових учасників – сектор науки); американські (висока конкуренція, яка передбачає налагодження тісних взаємозв'язків); індійсько-китайські (ключову роль відіграє держава, основна увага зосереджена на іноземні інвестиції, що приносять сучасні технології).

7. *За ступенем розвитку*: на стадії виникнення (деякі учасники агломерації починають кооперувати між собою, реалізуючи спільні можливості); ті, що розвиваються (приєднуються нові учасники кластера, формуються формальні або неформальні інститути співпраці); зрілі кластери (розвинені зв'язки всередині кластера та налагоджене співробітництво з іншими); на стадії трансформації (зі зміною технологій та процесів, можлива трансформація в один або декілька нових кластерів).

Список використаних джерел: 1. Березівський П. С. *Організація виробництва в аграрних формуваннях. Навч. посібник* / П. С. Березівський, Н. І. Михайлюк. – К. : ЦУЛ, 2005. – С. 39-105. 2. Божидарнік Т. В. *Особливості формування агропромислових кластерних структур на прикладі Волинської області* / Т. В. Божидарнік // *Економічний форум*. – №3. – 2011. – С. 25-29. 3. *Концепція створення кластерів в Україні [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://www.me.gov.ua>. 4. Павлюк А. П. *Кластерна модель регіональної економіки : теоретико-методологічні засади* / А. П. Павлюк // *Продуктивні сили України*. – 2009. – № 1. – С. 105-113. 5. Семенов Г. А. *Створення кластерних об'єднань в умовах нової економіки : Монографія* / Г. А. Семенов, О. С. Богма. – Запоріжжя : КПУ, 2008. – 244 с. 6. Чорнодон В. І. *Кластерна організація розвитку агропромислового виробництва* / В. І. Чорнодон // *Економіка АПК*. – №5. – 2010. – С. 337–341.

УДК 911.3

Ткачук Тетяна – студент 6 курсу географічного факультету

Східноєвропейського національно університету імені Лесі Українки

Лук'янюк Федір – студент 5 курсу географічного факультету

Східноєвропейського національно університету імені Лесі Українки

Колос Олександр – студент 5 курсу географічного факультету

Східноєвропейського національно університету імені Лесі Українки

Методика дослідження особливостей організації органів влади та місцевого самоврядування

Розглянуто використання системи методів при аналізі територіальної організації органів влади та місцевого самоврядування. Головна увага приділяється системному підходу, який охоплює створення взаємопов'язаної системи понять і методів, які є основою теоретико-методологічних досліджень. Він базується на розгляді державної влади та місцевого самоврядування як складної політико-географічної системи з рядом взаємопов'язаних елементів. Структурно-функціональний метод є однією з найважливіших форм застосування системного підходу в дослідженні політико- та суспільно-географічних

явищ і процесів. Широко використовуються статистичний, літературний, описовий, картографічний, інституціональний методи.

Ключові слова: методика, системний підхід, місцеве самоврядування, територіальна громада.

Tkachuk T., Lukyanuk F., Kolos O. Methodology for Studying the Peculiarities of the Organization of Government and Local Self-government. The use of the system of methods in the analysis of the territorial organization of the authorities and local self-government is considered. The main attention is paid to the systematic approach, which involves the creation of an interconnected system of concepts and methods that are the basis of theoretical and methodological research. It is based on the consideration of state power and local self-government as a complex political-geographical system with a number of interrelated elements. Structural-functional method is one of the most important forms of application of a systematic approach in the study of political and socio-geographical phenomena and processes. Widely used statistical, literary, descriptive, cartographic, institutional methods.

Key words: methodology, systematic approach, local self-government, local community.

Аналіз територіальної організації органів влади та місцевого самоврядування повинен базуватися на використанні системи методів. Можна виділити основні групи методів дослідження: загальнонаукові та спеціальні. Загальнонаукові методи дозволяють проникнути в суть процесів, явищ та об'єктів у цілому. На необхідності пізнання всієї політико-географічної цілісності об'єктів і явищ наголошували ще класики науки [2].

Серед загальнонаукових методів найбільш уживаними є системний підхід, структурний аналіз і синтез, районування, картографування, статистико-економічний, математико-географічного моделювання, балансовий і нормативний.

У процесі дослідження головна увага приділяється системному підходу, який охоплює сукупність існуючих методів і прийомів, що використовуються для досягнення певної мети – створення взаємопов'язаної системи понять і методів, які є основою теоретико-методологічних досліджень. Він базується на розгляді державної влади як складної політико-географічної системи з рядом взаємопов'язаних елементів.

Структурно-функціональний метод є однією з найважливіших форм застосування системного підходу в дослідженні політико- та суспільно-географічних явищ і процесів. Його можна визначити як дослідницький прийом, що полягає в розділенні об'єкта на складові, вивченні зв'язків між ними й визначенні місця і ролі всіх складових у функціонуванні об'єкта як цілого, за збереження ним своєї цілісності у взаємодії із зовнішнім середовищем. Застосування структурно-функціонального методу в дослідженні політичної системи суспільства передбачає виокремлення елементів її структури, основними з яких є політичні інститути, з'ясування особливостей їх функціонування та зв'язку між ними.

При дослідженні розвитку і формування територіальної організації органів влади та місцевого самоврядування використовується також статистичний метод. Його застосування означає збирання і одержання первинних статистичних даних з використанням статистичних збірників та іншої статистичної інформації. Також проводиться опрацювання цих даних, їх узагальнення, аналіз відповідно до мети дослідження. За допомогою цього методу можна виявити динаміку розвитку процесу [1].

Літературний метод передбачає детальне вивчення спеціальної політико-географічної літератури з питань організації органів державної влади та місцевого самоврядування. Історичний метод застосовується у тісному поєднанні з аналізом просторових аспектів адміністративно-територіальних змін. Значення історико-політичного базису формування адміністративно-територіального устрою минулого

необхідно для розуміння сучасного стану його функціонування, а також для успішного реформування органів влади в регіоні.

Важливим при дослідженні територіальної організації органів влади та місцевого самоврядування є картографічний метод. Цей метод дає можливість нанести на карту зміни адміністративного строю території та часову динаміку політико-географічних явищ. Він використовується на всіх етапах досліджень – від збирання даних до розробки нових наукових матеріалів.

Важливу роль у суспільно-географічних дослідженнях органів державної влади відіграє інституціональний метод. Під соціальними інститутами (від лат. institutum — установлення, установа) розуміють певні сукупності соціальних норм, як встановлених правил поведінки, та об'єднання людей, у тому числі організації, що складаються і діють на їх основі. Соціальні норми можуть бути моральними, релігійними, правовими, політичними тощо. Відповідно розрізняють моральні, релігійні, правові, політичні та інші інститути. Соціальні інститути виконують у суспільстві регулятивну, організаційну, виховну та інші функції. Вони є механізмами саморегуляції спільного життя людей, регулюють і опредмечують діяльність людини. Найважливішу роль у здійсненні регулятивної функції серед соціальних інститутів відіграють моральні й правові інститути [3].

Використання терміна інститут для позначення сукупності правових норм, що регулюють певну групу однорідних і взаємопов'язаних суспільних відносин, є характерним для правознавства. У суспільній географії зазначений термін використовується переважно для позначення різноманітних політичних організацій.

Застосування інституціонального методу в суспільно-географічному дослідженні органів державної влади та місцевого самоврядування передбачає виокремлення, аналіз і систематизацію різноманітних політичних організацій як політичних інститутів: держави та її органів (глави держави, парламенту, уряду тощо), політичних партій, громадських організацій, засобів масової інформації, органів місцевого самоврядування та ін. Оскільки такі організації створюються і функціонують на основі здебільшого правових норм, то застосування інституціонального методу в суспільній географії передбачає просторовий аналіз політико-правових інститутів.

Отже, кожен із названих вище методів, допоможе в суспільно-географічному дослідженні провести історико-географічний аналіз зміни системи адміністративно-територіального устрою, аналіз організаційних та правових засад розвитку місцевого самоврядування, розкрити історичні особливості процесу формування та реалізації державної політики розвитку територіальних громад, дати розгорнутий аналіз сучасним процесам децентралізації, визначити проблеми, що пов'язані із функціонуванням органів державної влади та місцевого самоврядування та узагальнити перспективні напрямки подальшого реформування адміністративно-територіального устрою регіону.

Список використаних джерел: 1. *Територіальна організація влади в Україні : навч. посіб. / Ю. О. Куц, В. В. Мамонова. – Х. : Вид-во ХарPI НАДУ «Магістр», 2013. – 212 с.* 2. *Територіальна громада : управління розвитком : [монографія] / Ю. О. Куц, О. В. Решевець; за заг. ред. Ю. О. Куца – Х. : Константа, 2013. – 540 с.* 3. *Місьцеве самоврядування в Україні : євроінтеграційний шлях : колект. моногр. / за заг. ред. Р. М. Плюща. – К. : РІДНА МОВА, 2016. – 808 с.*

ГАЛУЗЕВІ СУСПІЛЬНО-ГЕОГРАФІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ

УДК 911.3:342.26(474.2)

Лажнік Володимир – кандидат географічних наук, доцент, професор кафедри міжнародних відносин і регіональних студій Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Політико-географічні аспекти адміністративно-територіальної реформи в Естонській Республіці

Розглянуто політико-географічні аспекти адміністративно-територіальної реформи в Естонській Республіці, яка була завершена восени 2017 р. З'ясовано мету та підходи до реформування системи місцевого самоврядування в Естонії. Проаналізовано зміни в системі адміністративно-територіальних одиниць країни.

Ключові слова: адміністративно-територіальна реформа, волость, децентралізація, мааконд, місцеве самоврядування, муніципалітет, Естонія.

Lazhnik V. Political-geographical aspects of administrative-territorial reforms in the Republic of Estonia. The political-geographical aspects of administrative-territorial reform in the Republic of Estonia are considered, which was completed in the fall of 2017. The purpose and approaches to the reform of the system of local self-government in Estonia are outlined. Changes in the system of administrative-territorial units of the country are analyzed.

Key words: administrative-territorial reform, volost, decentralization, maakond, local self-government, municipality, Estonia.

На сучасному етапі реформування системи адміністративно-територіального поділу (АТП) України важливим питанням є вивчення досвіду реформування місцевого самоврядування та децентралізації владних повноважень у країнах світу. Реформування системи адміністративно-територіального поділу країни, особливо на низовому рівні завдяки формуванню об'єднаних територіальних громад, дасть змогу значно підвищити ефективність вирішення питань місцевого значення й передати від центральних органів влади частину повноважень по управлінню територіями на рівень регіональних і місцевих органів самоврядування. У цьому контексті цікавим є досвід балтійських країн, які здійснили реформи свого АТП, успадкованого від радянської централізованої управлінської системи. На особливу увагу заслуговує аналіз наслідків реформи АТП в Естонії, в якій відбулося укрупнення місцевих громад, що надало змогу регіонам і територіям Естонії отримати реальну свободу дій щодо реалізації адміністративно-територіальної реформи.

Історія Естонії свідчить про давні традиції місцевого самоврядування (ест. *kohalik omavalitsus*), які склалися на естонських землях, починаючи з XIII ст., коли естонські міста отримували особливий статус на основі т. зв. Любецького права, а пізніше – Гамбурзького (Ризького) права. Після входження території сучасної Естонії до складу Російської імперії на початку XVIII ст. система АТП неодноразово змінювалася. Після Першої світової війни, коли Естонія у 1918 р. здобула незалежність, у 1920 р. вона була поділена на 11 маакондів (повітів). За радянських часів система АТП Естонії також неодноразово змінювалася й у 1987 р. в республіці було 15 районів і шість міст республіканського підпорядкування. Ця система АТП збереглася й після відновлення незалежності в 1991 р., проте райони стали

називатися маакондами (повітами) й деякі з них змінили назву. Міста республіканського підпорядкування були включені до складу повітів. У 1989 р. в Естонії був прийнятий закон «Про місцеве самоврядування», однією з найсуттєвіших компонент якого була децентралізація владних повноважень з акцентом на посилення ролі місцевих органів влади. До 1993 р. місцеве самоврядування здійснювалося на двох ієрархічних рівнях: перший – селища, села й міста, другий – повіти. У лютому 1995 р. парламент Естонії (Рійгікогу) прийняв Закон про адміністративний поділ території, в якому закріплювалася дворівнева система АТП і порядок внесення змін у межі адміністративних одиниць та їх назв. Конституція Естонії, що була прийнята на референдумі у 1992 р., та закон про місцеве самоврядування від 1993 р наділили місцеві громади правом законодавчої ініціативи. У такий спосіб громадяни Естонії отримали широкі права самостійно вирішувати на місцях власні проблеми.

У 1997 р. Консервативна партія Естонії й деякі міністри запропонували провести зміни АТП на низовому рівні, зокрема скоротити кількість місцевих органів влади скоротити на 2/3. Проте запропонована реформа затягнулася, отримавши низку критичних зауважень. Через негативний природний приріст населення, наслідки його еміграції та посилення урбанізаційних процесів в естонському суспільстві все частіше стало підніматися питання проведення реформи АТП, спрямованої на зменшення кількості органів місцевої влади й збільшення їхнього економічного потенціалу. Проте через певні політичні причини й сильного супротиву місцевих владних структур реформа не могла бути проведена у такій формі раніше й тільки з 2004 р. держава запропонувала уряду субсидію на злиття дрібних місцевих самоуправлінь. Протягом 1997–2008 рр. 47 місцевих органів влади за власною ініціативою приєдналися до 20 муніципалітетів. У наступні роки деякі політики виступали з аналогічними пропозиціями, проте вони були відхилені міністром фінансів Сіймом Калласом [5]. Тільки в 2013 р. міністр регіонального розвитку Сійм Кійслер запропонував план адміністративної реформи й законопроект, який передбачав злиття місцевих органів влади з встановленими центрами тяжіння й зменшення їх кількості в три рази. З 2015 р. почалася активна фаза адміністративно-територіальної реформи, коли уряд визначив один із п'яти пріоритетів у процесі реформування державного управління та місцевого самоврядування. Під час реформи планувалося розробити нову модель фінансування для місцевих органів влади й процес добровільного злиття муніципалітетів для проведення виборів у 2017 р. 6 липня 2016 р. Рійгікогу прийняв закон про адміністративну реформу Естонії, за яким встановлювалися терміни закінчення процесу злиття невеликих громад й критерій кількості жителів у волостях (не менше 5000 осіб). Для органів місцевого самоуправління, які не бажали об'єднуватися, передбачалася обов'язкова аффіліація. Органам самоврядування була дана можливість до кінця 2016 р. прийняти рішення про добровільне об'єднання. З 213 чинних на той момент самоврядувань 160 прийняли рішення про добровільне злиття на етапі ініціативи місцевих органів. Варіанти об'єднання решти самоврядувань визначив Уряд Естонії. Винятки були передбачені для невеликих острівних муніципалітетів (Рухну, Кіхну, Вормсі й Муху) та малонаселених муніципалітетів площею не менше 900 км², а також для чотирьох культурно й географічно зв'язаних з об'єднанням місцевих органів влади, якщо в них проживає не менше 3500 міських жителів. Політична координація адміністративно-територіальної реформи проводилася під керівництвом прем'єр-міністра Естонії, а міністр державного управління відповідав за розробку законодавства в регіональному секторі Міністерства фінансів.

Основною метою адміністративно-територіальної реформи було забезпечення ефективності місцевого самоврядування в питаннях надання громадських послуг, використання переваг для розвитку регіонів та підвищення конкурентоспроможності,

а також забезпечення більш рівномірного регіонального розвитку. Реалізація адміністративної реформи також ґрунтувалася на цілях реформування державного управління в управлінні державною адміністрацією, що полягає у забезпеченні високої якості та доступності державних послуг та економії коштів. Відповідно до мети, передбачалася зміна адміністративно-територіальної організації волостей і міст, а саме укрупнення одиниць самоврядування шляхом добровільного, а в деяких випадках, і примусового злиття. До середини літа 2016 р. в естонських муніципалітетах проживало в середньому (враховуючи великі й середні міста) 6178 жителів, тоді як середнє медіанне значення складало 1827 осіб. Тільки в 41 муніципалітетах (19 %) проживало понад потрібних 5000 осіб. Середня площа муніципалітетів складала 204,08 км² [2].

Реформа АТП проходила у два етапи: перший етап передбачав добровільне об'єднання громад, другий етап передбачав обов'язкове з'єднання неефективних муніципальних утворень. Це дало змогу врахувати інтереси громад й вирішити питання, що вимагали додаткової уваги під час децентралізації. Протягом 2017 р. муніципалітетам, які добровільно об'єднувалися, була виділена більш висока державна субсидія. Під час укрупнення муніципалітетів допускалося об'єднання органів місцевої влади, які географічно розміщувалися в різних повітах. Реформа вступила в силу восени 2017 р., коли 15 жовтня були проведені місцеві вибори в новоутворені міські й сільські муніципалітети. Адміністративно-територіальні зміни набули чинності в день оголошення результатів виборів (тобто на наступний день після опублікування рішення про реєстрацію членів місцевих рад) [4]. Нові волосні самоуправління розпочали роботу 1 січня 2018 р.

Таким чином, після майже 20 років планування, обговорення й дебатів адміністративно-територіальна реформа в Естонії була фактично завершена. Після її завершення в Естонії до кінця 2017 р. кількість місцевих самоврядувань (общин) зменшилася з 213 (30 міських та 183 волосні) до 79: 15 міст-муніципалітетів та 64 волості [1]. Відбувся перехід від дворівневої системи місцевого самоврядування до однорівневої, що є найсуттєвішою зміною в системі АТП Естонії. Після реформи повітовий рівень місцевого самоврядування (виборні повітові думи й повітові управи) був ліквідований. Повітові управи почали здійснювати державні функції на місцях, а повітовий старійшина став представником держави у повіті. Після завершення реформи селища міського типу були трансформовані у села або міста, які отримали автономний статус. Внаслідок проведеної реформи навіть найслабше сільське муніципальне утворення досягло такого якісного рівня розвитку, як й велике. Окрім того, міста й села здійснюють свої управлінські повноваження на однакових правових засадах. Злиття самоврядувань супроводжувалося зміною повітових кордонів, коли з одного повіту волость або її частина приєднувалася до самоврядування, підпорядкованого іншому повіту. За час реформи назви багатьох сіл (більшість із них розміщена в маакондах Сааремаа та Вірумаа) були змінені, через те, що в одному й тому муніципалітеті не повинно бути декілька сіл з однойменними назвами. Загалом змінилися назви 50 сіл, дев'ять сіл повністю зникли після приєднання до інших волостей [3]. Середній розмір волості став 512 км², тоді як до реформи він становив 180 км². Найбільшою волостью стала волость Сааремаа, яка нині має площу території в 2705 км². Причому тепер тільки 15 волостей мають чисельність населення менше 5000 осіб, тоді як до реформи 169 волостей мали населення менше визначеного критерію. Також у результаті реформи АТП були змінені межі повітів: повіт Іда-Вірумаа втратив частину території на південному заході, а повіт Вірумаа збільшив свою територію за рахунок повіту Пилвамаа [1]. Також частково змінилися межі ще в семи повітах. У повітах Тартумаа, Пярнумаа й Вірумаа чисельність населення збільшилася на 3,7–2,9 тис. осіб, тоді як у Західному регіоні вона зменшилася на 3,6 тис. осіб, а в повіті Іда-Вірумаа на 3,5 тис. осіб. Повіт Ляенемаа втратив 17 %

населення, а повіт Пілвамаа – 9 %. У нових кордонах збільшилася чисельність населення в повіті Вирумаа (на 8 %).

Отже, досвід реформування системи АТП в Естонській Республіці може слугувати прикладом для України, особливо у питаннях децентралізації владних повноважень й створення об'єднаних територіальних громад та розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування й державними адміністраціями на місцях. В умовах укрупнення адміністративних одиниць необхідно прагнути до добровільного об'єднання територіальних громад, тільки тоді реформа буде ефективною, як показує досвід Естонії та інших країн світу.

Список використаних джерел: 1. *Административно-территориальная реформа в Эстонии (2017) [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://ru.wikipedia.org/wiki/>.* 2. *Эйнманн Андрес. Посмотрите, что характерно для муниципалитетов Эстонии до административной реформы / Андрес Эйнманн // Postimees. – 2016. – 7 июня.* 3. *Ääremärkmeid haldusreformi paberitelt // Sirp. – 2017. – 24 november.* 4. *Kõik omavalitsuste ühinemised ja liitumised on jõustunud // Rahandusministeerium. – 2017. – 13.11.* 5. *Lõhmus Alo. Tarmo Loodus: meie vallad on muutunud vaid riigi ripatsiks / Alo Lõhmus // Maaleht. – 2012. – 11 oktoober.*

УДК 911.3

Голуб Геннадій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Федчик Аліна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Причини міграцій населення України

Тези присвячені дослідженню проблем причини міграцій населення України. Подана інформація про найголовніші причини, які зумовлюють міграцію населення в Україні.

Ключові слова: міграції населення, причини міграцій, міграційні процеси, мігранти.

Golub G. S., Fedchyk A. P. Causes of Migration of the Population of Ukraine. Abstracts, devoted to the study of the causes of migration of the population of Ukraine. Information is provided on the main reasons that cause the migration of the population of Ukraine.

Key words: population migration, reason of migration, migration processes.

Україна – багатонаціональна держава, де поряд з українцями проживає більш ніж 110 інших національностей, а саме: росіяни, євреї, білоруси, молдавани, болгары, поляки, угорці, румуни, греки, гагаузи, кримські татари та німці. Територія України у всі часи була ареною активних міграційних процесів. В історії України міграції ніколи не припинялися.

Людина має багато життєвих потреб. Серед основних право на житло, визначення етнічної приналежності, право на «такий життєвий рівень, включаючи їжу, одяг, житло, медичний відхід і соціальне обслуговування, що необхідні для підтримки здоров'я і добробуту його самого і родини, право забезпечення на випадок безробіття, хвороби, інвалідності, настання старості чи іншого випадку втрати засобів до існування з незалежних від його обставин». Наведена цитата з Загальної Декларації прав людини саме і характеризує природно – антропологічні, чи, як їх частіше недостатньо точно називають – соціальні права. Усі вони в значній мірі

реалізуються завдяки наявності такої біотичної (природно – антропологічної) умови, як територіальність, тобто можливість осілого проживання у визначеному місці, у колі близьких людей, визначеному житлі [1].

Одним з критеріїв класифікації, як ми відзначили, виступають причини міграції. Обставини, що зумовили переселення, можуть мати як об'єктивний характер (військові дії, екологічна катастрофа), так і суб'єктивний (незадоволеність індивідом своїм середовищем у суспільстві).

З іншого боку, фактори міграції (сукупність рушійних сил, що впливають на міграційні процеси) і її причини (те, що безпосередньо пояснює процес перенаселення) поділяються на позитивні (притягуються) і негативні (відразливі), однак виявити їх верховенство в конкретному випадку досить складно.

Автори вважають, що якщо у прийнятті рішення про перенаселення переважає вплив другої групи факторів («поїду куди завгодно, лише б не залишатися тут»), то превалюють виштовхуючі фактори. Якщо ж переважає потреба переселитися в конкретний регіон, то вирішальними виявляються фактори тяжіння [2, с. 244].

С. К. Бондарева виділяє цілий ряд груп потреб – мотивів міграції – прагнення до «кращої долі», міграції з заздрості до жителів більш благополучних місць, міграції через комплекс неповноцінності і т. д. [3, с. 48-50].

Вона ж наголошує, що головним мотивом міграції є пошук благополучного життя, а добробут має два базових аспекти – матеріальне благополуччя і безпеку. Отже, серед основних причин міграції населення України, можна виділити наступні:

1. Високий рівень безробіття.
2. Низький рівень заробітної плати.
3. Непотрібність фаху на батьківщині.
4. Зникнення деяких галузей виробництва або їх скорочення.

5. Економічна нерозвиненість окремих регіонів або не повна їх переорієнтація на ринкову економіку (це стосується особливо Західної України, де майже відсутні великі промислові підприємства, а статус «загальносоюзного курорту» цей регіон втратив, через що було значну частину трудових ресурсів, яка переміщується у Східну Україну або до сусідніх держав).

6. З міркувань безпеки – міграції у зв'язку з розпадом СРСР з колишніх союзних республік російського населення – рееміграція, народів інших національностей у зв'язку із загостренням міжетнічних відносин, військових конфліктів і зіткнень, переслідувань, обмеження в правах, також через екологічні лиха і техногенні катастрофи, торкнулися райони країни і загрожують здоров'ю населення;

7. З соціально-економічних міркувань – прагнення до більш повної реалізації свого творчого потенціалу («відплив умів», переїзд молоді в міста з сільської місцевості), пошук роботи в нових регіонах у зв'язку з негативними наслідками становлення ринкової економіки – спаду виробництва і закриття галузей промисловості, скорочення чисельності збройних сил і т. д. Рушійні сили міграції, об'єктивно зумовлені диспропорціями між частинами країни, між поселеннями, розбалансованістю окремих сфер у середині міст і регіонів.

Отже, у сучасних умовах найбільш важливими рушійними силами – факторами міграції вважаються територіальна диференціація рівня і якості життя, зайнятості населення, демографічних структур, соціально-політичної обстановки, безпеки людського життя, в деяких випадках екологічної ситуації [4, с. 11-12].

Список використаних джерел: 1. *Світова економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pulib.if.ua/part/1658>.* 2. *Солонінко К. С. Міжнародна економіка. Навч. посібник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://books.br.com.ua/7480>.* 3. *Твердохліб В. Н. Миграционные процессы в Украине : состояние и перспективы [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://h.ua/story/275534/>.* 4. *Хомра А. У. Миграция населения : вопросы теории, методики исследования / А. У. Хомра. – К. : Наукова думка, 1979. – 148 с.*

Голуб Геннадій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Цуркан Яна – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Напрями підвищення ефективності територіальної організації місцевого самоврядування та шляхи формування самодостатніх територіальних громад у Волинській області

Розроблено основні напрями підвищення ефективності територіальної організації місцевого самоврядування, обґрунтовані шляхи формування самодостатніх територіальних громад і стратегії їх економічного саморозвитку, а також шляхи поліпшення взаємодії органів державної влади і місцевого самоврядування як фактор удосконалення управління територіальною організацією суспільства у Волинській області.

Ключові слова: адміністративно-територіальний устрій, децентралізація, територіальна громада.

Golub G., Tsurkan Ya. Directions of Increasing the Effectiveness of the Territorial Organization of Local Self-Government and Ways of Forming Self-Sufficient Territorial Communities in the Volyn Region. The main directions of increasing the effectiveness of the territorial organization of local self-government are developed, the ways of formation of self-sufficient territorial communities and strategies of their economic self-development are grounded, as well as ways of improving the interaction of state authorities and local self-government as a factor of improving the management of the territorial organization of society in the Volyn region.

Key words: administrative division, decentralization, local community.

У Волинській області продовжуються процеси децентралізації влади та здійснення адміністративно-територіальної реформи, вживаються відповідні дієві заходи щодо подальших шляхів та принципів їх впровадження. Зокрема, працюють регіональні робочі групи з підготовки та реалізації плану заходів, спрямованих на підтримку добровільного об'єднання територіальних громад, підготовки проектів змін до Перспективного плану формування територій громад Волинської області, на засіданнях яких обговорюються проблемні питання, що виникають у процесі об'єднання територіальних громад, аналізуються розрахунки фінансової спроможності ОТГ у запропонованих форматах [3].

Серед концептуальних підходів до вирішення проблеми вдосконалення територіальної організації місцевого самоврядування можна виділити два підходи: переважно політичний, який передбачає встановлення території муніципального утворення як результат боротьби за право розпоряджатися місцевими ресурсами між суб'єктами, що представляють різні інтереси, а також прагнення кожної з груп інтересів отримати в своє розпорядження максимально можливу кількість ресурсів для досягнення власних цілей, і переважно функціональний, при якому території муніципалітетів формуються на основі ефективного виконання функцій, покладених на місцеве самоврядування.

На жаль, реформа з децентралізації влади у Волинській області розпочалася без дотримання більшості із зазначених чинників, що негативно вплинуло на загальний хід реформування та становить загрозу щодо її кінцевого результату. Із-за

причин, про які йшлося вище, не вдалося основну роботу завершити до місцевих виборів 30 квітня 2017 року. Після цього об'єднавчий процес ускладнився, адже переконати новообраних сільських, селищних, міських голів та депутатів місцевих рад у потребі об'єднання з потенційною втратою свого статусу буде набагато важче. Доводиться сподіватися на позитивні тенденції в ОТГ, що стануть прикладом для тих, хто ще сумнівається, а також активізацію роботи посадових осіб, державних і громадських структур, відповідальних та задіяних у цьому процесі. Значною буде роль підтримки з боку держави новостворених ОТГ, а також вчасно прийняті законодавчі та нормативно-правові акти [2].

Напрями підвищення ефективності територіальної організації місцевого самоврядування та шляхи формування самодостатніх територіальних громад у Волинській області:

- Реформування має ґрунтуватися на громадівському, на противагу державницькому, принципі побудови базового рівня та шляхом укрупнення існуючих громад до рівня їх спроможності через етапи добровільного, добровільно-примусового та примусового об'єднання. Однак інертність та потенційний спротив сільських громад, брак кваліфікованих кадрів на місцях гальмуватимуть процес добровільного об'єднання, а недосконалість законодавства призводитиме до виникнення конфліктів, ефективність розв'язання яких, у тому числі у судах, зведе нанівець саму реформу.

- Розукрупнення існуючих районів до оптимально обчисленого рівня для виконання делегованих повноважень і формування громад навколо центрів економічного розвитку. Так, центр економічного тяжіння (село, селище, місто) береться за основу формування на рівні громади. При цьому на рівні поселень у складі розукрупненого району мають функціонувати органи самоорганізації населення. Таким шляхом мають бути створені дієздатні та спроможні територіальні громади як сталі, з огляду на демографічні тенденції, утворення із високим рівнем субсидіарності з надання послуг в об'єднаних громадах.

- Процес передачі управлінських повноважень місцевим органам влади повинен відповідати наступним вимогам: передача проводиться відповідно до принципу субсидіарності; передача окремих управлінських повноважень здійснюється на підставі спеціального законодавчого акту з можливими додатковими угодами і/або договорами; процедура супроводжується передачею необхідних матеріальних, фінансових, інформаційних та інших ресурсів – від держави до місцевих органів влади; передані повноваження зберігають державно-правову природу. При цьому органи державної влади контролюють як виконання переданих повноважень, так і використання переданих засобів і ресурсів, зберігають право давати вказівки («імперативні консультації») з приводу реалізації; встановлюється відповідальність перед державою за невиконання або неналежне виконання делегованих державних повноважень місцевим органам влади в межах переданих фінансових, матеріальних, інших ресурсів.

Виявилось, що переважна більшість із них через надмірну подрібненість і надзвичайно слабку фінансову базу виявилися неспроможними виконувати повноваження місцевого самоврядування. Нині існуюча в Україні система місцевого самоврядування не відповідає потребам суспільства. Функціонування місцевого самоврядування не спрямоване на реалізацію його головного призначення – створення та підтримку сприятливого життєвого середовища, необхідного для всебічного розвитку людини, надання громадянам якісних та доступних публічних послуг на основі сталого розвитку дієздатної громади. Відтак реформа найперше має врегулювати проблему ефективності функціонування місцевого самоврядування на базовому рівні. Обмеження ж децентралізації лише ліквідацією державних

адміністрацій на районному рівні та утворенням виконавчих комітетів рад на рівні районів та областей є концептуально помилковим.

В сучасних умовах необхідно наділити органи місцевого самоврядування достатніми повноваженнями та ресурсами, щоб вони забезпечили комплексний розвиток на своїх територіях і надання людям доступних та якісних послуг. А вже пізніше можна здійснювати реформування системи управління державою та її територіальний устрій.

При цьому мають бути враховані такі принципи при формуванні нових територіальних громад:

- розселенський, тобто територія громад має базуватись на вже сформованих системах розселення; функції поселень при цьому мають розширюватись, а при встановленні меж громад необхідно враховувати регіональні особливості розселення;
- територіальний, тобто громади мають охоплювати компакту територію, всі пункти на якій матимуть високий ступінь транспортної доступності;
- демографічний, тобто враховувати тенденції відтворення населення, зміну його вікової структури, міграційні потоки;
- соціально-економічний, тобто громада має здійснювати економічну діяльність в межах своєї території, яка здатна забезпечити повсякденні потреби людей; ця діяльність має базуватися на ефективному використанні місцевих ресурсів;
- самоврядний, тобто представляти інтереси громад, забезпечувати їх право на самоврядування [1].

Список використаних джерел: 1. Мельничук А. Децентралізація влади : реформа №1 [аналітичні записки]. – К. : ЦОП «Глобус» ФОП Кравченко Я. О. – 2016. – 35 с. 2. Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» №157-VIII від 05.02.2015 р. 3. Розпорядження КМУ №993-р від 23.09.2015 р. «Про затвердження перспективного плану формування територій громад Волинської області».

УДК 911.3

Демчук Ольга – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Сосницька Ярослава – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Виробництво продукції рослинництва фермерськими господарствами Волинської області: суспільно-географічні аспекти

Показана роль фермерських господарств у виробництві продукції рослинництва Волинської області. Проаналізовано структуру та тенденції розвитку різних галузей рослинництва у фермерських господарствах. Висвітлено регіональні особливості розвитку рослинництва у даній категорії господарств регіону дослідження.

Ключові слова: фермерські господарства, посівна площа, валові збори, урожайність.

Demhcyk O., Sosnitska J. Production of Goods of Plant-Grower by the Farms of the Volyn Area : Sosial-Geographical Aspects. The shown role of farms is in the production of goods of plant-grower of the Volyn area. A structure and progress of different industries of plant-

grower trends are analyzed in farms. The regional features of development of plant-grower are reflected in this category of economies of research region.

Key words: farms, sowing area, gross collections, productivity.

Частка фермерських господарств у загальному виробництві сільськогосподарської продукції області становить 8,1%. Найбільша частка фермерських господарств у виробництві сільськогосподарської продукції усіма категоріями господарств спостерігається у Турійському (25,3%), Володимир-Волинському (15,7%) та Локачинському (13,7%) районах, а найменша у Ратнівському (0,6%), Камінь-Каширському (0,5%) і Маневицькому (0,2%) районах.

Аналіз статистичних даних свідчить про те, що 85,2% усіх фермерських господарств Волинської області мають рослинницький напрям ведення господарства. Лише у Ківерцівському, Рожищенському, Любомльському, Маневицькому та Любешівському районах цей показник нижчий за середньообласний.

Зберігаються тенденції, щодо зростання виробництва основних сільськогосподарських культур фермерськими господарствами. За період з 2011 до 2015 рр. виробництво зернових культур зросло на чверть, цукрових буряків, картоплі та овочів відкритого ґрунту удвічі.

У структурі посівної площі 69% припадає на вирощування зернових культур. З посівних площ, що припадають на вирощування технічних культур лідируюче місце посідає цукровий буряк – 9% від загальної посівної площі фермерських господарств. Окрім цих сільськогосподарських культур фермерські господарства вирощують ріпак, сою, картоплю тощо.

У 2015 р. усіма фермерськими господарствами вироблено 85,5 тис. т зернових і зернобобових культур (10% від загальнообласного виробництва зернових усіма категоріями господарств). Найбільше виробництво зернових припадає на фермерські господарства Турійського (18,670 тис. т), Володимир-Волинського (16,463 тис. т) та Горохівського (16,043 тис. т) районів. Найменший цей показник у Камінь-Каширському (89 т), Ратнівському (71 т), Любешівському (46 т), Любомльському (46 т) та Маневицькому (35 т).

У структурі виробництва зернових культур 47% припадає на виробництво озимої пшениці (38,939 т). Друге місце займає кукурудза (26% від валового збору зернових культур). Ячменю фермерськими господарствами вироблено у 2015 р. 7,992 тис. т (10% від загального обсягу виробництва зернових). Незначна частка зернових припадає на жито (8%), не дивлячись на те, що для вирощування даної культури у Волинській області найсприятливіші агроґрунтові умови. Значна частка припадає на виробництва вівсу, це й показник свідчить про розвиток конярства і низьку матеріально-технічну базу фермерських господарств. Решта припадає на виробництво проса, гречки та зернобобових.

Середній урожайність зернових культур у фермерських господарствах становить 35,3 т/га. Цей показник на 6 т менший за аналогічний показник ніж у сільськогосподарських підприємствах і на 7 т більший ніж у підсобних господарствах населення. Урожайність зернових культур зростає у південному напрямку, відповідно вона найбільша у Горохівському районі і становить 42,7 т/га, найменший у Ратнівському – 21,1 т/га.

Зміни відбулись у структурі посівів та валового збору технічних культур. Традиційну культуру для південних районів області – цукровий буряк доповнили ріпак та соя, які займають більшу посівну площу ніж цукрові буряки.

У 2015 р. фермерськими господарствами Волинської області зібрано 93,245 тис. т цукрових буряків. Що на 30% більше ніж у 2011 році. Основними виробниками цукрових буряків є фермерські господарства Горохівського (32% від

загальнообласного виробництва фермерськими господарствами), Турійського (21 %), Володимир-Волинського (15 %), Локачинського (13 %), та Луцького (7 %) районів.

Середня урожайність цукрових буряків у фермерських господарствах Волинської області становить 362 ц/га. Найвищий цей показник у Іваничівському (461 ц/га), Турійському (456 ц/га) та Горохівському (432 ц/га) районах.

У 2015 р. усіма фермерськими господарствами зібрано 9484 т ріпаку та 8280 т сої. Це у 20 раз більше ніж у 2011 році. Дані технічні культури вирощуються у південних районах області, через сприятливість агрокліматичних умов та близького ринку збуту.

Оскільки 85 % фермерських господарств Волинської області є сімейного типу, то для власного споживання вони виробляють картоплю та овочі відкритого ґрунту. Частка виробництва картоплі та овочів до загального виробництва аналогічної продукції усіма категоріями господарств у Волинській області становить 0,5 % і 1,4 % відповідно.

Отже, аналіз статистичних даних свідчить про рослинницький напрям спеціалізації фермерських господарств. Спостерігається тенденція збільшення обсягів виробництва сільськогосподарської продукції і її частки у загальному виробництві. У валовому виробництві найвищу частку займає виробництва зернових та зернобобових культур. Серед технічних культур чільне місце посідає посіви ріпаку, сої та цукрових буряків. Посіви картоплі та овочів фермерськими господарствами здійснюється для власних потреб фермерських господарств.

Список використаних джерел: 1. Статистичний щорічник Волинської області за 2015 рік / [за ред Мотиль М. І.]. – Луцьк : Головне управління статистики у Волинській області, 2014. – С. 115-151. 2. Фермери Волині : стат. зб. – Луцьк : Головне управління статистики у Волинській області., 2016. – 90 с.

УДК 911.3

Дідух Оксана – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

*Науковий керівник: **Маковецька Лариса**
кандидат географічних наук, доцент кафедри
економічної та соціальної географії
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки*

Розвиток інформаційного простору Волинської області

Проаналізовано розвиток телевізійного мовлення, радіомовлення та системи друкованих та Інтернет, засобів масової інформації у Волинській області. Показано регіональні особливості мережі покриття та сучасні тенденції і проблеми розвитку. Відображено необхідність розвитку галузі задля забезпечення національної безпеки.

Ключові слова: інформаційний простір, телекомунікації, радіомовлення, друковані видання, Інтернет видання, національна безпека, Волинська область.

Didukh O. V. The Development of the Informational Space of Volyn Region. The development of television, broadcasting and the system of printed and Internet media in Volyn region was under analysis. The regional features of the network coverage, modern trends and problems of its development are shown. The need for field development to ensure national security is shown.

Key words: informational space, telecommunications, broadcasting, printed editions, Internet editions, national security, and Volyn region.

Метою розвитку засобів масової інформації, як основних складових інформаційного простору, є сприяння перетворенню українського суспільства у високорозвинене постіндустріальне «електронне» суспільство. Як результат, супутніми умовами є забезпечення недискримінаційного доступу для підприємств, організацій і громадян до теле-, радіокомунікаційних мереж та забезпечення послугами зв'язку органів державної влади, оборони, охорони правопорядку в умовах формування «електронного» суспільства.

Основними завданнями розвитку інформаційних комунікацій є досягнення кількісних показників розвитку мережі відповідно до параметрів «електронного» суспільства і забезпечення надання постійно зростаючих послуг зв'язку з нормованою якістю. Кількісні показники повинні відповідати потребі в тих чи інших мережах і їхніх послугах у рамках «електронного» суспільства, виходячи з історичного досвіду розвитку світового співтовариства, передових країн, що вже пройшли шлях до початкової фази «електронного» суспільства, з урахуванням досвіду розвитку зв'язку України.

Інформаційний простір у Волинській області представлений системою друкованих та електронних засобів масової інформації. Значна роль Інтернет видань, кількість яких стрімко зростає. Усі види засобів масової інформації, незалежно від форми власності, вільно функціонують.

Як складова інформаційного простору України, Волинський інформаційний простір, має багато спільних ознак із іншими регіонами держави, а вирізняється тим, що через радіо та телебачення підпадає під потенційний інформаційний вплив із боку Польщі та Білорусі.

В ефірному наземному телепросторі області транслюються 30 українських телеканалів у цифровому, і 21 телеканал в аналоговому форматах, у тому числі 2 державних: загальнонаціональний «UA-Перший» (НТКУ) і регіональний «Нова Волинь» (філія НТКУ «Волинська регіональна дирекція»), інші – недержавні, з них волинськими приватними мовниками є 5 телеканалів [2].

Проблема відсутності покриття території області вітчизняним теле- та радіо мовником є найбільшою загрозою інформаційного суверенітету. Північні райони області практично не мають можливості споживати український телепродукт. Під впливом пропаганди білоруського, а через нього російського мовника є близько 50 населених пунктів Ратнівського та Камінь-Каширського районів. Можуть опинитись у такій же ситуації й Володимир-Волинський, Любомльський, Любешівський та Маневецький райони. Від загальної площі 35 % території не покрито ефірним цифровим телевізійним вітчизняним мовленням. Відомо, що жителі Ратнівського, Любешівського, Шацького районів є глядачами 3 білоруських і 4 російських телеканалів. Частина території покрита 13 польськими і 5 білоруськими радіоканалами. Тому питання зміни співвідношення вітчизняного та іноземного мовлення на користь українського виходить далеко за рамки інформаційної безпеки й переходить у площину національної безпеки.

Населення Волинської області слухає з ефіру 13 радіоканалів, з них 10 – національних, в тому числі УР-1, УР-2 і УР-3, 1 – регіональний (мережа державної радіостанції «Луцьк» філії НТКУ «Волинська регіональна дирекція»), а також 2 місцевих приватних радіоканали [1, 2].

Проводове радіомовлення здійснюють дві філії НТКУ: «Центральна дирекція «Українське радіо»» (УР-1) і «Волинська регіональна дирекція» (Волинське радіо), а також 4 місцеві комунальні радіоорганізації. В області залишилось 13490 основних радіоточок [1, 2].

Інформаційний простір Волині також представлений системою друкованих видань. Зареєстровано 184, з яких 140 – газети [3]. Стрімко зростає і кількість новинних, суспільно-політичних інтернет сайтів, які також починають впливати на формування інформаційної сфери регіону – понад 30 таких, котрі мають відвідуваність вище 5 тис. переглядів за добу.

Окрім того, важливу роль у розвитку інформаційного простору відіграють також видавництва та видавничі організації, підприємства поліграфії та книгорозповсюдження. В області зареєстровано 75 суб'єктів видавничої справи [2, 3].

Відтак, задля виконання цих та низки інших завдань, на початку 2016 року затверджено рішенням сесії Волинської обласної ради та, відповідно, реалізуються заходи Обласної програми розвитку медіа-простору Волині та реалізації державної інформаційної політики на 2016-2020 роки. У повному обсязі (1 млн 475 тис. грн) програму не профінансовано, однак у 2016 році із обласного бюджету виділено 885 тис. грн. (розпорядники коштів: відділ інформаційної політики облдержадміністрації – 285 тис. грн. та обласна рада – 600 тис. грн.). На інформаційну складову були виділені кошти у кількох інших цільових програмах: Регіональній програмі підтримки демобілізованих учасників антитерористичної операції та членів їх сімей на 2016 рік (140 тис. грн.) та Обласній цільовій програмі національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 рр. [1].

Така діяльність усіх суб'єктів інформаційного простору спрямована як на забезпечення конституційного права громадян України на інформацію, так і на широке інформування волинської громади щодо суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку держави загалом та області зокрема. Пріоритетним завданням галузі залишаються розбудова та зміцнення мережі суб'єктів інформаційного простору Волині не лише для забезпечення конституційного права волинян на інформацію та свободу слова, а й з метою захисту простору від негативного психологічного впливу, інформаційного впливу з боку інших держав та міжнародних структур.

Список використаних джерел: 1. Засоби масової інформації міста Луцька та Волинської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://luchesk.com.ua/help/zmi/461-zmi-lutsk>. 2. Обласна Програма економічної підтримки засобів масової інформації та забезпечення відкритості у діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування на 2016-2020 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://volynrada.gov.ua/session/8/7>. 3. Статистичний щорічник Волинської області за 2016 рік / [за ред. Науменка В. Ю.]. – Луцьк : ГУС у Волинській області, 2017. – С. 319–337.

УДК 911.3

Дмитрук Дарина – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Сосницька Ярослава – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Сучасний стан рослинництва у Львівській області

Проаналізовано сучасний стан рослинництва Львівської області, як основної ланки сільського господарства. Розкрито особливості структури посівної площі під

сільськогосподарськими культурами, висвітлено їх валові збори, урожайність та динаміку вирощування.

Ключові слова: рослинництво, посівна площа, валові збори, урожайність, сільськогосподарські культури.

Dmutryk D., Sosnitska J. The Modern State of Plant-Grower is in the Lviv Area. The modern state of plant-grower of the Lviv area is analyzed, as a basic link of agriculture. The features of structure of sowing area are exposed under agricultural cultures, they are reflected gross collections, productivity and dynamics of growing.

Key words: plant-grower, sowing area, gross collections, productivity, agricultural cultures.

Сільське господарство є однією з найважливіших галузей економіки Львівської області і за обсягом валового продукту посідає третє місце після сфери послуг і промисловості. У 2016 році продукція сільського господарства області становила 9255,4 млн. грн і збільшилась порівняно з 2012 роком на 12,6 %.

У структурі сільськогосподарського виробництва домінує рослинництво. Частка продукції рослинництва у загальному обсязі сільськогосподарського виробництва склала 62,3 %. Порівняно з 2012 роком у галузі рослинництва спостерігалось зростання обсягів виробництва на 5,4 %.

Частка Львівської області у виробництві основних сільськогосподарських культур в Україні становить у 2016 році: зернових культур – 2,3 %, цукрових буряків – 4,5 %, картоплі – 7,9 %, овочів – 4,8 %, фруктів – 4,7 %.

Загальна посівна площа культур сільськогосподарських Львівської області у 2016 році становила 662,0 тис. га. Посівні площі сільськогосподарських культур області відносно 2012 року збільшилася на 63,7 тис. га, (на 13,7 %). При цьому протягом останніх років спостерігається збільшення загальної посівної площі, в середньому на 1,5-2 % в рік. Проте вказаний приріст відбувається переважно за рахунок сільськогосподарських підприємств.

У структурі посівної площі найбільша частка припадає на зернові культури (46 %). Друге місце посідають технічні культури (21 %). Лідерами серед технічних культур є соя (50,2 тис. га), ріпак і енергетична лоза (45,2 тис. га) та соняшник (26,7 тис. га). Спостерігається збільшення частки у посівній площі даних технічних культур. відбувається збільшення посівної площі під овочевими і кормовими культурами, частка яких у 2016 році становила 18 і 14 % відповідно.

Лідеруюче місце у валовому зборі сільськогосподарських культур посідають зернові культури, обсяг виробництва яких за період з 2012 до 2016 р. збільшився на 5,6 % і становить 531,4 тис. т. основною зерновою культурою у області є яра пшениця.

Технічні культури – друга основна група сільськогосподарських культур у Львівській області. Основними технічними культурами у Львівській області є цукровий буряк, ріпак, соя, енергетична лоза, соняшник та льон.

У 2016 році із 19,3 тис. га посівів вироблено цукрового буряку 834,5 тис. т. Що на 1,4 % менше під у 2012 р. Посівні площі під цукровим буряком у сільськогосподарських підприємствах збільшились на 15,4 %, а у підсобних господарствах населення зменшились – на 20,7 %. Середня урожайність цукрового буряку у області становить 311 ц/га.

У 2016 році усіма категоріями господарств Львівської області зібрано 1618,9 тис. т картоплі. Основними її виробниками є підсобні господарства населення. середня урожайність даної сільськогосподарської культури становить 171 ц/га. Для посівної площі під картоплею характерна тенденція щодо зменшення.

Львівська область є однією із областей України яка має значні обсяги у виробництві овочевих культур. у 2016 році їх було вироблено усіма категоріями

господарств 505,7 тис. т, що на 13,6 більше у порівнянні з 2012 р. З овочевих культур значну частку становлять овочеві закритого ґрунту, яких одержано 8,2 тис. т.

У 2016 році було зібрано 107,6 тис. т культур плодкових та ягідних, що характеризуються незначним збільшенням відносно 2012 р. Але їх урожайність збільшилась з 79,6 до 84,6 ц з кожного гектара площі насаджень у плодоносному віці.

Отже, рослинництво, як ланка сільського господарства у Львівській області повільно нарощує темпи виробництва, та характеризується галузевою строкатістю і рентабельністю вирощування сільськогосподарських культур.

Список використаних джерел: 1. Рослинництво // Сільське господарство Львівської області за 2016 рік / За ред. Г. Корисько. – Львів : ГУС, 2017. – С. 37–55.

УДК 314.883.2

Житко Юрий – студент 1 курса географического факультета Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

Сидорович Александр – кандидат географических наук, доцент кафедры туризма и страноведения Брестского государственного университета имени А. С. Пушкина

Пространственно-временные тенденции естественного движения населения Брестской области

В статті розкриваються просторово-часові тенденції демографічної ситуації Брестської області. Подано їх аналіз за період з 2001 по 2017 рр.

Ключові слова: географія населення, природний рух, народжуваність, смертність.

Zhytko Y. A., Sidarovich A. A. Space-Time Patterns of Natural Population Movement of Brest Region. The article reveals the space-time patterns of the demographic situation of Brest region. The analysis of its development from 2001 to 2017 is given.

Key words: population geography, natural movement, birth rate, death rate.

В последние десятилетия демографическая ситуация в Беларуси характеризуется сокращением численности населения. Главными причинами замедления общей и естественной убыли являются низкая рождаемость и высокая смертность.

Естественное движение населения, характер его воспроизводства определяются многими обстоятельствами: уровнем урбанизации и индустриального развития страны, социальными условиями, особенностями культуры и быта, конкретно-историческими факторами [1].

Начало первого десятилетия XXI века характеризуется существенными изменениями демографической ситуации в Брестской области. В первую очередь следует отметить постепенное увеличение естественной убыли населения, которая началась в Брестском регионе с 1995 года. Тенденцию изменения коэффициента естественного прироста можно проследить на рисунке 1.

Вплоть до 2012 г. на территории Брестской области фиксировался отрицательный естественный прирост, который характеризовался интенсивными изменениями. Наибольшая естественная убыль населения в регионе происходила в

период с 2002 по 2005 гг. – коэффициент естественного прироста в данный период был менее -3 ‰, достигнув минимума в 2003 г. – -3,9 ‰. Однако с 2005 г. начался резкий рост коэффициента рождаемости. Если в 2005 году он составил 10,3 ‰, то уже через год он увеличился на 0,7 ‰ (до 11,0 ‰), а в 2007 году коэффициент рождаемости вырос на 0,9 ‰ (до 11,9 ‰). После чего он продолжил увеличиваться менее интенсивно, достигнув максимума (13,5 ‰) в 2015–2016 гг. Коэффициент смертности с начала периода (2001 г.) рос и достиг пикового значения в 2010 г., когда он был равен 14,3 ‰. После чего коэффициент начал интенсивно снижаться, достигнув минимума в 2016 г. – 12,6 ‰.

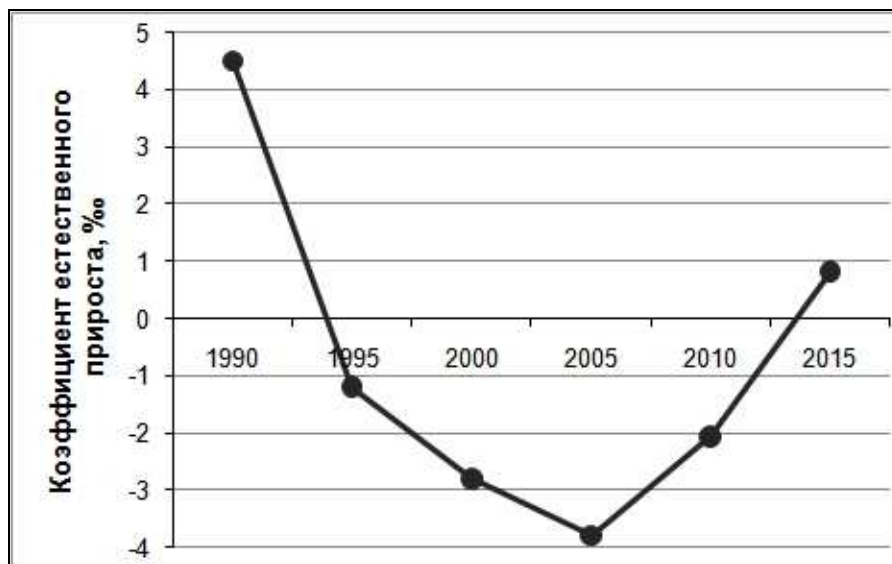

Рис. 1. Динамика коэффициента естественного прироста населения Брестской области в 1990–2015 гг. [построено по 2; 3]

В результате чего в 2012 году, впервые с 1995 года, коэффициенты рождаемости и смертности сравнялись (по 13,1 ‰). Затем коэффициент естественного прироста населения начал расти: с 0,1 ‰ в 2013 г. до 0,9 ‰ в 2016 г. Брестская область – единственная область в Беларуси (за исключением столицы страны – г. Минска) имела естественный прирост населения. Однако в 2017 г. естественный прирост снова сменился естественной убылью. Показатель коэффициента смертности увеличился на 0,2 ‰, тогда как коэффициент рождаемости снизился сразу на 1,7 ‰ (рисунок 2). Это связано с тем, что в детородный возраст вступают женщины, родившиеся в последнем десятилетии XX века, когда в Брестской области происходило значительное снижение рождаемости.

Несмотря на положительный естественный прирост в 2013–2016 гг., общая численность населения Брестской области за этот период уменьшилась на 3 382 человек, или 0,2 %. Это является следствием миграции населения региона в другие области республики. Отрицательные показатели естественного прироста в Брестском регионе обусловлены, в первую очередь, естественной убылью населения в сельской местности, тогда как ситуация в городской местности была более благоприятной.

Наибольший естественный прирост населения в 2017 году наблюдается в городах областного подчинения региона – г. Брест (1 416 человек), г. Пинск (257 человек), г. Барановичи (71 человек), а также в Брестском районе (53 человека), имеющем очень сильные агломерационные связи с областным центром.

Таким образом, негативные изменения в процессах рождаемости и смертности в Брестской области привели к устойчивой тенденции демографического старения населения, в результате чего возросла экономическая нагрузка нетрудоспособного населения на трудоспособное.

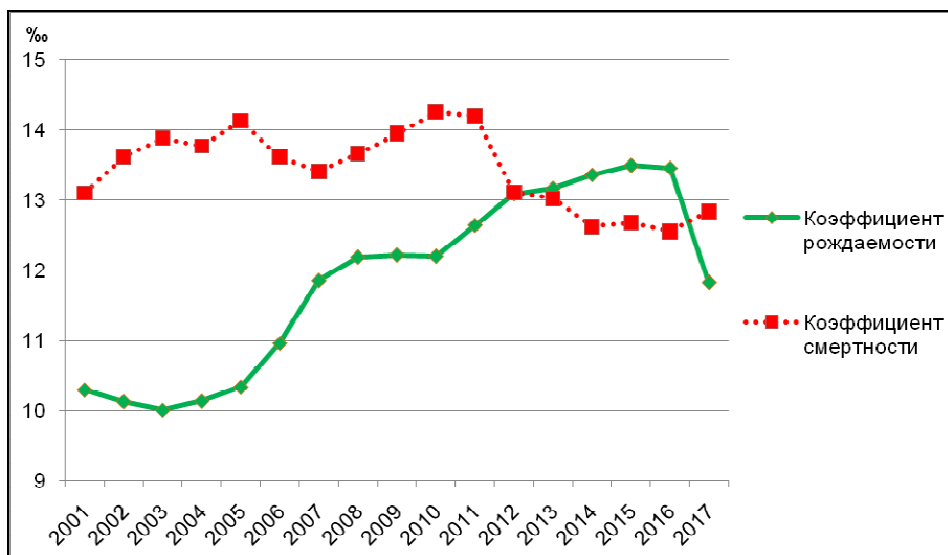

Рис. 2. Динаміка коефіцієнтів народженості і смертності населення Брестської області в 2001–2017 гг. [побудовано по 2; 3]

Список использованных источников: 1. Красовский К. К. Городское население Брестской области / К. К. Красовский – Брест : Изд. Сергея Лаврова, 1997. – 204 с. 2. Национальный статистический комитет Республики Беларусь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://belstat.gov.by/>. – Дата доступа : 01.04.2018. 3. Статистические данные Брестского областного управления статистики (г. Брест).

УДК 911.3

Зінькевич Марина – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Поручинська Ірина – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Сучасна демографічна ситуація Рівненської області

Проаналізовано особливості демографічної ситуації у Рівненській області на сучасному етапі. Виявлено територіальні відміни відтворення населення в регіоні.

Ключові слова: демографічна ситуація, відтворення населення, Рівненська область.

Zin'kevuch M., Poruchynska I. V. Modern Demographic Situation of Rivne Area.

The features of demographic situation in the Rivne area on the modern stage are analyzed. The territorial abolitions of recreation of population in a region are educed.

Key words: demographic situation, recreation of population, Rivne area.

Демографічна ситуація є однією із найважливіших ланок розвитку, що впливають на стан соціальної та гуманітарної сфери, а також має істотний вплив на економічний та інтелектуальний потенціал регіону.

У 2017 році в Рівненській області відслідковувалась тенденція до зменшення кількості населення за рахунок зниження народжуваності, а також значним

міграційним скороченням, при цьому, міграційне скорочення значно перевищувало природне скорочення населення.

Станом на 1 січня 2017 р. кількість населення у Рівненській області становила 1161,7 тис. осіб, у тому числі кількість чоловіків становила 547,0 тис. осіб, а кількість жінок 614,7 тис. осіб, серед них у міських поселеннях проживало 47,5 %, а в сільській місцевості – 52,5 % [3].

Статеві-вікова структура населення області у молодших вікових групах виглядає відносно симетричною, зокрема відслідковується незначна кількісна перевага чоловіків від народження до 29 років. У старших вікових групах спостерігається дисбаланс між кількістю чоловічого та жіночого населення за рахунок переваги жінок. Найбільше диспропорція між чоловічим і жіночим населенням є помітною у віковій групі старше 59 років та понад 67 років. При цьому, у віці понад 67 років кількість жінок перевищує чоловіків майже вдвічі.

Відслідковується розширення діаграми у віковій групі 26-29 років (переважно за рахунок чоловічої частини населення), 52-55 років та 71-76 років – за рахунок жінок.

Демографічне навантаження, яке є узагальнюючою кількісною характеристикою вікової структури і показує навантаження на суспільство непродуктивним населенням, становить в області 611 осіб на 1000 осіб постійного населення у віці 16-59 років. Серед районів та міст обласного значення найвищі показники демографічного навантаження у Гощанському, Рокитнівському, Володимирецькому, Березнівському, Корецькому районах, найнижчі – у містах обласного значення Рівному, Вараші, Дубні, Острозі [2].

Природний рух населення характеризувався зменшенням народжуваності та збільшенням смертності. Так, протягом 2017 р. в області народилось 14,4 тис. осіб, що на 1,3 тис. менше, ніж у 2016 р. Кількість померлих становила 14,6 тис. осіб (на 100 осіб більше, ніж у 2016 р.). Таким чином, природний приріст був від'ємним і становив -0,2 тис. осіб. Зазначимо, що цей показник був стабільно додатним, починаючи з 2008 р. Народжуваність у сільській місцевості була вища, ніж у міських поселеннях (відповідно 15,3 проти 11,5 особи на 1000 наявного населення).

Для населення Рівненської області характерні значні міжрайонні відмінності у показниках народжуваності та смертності. Найвищі показники народжуваності характерні для північних поліських районів – Рокитнівського, Володимирецького, Березнівського, Сарненського, для цих же районів характерна і найнижча смертність. Народжуваність у південних районах є меншою, для них характерний від'ємний природний приріст. Загалом для всіх південних районів області характерна депопуляція. Найбільше скорочується населення Гощанського, Здолбунівського та Млинівського районів [1].

Виїзд жителів за межі області був вирішальним фактором у зменшенні кількості населення у 2017 році. Міграційне скорочення становило (-1827 осіб), у тому числі кількість прибулих становила 15214 осіб, а кількість вибулих 17041 осіб.

Тенденція останніх років свідчить про погіршення демографічної ситуації у Рівненській області (зокрема зменшенням чисельності населення та погіршенням міграційного балансу), дані проблеми в майбутньому будуть мати негативний вплив на соціальну сферу та економічний потенціал регіону.

Список використаних джерел: 1. Динаміка чисельності населення Рівненської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.rv.gov.ua/sitenev/data/upload/files/ekon. 2. Населення Рівненщини : демографічна політика [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://babylibrarivolodymyrec.org.ua>. 3. Офіційний сайт Головного управління статистики у Рівненській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.rv.ukrstat.gov.ua>.

Ковалевич Людмила – аспірант кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: Кіптенко В. К. – кандидат географічних наук, доцент кафедри країнознавства та туризму Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Роль етнічного чинника у сепаратистських процесах України

Майже всі держави світу є поліетнічними, тож сьогодні саме етнічний фактор є найбільшим джерелом сепаратизму. У роботі розглянуто основні регіони України, які володіють сепаратистським потенціалом, базуючись на етнічних відмінностях. Проаналізовано роль етнічного фактору у сепаратистських процесах в Україні.

Ключові слова: сепаратистські рухи, етнічний чинник, іредентизм, етнічний сепаратизм.

Kovalevych L. V. The Role of the Ethnic Factor in the Secession Processes in Ukraine.

Almost all states in the world are polyethnic, therefore the ethnic factor has become today one of the greatest source of separatism. The main regions of Ukraine with secession potential, based on ethnic differences, are considered in the following article. Furthermore the role of the ethnic factor in separatist processes in Ukraine is analyzed.

Key words: secession movements, ethnic factor, irredentist, ethnic separatism.

Сепаратизм і його крайня форма – сепаратизм – явище, яке потенційно присутнє у будь-якій країні, в межах якої співіснують декілька етнічних груп. Етнічний сепаратизм засновується в першу чергу на культурних та мовних відмінностях і трактує вимоги політичної незалежності правом етнічних меншин створити власну державу. Це право має підтримку в міжнародній політичній теорії та практиці, що робить етнічний сепаратизм особливо небезпечним для територіальної цілісності багатонаціональних держав. Більшою чи меншою мірою етнічний чинник проявляє себе на півдні, південному-сході та південному-заході України.

Українці є автохтонним та основним населенням держави і чисельно переважають усі інші етнічні меншини, частка яких складає близько 22 %. При цьому абсолютну більшість представників національних меншин складають росіяни. Проте, часті зміни ареалу розселення українців, численні розподіли території сучасної України у минулому між іншими державами призводять до претензій на певні українські території з боку інших країн [7]. Ситуація ускладнюється тим, що на територіях, на які подекуди претендують сусідні держави, проживають представники народів, що є основним населенням країн (претензії Росії на територію Криму, румунських радикалів на деякі південні території Північної Буковини тощо).

Прикладом відцентрових тенденцій на основі етнічної приналежності є закарпатський «русинський» сепаратизм, який проявив себе на початку української незалежності. Він базувався на двох позиціях: по-перше, на спробі довести мовно-культурну та історичну окремішність «підкарпатських русинів» від українців; по-друге, на географічному розташуванні (географічний центр Європи). Важливим рушійним чинником русинського руху була активність русинської інтелігенції. Проте, було доведено, що політичне русинство не має жодних історичних, лінгвістичних, етнокультурних аргументів для втілення ідеї автономної держави [4, с. 144].

Підтвердженням цьому є і відносно низький рівень самоідентифікації закарпатських українців як окремого народу, що має претендувати на самовизначення.

Ще одним із проявів етнічного чинника в Україні є іредентизм – прагнення етносу возз'єднатися, руйнуючи колишні державні кордони або перейшовши до складу сусідньої держави. Так, Угорщина претендує на Закарпаття, якщо не у повному обсязі, то принаймні на ту частину, яка була віддана їй у 1938 році за Віденським арбітражем [6, с. 65]. Показовими були заяви Угорщини щодо нового закону про освіту в Україні.

Ще одним прикладом є ситуація в Криму. Складне плетиво інтересів, що має етнічне забарвлення, пояснюється значною сегментованістю етнічного соціуму Криму. Російський рух у Криму активно демонстрував курс на формування громадянської свідомості у напрямку створення нової історичної спільноти – так званого кримського народу. Тобто, для характеристики етнічного обличчя в Криму сепаратисти ввели в обіг штучно створений етнічний суб'єкт [5, с. 59]. При цьому наполегливо оберігається провідна місія росіян. Все це в кінці-кінців призвело до анексії Криму та Севастополя Росією, що була спрямована на насильницьке протиправне відторгнення Кримської автономії та Севастополя від України та їх приєднання до Російської Федерації на правах суб'єкта Російської Федерації, що й було здійснено протягом березня 2014 року.

Оцінюючи роль етнічного чинника у відцентрових тенденціях на території України, варто зазначити, що найтипівішою причиною виникнення етнічного сепаратизму, як показує світовий історичний досвід, є різноманітного роду дискримінація, що виявляється в різних формах: політичній, економічній, екологічній, культурно-лінгвістичній, релігійно-конфесійній тощо [1, с. 319].

Щодо політичної дискримінації, то українська держава визнає поліетнічний склад української нації. До того ж, не виникало проблем з визнанням жодної етнічної меншини. Єдиним винятком можна вважати лише закарпатських русинів. В Україні меншини мають право на самоврядування, а змішана виборча система дозволяє партіям етнічних меншин залучати голоси виборців у різних регіонах держави [6, с. 67]. З економічної точки зору ні АРК, ні Закарпаття не можна назвати регіонами-донорами інших територій України. Водночас, у Закарпатській області нині спостерігається масове знищення природних ресурсів, насамперед йдеться про вирубку деревини, що призводить до системних змін в екосистемі регіону та частих стихійних лих на цьому ґрунті.

Ще один регіон, де питома вага етнічних росіян є високою і який традиційно вважався економічним донором – промислові області південно-східних територій України – насправді тривалий час являється одним з найбільш дотаційних (рівень забезпеченості потреб Луганської та Донецької областей власними коштами у 2012-2013 рр. становив 69,7 % і 65,9 % відповідно) [3, с. 22]. Окрім спонтанних подій 2004 року та декларації про створення Південно-Східної Української автономної республіки, в регіоні якщо і спостерігалися сепаратистські настрої, то мали вони швидше економічний і політичний підтекст, а не етнічний. Однак намагання українців вирівняти баланс, порушений на користь російської культури, розцінюється російською меншиною як насильницька українізація і трактується як культурно-лінгвістична дискримінація. Проте, на території компактного проживання етнічні росіяни мають можливість навчати своїх дітей у російськомовних школах (7 % українських учнів навчається російською мовою, і менше ніж 1 % українців – румунською, угорською, польською та молдавською мовами [2]), на загальнодержавних телеканалах значна частина ефірного часу велася російською або двома мовами (близько 70 %). Такого задоволення інформаційних та освітніх потреб, як у росіян, немає у жодної етнічної меншини України [1, с. 321]. Тому аргументовано говорити про мовно-культурні дискримінаційні заходи стосовно цієї

етнічної меншини, які нібито призвели до сецесійних настроїв у 2014 році, безпідставно.

Таким чином, попри присутність тією чи іншою мірою етнічного чинника в основі сецесійних процесів в Україні, його не можна вважати вирішальним чи основним. У сучасній Україні немає тривалих та системних протистоянь на етнічному ґрунті і практично відсутні дискримінаційні діяння з боку основного етносу та держави. Основні поділи в українському соціумі пов'язані, насамперед, із соціокультурними та регіональними, ніж власне етнічними відмінностями. Проте, збіг певних територіальних претензій на території України та проживання на цих теренах етнічних меншин підсилює інші фактори, що сприяли активізації сецесійних процесів, а також зумовлюють періодичне напруження у відносинах із сусідніми державами.

Список використаних джерел: 1. Басараб М. *Причини етнічного сепаратизму : актуальність для України* / М. Басараб // *Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса]*. – 2009. – Вип. 44. – С. 313-322. 2. *Відомості про матеріальну базу денних загальноосвітніх навчальних закладів Міністерства освіти і науки України, інших міністерств і відомств та приватних закладів (2015/2016 та 2016/2017 н.р.)* [Електронний ресурс] // *Інститут освітньої аналітики*. – 2017. – Режим доступу: <http://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2017/12/7.pdf>. 3. Вітман К. *Особливості процесу сепаратизації в Україні* / К. Вітман // *Актуальні проблеми політики*. – 2014. – Вип. 53. – С. 19-28. 4. Горло Н. *Іредентизм як форма радикальної етнополітичної поведінки* / Н. Горло // *Науковий вісник Ужгородського університету : Серія: Політологія. Соціологія. Філософія* / Варзар І., Вегеш М., Денисенко В. та ін. – Ужгород : Говерла, 2014. – Вип. 17. – С. 142–147. 5. Кривицька О. *Міжрегіональний «розкол» України : чинники поглиблення* / О. Кривицька // *Політичний менеджмент*. – 2008. – № 2. – С. 51–65. 6. Паламарчук М. *Виклики сепаратизму в Україні. Сучасний стан* / М. Паламарчук // *Стратегічні пріоритети*. – 2011. - № 4 (21). – С. 64-68. 7. "Потенціальні загрози регіонального сепаратизму в Україні". *Аналітична записка [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://www.niss.gov.ua/articles/1478>.

УДК 911.3

Кошулинська Тетяна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Потапова Алла – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Міграційний рух населення Закарпатської області

Розглянуто міграційний рух населення Закарпатської області за період 2012–2016 років. Аналізуються основні міграційні показники: міграційний приріст, число прибулих, число вибулих.

Ключові слова: міграція, міграційний приріст, еміграція, трудова міграція, внутрішня міграція, міжнародна міграція.

Koshulynska T. Y. Migration Movement of the Population of the Transcarpathian Region. In the paper the approaches to the migration movement of population in the Zakarpattian

region during the period of 2012–2016. Analyzes such main migration indicators as migration growth, number of arrivals, number of departures.

Key words: migration, migration growth, emigration, labor migration, internal migration, international migration.

Актуальність обраної теми обумовлена тим, що для Закарпатської області, характерною є проблема міграції населення, адже саме механічний рух є однією з основних причин зменшення чисельності населення в даній області.

Розвиток людства завжди супроводжувався процесами переміщення населення, які на сьогодні в демографії отримали назву механічний рух населення або ж міграції. У сучасних умовах міграція населення відіграє неоднозначну роль у розвитку Закарпатської області, виступаючи як передумовою, так і наслідком соціально-економічних змін та засобом формування нових факторів економічного зростання.

Метою роботи є характеристика міграційних процесів у Закарпатській області. Для досягнення поставленої мети були поставлені такі завдання: проаналізувати сучасний стан міграційного руху населення; порівняти показники 2012–2016 роки; виявити особливості трудової міграції Закарпатської області.

Міграція – це процес переміщення населення через міжнародний кордон, або в межах країни. Вона охоплює будь-який вид переміщення незалежно від його тривалості, складу та причин та включає пересування біженців, переміщених осіб, виселених людей та економічних мігрантів.

Міграційний відтік населення продовжує негативно впливати на трудовий потенціал та статево-вікову структуру населення області. Основна частина мігруючого населення – це населення у працездатному віці, питома вага якого серед усіх мігрантів склала 79,0 %, молодше працездатного – 14,5 %, у віці старше працездатного віку – 6,5 % [4].

Проаналізувавши динаміку міграційного приросту населення Закарпатської області за 2012–2016 роки, можна побачити, що починаючи з 2013 року намітилася тенденція до зростання цього показника, а в 2015 році міграційний приріст вже становив – 1651 особу [2] (рис. 1).

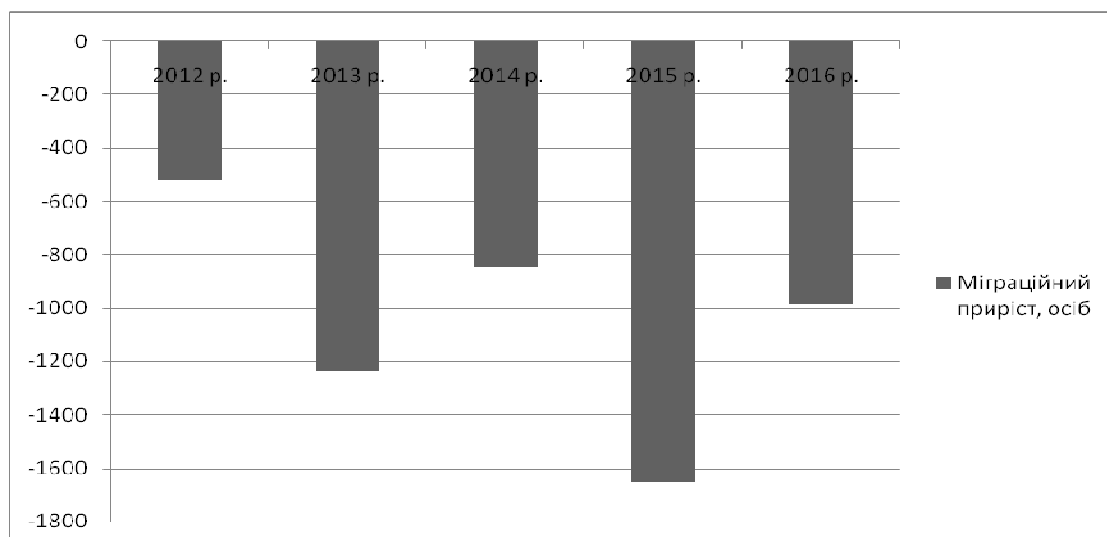

Рис. 1. Динаміка міграційного приросту населення Закарпатської області (2012–2016 рр.)

Протягом досліджуваного періоду найбільший міграційний приріст населення спостерігався у місті Мукачево та Ужгородському районі. Склалася така ситуація переважно за рахунок міжрегіональної міграції. Чисельність осіб, які прибули з-поза

меж області, перевищувала чисельність вибулих. У більшості адміністративних районах області спостерігалися від'ємні значення сальдо міграції населення, зокрема, у Тячівському, Рахівському, Хустському, Міжгірському та Іршавському районах. Серед міст найбільший показник від'ємного сальдо міграції сформувався у місті Ужгород [2].

У цілому внутрішня (внутрішньорегіональна та міжрегіональна) міграція в області за 2012–2016 роки характеризується тенденцією до спаду, що спричинено внутрішнім способом міграцій (рис. 2).

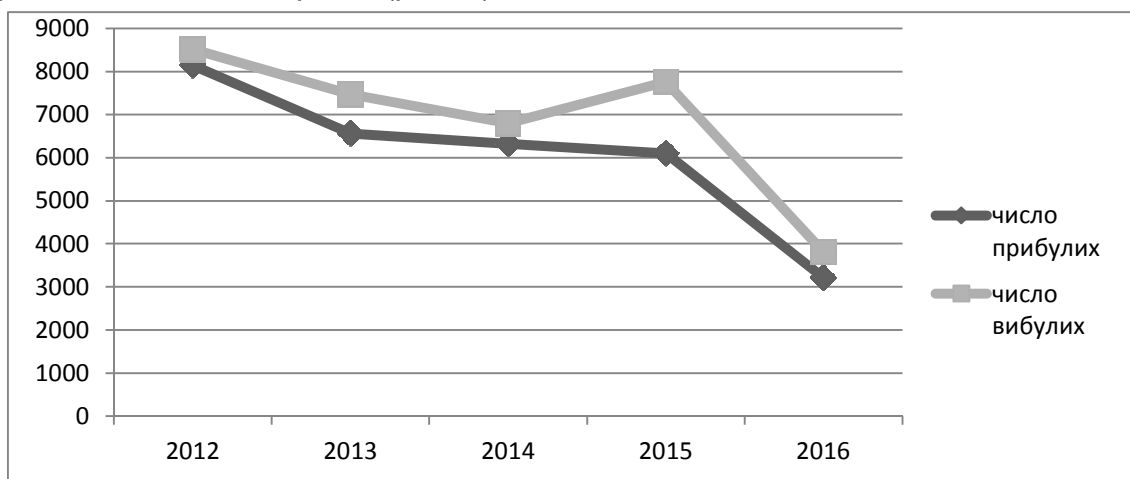

Рис. 2. Показники внутрішнього міграційного руху населення Закарпаття за 2012–2016 рр., осіб.

Дещо іншою є ситуація, що склалася для зовнішньої (міждержавної) міграції населення регіону (рис. 3). Якщо в 2012 році кількість вибулих у 1,5 рази перевищувала кількість тих, що прибули до області, то у 2014 році ці показники різнилися майже у 5 разів. Свого максимуму число вибулих досягнуло у 2015 році, що спричинено складною політичною та економічною ситуацією в країні.

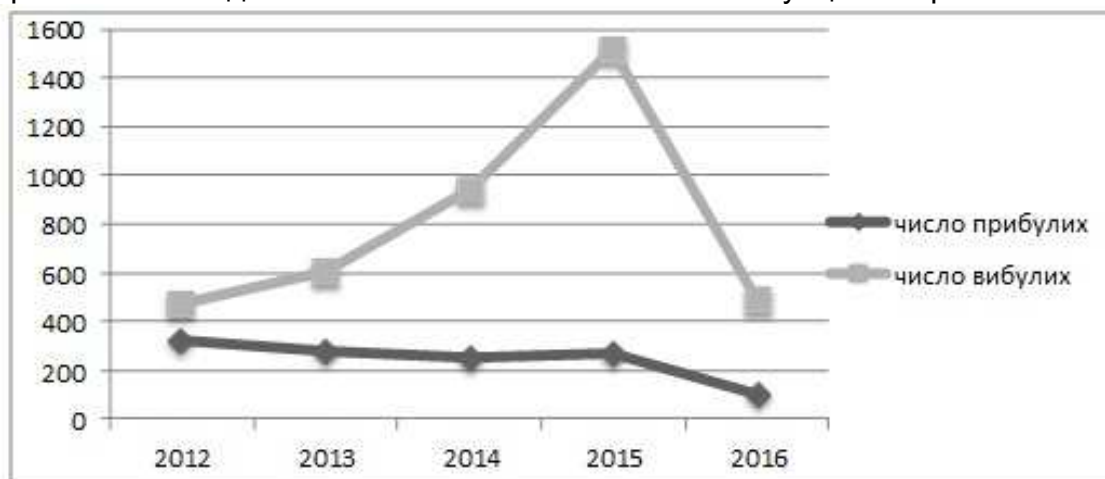

Рис. 3. Динаміка міждержавної міграції населення Закарпатської області за 2012–2016 рр., осіб

Таким чином, зміна чисельності населення Закарпаття відбувається за рахунок зовнішньої міграції, складовими якої є міжрегіональний та міждержавний обмін. Найбільш активний рух населення спостерігається, як і в попередні роки, між Львівською, Івано-Франківською, Вінницькою областями та м. Київ. Центрами еміграції громадян області залишаються Угорщина, Чехія, Німеччина. Еміграція в ці країни призводить як до кількісних, так і до якісних втрат населення, оскільки область

залишають особи працездатного віку із високим науковим, творчим та професійним потенціалом [4].

Трудова міграція є найбільш динамічною та масштабною складовою міграційних процесів населення Закарпатської області, вона має історичну основу та характеризується значними масштабами включення працездатного населення в орбіту міждержавних трудових переміщень, що зумовлено дією суттєвих відмінностей та темпах економічного розвитку європейських країн, включаючи сусідні із Закарпаттям держави, а також етнічної складової трудових мігрантів регіону, їх родинних зв'язків, мови та подібної ментальності.

Трудова міграція в Закарпатській області набула масштабного характеру, в її сферу включено від 20 % до 25 % працездатного населення і вона залишається важливим чинником зайнятості населення. Згідно з результатами офіційного моніторингу, 125–250 тисяч мешканців Закарпатської області працюють за кордоном [1]. Особливо гострою є ситуація в гірських та передгірських районах області, які характеризуються високим рівнем безробіття, низьким рівнем доходів населення та нерозвиненістю сфер докладання праці.

Висновки. Міграційні процеси є важливою проблемою Закарпатської області, саме вони є однією з головних причин зменшення чисельності населення. Міграційний приріст населення Закарпатської області за 2012–2016 роки характеризувався тенденцією до зростання, тобто кількість людей які виїхали за межі області, була значно більшою ніж тих, що прибули. Для внутрішньої міграції характерна тенденція до спаду, а для міждержавної навпаки до зростання. Найбільш характерною для Закарпатської області є трудова міграція, а саме пошук кращого заробітку та покращення умов життя є основною причиною переміщення населення.

Список використаних джерел: 1. Ігнатюк Н. І. Трудова міграція закарпатців : напрямки та тенденції змін / Н. І. Ігнатюк // Вісник Львівського університету : Серія соціологічна. – 2012. – Вип. 6. – С. 88–95. 2. Головне управління статистики у Закарпатській області. Статистична інформація. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.uz.ukrstat.gov.ua/statinfo/statinfo.html>. 3. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://ukrstat.org/uk/operativ/operativ2014/ds/mr/mr_u/mr1214_u.html. 4. Морохович В. С. Статистичне прогнозування міграційного руху населення Закарпатської області [Електронний ресурс] / В. С. Морохович // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2016. – Режим доступу : http://www.visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/images/pubs/47/1/47_8.pdf.

УДК 911.3

Краснопольська Надія – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Лук'янчук Тетяна – студент 7 курсу географічного факультету СНУ імені Лесі Українки

Роль соціально-економічних чинників у територіальному розміщенні господарського комплексу Рівненської області

Здійснено аналіз соціально-економічних чинників на територіальне розміщення та спеціалізацію господарського комплексу регіону. Визначено основні адміністративні райони, щодо концентрації населення та промисловості.

Ключові слова: соціально-економічні чинники, територіальна організація виробництва, господарський комплекс.

Krasnopol'skaya N., Lukyanchuk T. The Role of Social and Economic Factors in the Territorial Location of the Economic Complex of the Rivne Region. The role of social-economic factors in territorial placement of economic complex of Rivne region. The analysis is carried out of social-economic factors on the territorial basis of the location and specialization of the economic complex of the region. The main administrative areas were determined of the concerning population and industry.

Key words: socio-economic factors, territorial organization of production, economic complex.

Вивчення впливу соціально-економічних чинників на структуру господарського комплексу та територіальну організацію господарства в умовах ринкових відносин зумовлена потребами економічного ринку регіону. Від ефективності використання продуктивних сил регіону залежить рівень його економічного та соціального розвитку. Саме на регіональному рівні досягаються результати, які є вирішальними для позитивних соціальних та економічних зрушень, тому вибір теми рахуємо актуальною.

Теоретичні основи територіальної організації господарського комплексу висвітлені в працях вітчизняних вчених таких, як О. М. Алимов, П. Т. Ващенко, К. Г. Воблій, О. Т. Діброва, С. І. Дорогунцов, М. І. Долішній, Ф. Д. Заставний, М. М. Паламарчук, М. Д. Пістун, Ю. І. Пітюренко, В. А. Поповкін, О. І. Шаблій, О. Г. Топчієв, С. І. Іщук, Я. І. Жупанський та багато інших. Наукові здобутки вчених мають велике теоретичне та прикладне значення, проте, на нашу думку, приділяється недостатня увага дослідженню соціально-економічних чинників та їх впливу на територіальне розміщення господарського комплексу Рівненської області.

Населення Рівненської області на 2016 рік становило 1161805 осіб (2,6 % загальноукраїнського населення), у т. ч. 47,6 % – міського та 52,4 % сільського населення.

Частка населення працездатного віку та осіб старших 60 років, в регіоні нижча від середньо українського показника. Проте, частка дітей віком до 18 років значно вища, ніж в середньому по Україні.

Серед районів та міст обласного значення найвищі показники демографічного навантаження у Гоцанському, Рокитнівському, Володимирецькому, Березнівському, Корецькому районах, найнижчі – у містах обласного значення. У сільських районах показники демографічного навантаження на 1000 осіб працездатного віку вищі у категорії осіб як молодшого, так і старшого працездатного віку. При цьому, у північних районах області – вищі показники навантаження за рахунок дітей (віком до 15 років), у південних – за рахунок осіб похилого віку (60 років і старші).

В усіх сферах економічної діяльності зайнято 492,5 тис. осіб, у т. ч. промисловості – 63,8 тис. осіб, сільському господарстві – 91,7 тис. осіб, в інших галузях – 337 тис. осіб.

Номінальна заробітна плата, порівняно з 2016 р., збільшилася на 45,5 %, або на 1631 грн, реальна заробітна плата – на 28,2 %. Залишається значною диференціація рівнів оплати праці за сферами зайнятості. Найбільш оплачуваними є працівники підприємств з постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря (10688 грн), виробництва електричного устаткування (8214 грн), виробництва хімічних речовин і хімічної продукції (8107 грн), виробництва меблів (7979 грн), виробництва іншої неметалевої мінеральної продукції (7295 грн), фінансової та страхової діяльності (6934 грн), лісового господарства та лісозаготівель (6538 грн). Понад 80 % сукупних доходів населення витрачає на придбання товарів та послуг. На нагромадження фінансових та не фінансових активів припадає близько 11 %

доходів, причому питома вага заощаджень населення у порівнянні з попередніми роками зменшується.

В регіоні нараховується 322 великі та середні промислові підприємства різної форми власності, а також понад 1,5 тисячі малих промислових підприємств. Підприємствами промислового комплексу регіону забезпечується виробництво 19,5% електроенергії атомними електростанціями, 65 % – загальнодержавного обсягу високоякісної фанери, 24,7 % – нетканих матеріалів, 21,6 % – деревостружкових плит, 9,1 % – цементу, близько 9 % – мінеральних добрив [2].

Майже 80 % загального обсягу промислового виробництва припадає на машинобудівну, легку, харчову, хімічну галузі, а також індустрію будівельних матеріалів.

До складу агропромислового комплексу регіону входять понад 800 суб'єктів господарювання, в т. ч. понад 500 фермерських формувань, близько 120 господарських товариств, понад 130 приватних підприємств та майже 120 підприємств інших форм господарювання.

Сільське господарство дає майже 18 % валового внутрішнього продукту, забезпечує сировиною харчову галузь промисловості. Питома вага у загальному обсязі валової продукції сільського господарства України становить 2,8 %.

Промислові підприємства нерівномірно розподілені по території регіону. За показником вартості основних засобів виділяють п'ять районів аутсайдерів: Зарічненський, Дубровицький (мають периферійне положення і обмежений природно-ресурсний потенціал), Корецький, Острозький, Демидівський (слабо розвинені у транспортно-логістичному плані). Лідерами є Сарненський, Рівненський, Здолбунівський райони.

Висока концентрація промислового виробництва, сформовані виробничі, територіальні та трудові зв'язки у регіоні сприяли формуванню промислових пунктів, вузлів, районів.

Результати проведеної характеристики дають підставу констатувати, що найбільш перспективними для економічного зростання регіону є наявність нових інвестицій, паралельно з підтримкою малого та середнього підприємництва, спроможного швидко пристосовуватися до змін у середовищі та компенсувати відсутність робочих місць в інших секторах. Проте, розвиток малого та середнього підприємництва відстає від потреб і потенціалу регіону здебільшого через несприятливе ділове середовище, низький рівень підприємницьких навичок населення і недоступність фінансових ресурсів.. Перспективи подальших досліджень убачаються у вивченні спектру галузевої структури господарського комплексу регіону, динаміки основних та макроекономічних показників, аналізі структурних змін тощо.

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики у Рівненській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrstat.org/>. 2. Стратегія економічного та соціального розвитку на період до 2015 року. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://investmap.ru/ua/ua_news/strategiya_rozvitku_regionu.

Проблеми розвитку ріпаківництва у Волинській області

Розглянуто основні райони, придатні для вирощування ріпаку. Проаналізовано проблеми, притаманні розвитку ріпаківництва у Волинській області. Визначено вплив вирощування ріпаку на ґрунти, сільськогосподарського призначення.

Ключові слова: ріпак, посівні площі, попит.

Lykhach D. S. The problems of Development of Rape in Volyn Region. The main areas of rape growing are considered. The problems of rape development in Volyn region are analyzed. Rape's impact on the soil, which has agricultural appointment, is determined.

Key words: rape, sowing areas, demand.

Ріпак – цінна технічна культура, невибаглива до тепла, вимоглива до вологи, ґрунту і світла стає добрим попередником для вирощування інших культур. Досліди підтверджують, що врожайність зернових після ріпаку на 0,4–0,6 т/га вища, ніж після зернових, як попередника. Ріпак можна використовувати як сидерат, заорюючи його у фазі цвітіння, адже перегній цієї культури є альтернативою поповнення органічною речовиною ґрунтів за нестачі гною та заходом із підвищення урожайності наступних культур (пшениця озима тощо).

Основними факторами забезпечення високої врожайності даної культури є: висока якість посівного матеріалу; правильна підготовка ґрунту; оптимальна норма висіву; вчасне внесення мінеральних добрив; своєчасна боротьба зі шкідниками, бур'янами, хворобами; новітня агротехніка для мінімізації втрат при зборі врожаю [1].

Велике господарське значення ріпаку: олія є більш корисною для людини, ніж соняшникова та соєва; є найкращою сировиною для виробництва маргаринів, бутербродного масла, різноманітних харчових продуктів. Велика користь ріпаку як медоноса. За період його цвітіння можна отримати 80–90 кг меду з гектара. Останнім часом стрімко розвивається новий напрям використання ріпакової олії – біопаливо для двигунів внутрішнього згорання, яке вважають більш екологічним та економічним. Завдяки такому паливу можна скоротити споживання обмежених запасів природної нафти.

Ріпак є однією з найбільш рентабельних культур, проте переважна його більшість йде на експорт, зокрема в країни ЄС. З огляду на плани України щодо інтеграції у Європейський Союз, важливим для нашої держави і Волинської області в тому числі є розвиток конкурентоспроможного виробництва ріпаку та подальша його переробка на олію та біодизель. Це дасть змогу виробляти продукцію з високою доданою вартістю, досягти європейських показників енергоефективності та увійти в європейське співтовариство як повноправний член, а не лише як постачальник сировини.

У 2015 році 79,2 % ріпаку експортувалося, 20,5 % перероблялося на олію та 0,3 % йшло на насіння. При такій орієнтації на експорт, ріпак може втрати свій попит в країн-імпортерів. З кожним роком експорт ріпаку має тенденцію до зниження. Зростає попит на альтернативні види палива, тому необхідно більшу частину ріпаку не експортувати, а переробляти на олію та біодизельне пальне.

З кожним роком ціна реалізації ріпаку у Волинській області збільшується (з 2979,9 грн. за 1 т у 2010 р. до 7388,2 грн. за 1 т у 2015 р.), що сприяє розширенню площ, зайнятих ріпаком. З 16 районів нашої області ріпак вирощують у центральних та південних районах у зв'язку з тим, що на півночі переважають перезволожені та кислі ґрунти, які є несприятливими для цієї культури. Найбільші посівні площі під ріпаком у 2015 р. були засіяні у Горохівському, Луцькому, Локачинському, Турійському районах. Найменші – в Ківерцівському, Любомльському і Старовижівському. З 2013 р. не вирощують ріпак господарства Ратнівського району [2]. Практично весь вирощений ріпак Волинської області відправляється на експорт через відсутність на території області (а також і України) сучасних переробних підприємств.

Оскільки доволі часто порушуються правила вирощування цієї культури, а саме сівозміни, то після ріпаку іноді взагалі не може рости жодна культура. Технічна ж відсталість українських сільгосп підприємств призводить до виснаження землі, засіяної ріпаком і до зuboжіння українського селянина. Згідно висновків експертів ООН, вже наступні два роки увесь світ буде відчувати проблеми з продовольством. Україна постійно переживає різні «капустяні», «картопляні», «цукрові» та «гречані» кризи. При цьому мало хто може спрогнозувати, якою буде наступна криза. Уже після перших зимових місяців до нас починають завозити імпорتنі харчі, навіть такі, здавалося б звичні, як картопля. Україна традиційно була постачальником саме продовольства, а не технічних культур, до вирощування останніх село підштовхнула повна безвихідь. Адже у сільській місцевості найнижчі зарплати, найвищий рівень безробіття, найгірші дороги, брак культурних, освітніх закладів і взагалі перспектив, особливо для молоді. Тому за відсутності реальної підтримки селяни й обирають найпростіший метод – вирощують те, що найкраще і найшвидше продається та приносить швидкі «живі» гроші.

Таке «господарювання» може обернутися повним занепадом місцевої харчової промисловості. Відповідно, люди втратять роботу, споживач – якісну продукцію місцевого виробництва, а самі селянські господарства залишаться з безплідними пустелями [3].

Тому вважаємо, що вирощувати озимий ріпак потрібно на виснажених, не придатних для вирощування інших культур, ґрунтах. Хоча ця культура і високорентабельна, але потрібно орієнтуватися на перспективу розвитку. Збільшення посівних площ ріпаку призведе до виснаження і втрати родючих ґрунтів. Натомість країни Європи, які купують у нас ріпак, збережуть родючість своєї землі. Крім того, постійне збільшення площ технічних культур призведе до поступового насичення ринку, а відтак і до зниження ціни у майбутньому. Як результат – області може залишитися і без рентабельного продукту і без родючих ґрунтів.

Список використаних джерел: 1. Дреус В. Виробництво ріпаку – перспективи і реальність / В. Дреус, О. Мельник // Пропозиція. – 2003. – № 11. – С. 11. 2. Головне управління статистики у Волинській області : посівні площі сільськогосподарських культур в господарствах області під урожай 2007–2015 років. – Луцьк, 2015. – 58 с. 3. Ріпак – екологічна зброя проти України [Електронний ресурс] / О. Хахльов // Інтернет-версія газети Ого. – 2011. – 4 серпня. – Режим доступу : <http://ogo.ua/articles/view/2011-08-04/29575.htm>.

Ляшук Владислав – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.
Маковецька Лариса – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Тенденції розвитку поштового та телеграфного зв'язку у Волинській області

Розглянуто тенденції розвитку поштового та телеграфного зв'язку Волинської області. Охарактеризовано структуру поштового зв'язку. Показано місце поштового та телеграфного зв'язку у структурі інформаційних комунікацій в регіоні дослідження.

Ключові слова: інформаційні комунікації, поштовий зв'язок, телеграфний зв'язок.

Ljashyk V., Makovetska L. Progress of Postal and Telegraph Connection Trends are in the Volyn Area. Progress of postal and telegraph connection of the Volyn area trends are considered. The structure of postal connection is described. The place of postal and telegraph connection is shown in the structure of informative communications in the region of research.

Key words: informative communications, postal connection, telegraph connection.

Поштовий і телеграфний зв'язок є найстарішими видами зв'язку у Волинській області. Господарський комплекс області обслуговується мережею поштових підприємств, за посередництвом яких здійснюються її зовнішні (міжнародні і державні) та місцеві зв'язки (обласного значення). Основною метою функціонування поштового виду зв'язку є надання широкого спектра послуг з орієнтацією на споживача та задоволення його потреб.

Поштовий зв'язок – це приймання, обробка, перевезення та доставка (вручення) поштових відправлень, виконання доручень користувачів щодо поштових переказів, банківських операцій. Поштовий зв'язок, хоча і поступається мобільному, комп'ютерному телефонному зв'язку за загальним обсягом робіт, проте продовжує залишатися важливим у загальній структурі системи зв'язку області, особливо у передачі інформації особистого характеру (листи, посилки, грошові перекази) і громадських потоків інформації (газети і журнали).

На поштовий, телеграфний зв'язок та на кур'єрську діяльність припадає 9,4 % платних послуг зв'язку області, причому на роботу пошти припадає 8,3 %, тоді як на роботу телеграфу та інше – лише 1,1 %. В Україні цей показник становить 6,4 % у структурі доходів підприємств від надання телекомунікаційних, поштових та кур'єрських послуг за видами. У галузевій структурі зв'язку регіону пошта займає четверте місце, поступаючись лише мобільному, Інтернет послугам і телефонному видам зв'язку за вартістю наданих послуг, тоді як значення телеграфного зв'язку невелике і з кожним роком зменшується. Загалом поштові відправлення за окремими видами у Волинській області займають 8,3 %

За період з 2010-2016 рр. доходи підприємств від надання послуг поштового зв'язку господарству і населенню зросли відповідно у 3,7 і 5,8 рази [3].

Обсяг універсальної продукції (традиційних послуг) поштового зв'язку на Волині (відправлення листів, посилок, газет і журналів, грошових переказів і пенсійних виплат) продовжує зростати (особливо, в останні роки), здебільшого, за рахунок її трансформації в гібридні послуги, які поєднують електронні засоби передачі

інформації і грошей з фізичною доставкою та використання нових (нетрадиційних) послуг.

У 2016 р. поштовими і телеграфними відділеннями зв'язку області відправлено 18,7 млн. газет і журналів, 3,2 млн. штук листів, 200 тис. посилок, 5,2 млн. грошових переказів і пенсійних виплат. У розрахунку на 1 особу найбільше відправлено листів – 3,4. До 2013 року визначені показники продовжували зростати –19,3 млн. газет і журналів, 3,0 млн. штук листів, 200 тис. посилок, 5,0 млн. грошових переказів і пенсійних виплат(на 0,2 млн. менше). У розрахунку на 1 особу відправлено листів дещо менше – 2,9 од. З 2013 року інформація частково відсутня, хоча продовжують зберігатись лише поштові перекази та пенсійні виплати.

Таким чином, провідна роль у структурі поштових відправлень області належить відправленню газет і журналів (понад 68 %). Друге місце за кількістю відправлень займають грошові перекази і пенсійні виплати (майже 18 %). На частку листів припадає понад 13 % усіх відправлень. Потрібно зауважити, що останніх 3 роки статистика визначених показників не оприлюднюється, з метою забезпечення виконання вимог Закону України «Про державну статистику» щодо конфіденційності інформації [3].

Мережа поштового зв'язку в Україні охоплює поштові підприємства всіх форм власності та їх підрозділи. Зобов'язання щодо забезпечення надання на всій території країни соціально важливих (універсальних) послуг поштового зв'язку на загальнодержавному рівні покладено на національного оператора поштового зв'язку – Українське державне підприємство поштового зв'язку «Укрпошта» (УДППЗ «Укрпошта»), засноване згідно з розпорядженням Кабінету Міністрів України від 10 січня 2002 р. [1].

Також послуги поштового зв'язку надають оператори недержавної форми власності, що отримали ліцензії. Зараз в Україні працюють 7 операторів недержавної форми власності. Також функціонує поштовий зв'язок спеціального призначення у вигляді державного підприємства «Спецзв'язок» і фельд'єгерської служби.

В Україні до універсальних послуг належать: пересилання простих і рекомендованих поштових карток, листів, бандеролей, а також посилок без оголошеної цінності масою до 10 кг. УДППЗ «Укрпошта» забезпечує також розвиток державного інформаційного простору, доставляючи періодичні друковані видання у всі населені пункти.

У Волинській області послуги поштового зв'язку надає Волинська дирекція УДППЗ «Укрпошта». Підприємство надає споживачам 216 видів послуг, з яких 36 – нові. Це, зокрема, електронна пошта, електронний переказ, виплата переказів за системою «Вестерн Юніон», «Ліки на замовлення», передача інформації по мережі Інтернет, розповсюдження ювілейних монет, реалізація лотерейних білетів тощо.

До складу Волинської дирекції УДППЗ «Укрпошта» входять такі виробничі підрозділи: Поштамт Волинської дирекції, 4 центри поштового зв'язку (ЦПЗ), 11 цехів обслуговування споживачів (ЦОС), 1 цех перевезення пошти (ЦПП), 1 цех оброблення пошти і 433 відділення поштового зв'язку (ВПЗ) [1].

Сільські та міські стаціонарні поштові відділення розміщуються по території Волинської області з врахуванням нормативів. Так, стаціонарні сільські відділення зв'язку розміщуються у населених пунктах з чисельністю не менше 3 тис. жителів. За кожним стаціонарним поштовим відділенням закріплена зона обслуговування, максимальний радіус якої 5 км. У розвитку міської мережі об'єктів поштового зв'язку дотримуються наступних нормативів: одне відділення зв'язку обслуговує 20-25 тис. осіб, якщо чисельність населення міста перевищує 500 тис. осіб; 12-20 тис. осіб при чисельності населення міста від 100 до 500 тис. осіб; 6-12 тис. при чисельності населення міста до 100 тис. осіб. Радіус обслуговування населення одним відділенням зв'язку становить 800 м [1].

У Волинській області існуюча мережа відділень поштового зв'язку є досить щільною і в цілому перевищує поточний рівень попиту на послуги поштового зв'язку. Найбільша кількість поштових відділень розташована на території Горохівського (36) і Луцького (35) районів, найменша – в Любомльському і Шацькому (разом 33 ВПЗ).

Окрім відділень «Укрпошти» на території Волинської області діють представництва ТОВ «Нова пошта», яке розпочало діяльність в Україні з 2001 р. «Нова пошта» – оператор на ринку експрес-перевезень, що здійснює комплекс послуг з доставки документів та вантажів і на сьогодні є незаперечним лідером у цій галузі в Україні, як за вантажообігом, так і за кількістю і якістю обслуговування клієнтів [1].

На території Волинської області ТОВ «Нова пошта» надає послуги з експрес-доставки посилок і кореспонденції в тих містах, де є її представництва – відділи продажів і розміщення замовлень і склади. У Волинській області представництва ТОВ «Нова пошта» є в усіх районних центрах, а також у Нововолинську, Колках, с. Старовойтове (поблизу Ягодинської митниці). У Луцьку розташовано 16 відділень ТОВ «Нова пошта», у Ковелі та Нововолинську – по 3 відділення, в усіх інших населених пунктах – по 1 відділенню [2].

Підприємства поштового зв'язку мають досить розвинуту інфраструктуру. Для покращення обслуговування населення вивішується мережу поштових скриньок. Необхідна кількість поштових скриньок в місті визначається з розрахунку 2-4 поштові скриньки на 1 км². Незалежно від нормативів, встановлення поштових скриньок передбачається біля входу у відділення поштового зв'язку, в операційному залі, на вокзалах. Розміщуються поштові скриньки рівномірно на території області в місцях, зручних для клієнтури, і з урахуванням можливості під'їзду до них транспорту для виїмки листів.

Таким чином, поштовий зв'язок є найбільш поширеним і доступним видом зв'язку на Волині, однак за обсягами споживання послуг поштового зв'язку Волинська область належить до областей з низьким рівнем розвитку поштового зв'язку в Україні, що пояснюється невеликою чисельністю населення та низьким рівнем соціально-економічного розвитку області. Розвиток телеграфного зв'язку в області значно сповільнився через конкуренцію з боку інших сучасних видів електровз'язку.

Список використаних джерел: 1. Офіційний сайт ПАТ «Укрпошта» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukrposhta.ua/pro-pidpriyemstvo/zagalna-informaciya>. 2. Офіційний сайт Нова пошта [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://novaposhta.ua/>. 3. Статистичний щорічник Волинської області за 2016 рік / [за ред Науменка В. Ю.]. – Луцьк : ГУС у Волинській області, 2017. – С. 319–337.

УДК 911.3

Малаховський Роман – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Іванов Віталій – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Сливка Анна – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Current demographic trends of Ukraine

У тезах висвітлено особливості сучасних демографічних процесів в Україні. Показано динаміку чисельності та природного руху населення України за роки незалежності. Охарактеризовано сучасну статеву-вікову структуру населення України. Обґрунтовано висновки щодо актуальності даного питання та подальших досліджень.

Ключові слова: чисельність населення, природний рух населення, статеву-вікова структура населення, зовнішні міграції.

Malakhovskiy R., Ivanov V., Sluvka A. Current Demographic Trends of Ukraine. This article describes the features of the current demographic processes in Ukraine. The dynamics of the number and natural movement of the Ukrainian population during the years of independence are shown. The current sex-age structure of the population of Ukraine is shown. The conclusions about the relevance of this issue and further research are substantiated.

Key words: population, natural movement of population, sex-age structure, external migration.

In modern conditions of reorientation and formation of a new national strategy, focused on the development of human potential, combined with unfavorable demographic trends of reproduction in Ukraine, the relevance of demographic researches of society is increasing. Individual components of current demographic processes in Ukraine have been formed over decades, before current political and socio-economic changes took place. A public reaction to new life conditions is manifested by changes in demographic behavior, in fertility decline, in transformation of family structure and functions, in reassessment of views on marriage and family relations. The necessity of demographic research confirmed by dualistic nature of its value. On one hand, the demographic situation is the result and reflection of socio-economic development, on other-an influential factor in social development of the country and its national security. The understanding of importance of demographic development and its current problems led to relevance and necessity of demographic studies in the present time [1].

During the years of independence, the population of Ukraine is rapidly decreasing, indicating the dominance of these trends:

- decrease of the population is caused by natural decline from 1991, main cause of which was a decline of the birth rate;

- birth rate, as a result of political, economic and socio-psychological impact, was decreasing till 2000, followed by a gradual increase;

- mortality rates have remained stable over the past 15 years that is a reflection of modern age structure. It can be assumed that mortality rate remains at current level: contemporary cohorts of working-age population will move to the older age groups. As a positive factor we have to note the tendency of changes in the structure of death causes;

- due to the political stabilization and improvement of the socio-economic situation, since 2000, migratory influx of people is observed, which, on the one hand, reduces decline rate of population due to the natural reduction, on other hand it has a number of negative consequences;

- sex-age structure of population is characterized by an increase in the cohort of young people by increasing of birth rate, has a significant employment potential and even sex ratio of persons in reproductive age, that is creating favorable conditions for further revitalization of demographic behavior of the population, however, this age spread entails considerable demographic pressure in the coming decades;

- modern marriage and family structure is transformed under the influence of changes in attitudes and socio-psychological aspects of demographic behavior. It is characterized by the nuclearization of families and the spread of consensual marriages [2].

The process of reproductive behavior of the population is multifactorial. It is influenced by the deep social and economic changes taking place in society, in particular, the economic crisis, changes in social and psychological stereotypes. A global transformation create a new social situation, emergence of a new human life orientation and values that make significant changes in the demographic behavior of the population and, consequently, in the demographic development of Ukraine [3; 4].

Список використаних джерел: 1. Барило І. М. Особливості сучасних демографічних процесів регіонів України / І. М. Барило, Т. Г. Погребський, Є. Ю. Телебеньєва // *Економічна та соціальна географія : Наук. зб. / [Ред. кол: С. І. Іщук (відп. ред.) та ін.]. К., 2014. – Вип. 1 (69). – С. 94-102.* 2. Niemets L. Demographic situation as an indicator of socio-economic development (on example of Volyn and Kharkiv regions of Ukraine) / L. Niemets, M. Melniichuk, K. Segida, T. Pogrebskyi // *Uniwersytet Śląski Wydział Nauk o Ziemi Sosnowiec 2016, Acta Geographica Silesiana, 22. WNoZ UŚ, Sosnowiec, 2016. – P. 43-57.* 3. Niemets L. M., Segida K. Yu., Pogrebskyi T. G. 2013. Demographic Transformation of Ukrainian Urbanized Regions (based on for example of the Kharkiv region), [In:] Niemets L. Segida K., Pogrebskyi T. (eds.), *Kyivskii geografichnui schodennuk. Naykovui zbirnuk № 8. K. : KV UGT, 2013. pp. 52-55.* 4. Segida K., Shunkarenko D., Pogrebskyi T. 2013. The features of research of the regional demographic development as a component of regional sociogeosystem, [In:] Segida K., Shunkarenko D., Pogrebskyi T. (eds.), *2nd International Scientific Conference “European Applied Sciences: modern approach in scientific researches”: Volume 2. Paper of the 1st International Scientific Conference/ February 18-19, 2013, Stuttgart, Germany. pp. 218-220.*

УДК 911.3

Мельник Іванна – студент 7 курсу
географічного факультету
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Потапова Алла –
кандидат географічних наук, доцент
кафедри економічної та соціальної географії
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Соціально-економічний розвиток Волинської області

Проаналізовано основні показники соціально-економічного розвитку регіону. Розглянуто рівень фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку області. Показано необхідність розробки механізму ефективного використання фінансового потенціалу регіону.

Ключові слова: регіон, соціально-економічний розвиток, фінансове забезпечення, фінансовий потенціал.

Melnik I. Socio-Economic Development of the Volyn Region. The main indicators of socio-economic development of the region are analyzed. The level of financial provision of the socio-economic development of the region is considered. The necessity to develop a mechanism for effective use of financial potential of the region is shown.

Key words: region, socio-economic development, financial security, financial potential.

Сучасні умови функціонування регіонів характеризуються наявністю великої кількості дестабілізуючих факторів, пов'язаних із значним скороченням виробництва, зростанням рівня безробіття, падінням рівня життя населення, зниженням

чисельності працездатного населення тощо. Важливе значення має дослідження соціально-економічного розвитку регіону та оцінка рівня його фінансового забезпечення, що сприятимуть розробці механізму ефективного використання фінансового потенціалу не лише окремого регіону, а й держави в цілому.

Положення Волинської області щодо системи економічних районів України характеризується віддаленістю й периферійністю. Віддаленість від основних промислових і науково-технічних центрів держави та периферійність території впливають на рівень соціально-економічного розвитку й, значною мірою, стримують господарське освоєння регіону.

На сучасному етапі основними завданнями соціально-економічного розвитку області є: вдосконалення галузевої структури промислового виробництва і сільського господарства, які створюють основу технологічного оновлення економіки регіону [1].

Найбільшими промисловими центрами області є міста Луцьк, Ковель та Нововолинськ. В області у територіальному відношенні сформувався два промислові вузли – Луцький та Ковельський [3].

Соціально-економічна структура регіону характеризується виробничою однобокістю, адже понад 2/3 працюючих зайняті у виробничій сфері, що свідчить про соціально несприятливий характер його економіки. Існують суттєві територіальні диспропорції в розвитку регіональних продуктивних сил, які проявляються в гіпертрофованому розвитку лісостепової частини регіону (особливо – Луцького, Нововолинського промислових вузлів) і соціально-економічною відсталістю його поліських районів.

Освоєння будь-якої території потребує значних матеріальних капіталовкладень. Чим більше вкладається коштів в освоєння території, тим швидші темпи освоєння і вищий рівень освоєності. Найбільші обсяги капітальних інвестицій спостерігаються в обласному центрі (м. Луцьк), Луцькому, Володимир-Волинському, Ківерцівському районах та м. Нововолинськ. Високі обсяги інвестицій у цих містах і районах зумовлені порівняно значною концентрацією населення і господарської діяльності [3].

Велике значення для інвестиційного забезпечення регіону має залучення коштів іноземних інвесторів. За обсягом іноземних інвестицій Волинська область посіла 17 місце в державі. Основними країнами-інвесторами економіки області є Кіпр – 124,2 млн. дол. США, Віргінські Острови – 39,1 млн. дол. США, Польща – 38,9 млн. дол. США, Словаччина – 22,6 млн. дол. США, Велика Британія – 14,4 млн. дол. США. На ці країни припадає 70,5 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій.

Більшість іноземного капіталу сконцентровано у м. Луцьку (164,0 млн. дол. США, або 48,3 % всього іноземного капіталу). Значні обсяги інвестовано також у підприємства м. Нововолинська – 86,6 млн. дол. США (25,5 %), Ковельського – 37,8 млн. дол. США (11,1 %) та Луцького – 21,2 млн. дол. США (6,3 %) районів. У вказані регіони спрямовано 91,2 % усіх інвестицій [3].

Показником соціального розвитку регіону, що визначає купівельну спроможність населення, є індекс споживчих цін. Індекс споживчих цін (індекс інфляції) в області у січні–серпні 2017р., становив 108,4 %, в Україні – 108,1 % (у відповідному періоді 2016р. – 105,2 % та 104,5 % відповідно) [2].

Аналіз показників соціально-економічного розвитку Волинської області свідчить про відносно низький рівень розвитку регіону, що є причиною невисокого рівня розвитку промислового виробництва (табл. 1).

Таким чином, динаміка основних економічних показників у регіоні свідчить про зростання диспропорцій у їх розвитку. Соціально-економічний розвиток регіону має нестійкий характер і значною мірою залежить від впливу різноманітних чинників. У свою чергу це вимагає запровадження відповідних стратегічних заходів з боку регіону

на шляху просування до єдиної стратегічної мети – покращення соціально-економічного рівня життя населення.

Таблиця 1

Основні показники рівня соціально-економічного розвитку Волинської області за 2013–2017 рр.*

Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.	2016 р.	2017 р.
1. ВРП на одну особу, грн.	19817	23218	30387	35270	42418
2. Інвестиції в основний капітал на 1 особу, грн.	3205,6	3261,2	5929,3	6144,0	6354,5
3. Прямі іноземні інвестиції, дол. США	339	272	248,1	234,8	230,3
4. Індекс промислової продукції, %	97,6	98,2	98,6	99,8	107,0
5. Індекс споживчих цін, %	99,7	125,9	143,3	101,0	108,4
6. Середньомісячна номінальна заробітна плата найманого працівника, грн.	2580	2721	3291	4047	5569
7. Заборгованість з виплати заробітної плати, тис. грн.	5174,2	3888,6	12209,3	15970,6	4438,3
8. Витрати населення в розрахунку на 1 особу, грн.	3755,9	4143,5	5332,8	6003,7	–
9. Забезпеченість населення житлом на 1 особу, м ²	21,0	22,2	22,5	23,0	–

* Складено за матеріалами Головного управління статистики у Волинській області

Список використаних джерел: 1. Потапова А. Г. *Економічний потенціал Волинської області : монографія* / А. Потапова, Н. Краснопольська. – Луцьк : Волиньполіграф, 2016. – 174 с. 2. *Соціально-економічне становище області у січні 2017 року* / [Електронний ресурс]. – 2017. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. 3. *Стратегія розвитку Волинської області на період до 2020 року* / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://voladm.gov.ua/proekt-strategii-rozvitku-volinskoj-oblasti-na-period-do-2020-roku/>.

УДК 911.3

Мельник Ольга – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі України
Потапова Алла – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

Соціально-економічні аспекти міграцій населення Волинської області

Трактування понять «міграція» та «економічно-активне населення» у сучасній науковій літературі. Розглянуто перебіг міграційних процесів у Волинській області та проаналізовано основні міграційні потоки. Виділено основні причини та тенденції скорочення економічно активного населення Волинської області.

Ключові слова: міграція, зовнішні міграції, внутрішні міграції, трудова міграція, економічно-активне населення.

Melnyk .O. Y., Potapova A. G. Socio-Economic Aspects of Migrations of the Population of Volyn Region.

Interpretation of the concepts of "migration" and "economically active population" in modern scientific literature. The course of migration processes in the Volyn region is considered and the main migration flows are analyzed. The main reasons and tendencies of reduction of economically active population of Volyn region are highlighted.

Key words: migration, external migration, internal migration, labor migration, economically active population.

Демографічна ситуація, яка сьогодні склалася в Україні, є досить складною. Внаслідок соціально-економічної кризи наша країна зараз перебуває в стадії депопуляції населення, яка залежить від міграційних процесів. Отже, варто зазначити, що міграції населення – це стихійні чи опосередковано керовані переміщення індивідів чи груп людей по території із одного місця у інше зі зміною місця проживання назавжди або на більш чи менш тривалий час, які зумовлені низкою чинників (передусім соціально-економічних) та призводять до перерозподілу населення та трудових ресурсів між різними регіонами. Сьогодні важко уявити країну, в якій не існує міграційних процесів, адже людина є невід’ємною частиною усього соціуму, зі всіма його позитивними моментами та проблемами. Поширення на планеті урбанізаційних процесів, сприяло активному розвитку міграцій населення.

Сучасний склад населення Волинської області сформувався під впливом інтенсивних міграційних процесів, що почалися з середини ХХ ст. Саме внаслідок міграцій у регіоні спостерігається моноетнічний склад населення. Під їх впливом відбувалося інтенсивне зростання міського населення та формування висококваліфікованих трудових ресурсів. Проте, на даному етапі розвитку країни, гостро стоїть питання дослідження усіх наявних аспектів міграцій на території Волинської області, як однієї з важливих культурних осередків. Міграційні процеси тісно взаємопов’язані із соціально-економічною ситуацією і призводять до перерозподілу трудових ресурсів та провокують виникнення соціальних конфліктів, зубожіння населення та старіння нації [2].

Незалежно від політичної чи економічної ситуації в економічній системі відбувається зростання масштабів міграції населення. Проте основним аспектом дослідження даного явища є розуміння відмінностей між формами міграції. Слід розрізняти зовнішню (за межі країни) та внутрішню (в межах країни) міграцію. Вони мають ідентичні причини, але вирізняються формою реалізації. Відтак слід зазначити, що внутрішня міграція не змінює фінансову базу країни, проте впливає на нерівномірність розвитку регіонів. Зовнішня міграція веде за собою потік фінансових ресурсів і людського капіталу за межі держави, що негативно впливає на розвиток країни в цілому.

Таким чином, метою даного дослідження був аналіз сучасного перебігу міграційних процесів, встановлення соціально-економічних аспектів міграції населення Волинської області, що допоможе спрогнозувати можливість стабілізації міграції чи її спад.

Проаналізувавши перебіг міграційних процесів у Волинській області було встановлено, що міграції населення Волинської області зумовлені природними, економічними, соціальними, демографічними, етнокультурними, екологічними та іншими факторами. На перебіг сучасних міграційних процесів впливають також історичні передумови що призвело до формування специфічної міграційної поведінки населення регіону.

Для Волинської області характерні власні особливості перебігу міграційних процесів. Чітко простежується відтік населення з периферії до центру, тобто, з навколишніх міст та сіл до обласного центру, в пошуках роботи, освіти чи просто за для вирішення інших соціальних потреб. Ще одна особливість – міграційний потік населення обласного центру та міст обласного значення до столиці України та інших

великих міст. Якщо ж говорити про зовнішню міграцію, то найбільша частка населення мігрує з прикордонних районів та обласного центру, найменше – з південно-східних та східних районів. Причинами цього є: вища ефективність сільського господарства на півдні області, висока забезпеченість обласного центру та інших міст закладами освіти, широке охоплення міжнародного ринку праці, індивідуальні та особистісні потреби населення Волинської області.

Найголовнішою проблемою Волинського регіону є зменшення частки економічно-активного населення, внаслідок зовнішньої міграції. В період з 2010 по 2014 роки спостерігалась стабільна чисельність економічно-активного населення Волинської області, у 2015 році вона різко зросла внаслідок внутрішньої міграції (в результаті міграції населення із зони проведення АТО) а у наступні роки (2016- 2017 рр.) чисельності економічно-активного населення зменшилося (рис. 1).

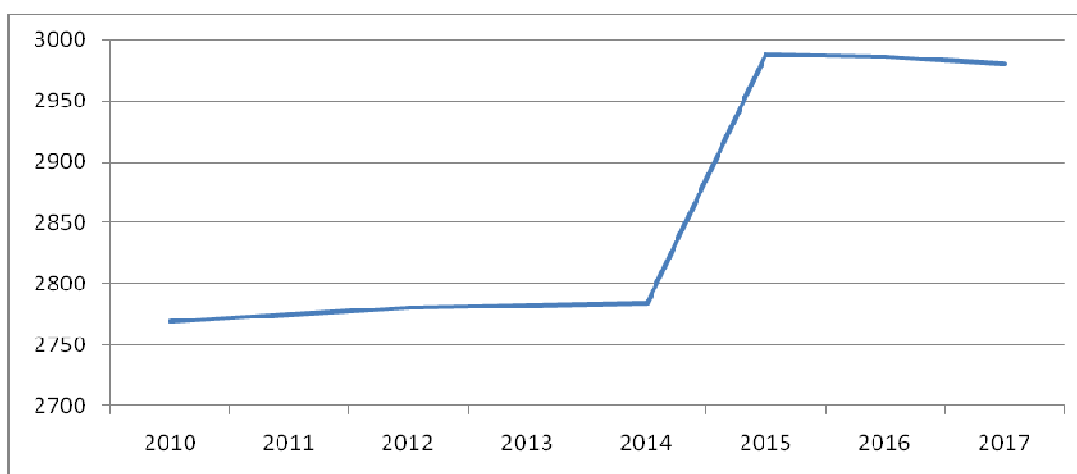

Рис. 1. Динаміка економічно-активного населення Волинської області, тис. осіб

Основу міграційних процесів Волинської області складає трудова міграція. Основними факторами впливу на яку є економічні та соціальні фактори (табл. 1).

Таблиця 1

Основні фактори трудової міграції та їх соціально-економічні показники у Волинській області*

Економічні фактори	Соціальні фактори
Валовий регіональний продукт (31688 млн. грн. станом на 2015 рік)	Природний приріст(зменшення) кількості населення в регіоні (-1,6 ‰ за 2017 рік)
Наявний дохід у регіоні (29496 млн. грн. станом на 2016 рік)	Смертність дітей у віці до 1 року (7 ‰ за 2016 рік)
Річний темп приросту середньомісячної заробітної плати(+25,5 % у 2017 р. в порівнянні із 2016 р.)	Кількість шлюбів у регіоні (5,7 шлюбів на 1000 осіб у 2016 році)
	Кількість розлучень (2,6 розлучень на 1000 осіб у 2016 році)
Рівень безробіття у регіоні (11,5 % у 2017 році)	Міське населення у регіоні (544,5 тис. осіб у 2017 році)
	Сільське населення у регіоні (496,4 тис. осіб у 2017 році)

Складна економічна та політична ситуація в країні призводить до негативних наслідків, серед яких і масова трудова міграція. Українська влада намагається контролювати міграційні процеси, призупинити їх чи хоча б стабілізувати, проте ні

закон України «Про зовнішню трудову міграцію», а ні перспективи, що змальовують центри зайнятості нині не змінили динаміки даного процесу. Вказані фактори є первинними чинниками трудової міграції, на яких і базується усе дослідження, адже вони є важливими і потребують позитивних зрушень.

Для вирішення даної проблеми необхідно створювати нові робочі місця, що дозволить знизити рівень безробіття, впровадити диференціацію заробітної плати та систему матеріальних пільг у районах масового відтоку населення, розподіляти молодих спеціалістів у регіони з масовим відтоком населення, розвивати соціальну інфраструктуру регіонів, впроваджувати культурне виховання населення в програмі «Здорова нація» та «Розвиток людського капіталу», створювати нові фермерські поселення на основі «вимерлих» населених пунктів.

Висновок. Отже, у проведеному дослідженні було звернено увагу на шляхи подолання основних причин міграційних процесів або на мінімізацію їх впливу та було запропоновано ряд заходів для вирішення даної проблеми.

Список використаних джерел: 1. Економічна активність населення України : статистичний збірник. – К. : Державна служба статистики України, 2016. – 197 с. 2. Пугач С. О. Міграції населення Волинської області (суспільно-географічне дослідження): автореф. дис. канд. геогр. наук : 11.00.02 / С. О. Пугач. – К., 1999. – 19 с. 3. Куценко В. О. Детермінанти трудової міграції населення України / В. О. Куценко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка. – 2011. – Вип. 18. – С. 310. 4. Державна служба статистики України [Електронний ресурс.] – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>.

УДК 911.3

Мельничук Марія – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Голуб Геннадій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії СХУ імені Лесі Українки

Сучасні проблеми й перспективи розвитку плодоовочівництва в Україні

Розглянуто головні проблеми вітчизняного плодоовочівництва. Обґрунтовано основні пріоритети подальшого розвитку, що є основою для забезпечення ефективного функціонування плодоовочевого сектору АПК України.

Ключові слова: плодоовочівництво, ринок овочів, ціна, ефективне функціонування плодоовочевого підкомплексу.

Melnychuk M. A. Modern Problems and Development Prospects of Bearing and Vegetable Production in Ukraine. In the paper the main problems of motherland bearing and vegetable production has reviewed. The main priorities of further development has justified and it is the base for providing effective operation bearing and vegetable segment agriculture complex of Ukraine.

Key words: fruit and vegetable production, vegetable market, price, efficient functioning of the fruit and vegetable complex.

Продукти плодоовочевого підкомплексу є незамінним джерелом вітамінів і поживних речовин. Наявні сприятливі природні умови та ресурси дають змогу вирощувати на території України різні види плодових та овочевих культур. Згідно проведеного аналізу, експертами Всесвітньої організації охорони здоров'я встановлено, що здоров'я людини в основному залежить від харчування. Раціональне споживання харчових продуктів сприяє нормальному розвитку організму, подовженню тривалості життя, підвищенню працездатності тощо. Забезпечення держави продуктами харчування є важливою проблемою, адже важко уявити існування людини та суспільства без повноцінного забезпечення відповідними продуктами щоденного вжитку. Тому основою як внутрішньої, так і зовнішньої економічної політики держави повинен стати розвиток агропромислового комплексу країни, вітчизняного продовольчого ринку та ринку плодів і овочів.

Метою даної роботи є дослідження основних проблем та перспектив розвитку плодоовочевого підкомплексу України.

Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання:

- дослідити сучасний стан плодоовочівництва в Україні;
- визначити головні проблеми та основні перспективні напрямки розвитку плодоовочевого підкомплексу.

Продукти плодоовочівництва – це цінна сировина для ряду галузей харчової промисловості. На основі вирощування і переробки овочів формуються агропромислові об'єднання та підприємства. На структуру вирощування значною мірою впливають природні та економічні фактори. Вони визначають рівень урожайності, специфіку технологічних процесів виробництва, витрати праці і коштів на одиницю продукції, тобто впливають на характер процесу розвитку підкомплексу. Україна має сприятливі економічні умови для великомасштабного товарного овочівництва. До них слід віднести, перш за все, велику потенційну місткість внутрішнього ринку, що пояснюється значною щільністю населення, зокрема, зосередженням його у великих містах і промислових центрах, розвинену транспортну мережу, наявність переробних підприємств.

Сьогодні в Україні спостерігається тенденція до зниження споживання плодів та овочів. Для порівняння, продовольче споживання овочів у 2012 році складало 7,5 млн. тонн, а у 2016 році лише 6,9 млн. тонн. На це певним чином мало вплив скорочення посівних площ відведених під овочеві культури – у 2012 році вони склали 494 тис. га, а у 2016 лише 446 тис. га. Різке зменшення обсягів виробництва даного виду продукції, значне скорочення плодоносних площ багаторічних насаджень, планомірне зменшення питомої частки молодих садів, відсутність необхідної фінансової підтримки з боку держави призвели до збитковості виробництва продукції цієї галузі в більшості сільськогосподарських підприємств. Також цінова ситуація на вітчизняному плодоовочевому ринку є не дуже сприятливою для розвитку підкомплексу – ціни досить високі для споживачів і низькі для товаровиробників [2, с. 29]. Таким чином для більш ефективного функціонування даної галузі, необхідно зосередити увагу на підвищенні якості плодоовочевої продукції, розширенні її асортименту та забезпеченні цінової рівноваги на ринку збуту.

Запорукою успішного розвитку плодоовочевого підкомплексу України є наявність родючих ґрунтів та помірний тип клімату, державна підтримка інноваційного розвитку сільського господарства, а також доступ на ринок Європейського Союзу [1, с. 2]. Інноваційна стратегія в розвитку плодоовочівництва – це перш за все, розробка ресурсоекономних та екологічно безпечних технологій обробітку плодоовочевих культур, а також рекомендацій щодо їх оперативної адаптації до погодних умов і перш за все – новітніх технологій обробітку плодів та овочів, що забезпечують найбільш повне використання генетичного потенціалу

сортів і гібридів сільськогосподарських культур при нормативному рівні витрат. Найбільш ефективним шляхом підвищення врожайності плодівих і овочевих культур на рівні областей є впровадження в практику сільськогосподарського виробництва сортового районування, за якого розміщення різних за скоростиглістю сортів виконується з врахуванням відповідності кліматичних ресурсів території вирощування біологічним особливостям цих сортів.

Таким чином, зважаючи на сучасний стан розвитку плодоовочівництва в Україні, необхідно забезпечити створення високопродуктивних сортів рослин, адаптованих до різних зональних особливостей регіонів, на основі інноваційних селекційних технологій, синтезу нового покоління сортів і гібридів плодоовочевих культур з використанням досягнень біотехнології та генної інженерії конкурентоспроможних на рівні світових стандартів. Перспективними напрямками розвитку плодоовочевого підкомплексу можуть бути забезпечення сприяння державної політики для розвитку даної галузі, виведення нових високопродуктивних сортів рослин, а також пошук нових шляхів та ринків збуту продукції.

Список використаних джерел: 1. Іщенко І. Л. *Інноваційна стратегія в розвитку плодоовочевого комплексу України* / І. Л. Іщенко // *Економічні науки*. 2014. – С. 3-4.
2. Чернюк Л. Г. *Плодоовочевий підкомплекс України : стан та перспективи* / Л. Г. Чернюк // *Зб. наук. пр. Черкаського держ. технолог. ун-ту. Серія : Економічні науки*. – 2009. – № 24. – С. 27-31.

УДК 911.3

Митчик Юлія – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Пугач Сергій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Особливості поширення соціальної інтернет мережі ВКонтакті на території Волинської області

Проаналізовано особливості територіального поширення соціальної Інтернет-мережі ВКонтакті на території Волинської області. Досліджено вікову та статеву структури користувачів. Визначено особливості розвитку мережі.

Ключові слова: соціальні мережі, ВКонтакті, поширення.

Mytchuk Yu. S., Puhach S. O. Features of Distribution Social Internet Network Vkontakte on the Territory of the Volyn Region. The peculiarities of the territorial distribution of the social Internet network V Kontakte on the territory of the Volyn region are analyzed. The age and gender structure of the users are explored. The features of network development are determined.

Key words: social networks, V Kontakte, distribution.

Актуальність теми. Однією із ознак сучасної глобалізації є збільшення користувачів у соціальних інтернет-мережах. На є винятком і Україна. З кожним днем кількість українських користувачів у соціальних інтернет-мережах збільшується. Не

зважаючи на указ Президента про блокування російських сайтів та соціальних інтернет-мереж, українці продовжують ними користуватися. Це пояснюється поширенням в Інтернеті великої кількості способів для зняття цього блокування, що створює вільний доступ до даних інтернет ресурсів. У зв'язку з цим російські спецслужби, яким підконтрольна уся інформація, що поширюється ВКонтакті, продовжують слідкувати за українськими користувачами. Оскільки з періоду блокування доступу до соціальної інтернет мережі ВКонтакті вже пройшло пів року (час, за який видалені та покинуті аканти перестають бути дійсними), ми спробували дослідити особливості поширення ВКонтакті у Волинській області.

Метою дослідження є вивчення просторових особливостей поширення соціальної мережі ВКонтакті у Волинській області.

Український дослідник С. В. Івашнова під «соціальною мережею» розуміє віртуальний майданчик, що забезпечує своїми засобами спілкування, підтримку, створення, розбудову, відображення та організацію соціальних контактів, у тому числі й обмін даними між користувачами, який передбачає попереднє створення облікового запису [1].

ВКонтакті одна із найпопулярніших соціальних інтернет-мереж в Україні, в ній зареєстровано 27,5 млн українських користувачів, що становить 64,8 % населення країни. У Волинській області кількість зареєстрованих користувачів 369,1 тис осіб, що становить 34,8 % населення області та 1,3 % усіх українських користувачів мережі. Тобто рівень проникнення мережі ВКонтакті у Волинській області є значно нижчим, ніж у середньому по Україні.

Нами було проаналізовано структуру користувачів мережі ВКонтакті у Волинській області та її територіальну диференціацію. Також було досліджено чисельність користувачів у районах області та їх статево-вікова структура.

Аналізуючи розподіл користувачів ВКонтакті серед районів Волинської області, можна простежити тенденцію до зосередження переважаючої кількості акаунтів у великих містах, а саме у Луцьку (163686 користувачів), Ковелі (39 414 користувачів), Нововолинську (23 983 користувачів) та Володимир-Волинському (19 623 користувачів). На ці чотири міста обласного підпорядкування припадає 66,8 % користувачів з Волині (рис. 1).

Важливим показником, що характеризує проникнення сервісу, є частка населення території, яка зареєстрована у соціальній мережі. Найвищий цей показник серед адміністративних районів Волинської області має Шацький район (49 % населення зареєстровано у мережі ВКонтакті). Це пояснюється насамперед туристично-рекреаційною спеціалізацією району, адже для популяризації відпочинку на Шацьких озерах місцеве населення активно використовує соціальні інтернет мережі, як засіб поширення інформації про власний бренд та розміщення оголошень про здачу в оренду житлових приміщень.

Також висока частка користувачів характерна для прикордонних районів області, а саме Любомльського, Ратнівського та Любешівського. Це пояснюється тісними зв'язками з сусідніми державами Польщею та Білоруссю. Значна частина місцевого населення має родинні зв'язки за кордоном (особливо це характерно для Білорусі), а також задіяна в сезонних роботах за кордоном. Можливість спілкування за допомогою соціальних інтернет-мереж на відміну від мобільного зв'язку, є фактично безкоштовною та комфортною, що сприяє збільшенню користувачів на даній території. Високий показник частки зареєстрованих користувачів спостерігається у Рожищенському районі, що можливо можна пояснити його розташуванням між двома найбільшими центрами у Волинській області – містами Луцьк та Ковель.

Найнижча частка користувачів у Володимир-Волинському та Луцькому районах. Ця, на перший погляд парадоксальна ситуація, пояснюється тим, що жителі сільських

населених пунктів вважають більш престижним вказувати місцем проживання найближче велике місто – у нашому випадку Володимир-Волинський та Луцьк.

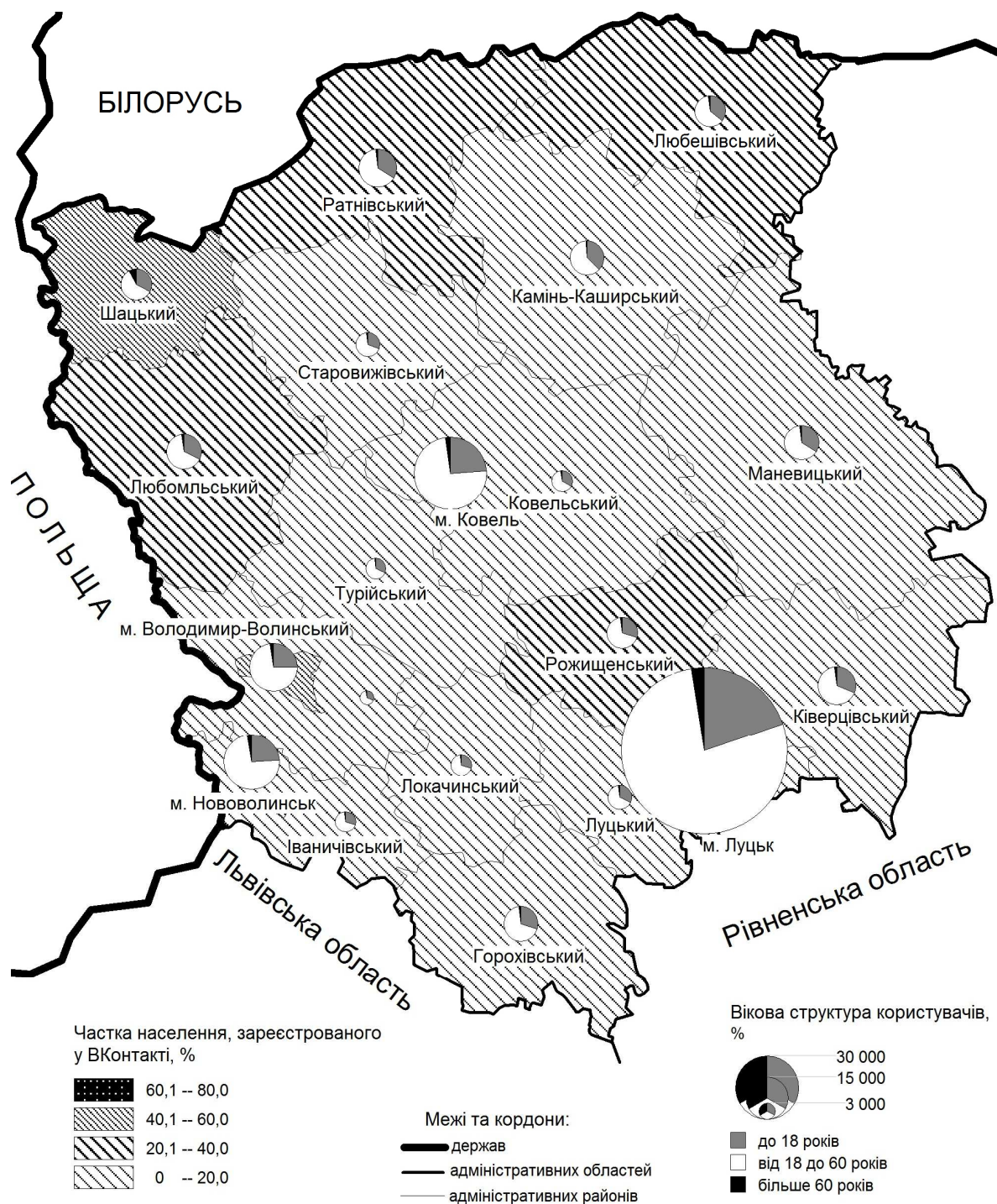

Рис. 1. Поширення соціальної інтернет-мережі ВКонтакте у Волинській області

В результаті аналізу статевої структури користувачів ВКонтакте у Волинській області було відмічено переважання жінок – 51% акаунтів. Це пояснюється переважанням жінок й серед наявного населення області (53 %).

У віковій структурі користувачів прослідковується чітке переважання групи віком 18-60 років – 67,5 % від усіх користувачів в області, вікова група до 18 років становить 23,5 % користувачів (рис. 1). Лише 2,2 % користувачів зазначили свій вік, як більший 60 років. Також варто зазначити, що значна кількість акаунтів у цій віковій групі, має вік більше 100 років, що пояснюється некоректною реєстрацією на даному

інтернет ресурсі та бажанням користувачів виокремити свою сторінку серед інших. 6,8 % користувачів ВКонтакті у Волинській області мають акаунти без інформації про власний вік.

Висновки. Для Волинської області характерний відносно низький рівень поширення соціальної інтернет-мережі ВКонтакті. Але викликає занепокоєння сам факт масового використання заборонених ресурсів. Саме тому необхідні більш дієві механізми блокування доступу до проросійських соціальних інтернет мереж, а також поширення інформації серед населення про небезпеку розміщення особистої інформації на цих інтернет ресурсах. Питання поширення соціальних інтернет-мереж та території Волинської області є недостатньо вивченим та потребує подальших досліджень.

Список використаних джерел: 1. Івашнюва С. В. Використання соціальних сервісів та соціальних мереж в освіті / С. В. Івашнюва // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2012. – № 2. – С. 15-17. 2. ВКонтакті [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://vk.com>.

УДК 911.3

Олещук Вікторія – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Сосницька Ярослава – кандидат географічних наук, кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Вплив соціально-демографічних чинників на рівень злочинності в Україні

Визначено основні соціально-демографічні чинники, що впливають на рівень та динаміку злочинності. Проаналізовано вплив кожного із чинників на показники рівня злочинності в Україні. Розглянуто відмінності соціально-демографічної ситуації регіону.

Ключові слова: чинник, злочинність, рівень злочинності, коефіцієнт злочинності.

Oleshchuk V., Sosnitska J. Influence of Socialdemographic Factors is on The Level of Criminality in Ukraine. Basic socialdemographic factors that influence on a level and crime wave are certain. Influence is analysed each of factors on the indexes of level of criminality in Ukraine. The differences of socialdemographic situation of region are considered.

Key words: factor, criminality, level of criminality, coefficient of criminality

Оскільки злочинність це соціальне явище, то велике значення на його рівень мають соціально-демографічні фактори. Регіони України мають значні відмінності щодо соціальних показників.

На кількісні показники злочинності має чисельність населення. За даним показником лідируючі місця мають Дніпропетровська (3254,9 тис. осіб) та Харківська (2718,6 тис. осіб) області. Саме у цих областях спостерігаються одні із найбільших абсолютних показників злочинності в Україні. Густота населення впливає швидше на відносні показники. Прослідковується залежність – чим вища густота населення – тим вищий рівень злочинності в регіоні. Дана закономірність дозволила себе проявити у східних областях України.

Значно впливає на рівень злочинності статево-вікова структура населення. У 2016 році спостерігалась наступна структура злочинності за віком злочинника: 84 % здійснених злочинів припадає на вік від 16 до 60 років, 5 % скоєні злочини неповнолітніми і 11 % злочинів припадає на пенсіонерів.

Велике значення має рівень урбанізації регіонів. Найвищий рівень злочинності переважно в найбільш урбанізованих областях, а це як раз Схід і Південь України (різниця за цим показником між Дніпропетровською та Івано-Франківською областями складає 4,1 рази). Так, частка міського населення в окремих областях складає: Донецька – 90,7 %, Луганська – 86,9 %, Дніпропетровська – 83,6 %, найменш урбанізованими є західні області: Закарпатська – 37 %, Чернівецька – 42 %, Івано-Франківська – 43 %, Тернопільська – 44 %. В. Шакун констатував тенденцію до стрімкого зростання злочинності в урбанізованих регіонах Сходу України ще за радянських часів [2]. При цьому суто економічний детермінізм (як гіпотеза) при поясненні географічних відмінностей злочинності в Україні видається обмеженим, про що свідчить, окрім іншого, і той факт, що вищий рівень злочинності (в тому числі й насильницької та наркотичних злочинів) фіксується у більш заможних регіонах Сходу порівняно з біднішим Заходом.

Серед набору причин, які відповідають за довгострокову поляризацію соціального простору за віссю «Захід-Схід» С. Кандричин вважає чинники духовного та релігійного життя [3]. Заходу України властива більша релігійність населення, менша соціальна атомізація, більший вплив громади і традиційних цінностей на суспільне життя. Найвищий рівень релігійності демонструють саме жителі Заходу країни (89 %), далі йдуть Південь (70 %), Центр (67 %) та Схід (66 %). Проте експерти зазначають, що попри високий рівень маніфестованої релігійності, релігія не посідає перших позицій у системі життєвих цінностей українських громадян. Православ'я в Україні є своєрідною «цивілізаційною соціокультурною ідентичністю», а релігійність населення є переважно ритуалізованою [1].

Негативно на рівні злочинності позначається і рівень наркоманії та алкоголізму суспільства. Україна посідає лідируючі місця за даними показниками у Європі. Прослідковується тенденція щодо зростання злочинних дій скоєних під впливом алкоголю чи наркотичних препаратів.

На кінець 2016 р. в органах внутрішніх справ знаходилось на обліку 152,9 тис. таких осіб (на 7,2 % менше, ніж у 2006р.), з яких 85 тис. осіб (55,6 %) – з діагнозом «наркоманія». У загальній кількості осіб, які знаходились на обліку, неповнолітні склали 1 %, жінки – 16,6 %, особи, які раніше вже скоювали злочини, – 44,9%, з числа яких 76,4 % осіб притягувались до кримінальної відповідальності саме за злочини, пов'язані з наркотиками; питома вага осіб, які на момент постановки на облік не працювали і не навчались, складала 68,3 % (104,4 тис.).

Таким чином, висока чисельність населення, густота населення та значний рівень урбанізованості території зумовила вищий рівень злочинності в східних регіонах України. В той же час більша частка релігійність населення та вплив минулих історичних подій зменшує загальноукраїнський показник злочинності в західному регіоні.

Список використаної літератури: 1. Медицький І. Б. Вплив соціальних факторів на злочинність в умовах становлення незалежної Української держави : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / І. Б. Медицький. – К., 2007. – 20 с. 2. Шакун В. І. Урбанізація і злочинність : монографія / В. І. Шакун. – Київ : Вид-во УАВС, 1996. – 256 с. 3. Шубадєєва М. Ю. Дослідження територіальних особливостей злочинності / М. Ю. Шубадєєва // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2005. – № 1. – С. 232–235.

Павловська Тетяна – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Поручинська Ірина – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Поручинський Володимир – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Сучасна демографічна ситуація у Волинській області

Висвітлено основні показники природного та механічного руху населення Волинської області станом на 01.01.2017 р. у розрізі адміністративних одиниць краю та в порівнянні з загальноукраїнськими даними. Проаналізовано просторовий розподіл населення області.

Ключові слова: густота населення, загальний коефіцієнт народжуваності, коефіцієнт природного приросту, загальний коефіцієнт смертності, міграційний рух, наявне населення, урбанізація, статеві-вікова структура населення.

Pavlovska T. S., Poruchynska I. V., Poruchynsky V. I. The Current Demographic Situation in the Volyn Region. The main indexes of natural and mechanical movement of the population of Volyn region on 01.01.2017 in the context of the administrative units of the region and in comparison with the all-Ukrainian data are highlighted. The spatial distribution of the population of the region is analyzed.

Key words: population density, general coefficient of fertility rate, coefficient of natural population growth, general coefficient of mortality rate, migration, available population, urbanization, sex-age structure of the population.

Волинська область належить до числа найменш заселених регіонів України. Станом на 01.01.2017 р. чисельність наявного населення Волинської області складала 1040954 осіб (2,4 % від загальноукраїнського населення). Найбільше мешканців у м. Луцьку (217 тис. осіб), м. Ковелі (69,3 тис. осіб), Камінь-Каширському (64,2 тис. осіб), Ківерцівському та Луцькому (по 63,9 тис. осіб) районах, найменше – у Шацькому районі (16,9 тис. осіб). Міського населення налічується 544,5 тис. осіб, сільського – 496,4 тис. осіб. За період з 1939 р. до 2017 р. рівень урбанізації області зріс із 16 % до 52,3 % (в Україні частка міських жителів нині становить 69,2 %). Левова частка (майже 70 %) міських жителів зосереджена у містах обласного підпорядкування (Луцьк – 217 тис., Ковель – 69,3 тис., Нововолинськ – 52,6 тис., Володимир-Волинський – 39,1 тис. осіб). Понад 70 % всього населення Волині сконцентровано в центральних і південних районах області (Луцький район з м. Луцьк, Іваничівський район з м. Нововолинськ, Ковельський район з м. Ковель, Володимир-Волинський район з м. Володимир-Волинський), тому щільність населення тут сягає 75,6 особи/км². Північна частина краю заселена значно менше (щільність населення – 22,2–36,3 особи/км²). Середня щільність населення в області – 51,7 особи/км², що майже в 1,5 раза менше, ніж у середньому по Україні [1; 3].

Вікова структура населення Волинської області характеризується переважанням осіб працездатного віку (майже 63 %). Населення, молодше

працездатного віку, становить 20 %, а населення, старше працездатного віку, перевищує 17 %. Середній вік населення регіону – 37,7 років (в Україні – 41,1) [1; 4].

У статевій структурі населення Волинської області жінки кількісно переважають над чоловіками (відповідно 52,8 % проти 47,2 %). Така ж ситуація на загальноукраїнському рівні (частка жінок 53,7 %). На 1000 чоловіків в області припадає 1120 жінок (в Україні на 1000 чоловіків припадає 1159 жінок). Найбільша перевага жінок простежується у м. Луцьку (1220), а найменша – у Любешівському районі (1011). При цьому в області дівчаток народжується менше, ніж хлопчиків (на 100 дівчат – 107 хлопчиків; це співвідношення таке ж і для України в цілому). Домінування чоловічого населення на Волині помітне лише у віковій групі 0–14 років; у вікових категоріях 15–64 та 65 і старші переважають жінки [1; 3]. Така зміна пропорцій між чоловічим та жіночим населенням зумовлена причинами соціального й економічного характеру, а також зростанням частки осіб пенсійного віку (серед яких домінують жінки через порівняно вищу смертність чоловічого населення у різних вікових категоріях) при зменшенні частки дітей (серед яких переважають чоловіки).

Як відомо, чисельність населення залежить від показників його природного приросту та механічного руху. Волинська область належить до тих регіонів України, які мають порівняно високу народжуваність. У 2016 р. загальний коефіцієнт народжуваності в області становив 12,5 особи/1000 жителів (в Україні – 10,3 ‰). Найбільша народжуваність традиційно характерна для північних районів – Камінь-Каширського, Ратнівського – відповідно 15,5 ‰ та 14,6 ‰, а також Ківерцівського (14,6 ‰). У більшості районів загальний коефіцієнт народжуваності складає 11–14 ‰. Найнижчі величини показника характерні для південного заходу і півдня області – м. Володимир-Волинський (9,1 ‰), м. Нововолинськ (9,5 ‰), Іваничівського (11,0 ‰) та Горохівського (10,7 ‰) районів. У сільській місцевості загальний коефіцієнт народжуваності на кілька проміле зазвичай вищий, ніж у міських поселеннях. Розподіл загального коефіцієнта смертності при цьому має подібну характеристику: в сільській місцевості його величини приблизно на 5 одиниць вищі, ніж у містах краю. У середньому по області рівень смертності становить 13 ‰ (для порівняння: в Україні – 14,7 ‰). Основними причинами смертності населення регіону (як і України в цілому) є хвороби систем кровообігу та новоутворення. Важливим показником, що відображає соціально-економічні умови життя, є коефіцієнт смертності немовлят. У 2016 р. у Волинській області він складав 7,0 дітей на 1000 живонароджених, що майже відповідає загальноукраїнському показнику (7,4 ‰). Основними причинами смертності немовлят є окремі стани, що виникають в перинатальному періоді, природжені вади розвитку, деформаційні та хромосомні аномалії [1; 3].

Тривалий час Волинь була одним з небагатьох регіонів України, де відбувався природний приріст населення. Така тенденція простежувалася у післявоєнний період і до середини 90-их рр. минулого століття. Упродовж 1995–2008 рр. показники смертності перевищували показники народжуваності. З 2009 р. до 2014 р. включно відбувався природний приріст населення. У 2015 і 2016 рр. ситуація змінилася на протилежну. На даний час природний приріст в області є від'ємним і становить -0,5 ‰ (в Україні цей показник складає -4,4 ‰). Найнижчий коефіцієнт природного приросту притаманний Турійському (-6,4 ‰) і Горохівському (-6,1 ‰) районам. Додатний природний приріст простежується в шести районах – Камінь-Каширському, Кверцівському, Луцькому, Любешівському, Маневецькому, Ратнівському та містах Луцьк і Ковель. У сільських поселеннях районів, порівняно з міськими, природне скорочення населення кількісно є більш вираженим явищем. Виняток становить лише Любешівський район: у смт Любешів природний приріст у 2016 р. складав -0,2 ‰, тоді як у сільській місцевості району він був додатним і становив 1,0 ‰. Крім Любешівського, додатний коефіцієнт природного приросту у сільській місцевості відмічається лише Камінь-Каширському, Луцькому і Ратнівському районах [1; 3].

Характерними рисами сучасних міграційних процесів у Волинській області є зменшення обсягів щоденних потоків трудової маятникової міграції, переорієнтація міграційних потоків із міських поселень у сільську місцевість, зростання обсягів міграцій за кордон на роботу та навчання. За інтенсивністю міграцій Волинь належить до числа областей України із наймобільнішим населенням [2; 4]. Станом на 01.01.2017 р. міграційний приріст у Волинській області мав від'ємне значення і становив -1255 осіб (в Україні 10620 осіб). Ці дані включають внутрішньорегіональні, міжрегіональні та міждержавні потоки міграції. З-поміж регіонів області додатний міграційний приріст був лише в Горохівському (4,1 ‰), Камінь-Каширському (0,9 ‰), Луцькому (1,7 ‰), Рожищенському (1,8 ‰), Любомльському (0,3 ‰), Маневицькому (0,2 ‰) районах. У 2016 р. найбільше осіб прибуло у м. Луцьк, Луцький і Горохівський райони. Найбільша кількість вибулих зареєстрована у м. Луцьк, Камінь-Каширському, Горохівському, Ківерцівському районах. У міжрегіональному міграційному обороті найінтенсивніший рух населення Волинської області із Рівненською, Львівською та Київською областями [4]. Щодо міждержавних міграцій, то у 2016 р. кількість прибулих (113 осіб) в область переважала кількість вибулих (85 осіб) [3]. Згідно з інформацією Головного управління статистики у Волинській області найбільше осіб прибуло із Росії (36) та Білорусі (26). Також є прибулі із Польщі (8 осіб), Туреччини (4), США (4), Німеччини (3), Єгипту (3), Нігерії (3) та інших країн. Із числа вибулих з області 30 осіб переїхало до США, 14 – в Ізраїль, 13 – в Росію, 9 – в Німеччину, 8 – в Білорусь, 6 – у Польщу, 4 – в Австрію, 1 – у Нідерланди.

Список використаних джерел: 1. Населення України за 2016 рік : демографічний щорічник [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://database.ukrcensus.gov.ua> 2. Пугач С. О. Міграції населення Волинської області : суспільно-географічний аналіз : монографія / С. О. Пугач. – Луцьк : ПФ „Смарагд”, 2012. – 190 с. 3. Статистичний щорічник Волинь 2016 / за ред. В. Ю. Науменка. – Луцьк : ГУС у Вол. обл., 2017. – 450 с. 4. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області : колективна монографія / В. О. Фесюк, С. О. Пугач, А. М. Слащук [та ін.]; за ред. В. О. Фесюка. – Київ : ТОВ „Підприємство ВІ ЕН ЕЙ”: 2016. – 316 с.

УДК 911.3

Погребський Тарас – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Трачук Юлія – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Особливості захворюваності на сифіліс населення Волинської області

У тезах висвітлено суспільно-географічні особливості захворюваності на сифіліс населення Волинської області. Проаналізовано сучасні тенденції поширення та виокремлені основні причини захворюваності на сифіліс у Волинській області.

Ключові слова: сифіліс, захворюваність, поширеність.

Pogrebyski T. G., Trachuk Y. A. The Features of Syphilis Morbidity of the Population of Volyn Region. The article highlights social and geographical features of syphilis morbidity of the population of Volyn region. Current trends of spread and main causes of syphilis morbidity of the population of Volyn region have been analyzed.

Key words: syphilis, morbidity, prevalence.

Постановка проблеми. Однією з основних проблем у сфері охорони здоров'я є боротьба з інфекціями, що передаються статевим шляхом. Найбільш небезпечним захворюванням серед венеричних хвороб є сифіліс. Це пояснюється його розповсюдженістю, тяжкістю наслідків для здоров'я хворого, впливом на нащадків та оточуючих. За розрахунками Всесвітньої організації охорони здоров'я у світі інфіковані 70 млн. осіб, чисельність яких постійно зростає. Україна посідає одне з перших місць в Європі за темпами поширення сифілісу, а тому, вирішення даної проблеми є вкрай важливим.

Метою дослідження є аналіз захворюваності на сифіліс серед населення Волинської області, а також виявлення основних причин, що впливають на його поширення.

Результати дослідження. Сифіліс – це хронічне інфекційне захворювання, що уражає всі органи і тканини організму, здатне до тривалого та рецидивуючого перебігу. Показники поширеності значно коливаються у різних країнах світу, проте немає регіонів, де хвороба повністю ліквідована. Найбільшу загрозу сифіліс представляє для країн Південної Африки, Південної Америки, Південно-Східної Азії. Така ситуація пов'язана, насамперед, із погіршенням соціально-економічного становища та рівня життя населення. В Україні, та у Волинській області зокрема, сифіліс становить реальну загрозу для життя суспільства. В структурі захворюваності на сифіліс значну питому вагу становлять приховані форми: від 20 до 40 %. В групі хворих на прихований сифіліс переважають особи з ранніми формами - від 57 до 95,7 %, пізній сифіліс реєструється у 9,8-13,6 %, а не уточнений – у 6,4 - 13,1 % пацієнтів [2]. Не зважаючи на загальну тенденцію зниження рівня захворюваності у Волинській області за період 1990-2016 рр., ранні приховані форми продовжують зростати. (Рис.1).

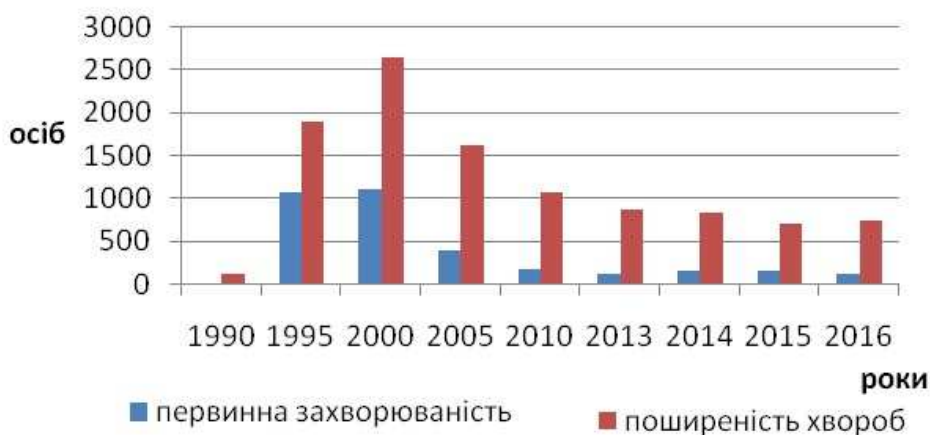

Рис. 1. Захворюваність населення Волинської області на сифіліс за 1990-2016 рр.[2]

За даними управління охорони здоров'я Волинської обласної державної адміністрації, катастрофічні масштаби ураження населення почалися з 1990 р., та набували гострої епідеміологічної ситуації в країні. У 2000 р. Волинська область посідала друге місце в Україні, після Одеської області за кількістю хворих на сифіліс. Основною причиною даної ситуації було первинне зараження через переливання крові, внаслідок погано стерилізованого медичного обладнання, пересадки органів без попередньої перевірки, та внутрішньовенного введення наркотиків (ВВН). Також, шляхами ураження були незахищені статеві контакти, що виникали внаслідок недостатньої проінформованості населення, зокрема молоді та підлітків щодо можливості та перебігу венеричних хвороб. Та в подальшому, розповсюдження захворювання побутовим і трансплацентарним шляхом (від матері до дитини) [1].

За 2000-2013 рр. спостерігається спад первинної захворюваності на сифіліс, із 1111 осіб у 2000 р. до 116 осіб у 2013 р [2]. Це спричинено запровадженням у 2000 р. комплексної перевірки та тестування крові донорів на існуючі інфекції, що відчутно знизило кількість хворих з діагнозом, що встановлений вперше у житті. Висока контагіозність і особливості перебігу захворювання зумовили необхідність розробки чітких рекомендацій щодо його запобігання, що особливо важливо для жінок в період вагітності. Згідно зі статистикою, показники захворюваності на сифіліс серед чоловіків і жінок в групах одного віку відрізняються. Аналізуючи статеві-вікове співвідношення рівня ураження, можна відзначити, що в групі 0-14 років кількість пацієнтів обох статей приблизно однакове. У віковій групі 15-19 років жінок, хворих на сифіліс, практично в 3 рази більше, ніж чоловіків. Найвищі показники захворюваності на дану патологію характерні для групи осіб 20-29 років. Чоловіки становлять більшість у віковій групі 30-60 років і старше.

Як бачимо, найвища контагіозність характерна для жінок фертильного віку, а отже уражає жінок в період вагітності. Негативні наслідки сифілісу під час вагітності спостерігаються у 80 % жінок з активним сифілісом, з них 40 % це випадки мертворожденості, 20 % - перинатальна смерть, та 20 % - неонатальні інфекції. Серед жінок, які захворіли на сифіліс під час вагітності, кількість тих, що відносяться до груп соціального ризику коливається від 20 % до 40 %. Значний відсоток серед даних жінок складають ті, які на думку ВООЗ, слід віднести до групи підвищеного ризику щодо інфікування ВІЛ (споживачі ін'єкційних наркотиків, представниці секс-індустрії та підлітки) [3].

Із 2013-2015 рр. спостерігається тенденція до зростання первинної захворюваності, із 116 осіб у 2013 р. до 152 осіб у 2015 р. Дана статистика не випадково співпала із періодом воєнних дій на сході України. Так, представник міжнародного альянсу по ВІЛ/СНІДу Скала П. повідомляє, що ризик ураження сифілісом у зоні АТО станом на 2014 р. зріс на 50%, що є наслідком незахищених статевих контактів (61% від опитуваних бійців не користуються засобами контрацепції) [1]. Це спричинено складністю доступу військових до медичних закладів. Велику роль у зараженні й розповсюдженості захворювань має алкоголізм і наркоманія, а також, велика міграція населення та акселерація молоді. У 2015 р. із обслідуваних 23 бійців, у 2 з них виявлений сифіліс. Така невтішна статистика затверджує лише хворих, що звернулися до медичних закладів, та стали на облік. Проте, існують неофіційні дані про лікування у приватних медичних закладах, що не надають статистики.

Задля вирішення даної проблеми в Україні під егідою ВООЗ здійснена місія «Оцінка наявності і доступності послуг з діагностики та лікування інфекцій, які передаються статевим шляхом», та створена «Глобальна стратегія профілактики і боротьби з ІПСШ ВООЗ на 2006-2015 рр.» [3]. Дана стратегія об'єднала громадські і індивідуальні профілактичні заходи. Громадська профілактика полягала у наступному: проведенні регулярних оглядів населення для діагностування захворювання, своєчасна постановка на облік і обстеження вагітних жінок, проведення санітарно-освітньої роботи серед підлітків, повноцінне лікування і диспансеризація інфікованих пацієнтів, із проведенням просвітницької роботи. Індивідуальні профілактичні заходи застосовувались окремо до кожної людини. Пацієнтам, які мали контакт з хворим на сифіліс, в тому числі і дітям, жінкам в період вагітності, а також новонародженим малюкам, чия мати при вагітності хворіла на сифіліс чи контактувала із ураженим хворим, призначалась медикаментозна профілактика. Результатом профілактичних заходів у 2016 р. є скорочення кількості хворих, із діагнозом, встановленим вперше у житті на 22 % [1].

Висновки. Таким чином, для боротьби з даною патологією потрібно об'єднати лікувально-просвітні, загально державні заходи, що полягають у моральності,

застосуванні контрацептивів, та своєчасного звернення до спеціалізованих медичних закладів. Адже, сифіліс залишається серйозною проблемою для населення області, та країни в цілому.

Список використаних джерел: 1. Медико-демографічна ситуація та основні показники медичної допомоги в регіональному аспекті : підсумки діяльності у 2011 році / Авторський колектив : Бойко В. Я та ін. – К. : МОЗ України, 2012. – 192 с. 2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Волинській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. 3. Публікації ВООЗ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.moz.gov.ua>

УДК 911.3

Поліщук Ольга – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Голуб Геннадій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Соціальні наслідки старіння населення в Україні

Розглянуто процес демографічного старіння в Україні. Визначено наслідки старіння населення і його вплив на соціальну сферу України.

Ключові слова: старіння населення, люди похилого віку, проблема, соціальна сфера, пенсійна програма.

Polishchuk O. V. Social Consequences of Aging in Ukraine. In the article the aging process of population in Ukraine considered. Consequences of population aging and the social impact of aging populations are defined.

Key words: ageing, elderly people, problem, social sphere, pension plan.

Демографічна ситуація в Україні характеризується масштабною депопуляцією з погіршенням якості життя населення. Демографічні зміни в структурі населення, а саме зростання частки людей похилого віку, збільшує демографічне навантаження на працездатне населення та фінансове навантаження на охорону здоров'я і пенсійний фонд. Такі зміни вимагають розробки та проведення зваженої політики, що може пом'якшити соціально-економічні наслідки старіння. Аналіз наслідків старіння населення в Україні є актуальним, оскільки вплив процесу старіння на суспільний розвиток, прогнозування його наслідків вивчені недостатньо.

Метою роботи є визначення соціальних наслідків процесу старіння населення в Україні. Завданням нашого дослідження є аналіз сучасної демографічної ситуації в Україні та вивчення впливу старіння населення на соціальну сферу України.

Старіння населення ставить перед суспільством соціально-економічні, соціально-психологічні, медичні та етичні проблеми, що передбачає нові вимоги до служб охорони здоров'я і соціального захисту.

Високі темпи історичного та соціально-економічного розвитку зумовлюють збільшення розриву між поколіннями. Особливою проблемою є неможливість передачі літніми людьми їх досвіду молодому поколінню з причин кардинальної зміни

політичної та соціально-економічної ситуації в суспільстві. Це, у свою чергу, спричиняє у представників старшого покоління відчуття непотрібності, відчуженості, самотності.

Сама по собі старість зумовлює відставання індивіда від процесів змін соціальних структур, оскільки останні відбуваються значно швидше, ніж літня людина здатна до них пристосуватися. Усі трансформаційні процеси у суспільстві так чи інакше поглиблюють розрив між поколіннями [1]. Крім того, літні люди, як правило, знаходяться в найгіршому економічному становищі і не мають часто можливості, в тому числі, фізичної, істотно його поправити. Тому виникає додатковий попит на медичні послуги з боку осіб похилого віку, з необхідністю матеріальної підтримки розвитку спеціальних медичних технологій, орієнтованих на літнє населення. Відповідно, в країні з високою часткою населення похилого віку, загальний попит на освіту буде зменшуватися, а попит на медичне обслуговування буде збільшуватися. Отже, державні витрати на соціальне забезпечення та медичне обслуговування будуть вищі, ніж витрати на освіту або інші форми розвитку [3].

Старіння населення зумовлює також нові виклики щодо функціонування і розвитку житлового господарства та транспортної інфраструктури. Наразі обладнання житлового фонду в Україні у більшості випадків не відповідає потребам літніх людей. У міста проблеми стосуються обладнання будинків та прибудинкових територій; якісних характеристик самих помешкань. Для мешканців міст проблема полягає у старому житловому фонді, не обладнаному ліфтами, пандусами, поручнями. Якщо у великих містах у темний час доби більшість території освітлюється, то у малих це є швидше винятком, аніж правилом. Все це ускладнює пересування літніх людей. Проблема розбудови транспортної інфраструктури, як відомо, найбільш гострою є у сільській місцевості України і пов'язані із незадовільним забезпеченням різними закладами соціальної інфраструктури, зокрема, закладами системи охорони здоров'я. Майже чверть сільських домогосподарств потерпає від відсутності регулярного транспортного сполучення із населеним пунктом з більш розвиненою соціальною інфраструктурою [2].

В Україні більшість людей похилого віку мають низький соціально-економічний статус, що обмежує їхні життєві потенціали. Це пов'язано із тим, що роботодавці пропонують працюючим пенсіонерам високий рівень трудового навантаження, що змушує їх раніше залишати ринок праці, оскільки такий режим роботи є занадто обтяжливим для літніх людей. Водночас в розвинених країнах залучення осіб літнього віку до ринку праці відбувається з врахуванням таких особливостей трудових ресурсів старшого віку як залишкова працездатність, особливі умови відновлення (з тривалими періодами для відпочинку та іноді лікування) та потреба в спеціальних умовах праці (зі скороченою тривалістю робочого дня, тижня) [1].

В Україні необхідно удосконалити пенсійну реформу та реформи охорони здоров'я і соціального обслуговування, враховуючи наслідки старіння населення (як в області збільшення фінансування, так і структурної перебудови). В її вирішенні велике значення має вдосконалення системи соціальної реабілітації та соціальної допомоги людям похилого віку.

Отже, в Україні частка населення старше 60 років становить 23 %. Проблема старіння населення ставить перед суспільством серйозні соціально-економічні, соціально-психологічні, медико-соціальні та етичні проблеми. А саме зі збільшенням частки населення після працездатного віку зростає навантаження на охорону здоров'я, пенсійне забезпечення, соціальний захист людей старшого віку і забезпечення їм довготривалого догляду, гарантованого державою. Для зменшення наслідків проблеми старіння населення необхідно провести демографічну політику, яка має бути спрямована на створення системи адаптації суспільства до процесу демографічного старіння.

Список використаних джерел: 1. Курило І. О. Старіння населення в Україні у дзеркалі соціально-демографічної політики / І. О. Курило // Демографія та соц. економіка. – 2012. – № 2. – С. 23–32. 2. Проблеми правового забезпечення праці та соціального захисту населення України в сучасних умовах : зб. матеріалів круглого столу / ред. Л. П. Шумна. – Чернігів : Чернігів. обереги, 2007. – 187 с. 3. Шегедин М. Б. Медико-соціальні проблеми, пов'язані зі старінням населення, та їх вплив на розвиток сестринської справи / М. Б. Шегедин // Буков. мед. вісник. – 1999. – № 2. – С. 223–227.

УДК 911.3

Поручинська Ірина – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Бікулова Олександра – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Особливості відтворення населення у Волинській області і його вплив на формування пропозиції робочої сили

Проаналізовано відтворення населення у Волинській області. Охарактеризовано вплив процесів відтворення на формування пропозиції робочої сили у регіоні.

Ключові слова: відтворення населення, робоча сила, ринок праці.

Poruchynska I. V., Bikulova O. R. Features of Recreation of Population in the Volyn Area and His Influence are On Forming of Suggestion of Labour Force. The recreation of population in the Volyn area it is analyzed. Influence of processes of recreation on forming of suggestion of labour force in a region it is described.

Key words: recreation of population, labour force, labour-market.

На пропозицію робочої сили на ринку праці насамперед впливають процеси народжуваності та смертності, які формують основу природного відтворення населення та основної продуктивної його частини – економічно активного населення.

Наслідком процесів відтворення населення є зміна кількості економічно активного населення, яке безпосередньо представляє базу пропозиції робочої сили на ринку праці.

Дослідження формування попиту і пропозиції на ринку праці неможливе без вивчення вікової структури населення регіону. У Волинській області спостерігається збільшення частки населення у працездатному віці (15-64 роки), зменшення частки населення у післяпрацездатному віці, а також зростання частки населення у допрацездатному віці, що є позитивною тенденцією, адже у майбутньому сприятиме розширенню природної бази економічної активності [4].

Динаміка попиту й пропозиції робочої сили на ринку праці області свідчить про істотне перевищення обсягу пропозиції робочої сили над попитом, проте на сьогоднішній день вже є тенденції до збільшення в цілому в області попиту на робочу силу та зменшення її пропозиції.

З огляду на сучасні тенденції, що відбуваються у зв'язку з воєнними діями на сході України, рухом переселенців, мобілізацією, економічною кризою та зубожінням великої частини населення, у регіоні, поширюють диспропорції на ринку праці, поглиблюються вони й за рахунок трудових міграцій населення.

Ринок праці Волинської області є складовою національного ринку праці, проте він має також і свою своєрідну специфіку, яка визначається природно-географічним та економіко-географічним положенням території, історико-географічними особливостям ведення господарства, тощо. Для області характерним є значна частка зайнятих у сільському господарстві та промисловості, а також торгівлі. Така специфічна структура зайнятості зумовлена економіко-географічним (прикордонним) положенням території, що сприяє розвитку торгівлі, а також традицією ведення сільського господарства. Висока частка зайнятих у промисловості пояснюється наявністю промислових об'єктів (харчової, переробної, видобувної промисловості та машинобудування), які розміщені як правило у великих містах області [2; 3].

У Волинській області основна частка населення зайнята у сільському, рибному і лісовому господарстві – 32,7 %. Майже втричі менше в промисловості – 14,1 %, у сфері освіти, культури, мистецтва, науки та наукового обслуговування – 10,8 %. Значно менше зайнятих у сфері охорони здоров'я, фізкультури і соціального забезпечення – 6,8 %, громадському харчуванні, матеріально-технічному забезпеченні, збуті, заготівлі – 5,6 %, в апараті органів державного та господарського управління, органів управління кооперативних та громадських організацій – 4 %, транспорті і зв'язку – 3,9 %, будівництві – 3,4 %. Найменша зайнятість в житлово-комунальному господарстві – 2,8 %, та у сфері фінансування і страхування – 0,8 %. Решта 15,1 % припадає на інші галузі господарства [4].

Майже 90 % усіх зайнятих становить працездатне населення у працездатному віці, а 10 % – особи старшого віку та підлітки, зайняті в різних галузях економіки. Більше половини (53 %) кількості населення, зайнятого у господарстві регіону складають чоловіки. Найбільша питома вага чоловіків у структурі зайнятих спостерігається в лісовому господарстві, будівництві, транспорті, промисловості, сільському господарстві, а найменша кількість чоловіків зайнята в громадському харчуванні, соціальному забезпеченні, охороні здоров'я, освіті і культурі, торгівлі [4].

В регіоні також існують територіальні відмінності у особливостях зайнятості населення. Зокрема, найбільша кількість працівників проживає в містах обласного підпорядкування: Луцьку, Ковелі, Володимирі-Волинському, Нововолинську, а також південних адміністративних районах. Натомість, через надлишок вільних трудових ресурсів стоїть проблема працевлаштування населення в поліських районах (Шацький, Ратнівський, Старовижівський, Любешівський, Камінь-Каширський). Це зумовлено порівняно високим природним приростом населення, переважно сільськогосподарською спеціалізацією цих районів, недостатньою кількістю місць прикладання праці. Основну масу безробітних в сільській місцевості становлять жінки і молодь, причому, частина молоді серед безробітних швидко зростає. Це пояснюється тим, що кожного року на ринок праці виходить значна частка молоді, а частка робочих місць при цьому не збільшується, а й навіть скорочується.

Ці причини змушують місцеве населення залишати свої місця в пошуках роботи як у південних районах регіону, де сконцентровано більшість промислових підприємств і сільськогосподарських угідь, так і за його межами. Це зумовлює від'ємний міграційний приріст населення в північних районах. Проблема зайнятості населення частково може бути розв'язана за дальшого розвитку приватного сектора економіки, шляхом створення нових форм господарювання (малі підприємства, приватні фірми, тощо).

Список використаних джерел: 1. Мисковець Е. В. Аналіз передумов ефективного функціонування регіонального ринку праці з огляду на зміни галузевої структури (на прикладі Волинської області) [Електронний ресурс] / Е. В. Мисковець. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua> 2. Ринок праці : навч. посіб. / О. В. Чернявська. – К. : ЦУЛ, 2013. – 522 с. 3. Ситуація на ринку праці та діяльність державної служби зайнятості у Волинській області [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.dcz.gov.ua/vol/uk/>

4. Черчик Л. М. Основні тенденції розвитку молодіжного сегменту ринку праці Волинської області та оцінка дієвості механізмів державного регулювання зайнятості [Електронний ресурс] / Л. М. Черчик. – Режим доступу : <http://archive.nbuv.gov.ua>.

УДК 911.3

Поручинський Володимир – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Вілюра Тетяна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Сільськогосподарське підприємство, як елемент територіальної структури агропромислового комплексу

Розглянуто особливості сільськогосподарських підприємств, як елементів АПК. Наведено організаційно-правові форми сільськогосподарських підприємств. Охарактеризовано умови розвитку аграрного сектора.

Ключові слова: сільськогосподарське підприємство, організаційно-правові форми сільськогосподарських товаровиробників, агропромисловий комплекс.

Poruchynsky V., Vilura T. Agricultural Enterprise as an Element of Agro-Industrial Complex. The features of agricultural enterprises as elements of agroindustrial complex are considered. The organizational and legal forms of agricultural enterprises are presented. The conditions of development of the agrarian sector are characterized.

Key words: agricultural enterprise, organizational and legal forms of agricultural commodity producers, agro-industrial complex.

Сільськогосподарське підприємство виступає первинним об'єктом виробництва регіону. Воно являє собою форму організації людської діяльності, яка базується на приватній чи іншій формі власності на засоби виробництва, має свою спеціалізацію і відіграє певну роль у суспільному поділі праці, виступаючи елементом системи ринкових взаємовідносин, первинною ланкою суспільно-територіального комплексу. Сільськогосподарські підприємства виробляють сировину для промисловості та продукцію для населення. Вони виступають основою міцної продовольчої бази, самостійно планують свою діяльність та визначають перспективи розвитку, враховуючи попит на продукцію, необхідність постійно збільшувати власну вигоду та забезпечити зайнятість сільського населення.

За наявності чудових умов для сільськогосподарського виробництва і найвищого серед європейських країн показника землезабезпеченості (понад пів гектара орної землі в розрахунку на душу населення), Україна значно поступається розвинутих державам за показником забезпечення свого населення продовольчими товарами. Зростання цін виробників на зовнішньому і внутрішньому ринках продовольчої продукції сприяє розвитку аграрного сектору, але в той же час перетворює його в лідера інфляційного процесу. В сучасних умовах господарювання необхідним є створення дієвих механізмів забезпечення сприятливих умов для комплексного розвитку сільських територій, високоефективного конкурентоспроможного як на внутрішньому, так і зовнішньому ринку аграрного сектору, розв'язання соціальних проблем села, гарантування продовольчої безпеки країни. Вагома роль в забезпеченні стабілізації даних процесів належить сільськогосподарським підприємствам [2, с. 115].

В Україні сільськогосподарські товаровиробники можуть створюватись у таких організаційно-правових формах: приватне с/г підприємство, державне с/г підприємство, комунальне с/г підприємство, с/г підприємство змішаних форм власності, казенне с/г підприємство, дочірнє с/г підприємство, іноземне с/г підприємство, виробничий с/г кооператив, с/г акціонерне товариство, с/г товариство з обмеженою відповідальністю, с/г товариство з додатковою відповідальністю, повне с/г товариство, командитне с/г товариство, фермерське господарство, об'єднання с/г підприємств (сільськогосподарські асоціації, корпорації, консорціуми, концерни, холдингові компанії) [3, с. 566].

Із загальної кількості сільськогосподарських підприємств в Україні на сьогодні 74 % – це фермерські господарства, 14 % – господарські товариства. Приватні підприємства становлять всього 7,4 % загальної їх кількості, а кооперативи – всього 1,6 %. При цьому, всі сільськогосподарські підприємства виробляють 52 % сільськогосподарської продукції, в т.ч. 57 % продукції рослинництва і 40 % продукції тваринництва [4, с. 20-21].

Більшість підприємств агропромислового комплексу залишаються економічно відсталими через низькі закупівельні ціни на сільськогосподарську продукцію, несформовану ринкову інфраструктуру, високі відсоткові ставки за кредити, недостатню державну підтримку сільськогосподарських виробників. Серйозним бар'єром для інвесторів, які бажають вкладати кошти в аграрний сектор, є недосконале вітчизняне законодавство. Для усунення цих недоліків та з метою заохочення інвесторів працювати в Україні необхідно, перш за все, забезпечити однакові умови діяльності місцевих та іноземних компаній, створити широке поле для чесної конкуренції та ефективне антимонопольне законодавство, гарантоване урядом і правовою системою [1, с. 89].

Передбачувана інтеграція України у європейську економічну спільноту не може відбутись без докорінної структурної перебудови сільського господарства шляхом створення умов для розвитку крупного виробництва на основі великих сільськогосподарських підприємств, які масштаби виробництва своєї продукції можуть збільшити не лише і не стільки через збільшення своїх розмірів в частині земельної площі, а й і в першу чергу – шляхом підвищення рівня спеціалізації та концентрації виробництва продукції [4, с. 22].

Список використаних джерел: 1. Вовк М. В. Інвестиційний потенціал сільського господарства України / М. В. Вовк // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). – 2013. – № 2(1). – С. 87-94. – Режим доступу : <http://nbuv.gov.ua/UJRN/znptdau> 2. Гуменюк М. М. Ефективність використання земельних ресурсів сільськогосподарськими підприємствами регіону / М. М. Гуменюк // Вісник Дніпропетровського державного аграрного університету. – 2012. – № 1. – С. 91-95. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/vddau_2012_1_23 3. Цюцик О. В. Організаційно-правові форми сільськогосподарських товаровиробників / О. В. Цюцик // Форум права. – 2010. – № 2. – С. 564-572. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index 4. Черевко Г. В. Сільськогосподарські підприємства України : стан і перспективи / Г. В. Черевко // Economics, healthcare and education in the modern world, 3-8 October, 2013. – Opole, 2013. – Vol.1 – S. 1.

Поручинський Володимир – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Ковальчук Віктор – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Характеристика Привільненської об'єднаної територіальної громади Дубенського району

Проаналізовано особливості територіальної структури та ресурсного забезпечення Привільненської об'єднаної територіальної громади Дубенського району.

Ключові слова: об'єднана територіальна громада.

Poruchynsky V. I., Kovalchuk V. R. Description of Pruvilnenska the Incorporated Territorial Society of Dubno District. The features of territorial structure and resource providing of Pruvilnenska of the incorporated territorial society of Dubno district are analyzed.

Key words: incorporated territorial society

Перспективний план формування громад Рівненської області був схвалений 12 червня 2015 року. Процес добровільного об'єднання територіальних громад (ОТГ) безпосередньо на Дубенщині розпочався лише у 2016 році, а самостійно існувати новостворені ОТГ розпочали з 01 січня 2017 року, це Мирогощанська, Смизька та Привільненська.

Згідно вимогам законодавства дві з трьох новоутворених громад мають визначену кількість жителів, лише в Привільненській територіальній громаді проживає 3071 особа, що на дві тисячі менше визначених умов.

Привільненська ОТГ розташована в південно-західній частині Рівненської області, на відстані 40 км від обласного центру міста Рівного та 10 км від районного центру – міста Дубна. На заході громада межує з Іваннівською сільською радою, на сході – Варковицькою та Сатиївською сільськими радами, на півночі – Владиславівська та Кораблищенська сільські ради, а на півдні – з територіями Рачинської та Мирогощанської сільських рад.

Сучасний адміністративно-територіальний устрій ОТГ склався в січні 2016 року опісля об'єднання Привільненської та Молодавської сільських рад. До складу Привільненської об'єднаної територіальної громади входять сім населених пунктів, а саме: села Привільне, Панталія, Дубрівка, Черешнівка, Молодаво Перше, Молодаво Друге, Молодаво Третє.

Територія об'єднаної громади складає 82,36 км², населення – 3071 осіб, середня щільність населення – 37 осіб/км². Площа лісів становить 142,65 га, площа водойм – 49,48 гектарів. У селі Привільному розвідані поклади крейди та піску. Об'єднана територіальна громада нараховує сім газифікованих населених пунктів та 1231 дворів [1; 2].

Привільненська ОТГ має вигідне територіально-географічне положення із значним транзитним потенціалом. Територією громади пролягають два автомагістральні шляхи європейського значення Е-40 Дрезден-Київ та (Е-85) Доманове-Тереблече.

За ґрунтово-меліоративним районуванням ОТГ знаходиться у північній частині Ровенського ґрунтового району, який характеризується глибокими, карбонатними чорноземами та опідзоленими ґрунтами.

Земельні ресурси громади складають 6797,68 гектарів, з них: рілля – 90 %, ліси та лісовкриті площі – 2 %, під водою – 1 %, забудовані землі – 5 %, пасовища – 2 %.

Територія територіальної громади відноситься до Дубенського природно-сільськогосподарського району та безпечна щодо затоплення повеневидами водами. Небезпечні геологічні процеси відсутні. Ґрунтові води залягають на глибині від 3-х до 16-ти метрів.

З загальної кількості наявного в громаді населення працездатного віку – 1240 осіб або 40 %. Найбільше зайнятого населення в сільському господарстві, оскільки громада є сільськогосподарською. Станом на 1 січня 2017 року на обліку в центрі зайнятості перебувало 859 незайнятих громадян, з них Привільненська ОТГ – 85 осіб (7 % від загальної кількості безробітних міста та району).

Вагоме місце в економіці громади займають агроформування «Райз-Захід», «Агро-Класік», ФГ «Привільне» та 15 орендарів земель. 48 приватних підприємців, 11 господарських дворів, промисловість (виготовлення полімер-пісчаної черепиці, виготовлення асфальту, пилорама), кафе, готельно-ресторанні заклади та сім автозаправних станцій.

Основними напрямками розвитку сільського господарства є вирощування зернових культур, кукурудзи, сої, ріпаку, соняшнику, тощо. В загальному, на території Привільненської ОТГ орендується більше 2471,26 га земель.

Система освіти Привільненської ОТГ складається із: дошкільного-навчального закладу «Бджілка» (ясла-садок у кількості 3 груп); Привільненської ЗОШ I-III ступенів; філії Привільненської ЗОШ у селі Панталія; Молодавської ЗОШ I-II ступенів [2].

У галузі охорони здоров'я в громаді функціонують шість фельдшерсько-акушерських пунктів. Мережа культурно-освітніх установ складається із чотирьох публічних і публічно-шкільних бібліотек та трьох закладів культури [1].

Основними сильними сторонами розвитку Привільненської об'єднаної територіальної громади є: розвинена магістральна транспортна інфраструктура із значним транзитним потенціалом, наявність на території ОТГ вільних земельних ділянок, призначених для ведення господарської діяльності, екологічно чиста зона, наявність потужних агроформувань, туристична привабливість. Проте є і певні недоліки, а саме: високий рівень безробіття, низький рівень залучення прямих іноземних інвестицій, недостатній рівень матеріально-технічного забезпечення медичної галузі, відсутність кваліфікованих кадрів, низький рівень доходів мешканців.

Основними сферами розвитку Привільненської громади є: сталий економічний розвиток, підвищення якості життя населення, розвиток людського потенціалу [3].

Новостворені громади на Дубенщині у тому числі і Привільненська ОТГ є загалом дотаційними, проте на першому етапі формування громад це є нормальним. І уряд надає відповідні субвенції для налагодження системи управління у громадах. І за прогнозами згодом громади стануть самодостатніми, і зможуть існувати без державної допомоги.

Список використаних джерел: 1. Привільненська об'єднана територіальна громада [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pryvilnenska-gromada.gov.ua>. 2. Привільненська громада – Рівненська область, Дубенський район [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://gromada.info/gromada/pryvilnenska>. 3. Стратегія сталого розвитку Привільненської об'єднаної територіальної громади до 2027 року – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://pryvilnenska-gromada.gov.ua>.

Потапова Алла – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Самчук Дмитро – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Чинники регіональної конкурентоспроможності

Проаналізовані відомі чинники впливу на конкурентоспроможність регіону та чинники, врахування яких у діяльності регіональних органів влади дасть змогу прискорити процеси розвитку регіону та зміцнення його конкурентних позицій. Визначені основні складові компоненти підвищення конкурентоспроможності регіону за суспільно-географічним підходом.

Ключові слова: конкурентоспроможність, спеціалізація, галузева структура, регіон.

Potapova A., Samchuk D. Factors of Regional Competitiveness. The article analyzes well-known factors of influence on the region's competitiveness and the factors that will allow them to accelerate regional development processes and strengthen its competitive positions in the activities of regional authorities. The basic components of the region's competitiveness by socio-geographical approach are determined.

Key words: competitiveness, specialization, branch structure, region.

Вивчення конкурентних позицій регіонів за суспільно-географічного підходу базується на аналізі спеціалізації українських регіонів, тенденціях їх розвитку, що пов'язано зі зміною галузевої структури і спеціалізації територій.

Аналіз спеціалізації регіонів для визначення конкурентоспроможності важливий завдяки відносним перевагам (дешевизна чинників) та абсолютним (продуктивність праці) перевагам. Для конкурентоспроможності регіону важлива абсолютна перевага, показником якої є продуктивність праці, тому спеціалізація, що спирається на абсолютні переваги, буде більш прогресивною порівняно із спеціалізацією, що спирається на відносні переваги [1].

В регіонах домінують відносні переваги у формуванні регіональної конкурентоспроможності, що базуються на дешевих сировинних, трудових ресурсах, низьких стандартах якості навколишнього середовища.

Для оцінки конкурентної позиції галузей було оцінено галузеві показники (середні значення) обсягів реалізованої продукції (робіт, послуг), структури випуску та валової доданої вартості, показників експорту продукції за галузями, операційні витрати на одиницю реалізованої продукції за видами промислової діяльності та рівень рентабельності основних видів продукції сільського господарства в сільськогосподарських підприємствах.

Більшість регіонів за своєю спеціалізацією є сировинними, їх господарський потенціал визначають одна-дві галузі. Так, основна частка валової доданої вартості (45,6 % у 2015 році) створюється в чотирьох регіонах (м. Київ, Дніпропетровській, Харківській і Донецькій областях), де проживає близько 30,7 % населення України. У загальноукраїнському експорті питома вага чотирьох регіонів (м. Київ, Дніпропетровської, Донецької та Запорізької областей) становить половину – 55,4 % і складається на 90 % з експорту руди, металопродукції та продукції хімічної промисловості (мінеральні добрива). Урахування питомої ваги імпорту цих регіонів дає можливість зробити висновки, що вони тісніше пов'язані з міжнародними

ринками, аніж з національним (проте в дуже вузькому секторі – металургії, хімії та галузях, що поставляють сировину для неї). Частка експорту половини регіонів не перевищує 1 % кожного з них.

Неефективність такої структури характеризує зростаюча частка експорту продукції до ВРП (рис. 1.). По Україні даний показник за зріс на 20,4 % (з 37,7 % у 2012 р. до 28,1 % 2016 р.). При цьому найвищі темпи скорочення мають Дніпропетровська, Луганська, Донецька, Запорізька області. Високі темпи скорочення мають м. Київ, Миколаївська, Івано-Франківська, Одеська області.

Скорочення частки послуг за даний період склало 2 %. Найвищі темпи скорочення мають Одеська область (2,2 %), м. Київ (1,5 %), Миколаївська та Київська області.

В індустріальних регіонах індекси спеціалізації добувної промисловості зменшуються. Серед галузей переробної промисловості індекси спеціалізації нарощують: харчова промисловість (Центральний та Північно-Західний економічні райони); легка промисловість (Карпатський, Подільський та Північно-Східний економічні райони); деревообробна (Північно-Західний, Подільський та Карпатський економічні райони); целюлозно-паперова (Північно-Західний і Столичний економічні райони); нафтопереробна (Причорноморський економічний район), хімічна і нафтохімічна (Північно-Західний, Подільський та Карпатський економічні райони); металургія (Придніпровський економічний район); машинобудування (Північно-Східний та Донецький економічні райони).

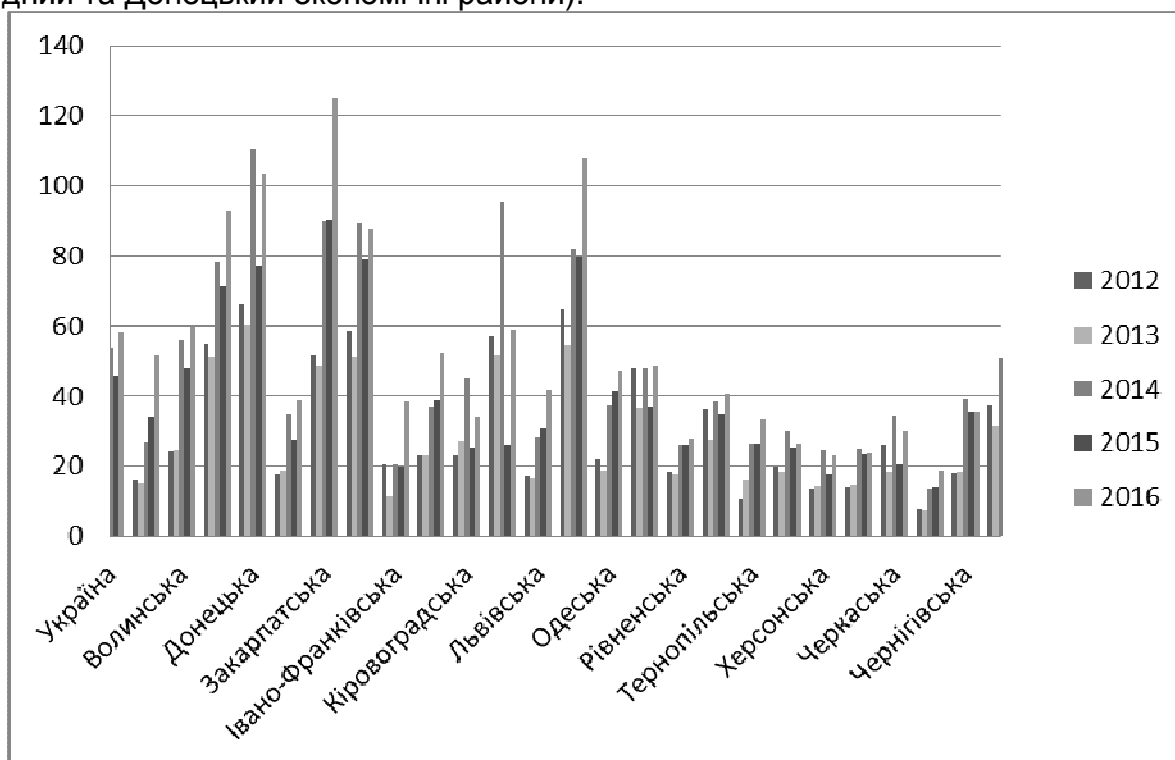

Рис. 1. Частка експорту товарів у ВРП, млн. грн.

У сільському господарстві більш конкурентоспроможними є виробництво зернових культур (Причорноморський, Придніпровський, Центральний економічні райони); цукрових буряків (Подільський економічний район); соняшнику, овочів, плодів та ягід (Причорноморський економічний район), м'яса – (Центральний економічний район).

Світовий досвід свідчить, що підвищення конкурентоспроможності господарства безпосередньо залежить від таких видів економічної діяльності, як фінансові та бізнесові послуги; транспорт та енергетика; освіта та охорона здоров'я; наука та дослідження, а також впровадження новітніх технологій. Випереджаючий розвиток

зазначених секторів у розвинених країнах призводить до істотних змін у структурі господарства на користь складових, які сприяють підвищенню конкурентоспроможності. Таким чином, зміцнення конкурентоспроможності країн пов'язане із спрямованістю та інтенсивністю структурних зрушень у виробництві валового внутрішнього продукту, що залежать від ефективності державної структурної політики [2].

Дослідження структурних змін, які відбулися за період 2012–2016 рр. вказують на те, що провідними тенденціями у виробництві ВВП є стає скорочення частки аграрної сфери та зростання сфери послуг, перш за все фінансових та ділових.

За даними Держслужби статистики України, частка сільського господарства в 2016 р. проти 2012 р. скоротилася вдвічі, а питома вага сфери послуг відповідно зросла з 50 до 62 % [3]. Однак за часткою сільського господарства Україна в 5 разів перевищує рівень «структурного стандарту», суттєво поступаючись при цьому за рівнем розвитку сфери послуг. Тож для підвищення рівня конкурентоспроможності господарства необхідно підвищити ефективність сільськогосподарського виробництва та продуктивність праці в галузі.

Основними конкурентними індикаторами у промисловості регіонів України мають бути: енергоємність виробництва; продуктивність праці, структура промислового виробництва за рівнем технологічності.

Обсяг експортно-імпортних операцій до ВВП України у 2012 р. становив майже 37,7 % із тенденцією до зростання в наступних роках, що характеризує значну залежність країни від зовнішніх ринків і свідчить про залежність економіки України від ситуації на світових ринках. Якщо взяти продукцію, яка є конкурентоспроможною на зовнішніх ринках (металургія та металообробка, легка, деревообробна та целюлозно-паперова, хімічна і нафтохімічна промисловість), то її частка експорту у валовому випуску сягає 70–90 %. Швидкими темпами нарощують експорт також харчова промисловість, машинобудування, виробництво інших неметалевих виробів. Показники динаміки розвитку цих видів діяльності значною мірою відповідають динаміці їх експортних операцій. Найбільш суттєво збільшили експорт своєї продукції такі види діяльності, як виробництво коксу, видобування енергетичних матеріалів, виробництво інших неметалевих виробів тощо. Частка машинобудування в загальному обсязі промислового виробництва в Україні майже вдвічі відстає. Натомість Україна значно випереджає за масштабами розвитку сировинних галузей, зокрема металургії та обробки металу, що є досить енергоємним та екологічно брудним видом діяльності.

Важливим показником, що характеризує конкурентоспроможність промислового виробництва, є рівень енергоємності української економіки. За показником витрат енергоресурсів на одиницю ВВП українські значення в декілька разів перевищують показники провідних країн світу.

Суттєво нижчою в Україні залишається продуктивність праці у промисловості, а частка високотехнологічних виробництв є занадто низькою, проте має незначні тенденції до зростання.

Значною негативною ознакою структурних характеристик української економіки є занадто низька частка будівництва, що внаслідок інвестиційної кризи та корумпованості галузі за роки трансформації зазнала нищівних втрат і зменшила свій внесок у виробництво ВДВ з 8,1 % до 3,2 %.

Частка транспорту та зв'язку у структурі ВВП України становить близько 8,5 %, що є близьким до рівня розвинених країн. Відбувається втрата конкурентоспроможності вітчизняних перевізників на міжнародних ринках перевезень – судноплавних, автомобільних та авіаційних компаній. Ефективне використання транзитних можливостей є чинником підвищення конкурентоспроможності не тільки

транспорту, а й регіонів із транзитними можливостями та господарства держави загалом.

Господарський комплекс України характеризується низькою часткою фінансових і страхових послуг, що є результатом недорозвиненості національного фінансового ринку та ринку страхових послуг. А невисокий розвиток української банківської системи ускладнює отримання позик і кредитів, що визначає наявність досить високої вартості позичкових коштів і гальмує розвиток підприємництва в країні.

Дана ситуація галузевої структури економіки зумовлює невисокий рівень конкурентоспроможності зростання, що ґрунтується на розвитку людського капіталу, розповсюдженні високотехнологічних виробництв і розгалуженій системі фінансових і ділових послуг. Тож розвиток сфери послуг, зокрема фінансових і страхових, є загальною закономірністю підвищення конкурентоспроможності господарства країни в цілому.

Основними характеристиками, що забезпечать конкурентні переваги та підвищать ефективність господарства регіонів України мають бути продуктивність виробництва, ефективна інфраструктура, стимулюючий розвиток пріоритетних висококонкурентоспроможних галузей.

Список використаних джерел: 1. Залотоцький С. П. *Регіональна конкурентоспроможність : Суспільно-географічні засади формування*. – К. : Бізнес Медіа Консалтинг, 2012. – 424 с. 2. *Конкурентоспроможність економіки України : стан і перспективи підвищення : монографія / О. М. Бородіна [та ін.]; [ред. І. В. Крючкова]*. – К. : Основа, 2007. – 488 с. 3. *Державна служба статистики України [Електронний ресурс]*. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>.

УДК 911.3

Притула Ірина – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Голуб Геннадій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Перспективи видобутку сланцевого газу в Україні

Розглянуто перспективи видобутку сланцевого газу в Україні, проаналізовано обсяг запасів нетрадиційного газу. Виявлено основні ризики та можливі наслідки видобутку сланцевого газу в Україні.

Ключові слова: газ, сланцевий газ, газова промисловість, перспективи, нетрадиційний ресурс.

Prutyla I. Prospects of Booty of Slate Gas are in Ukraine. The article considers the main perspectives for extraction of shale gas in Ukraine, analyzes the volume of unconventional gas reserves. The main risks and possible consequences of shale gas extraction in Ukraine are revealed.

Key words: gas, shale gas, gas industry, perspectives, unconventional resource.

Актуальність дослідження. Одним із актуальних завдань сьогодення в Україні є розв'язання проблеми «газового» питання. У зв'язку з напруженими стосунками з основним імпортером газу в Україну, Російською Федерацією, актуальним є вирішення даної проблеми, за рахунок наявних на території країни покладів нетрадиційного газу.

Метою роботи є проведення аналізу щодо виявлення перспектив видобутку сланцевого газу в Україні. Завданням нашого дослідження є з'ясування перспектив видобутку скрапленого газу в Україні.

Результати дослідження. Одним із перспективних напрямів розвитку газового комплексу України є налагодження видобутку нетрадиційних ресурсів, зокрема скрапленого газу. Згідно з даними консалтингової компанії "HIS CERA", за показником прогнозних обсягів нетрадиційного газу, Україна належить до 10 найперспективніших країн світу щодо потенційних можливостей видобутку – їх сумарний обсяг перевищує 20 трлн. м³ [1].

Прогнозні ресурси сланцевого газу оцінюються у 1,2 трлн. м³, газу щільних колекторів – 8,5 трлн. м³, метану вугільних пластів – понад 12 трлн. м³. Однак підтверджені запаси, обліковані в Державному балансі корисних копалин України, є лише стосовно метану вугільних родовищ. Підтвердження запасів і виявлення перспективних площ сланцевого газу та газу щільних колекторів потребує проведення масштабних пошуково-геологічних робіт, на що знадобиться близько 1 млрд. дол. інвестицій протягом 4-5 років. Згідно з експертними оцінками, поклади нетрадиційного газу містяться на двох ділянках: українська частина Люблінського прогину та Дніпровсько-Донецька западина.

Прогнозовані обсяги нетрадиційного газу відкривають для України перспективи для збільшення власного видобутку. Однак необхідно враховувати, що його собівартість через технологічні та екологічні проблеми є істотно вищою, ніж традиційного газу, що призводить до виникнення додаткових комерційних ризиків. Деякі вчені стверджують, що видобування сланцевого газу може призвести до непередбачуваних екологічних наслідків, проте провідні нафтогазові компанії довели, що завдяки впровадженню сучасних технологій та за умов державного й громадського контролю розроблення родовищ нетрадиційного газу може бути цілком безпечним [2].

Отже, перспективи розвитку нетрадиційних джерел вуглеводнів у вирішальній мірі залежать від вирішення екологічних проблем, які супроводжують розвиток такого типу виробництва. Тому необхідно чітко уявляти комплекс екологічних та соціальних наслідків і економічних вигод для побудови максимально ефективної політики у сфері видобутку сланцевого газу.

Список використаних джерел: 1. Чукаєва І. К. Розвиток ресурсної бази газової промисловості як один з напрямів підвищення енергетичної безпеки України / І. К. Чукаєва // Стратегія економічного розвитку України. – Київ : КНЕУ, 2002. – С. 238–249.
2. Чукаєва І. К. Теоретичні аспекти регіонального прогнозування потреби у паливно-енергетичних ресурсах / І. К. Чукаєва // Продуктивні сили і регіональна економіка / І. К. Чукаєва. – Київ : РВПС України НАН України, 2001. – С. 193–199.

Пугач Сергій – кандидат географічних наук,
доцент кафедри економічної та соціальної
географії Східноєвропейського
національного університету імені Лесі
Українки

Хвещук Мирослава – студент 7 курсу
географічного факультету
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Система розселення, як головна передумова формування мережі комунікацій Старовижівського району Волинської області

Розглянуто особливості системи розселення Старовижівського району Волинської області. Система розселення є головною передумовою формування мережі комунікацій. Головними елементами системи розселення району є смт. Стара Вижівка, а також села Дубечне, Смідин, Кримне, Любохини, Буцин, Стара Гута, Мизове, Седлище, Сереховичі.

Ключові слова: транспорт, комунікації, система розселення, Старовижівський район.

Puhach S. O., Hveshchuk M. L. The Settlement System as the Main Prerequisite for the Formation of a Communication Network of the Stara Vyzhivka District of the Volyn Region.

The peculiarities of the settlement system of the Stara Vyzhivka district of the Volyn region are considered. The settlement system is a prerequisite for the formation of a communication network. The main elements of the settlement system of the district are Stara Vyzhivka, and villages Dubechne, Smidyn, Krymne, Lyubokhyny, Butsyn, Stara Guta, Myzove, Sedlyshche, Serehovychi.

Key words: transport, communications, settlement system, Stara Vyzhivka district.

Актуальність теми. Мережа комунікацій будь-якої території має тривалий час становлення та функціонування. Вона формується під впливом низки найрізноманітніших чинників. Транспортна мережа у своїй конфігурації відображає особливості соціально-економічного розвитку регіону. Зміни у транспортній мережі, як правило, відображають кардинальні зміни суспільно-географічного комплексу території.

Головною передумовою формування комунікаційної мережі є система розселення населення, оскільки транспортні шляхи та лінії передачі електроенергії і зв'язку прокладаються саме між населеними пунктами. Поза людиною та її діяльністю транспортна мережа втрачає своє практичне значення.

Комунікації з'єднують між собою місця зосередження людей. Найчастіше місцями зосередження людей є населені пункти. Проте в останні роки простежується тенденція до все більшого тимчасового скупчення людей саме на шляхах сполучення. Кожен з нас певний час проводить «у дорозі». З року в рік час перебування у дорозі (мобільність населення) збільшується.

У Старовижівському районі проживає 30,3 тис. осіб (станом на 1.01.17 р.), що становить 2,9 % від населення області. Міських жителів, а це мешканці смт. Стара Вижівка, налічувалось 5,2 тис. осіб. Селяни, яких 25,1 тис. осіб, проживали у 46 селах. Середня щільність населення по району складає 27,3 осіб на 1 км². Рівень урбанізації (частка населення, що проживає у містах) становить 17,3 %, відповідно більшість населення сконцентрована у сільській місцевості – 82,7 % [2].

Система розселення населення Старовижівського району представлена наступними населеними пунктами: 1 селище міського типу, 46 сільських поселень. Села об'єднані у 19 сільських та 1 селищну ради.

На формування системи розселення Старовижівського району впливають велика заболоченість території, її лісистість. Тому села, розташовані переважно на вододільних ділянках (рис. 1). Важливим чинником формування системи розселення району є місцева гідрографія. Чітко прослідковується тяжіння до річки Прип'ять таких населених пунктів як Яревище, Кримне, Лютка, Рокита, Дубечне, Мокре, а до річки Вижівка – Глухи, Текля, Брунетівка, Поліське, районний центр Стара Вижівка, Борзова, Бідки, Нова Вижва, Хотивель, Рудка, Кукуріки, Рудня. Отже, більшість сіл району розташовані в межах річкових долин, на суходільних територіях поміж болотами і торфовищами [1].

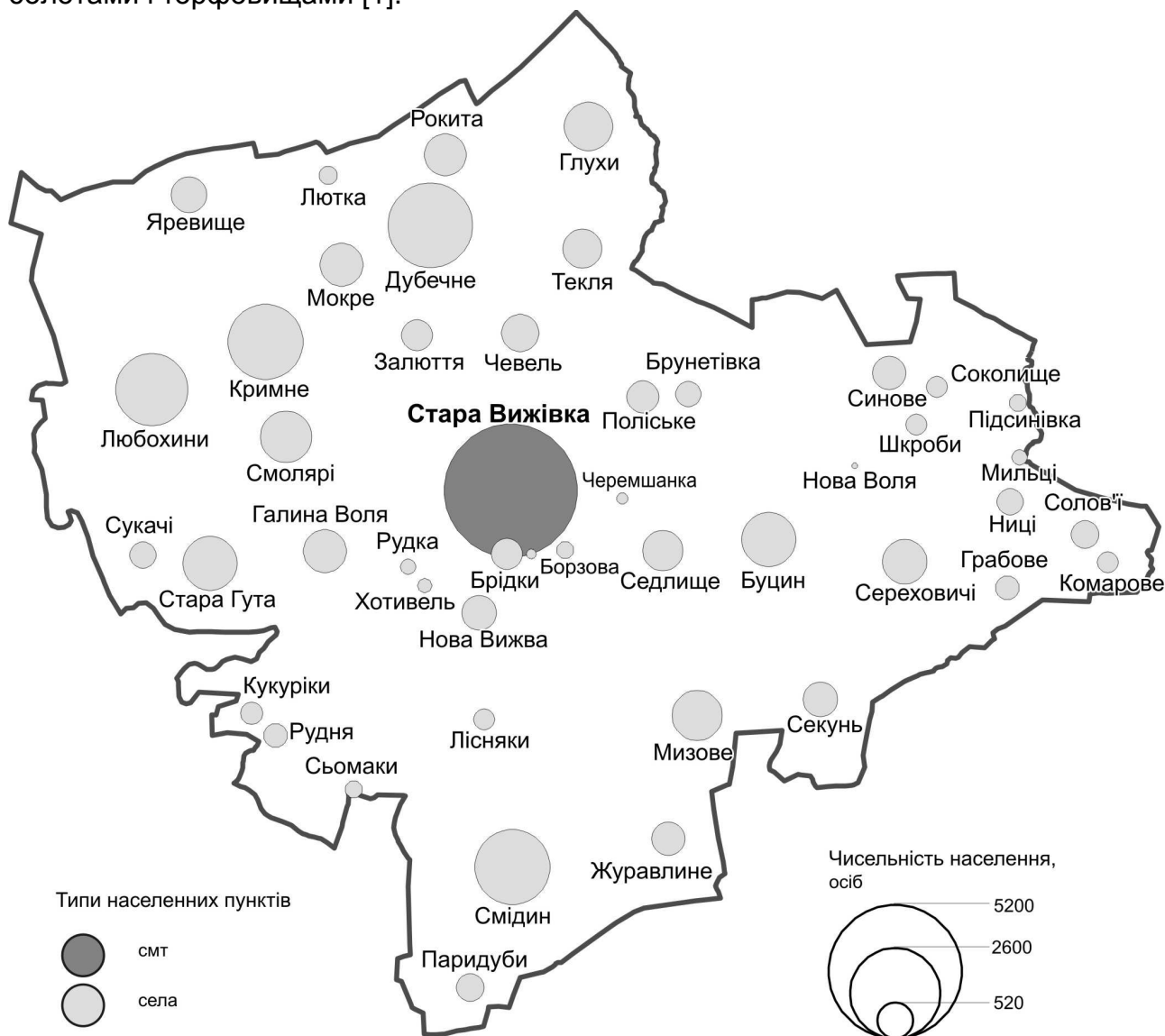

Рис. 1. Система розселення населення Старовижівського району

Система розселення району характеризується значними територіальними диспропорціями (рис. 1, рис. 2). Найбільші села характерні для півночі району. Це пояснюється наявністю у минулому великих заболочених ділянок, тому населення змушене було концентруватися на підвищеннях. На сході та півдні села значно менші. У південній частині є лише одне велике село – Смідин (1890 осіб). Схожа картина спостерігається із показником щільності населення (рис. 2).

За щільністю населення виділяються Старовижівська селищна рада (124 осіб/км²). Серед сільських рад за густотою населення виділяється Дубечненська сільська рада (45,4 осіб/км²). Густану населення менше 20 осіб/км² – мають 9 (з 19) сільських рад, розташованих у центрі, на сході та півдні району: Поліська, Мизівська,

Седлищенська, Журавлинська, Сереховичівська, Секунська, Руднянська (13,1 осіб/км²), Синівська (12,1 осіб/км²) та Нововижівська (11,7 осіб/км²) сільські ради (рис. 2).

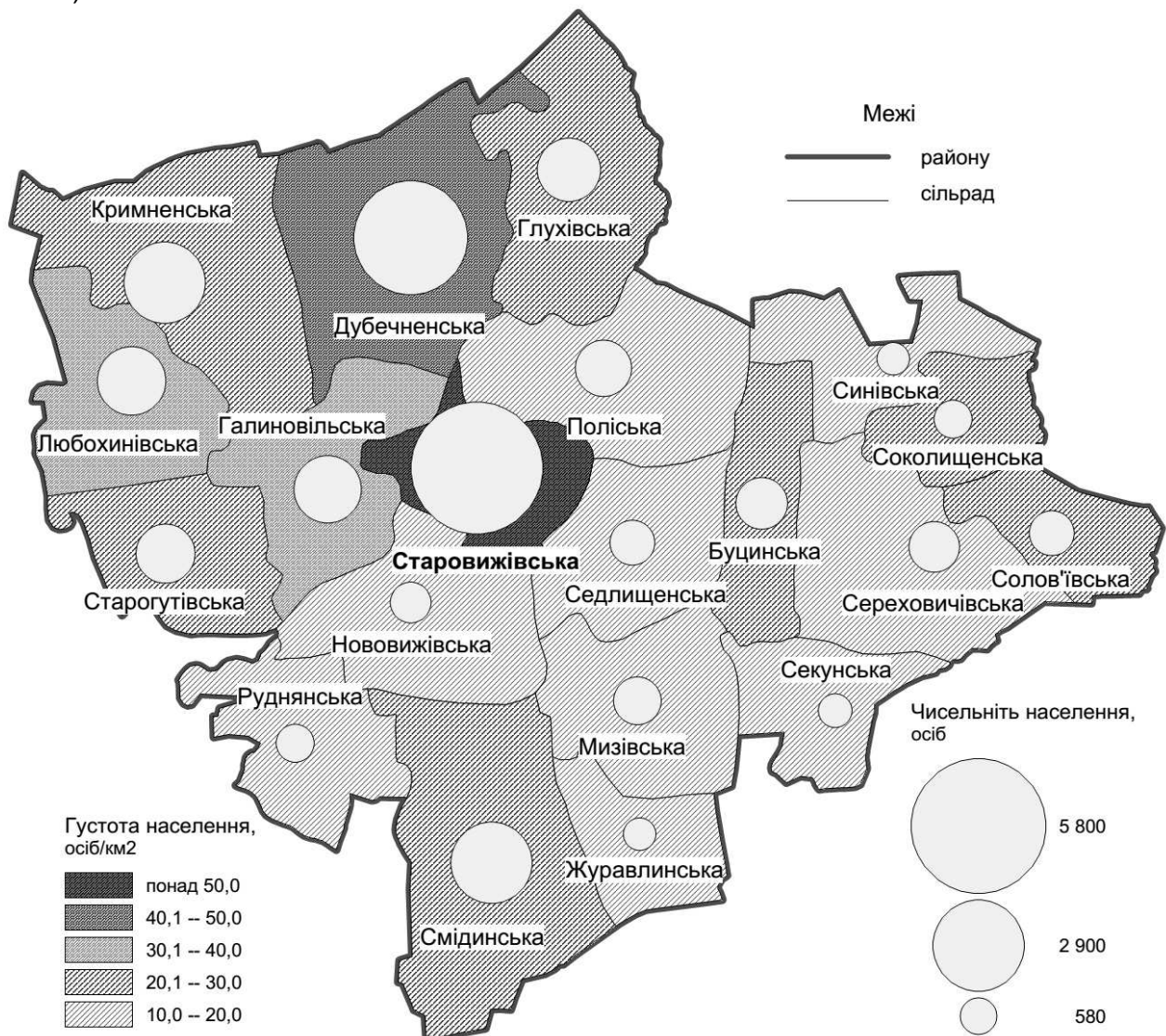

Рис. 2. Чисельність та густина населення селищної та сільських рад Старовижівського району у 2014 р.

Північна і західна частини Старовижівського району характеризуються значною кількістю великих та середніх населених пунктів. Особливо це прослідковується в межах Дубечненської сільської ради, яка включає чотири, порівняно великі, сільські поселення. Густина населення тут вища від інших територій (у середньому 30-50 осіб/км²): Дубечненська – 45,4 осіб/км², Любохинівська – 32,6 осіб/км², Галиновільська – 30,3 осіб/км², Старогутівська – 28,7 осіб/км², Кримненська – 27,9 осіб/км². Найменша щільність населення у цій частині району спостерігається на території Глухівської сільської ради (21,5 осіб/км²).

Центральна і східна частини району мають теж значну сітку населених пунктів, але відрізняються меншою густиною населення. Це пояснюється значно меншими розмірами населених пунктів. Тут зустрічаються сільські поселення чисельністю до 100 осіб. Це зумовлено значною лісистістю території. Підвищеною щільністю населення, окрім Старовижівської селищної ради (124 осіб/км²) вирізняються лише Буцинська 28,4 осіб/км², Солов'ївська 26,4 осіб/км², Соколищенська 20,5 осіб/км² сільські ради. Найменшою густиною виділяються Синівська (12,1 осіб/км²) та

Нововижівська (11,7 осіб/км²) сільські ради. Це найнижча густина населення серед усіх сільських рад Старовижівського району.

На південному сході і півдні Старовижівського району невелика кількість населених пунктів, тому густина населення низька – 10-20 осіб/км². Винятком є лише територія Смідинської сільської ради, де щільність населення становить 24,6 осіб/км², що пояснюється наявністю великого населеного пункту с. Смідин (1890 осіб). На території Мизівської сільської ради щільність 16,8 осіб/км², Журавлинської – 14,3 осіб/км². Найнижча густина населення – у Руднянській сільській раді – 13,1 осіб/км².

Висновки. Отже, система комунікацій Старовижівського району сформована у значній мірі системою розселення. Ключовим елементом системи розселення району є смт. Стара Виживка, до якої тягнуться комунікації від усіх сільських населених пунктів. Важливими центрами зосередження населення, а отже і комунікації є найбільші сільські населені пункти: Дубечне, Смідин, Кримне, Любохини, Буцин, Стара Гута, Смолярі. Важливими комунікаційними центрами є також села із зручним транспортно-географічним положенням: Буцин, Мизове, Седлище, Сереховичі, Галина Воля.

Список використаних джерел: 1. *Географічна характеристика району // Офіційний сайт Старовижівської районної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stvadm.gov.ua/index.php/geografichna-kharakteristika>. 2. Офіційний сайт Старовижівської районної державної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.stvadm.gov.ua/index.php>.*

УДК 911.3

Пятак Дарина – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Пугач Сергій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Соціальне фінансове забезпечення внутрішньо переміщених осіб у Волинській області

Розглянуто обсяг та умови отримання соціального фінансового забезпечення внутрішньо переміщених осіб, з окупованих територій Донецької і Луганської областей та анексованого півострова Крим. Проаналізовано просторову диференціацію розподілу соціальних виплат переселенцям у Волинській області.

Ключові слова: вимушені міграції, внутрішньо переміщені особи, фінансове забезпечення.

Piatak D. Y., Puchach S. O. Social Financial Support for Internally Displaced Persons in the Volyn region. The volume and conditions for obtaining social financial support for internally displaced persons from the occupied parts Donetsk and Luhansk regions and the annexed Crimean peninsula are considered. The spatial differentiation of the distribution of social payments to the settlers in the Volyn region was analyzed.

Key words: internal migrations, internally displaced person, financial support.

Актуальність теми. Гібридна війна, що триває на сході нашої країни, призвела до збільшення тимчасово переміщених осіб, які внаслідок реальної загрози життю і здоров'ю змушені були мігрувати на підконтрольні території. Люди, що отримали цей статус, потребують особливої уваги з боку органів керівництва та місцевого самоврядування. В силу обставин вони лишилися майже усього, що надбали протягом мирного життя на нині окупованих територіях країни. Прибуваючи у нові регіони, першочерговою їх потребою стає житло, соціальна фінансова підтримка та працевлаштування.

Кабінет Міністрів зробив певні кроки для покращення становища внутрішньо переміщених осіб. Урядом було ухвалено постанову від 01.10.2014 № 505 «Про надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України та районів проведення антитерористичної операції, для покриття витрат на проживання, в тому числі на оплату житлово-комунальних послуг» [1].

Особи, що перебувають на обліку у в органах соціального захисту громадян, можуть розраховувати на фінансову підтримку. Обсяг щомісячних виплат на одну сім'ю не може перевищувати – 2 400 грн. Проте, існують певні обмеження для отримання цієї допомоги. Так, якщо працездатна особа не працює та не перебуває на обліку в центрі зайнятості, і не буде вирішувати питання з особистого працевлаштування, через два місяці розмір виплати буде зменшено на 50%, а у подальшому вона й взагалі буде скасована. Незалежно від того, якого числа людина звернулася до управління праці та соціального захисту населення, допомога буде призначена на шість місяців. Таким чином, щонайменше півроку переселенці будуть забезпечені коштами для проживання та оплати житлово-комунальних послуг. Допомога на оплату проживання та комунальних послуг не включає інших соціальних виплат – малозабезпеченим сім'ям, самотнім матерям тощо.

Призначення на виплату грошової допомоги здійснюють органи соціального захисту населення за фактичним місцем проживання за заявою уповноваженого представника сім'ї. Кожен місяць з місцевого бюджету виділяється грошова допомога для непрацездатних та допрацездатних осіб (пенсіонери, інваліди, діти) в розмірі – 884 грн. на одну особу, а для працездатних осіб – 442 грн. на одну особу. Не призначається фінансова допомога у разі, коли сім'я має у володінні житлове приміщення, що знаходиться у регіонах, інших ніж тимчасово окупована територія України та зони антитерористичної операції; у володінні два або більше транспортних засоби, що підлягають державній реєстрації; на депозитному банківському рахунку кошти у розмірі більшому ніж 10-кратний прожитковий мінімум для працездатних осіб (12 180 грн.). Це свідчить про суттєві виплати з бюджету, які могли б бути використані на інші потреби області, таких як ремонт доріг, будівництва шкіл та дитячих садків та інших [1].

Згідно офіційних звітів, про стан призначення щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово анексованої території України та районів проведення антитерористичної операції, ситуація у Волинській області склалася наступним чином. З початком збройної агресії в 2014 році у Волинській області була надана фінансова допомога сім'ям переселенців у розмірі 2 417 400 грн. У цей рік чисельність вимушених мігрантів в області була ще порівняно не дуже великою.

У 2015 році, на території Волинської області Департаментом соціального захисту була зафіксована активізація міграційних потоків переселенців зі сходу. Відповідно, це відразу відобразилося у фінансовому розподілі коштів, призначених на покриття витрат за проживання та сплату житлово-комунальних послуг. Матеріальна допомога була надана сім'ям вимушених переселенців у розмірі – 16 109 880 грн.

У 2016-2017 роках фіксується зниження фінансових виплат родинам, що змушені були покинути власні домівки, внаслідок загрози життю та здоров'ю.

Грошова підтримка у 2016 році становила 13 568 000 грн., а станом на жовтень поточного року зменшилась до 9 425 090 грн.

Розмір фінансової допомоги з боку держави для внутрішньо переміщених осіб, залежить від фактичної кількості проживаючих переселенців у районах та їх вікової структури. Станом на 01.10.17 року у місті Луцьк профінансовано допомоги сім'ям у розмірі 3 434 690 грн. На переселенців, що проживають у шахтарському місті Нововолинськ щомісячно перераховуються кошти у сумі 81 702 грн. В історичному місті Володимир-Волинський зареєстрована незначна кількість внутрішньо переміщених осіб з окупованих територій та Кримського півострова, тому грошова допомога складає лише 28 467 грн.

Загальна сума матеріальної допомоги у прилеглих до обласного центру районах є найвищою по області та становить відповідно: у Ківерцівському – 57 117 грн., Луцькому – 44 843 грн., Рожищенському – 38 229 грн. Високі показники грошової підтримки вимушених переселенців на півдні (Горохівський район –34 595 грн.) та сході (Маневицький райони – 36 242 грн.) області. На заході у Любомльському районі профінансовано допомоги сім'ям на загальну суму 29 205 грн. В результаті аналізу статистичних даних Департаменту соціального захисту населення, простежується закономірність, що серед решти районів Волинської області найвищі показники спостерігаються на півночі. З початку року було виплачено 20 059 грн. – у Ратнівському та 30 372 грн. – у Любешівському районах. Щомісячної адресної допомоги у Ковельському районі було сплаченона суму 24 202 грн., у Камінь-Каширському – 30 493 грн. Найменше по соціальну допомогу звернулися внутрішньо переміщені особи у Локачинському та Іваничівському районах (сума виплат становила від 6 436 до 7 753 грн.).

Висновки. Отже, загальні чисельність зареєстрованих внутрішньо переміщених осіб у Волинській області продовжує зростати, в той час як фінансування на утримання переселенців знижується. Причинами цього є: 1) переміщені особи не проходять реєстрацію на новому місці проживання; 2) деякі з переселенців не вбачають в цьому необхідність, оскільки сума виплат надто мізерна, зважаючи на знецінення національної валюти, та не покриває реальних затрат на винайм житла, особливо якщо мова йде про життя у містах; 3) соціальні виплати є короткостроковими, та передбачають у зазначений термін офіційного працевлаштування, інакше сума знижується на половину, а як відомо, переселенці особливо не поспішають шукати роботу, тому й зацікавленості в цих коштах немає.

Список використаних джерел: 1. Постанова № 505 від 01.10.2014 «Про надання щомісячної адресної допомоги особам, які переміщуються з тимчасово окупованої території України ...» / Верховна рада України. Сайт. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/505-2014-п>.

УДК 911.3

Сліпчук Анастасія – аспірант кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Еволюція поняття «трудоий потенціал» у сучасній науковій літературі

Проаналізовано процес еволюції поняття «трудоий потенціал» у сучасній українській соціально-економічній науковій літературі. Визначено основні підходи до трактування даного поняття.

Ключові слова: населення, потенціал, трудовий потенціал.

Slipchuk A. O. The Evolution of the Concept "Labor Potential" in Modern Scientific Literature. The process of evolution of the concept "labor potential" in the modern Ukrainian socio-economic scientific literature is analyzed. The basic approaches to the interpretation of this concept are determined.

Key words: population, potential, labor potential.

Трудовий потенціал – це надзвичайно багатогранне поняття, яке поки що не має єдиного трактування. В сучасному світі дедалі більшої пріоритетності набувають трудові ресурси, як головна передумова економічного зростання. Тому трудовий потенціал є досить складним поняттям, що потребує глибокого вивчення.

Проаналізуємо трактування поняття «трудовий потенціал» у науковій літературі. Найчастіше зустрічається таке визначення – *трудовий потенціал* (ТП) – це інтегральна оцінка кількісних і якісних характеристик економічно активного населення. Розрізняють трудовий потенціал окремої людини, підприємства, території, суспільства. На рівні суспільства трудовий потенціал характеризується такими узагальненими показниками, як здоров'я, рівень освіти, організованість, творчий потенціал та активність, моральність тощо [1, 38]. Особливістю даного трактування є віднесення до трудового потенціалу лише економічно активного населення, що є не зовсім виправданим. Здатність до праці має не лише економічно активне населення. Наприклад, працювати можуть підлітки, пенсіонери, студенти, інваліди тощо.

Л. В. Шаульська (2005) виділяє шість наукових підходів до змістової інтерпретації категорії трудовий потенціал у вітчизняній науковій літературі: факторний, демографічний, ресурсний, політекономічний, системний, етимологічний [5, 96].

Найбільш раціональним з точки зору соціально-економічної політики є ресурсний підхід (поєднання ресурсних й політекономічних поглядів) до теоретичного обґрунтування трудового потенціалу. За цим підходом трудовий потенціал – це ресурси, або запаси праці, якими володіє суспільство. Його реальне значення визначається чисельністю працездатного населення та його якісними характеристиками (стать, вік, освіта, професійна підготовка тощо).

О. М. Левченко розуміє сутність *трудового потенціалу* як динамічної, інтегральної характеристики здібностей та можливостей населення регіону, що виявляються у формі ресурсів та резервів живої праці населення, в сукупності їх кількісної та якісної характеристик, які можуть бути реалізовані в суспільно-корисній діяльності в умовах певного рівня розвитку ринку праці та сфери зайнятості. Трудовий потенціал регіону виявляє себе через територіальну та галузеву підсистеми, що тісно взаємодіють між собою та забезпечують комплексне відтворення трудових ресурсів [3].

Н. М. Слівінська розуміє трудовий потенціал, як багаторівневу динамічну систему, кожен елемент якої органічно доповнює і розкриває внутрішні резерви людини (населення), які необхідні для активної трудової діяльності [4].

А. М. Колот та ін. (2009) трактують *трудовий потенціал*, як ресурси праці, що визначають сукупність можливостей населення до активної трудової, підприємницької, інноваційної діяльності в комплексі з умовами та якістю їх використання у сфері праці. Трудовий потенціал розглядається як інтегральна динамічна система, яка охоплює демографічну, економічну і соціальну підсистеми, об'єднані спільністю трудової діяльності [2, 264].

Проаналізувавши низку визначень трудового потенціалу, можна зробити наступні висновки: відсутнє єдине трактування даного поняття. Спостерігається низка трактувань надзвичайно широкого змістового розмаху. ТП може охоплювати як усе

населення, так і його окремі частини (трудові ресурси, економічно активне населення).

Отже, трудовий потенціал – це інтегральне поняття, яке характеризує загальну здатність населення певної території до праці, до створення суспільних благ. ТП у свою чергу активно впливає на інші сфери суспільства (демографічну, соціальну, економічну, політичну та ін.).

Список використаних джерел: 1. Економіка праці та соціально-трудова відносина : Навч.-метод. посібник / За заг. ред. проф. Є. П. Качана. – Тернопіль : ТДЕУ, 2006. – 373 с. 2. Економіка праці та соціально-трудова відносина : підручник / А.М. Колот, О.А. Грішнова, О.О. Герасименко та ін. – К. : КНЕУ, 2009. – 711 с. 3. Левченко О. М. Підвищення якості трудового потенціалу регіону (за матеріалами Кіровоградського адміністративно-економічного регіону України) : Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / О. М. Левченко. – Кіровоград, 1998. – 18 с. 4. Слівінська Н. М. Соціально-економічні та демографічні чинники реалізації трудового потенціалу регіону : Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.09.01 «Демографія, економіка праці, соціальна економіка і політика» / Н. М. Слівінська. – Донецьк, 2003. – 19 с. 5. Шаульська Л. В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України : Монографія / Л. В. Шаульська. – Донецьк : ІЕП НАН України, 2005. – 502 с.

УДК 911.3

Червінська Ольга – студент 5 курсу географічного факультету

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Слащук Андрій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Освіта: роль і значення в суспільному розвитку

Розглянуто основні функції освіти. Обґрунтовано, що освіта є основним джерелом і засобом інтелектуального відтворення населення, ключовим фактором стабільного економічного розвитку та безпеки держави. Вказано на зростаючу роль і значення освіти в індустріальному та постіндустріальному суспільстві.

Ключові слова: освіта, знання, інтелектуальний розвиток особистості, економічний розвиток, індустріальне та інформаційне (постіндустріальне) суспільство.

Chervinska O., Slashchuk A. Education: the role and importance in social development. The basic functions of education are considered. It is substantiated that language is the main source and tool of intellectual reproduction of the population, a key factor in the stable economic development and security of the state. It is indicated on the growing role and importance of education in the industrial and postindustrial society.

Key words: education, knowledge, intellectual development of the person, economic development, industrial and informational (postindustrial) society.

Впродовж багатьох століть людська цивілізація пройшла різні стадії розвитку. ХХ століття було періодом широкого застосування техніки в усіх галузях людської діяльності, впровадження досягнень науково-технічного прогресу у практику суспільного виробництва. Економічне зростання стало можливим завдяки

підвищенню і раціональному використанню інтелектуально-освітнього потенціалу суспільства, інтеграції науки, освіти і виробництва, зростанню ролі розумової праці та зменшенню – фізичної. Так, за останні 100 років частка фізичної праці знизилась з 90% до 10% [2, с. 12], і цей процес триває й далі. На даній стадії розвитку, яку прийнято називати індустріальною, зараз перебуває переважна більшість країн світу, в тому числі й Україна (а це понад 6/7 населення земної кулі) [1, с. 21].

В кінці ХХ – на початку ХХІ ст. в економіці розвинутих країн відбувається перехід до так званого постіндустріального етапу. На перше місце виходять ті галузі, які базуються на використанні найновіших досягнень фундаментальної науки, інформації та знань (біотехнологія, програмне забезпечення, біохімія, генетика, різні інформаційні підгалузі тощо). На цьому етапі значно зростає роль освіти працівників, їх знань, інтелекту, здібностей. Актуалізується відомий вислів Ф. Бекона «Знання – сила». В наукових дослідженнях з'являється концепція людського капіталу; засновники цієї теорії Г. Беккер і Т. Шульц трактують його як наявний запас знань, здібностей і мотивацій, що впливають на зростання виробництва і доходів [2, с. 13]. У відповідності до теорії людського капіталу освіта сприймається як ключовий фактор економічного зростання, соціального благополуччя.

Незалежно від ступенів людської цивілізації інститут освіти покликаний виконувати дві функції: 1) задоволення потреб особистості в її інтелектуальному, духовному, моральному і фізичному розвитку, створення умов для розкриття здібностей особи; 2) задоволення запитів і потреб всіх галузей господарського розвитку країни. На різних стадіях розвитку суспільства пріоритет набуває одна з них. Так, для епохи індустріального суспільства передусім виділяється друга функція освіти, в інформаційному ж (постіндустріальному) суспільстві головною метою стає перша. Та не піддається сумніву, що освіта виступає основним джерелом і засобом інтелектуального відтворення населення, основним чинником успішного розвитку продуктивних сил.

Розгляд освіти як ключового фактора економічного розвитку був би неповним без відзначення наступного аспекту: міцна економічна база держави забезпечує стабільність країни, її національну безпеку і в кінцевому підсумку – суверенітет. До цього (і не опосередковано, а безпосередньо) причетна якісно функціонуюча освітня галузь.

Нарешті, звернемо увагу на те, що саме система освіти формує морально-психічне обличчя людини, її духовність і культуру. Отож, «система освіти стоїть біля джерел генофонду нації та громадянського суспільства» [2, с. 12]. Футурологи стверджують, що в ХХІ ст. саме освітній потенціал нації визначатиме її статус у світі.

Зважаючи на таку вагому роль освіти в суспільному житті, чимало науковців висловлюють думку про необхідність забезпечити випереджаючий розвиток освіти порівняно з іншими галузями і сферами людської життєдіяльності (наприклад, вітчизняні дослідники В. Куценко, О. Навроцький, С. Щудло та інші, американський вчений Е. Тоффлер та інші). Ця ідея обумовлена тим, що в нинішній період значно прискорилось продукування знань та інформації. Якщо в середині ХХ ст. вважалось, що обсяг знань подвоюється кожні 50 років, то в кінці ХХ ст. цей процес становив 15-20 років. На початку ХХІ ст. вважається необхідним оновлювати знання кожні 6 років, а сьогодні вже мова йде не про 6, а про 3 роки. Як наслідок, через швидке старіння знань необхідно збільшувати тривалість навчання, а отже, зростають витрати на освіту. Так, якщо в індустріальному суспільстві вони становлять 2-4% ВВП, то в постіндустріальному – понад 6%. Через швидкоплинне старіння знань все актуальнішим стає вміння людини самостійно їх здобувати, займатися самоосвітою. Тож нині справджується твердження психолога Х. Герджея, що «неписьменним буде не той, хто не вміє читати, а той, хто не навчився вчитися».

Та для української держави, на нашу думку, про випереджаючий розвиток освіти говорити ще рано (хоч у нас вже існують деякі «острівці» такого ґатунку, пов'язані з інформаційно-комунікативними технологіями). Адже сьогодні Україна перебуває в глибокій соціально-економічній кризі, яка, до того ж, ще більше ускладнюється нестабільністю політичної ситуації, пов'язаної з агресією нашого східного сусіда проти української держави. А ще у 70-80-х рр. ХХ ст. наша країна входила в першу десятку найрозвинутіших країн світу. Сьогодні рівень розвитку економіки нашої країни оцінюється в 3,67 бала з 7 можливих. Україна перебуває на 47 сходинці – між Гватемалою та Гондурасом. Ми опинилися серед низки країн, чий економічні показники протягом 2016 р. демонстрували повільний регрес. Про це свідчать дані, озвучені під час Всесвітнього економічного форуму в Давосі.

У розмаїтті проблем, які постали перед Україною на сучасному етапі, окрім економічних, виділяється своєю гостротою проблематика освіти. За цих умов держава має проводити таку політику щодо освіти, яка відповідає індустріальній стадії людської цивілізації, тобто забезпечити рівномірний взаємопов'язаний розвиток системи освіти і економіки.

Не можна оминати роль і значення освіти і науки у вирішенні глобальних проблем, які постали перед людством. Всі вони тісно пов'язані і не обмежують свого впливу географічними кордонами певних держав, але вимагають активної участі світового співтовариства у їх розв'язанні. Лише позитивне вирішення міжнародною співдружністю цих викликів створить умови виживання людства і збереження та розвитку цивілізації.

Список використаних джерел: 1. Кім М. Взаємозв'язок між ступенем економічного розвитку і професійною освітою в Україні / М. Кім, І. Давидова // Україна : аспекти праці. – 2014. – № 4. – С. 19-26. 2. Куценко, В. Освіта як фактор стабільності та національної безпеки України / В. Куценко, В. Удовиченко, І. Опалєва // Економіка України. – 1998. – № 1. – С. 12–21.

УДК 911.3

Яроменко Оксана – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії і туризму Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Степана Дем'янчука

Осіпчук Ірина – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії і туризму Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Степана Дем'янчука

Геопросторова організація музейної мережі Рівненської області

Висвітлено територіальну організацію музеїв Рівненщини. Здійснено опис музеїв за профілем. Названо музеї при навчальних закладах за адміністративно-територіальними районами Рівненської області. Висвітлено виставково-експозиційну діяльність та відвідуваність музейних установ Рівненщини.

Ключові слова: музей, музейна мережа, виставково-експозиційна діяльність.

Yaromenko O. V., Osipchuk I. O. Geospatial Organization of the Museum Network of Rivne Region. The territorial organization of museums of the Rivne region is covered. Description of the profile of museums made. Named the museum at schools for administrative and territorial

districts of Rivne region. Exhibition-exposition activity and attendance of museum institutions of Rivne region are covered.

Key words: museum, museum network, exhibition and exposition activities.

Велике значення у формуванні національної свідомості, відродженні історичної пам'яті народу та адаптації у соціокультурне середовище відіграють музеї. Музеї виступають однією із головних складових історико-культурної спадщини країни і регіону зокрема. Оскільки Рівненська область поряд з великим природним потенціалом має значну історико-культурну спадщину, тому актуальним і своєчасним вважаємо аналіз територіальної організації музейної мережі на Рівненщині.

Рівненщина має розгалужену музейну мережу. Кількість музейних установ у області складає 243 (не юридичних осіб), що перебувають у підпорядкуванні підприємств, організацій та навчальних закладів. Із них лише тих, у яких зберігаються музейні предмети й колекції з державної частини Музейного фонду України, налічується 20. Вони зосереджують у своїх зібраннях 43060 одиниць музейних предметів, що також складає достатньо потужний культурний потенціал [1]. При вивченні музейної мережі доцільно розкрити генетичну класифікацію музеїв. В області наявні краєзнавчі, історичні, історико-етнографічні, історико-краєзнавчі, культурно-археологічні та історико-культурні (меморіальні) музеї.

Одними з найпопулярніших та найбільш відвідуваних історичних і культурних центрів Рівненщини, що виступають вагомою компонентою культурної спадщини області є історико-культурні заповідники міст Острога (1981 р.) та Дубна (1993 р.) й Національний історико-меморіальний комплекс «Поле Берестецької битви» (1991 р.). Острозький краєзнавчий музей є підрозділом Державного історико-культурного заповідника, заснований у 1913 р., що робить його одним з найстаріших музейних закладів Рівненщини. У 6 залах музею зберігаються цінні археологічні колекції, експонати живопису, кераміки, зброї. До складу даного заповідника входять Музей книги та друкарства (його експозицію розгорнуто в Луцькій надбрамній вежі XV-XVI ст.); Музей книги та друкарства у фондах якого понад 3000 одиниць зберігання (од. зб.), у т.ч. 1500 стародруків і рукописів із широкою репрезентацією друкарської справи на західноукраїнських теренах загалом. Сюди належить нумізматична виставка «Скарби, закарбовані в металі». Колекція нараховує понад 11 тис. одиниць зберігання, серед яких монети, паперові гроші, цінні папери, нагороди тощо. До складу заповідника належить і літературно-меморіальний музей М. Островського у с. Вілія Острозького району. Державний історико-культурний заповідник міста Дубно створено в 1993 р. на базі комплексу пам'яток історії, культури й архітектури м. Дубно, який включає в себе Дубенський замок XV-XVIII ст., Луцька брама XVI ст., Синагога XVI ст., Спасо-Преображенська церква XVII ст., монастир кармеліток XVII ст., костел бернардинів і його келії XVII ст., костел Яна Непомука XX ст. та інші об'єкти. Число відвідувачів заповідника складає більше 100 тис. осіб на рік [2]. Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви» – меморіальний комплекс, присвячений подіям Визвольної війни українського народу 1648-1657 рр., розташований у Радивилівському районі в с. Пляшева. Основний фонд музею складає 3287 од. зб. пам'яток матеріальної культури. Існує з 1966 р. як музей-заповідник «Козацькі могили», статус державного заповідника отримав у 1991 р. [1]. У 2001 р. у с. Пересопниця на місці фундаменту монастиря, в якому написали Першокнигу, відкрили музейний комплекс під відкритим небом «Княже місто» та культурно-археологічний центр «Пересопниця» (до 450-річчя Пересопницького Євангелія).

На Рівненщині функціонують Рівненський обласний краєзнавчий музей (РОКМ), Костопілький, Березнівський, Млинівський, Радивилівський, Зарічненський районні краєзнавчі та Корецький історичний і Дубровицький історико-етнографічний музеї. РОКМ – науково-просвітницький і культурний осередок міста та регіону, головне

зібрання матеріалів і предметів матеріальної та духовної культури. Фонди становлять більше 142 тис. один. основного фонду. Постійна експозиція музею виставлена в 23 залах. Музей має відділи історії, фондів науково-методичної роботи, охорони культурної спадщини, науково-освітньої роботи та «Інститут дослідів Волині» та два відділи, що вже сформували власні експозиції. Це літературний музей Уласа Самчука, який відкрито в Рівному у 2007 р. та Музей бурштину з 2010 р., серед експонатів якого шматки бурштину віком до 40 мільйонів років, а також виготовлені з нього ювелірні вироби. У 1979 р. створено Березнівський державний краєзнавчий музей з найціннішою колекцією стародруків XVII ст. у якому створено відділи народознавства та історії. Середня кількість відвідувачів у рік складає 3000. Зарічненський районний краєзнавчий музей представляє історичні та етнографічні пам'ятки поліського краю, посеред яких старовинний човен, який ідентифікують з добою Київської Русі. Костопільський районний краєзнавчий музей створено у 1979 р. В музеї діють діарами «Ліс», «Луг і річка»; експозиції: «Із глибин століть», «Ткацтво», «Ремесла і побут місцевих жителів» та ін. Млинівський районний краєзнавчий музей знаходиться в колишньому приміщенні офіцини маєтку Ходкевичів та є пам'яткою архітектури державного значення XVIII ст. В фондах музею нараховується понад 2 тис. експонатів основного фонду і близько 5 тис. експонатів допоміжного фонду, які є складовою частиною Національного фонду. Музейні експозиції представлені в трьох відділах: відділ природи, відділ давньої історії та «Графська кімната», що розповідає про історію роду Ходкевичів [1; 2]. На території Рівненської області знаходяться музеї історичні за профілем, серед яких: Володимирецький районний історичний музей, Корецький районний історичний музей, Радивилівський та Степанський історичний музеї та Музей історії села Висоцьк. Серед історико-етнографічних музеєм за профілем в області найвідвідуванішим є Дубровицький історико-етнографічний музей з загальною кількістю експонатів основного фонду більше 300 одиниць. Експозиція музею побудована за хронологічним принципом і розміщується в 4-х залах: «Археологічні пам'ятки міста та району», «Історія давнього міста», «Побут та знаряддя праці», «Тих днів не змовкне слава...». До переліку унікальних музеїв Рівненщини віднесемо Сарненський історико-етнографічний музей – музей із скансеном у місті Сарни. На відкритому майданчику представленні архітектурні споруди Волинського Полісся, налічується понад 7000 експонатів основного та стільки ж науково-допоміжного фонду.

Окрім названих музеїв, майже в кожному районі області та й у самому м. Рівному є свої достатньо специфічні за тематикою музеї. Наприклад, музей Миру в МЕНУ ім. С. Дем'янчука, музей першого Президента України в Рівненському економіко-правовому коледжі, фотокамер у Вараші, Теодора Штейнгеля в с. Городок та музей твору О. Купріна «Олеся» в Сарненському районі.

Таким чином, найбільше музейних установ на Рівненщині знаходиться на території м. Рівне та Рівненського району, у м. Острог та на території Острозького району. Найбільше екскурсій для відвідувачів (станом на 2016 р.) провели КЗ «Рівненський обласний краєзнавчий музей» Рівненської обласної ради, в тому числі Літературний музей Уласа Самчука та Музей Бурштину, де протягом року було проведено 1971 екскурсія. 1174 екскурсії було проведено у КЗ «Державний історико-культурний заповідник м. Острога» з наявними в його складі музеями. Найбільш активну виставкову діяльність протягом 2016 р. у музейних установах Рівненщини, окрім музеїв Рівного (66 виставки), Острога (40) та Дубного (23) проводили Сарненський історико-етнографічний музей (24), Національний історико-меморіальний заповідник «Поле Берестецької битви» (20) та Млинівський районний краєзнавчий музей» 22 виставки.

Аналіз музеїв при навчальних закладах за адміністративно-територіальними районами Рівненської області засвідчує, що найбільша кількість музеїв зосереджено

у Володимирецькому районі (36), м. Рівне (32), Гоцанський (24), Дубенський (20). Найменше музеїв облаштовано при навчальних закладах Рокитнівського (6), Демидівського (5) та Зарічненського районів. За профілем серед музеїв при навчальних закладах Рівненщини прослідковуються різні, проте переважають на історичну тематику. У 2016 році музеї Рівненщини відвідали дещо більше 257 тис. осіб. Найвідвідуванішим музеєм Рівненщини за 2016 р. став заповідник м. Дубно, де за рік побувало 79100 осіб. За 2016 рік музеї при навчальних закладах відвідало 123,4 тис. відвідувачів, проведено – 5467 екскурсій. Серед районних краєзнавчих музеїв області найбільшу кількість відвідувачів спостерігалось у Костопільському та Млинівському районних краєзнавчих музеїв.

Вважаємо, що розгалужена музейна мережа Рівненщини та різноманітність музеїв за профілем, що зберігають надбання слов'янської матеріальної й духовної культури залишається привабливим середовищем не лише для проведення змістовно наповненого вільного часу населення, але й осередком пам'ятко-охоронної, науково-дослідної, культурно-освітньої діяльності, збереження історичної пам'яті та підвищення духовності широкого загалу. При належній організаційно-фінансовій підтримці музейної справи, вона здатна сприяти значному приросту туристичних потоків у регіон.

Список використаних джерел: 1. Музеї Рівненської області. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>. 2. Мулевич О. Музейна мережа Рівненської області та її використання / О. Мулевич, А. Манько // *Географія, економіка і туризм : національний та міжнародний досвід / Матеріали ювілейної Х міжнародної наукової конференції. Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів. – 2016. – С.294–297.*

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ УМОВ ТА РЕСУРСІВ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ

УДК 911.2:551.481.1(477)

Ільїн Леонід – доктор географічних наук,
професор, завідувач кафедри туризму та
готельного господарства
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

Регіональні особливості поширення озер та штучних водойм України

Здійснена оцінка поширеності озер, водосховищ, ставків України за природними (фізико-географічними) країнами (зонами), природно-господарськими регіонами, економічними районами.

Ключові слова: озера, водосховища, ставки, водойми, Україна

Ilyin L. V. Regional Features of Distribution of Lakes and Artificial Reservoirs of Ukraine. The estimation of the prevalence of lakes, reservoirs, rates of Ukraine by natural (physical geographic) countries (zones), natural and economic regions is executed.

Key words: lakes, reservoirs, ponds, reservoirs, Ukraine

Вивчення стану і необхідності використання ресурсів природних та штучних водойм належить до важливих завдань природокористування і збереження екологічної стійкості природного середовища. Ресурси водойм включають запаси води, частина яких використовується на водопостачання і водоспоживання. До важливих ресурсів відносяться гідрологічні (водні), гідробіологічні, органо-мінеральні, рекреаційні, енергетичні, інформаційні.

Питанням інформаційного забезпечення приділяють особливу увагу, оскільки практичне значення багатьох оптимізаційних та інших схем управління, у тому числі і водогосподарськими комплексами, значною мірою визначається наявністю, надійністю і формою вихідної інформації [1, 5–7].

Господарське використання водойм залежить від декількох визначальних факторів: географічного розміщення, фізико-географічних особливостей водойм, рівня і напрямків розвитку господарства на водозборах, запасів і кількості природних ресурсів озер та узбережжя, біологічної продуктивності. Для кожної водойми характерне поєднання певних природних ресурсів. Можливість і потреби їх використання повинні бути пов'язані не тільки з потенційними запасами, але одночасно і необхідністю зберігати якість найбільш економічно вигідних природних ресурсів.

Виконане узагальнення засвідчує, що на території зосереджено 30 838 природних і штучних водойм, які займають площу 1 298,7 тис. га. Загальний об'єм водної маси заакумульованої в них сягає 60,98 км³ [4].

Ресурси водойм природних країн розподілені так: Східноєвропейська рівнина – 575,16 тис. га (з них водосховища – 256,21, ставки – 234,79, озера – 84,16), Кримські гори – 9,45 тис. га (водосховища – 3,60, ставки – 3,05, озера – 2,80), Українські Карпати – 24,99 тис. га (водосховища – 17,12, ставки – 5,48, озера – 2,19) (табл. 1).

У природно-господарських регіонах водойми розміщені нерівномірно: Причорномор'я – 189,21 тис. га (з них водосховища – 112,25, озера – 55,17, ставки – 21,79), Лівобережне Придніпров'я – 82,6 тис. га (водосховища – 43,89, ставки –

35,11), Київське Придніпров'я – 80,13 тис. га (ставки – 50,99, водосховища – 24,22, озера – 4,92), Поділля – 67,77 тис. га (ставки – 40,35, водосховища – 26,22, озера – 1,2), Промислове Придніпров'я – 71,92 тис. га (водосховища – 33,66, ставки – 37,22, озера – 1,04), Крим – 11,36 тис. га (водосховища – 4,1, ставки – 4,46, озера – 2,8), Донбас – 38,84 тис. га (водосховища – 25,96, ставки – 11,53, озера – 1,36), Українські Карпати – 22,07 тис. га (водосховища – 7,26, ставки – 11,42, озера – 3,39), Західне Полісся – 32,08 тис. га (озера – 15,67, ставки – 10,39, водосховища – 6,02) (табл. 2).

Таблиця 1

Водойми України (за природними країнами і зонами) [3]

Країна, зона, каскад	Кількість, шт.	Об'єм, млн м ³	Площа тис. га
Східноєвропейська рівнина	28 740	13 527,3	575,16
Хвойно-широколистяних лісів	6 469	2 317,8	102,06
Лісостепова зона	14 543	4 372,5	187,1
Степова зона	7 728	6 837,0	286,0
Українські Карпати	1 192	3 223,0	24,99
Кримські гори	894	428,7	9,45
Дніпровський каскад	6	43 800	688,7
РАЗОМ	30 832	60 979	1 298,3

Таблиця 2

Водойми України (за природно-господарськими регіонами)

Регіон, каскад	Кількість, шт.	Об'єм, млн м ³	Площа, тис. га
Західне Полісся	1 437	1 215	32,08
Українські Карпати	2 585	419,41	22,07
Поділля	6 132	1 068,2	67,77
Київське Придніпров'я	6 475	1 263,06	80,13
Лівобережне Придніпров'я	4 616	2 368,58	82,60
Промислове Придніпров'я	4 780	1 950,87	71,92
Донбас	1 614	1 399,6	38,84
Причорномор'я	2 233	3 986,53	189,21
Крим	935	504,17	11,36
Дніпровський каскад	6	43 800	688,7
Дністровське водосховище	1	3 000	14,2
РАЗОМ	30 832	60 979	1 298

Отримані оцінки свідчать про нерівномірний розподіл водойм за малими економічними районами. У економічних районах країни водойми розподілені таким чином (без урахування водосховищ Дніпровського каскаду та Дністровського водосховища): Західний – 18910 водойми (об'єм водної маси становить 4466,15 млн м³, площа дзеркала води 228,11 тис. га); Східний – 8729 водойми (5218,64 млн м³, 164,33 тис. га); Південний – 3168 водойми (4490,7 млн м³, 200,57 тис. га) [2]. Досить нерівномірне поширення водойм у межах адміністративних областей (табл. 3).

Виконане дослідження спрямоване на раціоналізацію використання ресурсного потенціалу водойм України. Результати оцінювання необхідні для визначення рівня забезпеченості територій окремими видами природних ресурсів, частки в них ресурсів водойм і ступеня їх використання в господарській діяльності, а також розробки рекомендацій щодо раціонального використання та охорони озер та штучних водойм.

Водойми України (за малими економічними районами)

Малі економічні райони, каскад	Кількість, шт.	Об'єм, млн м ³	Площа, тис. га
Донецький	1 614	1 399,6	38,84
Придніпровський	2 499	1 450,46	45,89
Північно-Східний	4 616	2 368,58	82,60
Центральнополіський	4 109	897,53	56,59
Причорноморський	3 168	4 490,7	200,57
Карпатський	2 585	419,41	22,07
Подільський	6 132	1 068,2	67,77
Центральноукраїнський	4 647	865,94	49,57
Західнополіський	1 437	1 215,0	32,08
Дніпровський каскад	6	43 800	688,1
Дністровське водосховище	1	3 000	14,2
РАЗОМ	30 832	60 979	1 298

Список використаних джерел: 1. Бусалаев И. В. Анализ и планирование водохозяйственных систем в условиях неопределенности информации / И. В. Бусалаев // Водные ресурсы. – 1973. – № 5. – С. 170–178. 2. Ильин Л. В. Водоемы замедленного водообмена Украины: ресурсы и проблемы рационального использования / Л. В. Ильин // Прикладная лимнология. – 2002. – Вып. 3. – С. 265–271. 3. Ильин Л. В. Пространственная дифференциация водоемов Украины / Л. В. Ильин // Основные направления развития современной географии : Сб. науч. тр. – Владимир : ВГПУ, 2006. – С. 243–249. 4. Ільїн Л. В. Лімнокомплекси Українського Полісся : Монографія: У 2-х т. Т. 1. : Природничо-географічні основи дослідження та регіональні закономірності / Л. В. Ільїн. – Луцьк : РВВ “Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 316 с. 5. Черкавский С. К. О единой государственной системе учета вод и введения водного кадастра СССР / С. К. Черкавский // Водные ресурсы. – 1972. – № 3. – С. 44–52. 6. Широков В. М. Система учета использования зарегулированных водных ресурсов СССР / В. М. Широков, А. Г. Гриневич // География и природные ресурсы. – 1983. – № 2. – С. 19–26. 7. Ilyin L. V. The resource appraisal of the pools of slow water exchange of Ukraine / Leonid Ilyin // Limnological Revier. – 2001. – Vol. 1. – P. 137–141.

УДК 556.3

Сивий Мирослав – доктор географічних наук, професор, завідувач кафедри географії та методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Ресурси прісних підземних вод Тернопільщини

Проаналізовано забезпеченість ресурсами прісних підземних вод адміністративних районів області. Зроблено висновки про динаміку видобутку підземних вод із затверджених і незатверджених запасів, водозабезпеченість населених пунктів та захищеність горизонтів підземних вод.

Ключові слова: ресурси прісних підземних вод, прогнозні запаси, експлуатаційні запаси, водозабезпеченість, захищеність підземних вод.

Syvji M. Fresh Ground Waters Resources of Ternopil Region. The provision of fresh ground waters resources in administrative districts of the region is analyzed. Conclusions on the

dynamics of ground waters extraction from approved and unconfirmed reserves, water supply in settlements and ground waters horizons protection are made.

Key words: fresh ground waters resources, forecast stocks, operational resources, water supply, ground waters protection.

За ресурсами прісних підземних вод Тернопільська область відноситься до малозабезпечених, причому поширені вони нерівномірно.

В східних районах Тернопільської області підземні води пов'язані з верхньокрейдовими і девонськими відкладами, в західних – з девонськими і силурійськими.

Крім того, у Чортківському районі використовуються також підземні води четвертинних алювіальних, а в Гусятинському, Збаразькому, Козівському, Підволочиському – неогенових відкладів.

В межах області підземні води мають широке розповсюдження і є основними джерелами водопостачання населення і підприємств народного господарства.

На території області зона прісних підземних вод приурочена до верхньої /до 100 м/ тріщинуватої зони баденію, сенон-турону і глибше залягаючих порід палеозою. В більш глибоких горизонтах розповсюджені мінералізовані води.

Тернопільська область виділяється величиною прогнозних ресурсів прісних підземних вод (ПРПВ) порівняно з іншими подільськими областями. Величина ПРПВ Тернопільщини суттєво перевищує показники Хмельницької та Вінницької областей (2206, 1963 і 885 тис. м³/добу відповідно).

Розподіл ресурсів підземних вод за адмінрайонами області нерівномірний. За величиною запасів виділяються центральні та західні райони області – Тернопільський, Тербовлянський, Бережанський, Буцацький, Зборівський, у яких величини ПРПВ становлять 170 - 293 тис. м³/добу. У східних та південних районах області (Підволочиський, Гусятинський, Борщівський, Чортківський, Заліщицький) спостерігаються значно скромніші величини ПРПВ – 36 - 91 тис. м³/добу.

Частка експлуатаційних запасів в області становить в середньому 13 % (295 тис. м³/добу), хоча слід говорити про вкрай нерівномірну розвіданість прогнозних ресурсів. У дев'ятох районах області експлуатація прісних підземних вод ведеться із нерозвіданих запасів, ще у трьох районах з досить високими ПРПВ (Бережанському, Буцацькому і Кременецькому) частка розвіданих ресурсів становить 2-7 % і лише декілька районів дещо краще забезпечені достовірними ресурсами підземних вод (розвіданість 11-51 %) – Козівський, Підволочиський, Чортківський, Тернопільський. Останній, очевидно через потреби обласного центру, характеризується найвищою розвіданістю прогнозних ресурсів – 51 %.

Найбільші обсяги водовідбору із ПРПВ зафіксовані у Тернопільському районі (94,6 тис. м³/добу), в інших районах області вони коливаються у межах 0,4-4,2 тис. м³/добу. Відсоток освоєння прогнозних ресурсів в області загалом невисокий (6), а по районах становить 1-34, досягаючи пікових значень у Гусятинському, Тернопільському, Борщівському районах. Освоєння експлуатаційних запасів дещо вище і досягає в середньому по області 15,6 %, найінтенсивніше використовуються розвідані запаси у Тернопільському, Чортківському, Буцацькому та Бережанському районах. З іншого боку, у деяких районах (Козівський, Підволочиський, Збаразький, Кременецький) експлуатаційні запаси не використовуються зовсім. У 2016 році з експлуатаційних запасів видобуток склав 46,4 тис. м³/добу.

Показники забезпеченості районів ПРПВ коливаються у межах $0,5-5,7 \frac{\text{м}^3/\text{добу}}{\text{особу}}$, становлячи в середньому по області біля $2 \frac{\text{м}^3/\text{добу}}{\text{особу}}$ (для порівняння, забезпеченість ПРПВ по Україні на 1 людину коливається у межах 0,3-5,0 м³/добу). Забезпеченість

районів достовірними розвіданими запасами значно нижча ($0,1-1,6 \frac{\text{м}^3}{\text{добу}}$ і $0,25 \frac{\text{м}^3}{\text{добу}}$ в середньому по області). Добре забезпечені прісними водами західні та північні райони області: Бережанський, Підгаєцький, Козівський, Зборівський, Лановецький та ін. У східних та південно-східних районах (Підволочиський, Гусятинський, Борщівський, Заліщицький) показники забезпеченості ПРПВ найнижчі – $0,5-1,2 \frac{\text{м}^3}{\text{добу}}$. Спостерігається чітка тенденція зниження показників з північного заходу на південний схід (рис. 1).

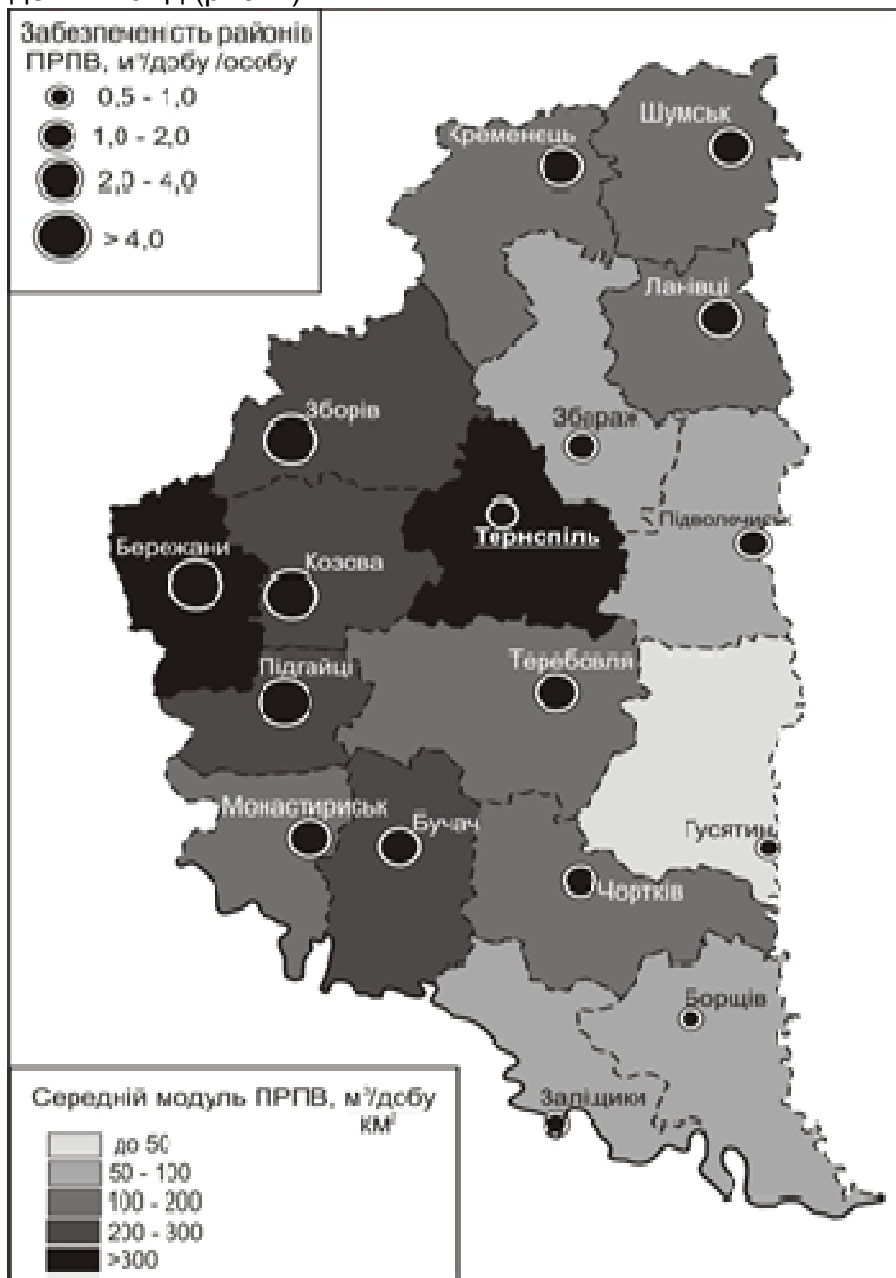

Рис. 1. Забезпеченість області ресурсами підземних вод

Подібну картину демонструє і середній модуль ПРПВ, який показує насиченість території ресурсами прісних вод, обрахований для адміністративних районів області. Найвищі значення модуля вирізняють два райони області – Тернопільський та Бережанський (відповідно, 366 та $337 \frac{\text{м}^3}{\text{добу}}$ км²). Висока щільність запасів прісних

підземних вод у Підгаєцькому, Козівському, Буцацькому, Зборівському районах ($240-260 \frac{\text{м}^3/\text{добу}}{\text{км}^2}$). У південно-східних районах області (Підволочиський, Гусятинський, Заліщицький, Борщівський) значення модулів знижуються до $36-60 \frac{\text{м}^3/\text{добу}}{\text{км}^2}$ [1, с. 62].

Водопостачання населених пунктів області здійснюється в основному з експлуатаційних запасів (на 89 %). Найбільше підземних вод споживають такі міста як Тернопіль, Бережани, Борщів, Ланівці, Кременець.

Основним водоносним горизонтом, за рахунок якого в області здійснюється централізоване водопостачання є мергельно-крейдяна товща верхньої крейди, у меншій мірі силурійський та неогеновий горизонти.

У межах Волино-Подільського артезіанського басейну забруднення підземних вод носить локальний характер і спостерігається у свердловинах, побутових колодязях та каптованих джерелах. Підземні води четвертинного та неогенового водоносних горизонтів забруднені, в основному, нітратами, вміст яких в окремих колодязях сягає 500 мг/дм^3 при ГДК – 45.

Різноманітність геологічних і геоморфологічних умов є причиною значної мінливості природної захищеності підземних вод регіону. На заплавах, невисоких терасах, вздовж водосховищ підземні води характеризуються I чи II категоріями захищеності. Більшу частину території Тернопілля можна назвати умовно захищеною чи захищеною – це вододіли з потужною зоною аерації, порушеною поверхневим карстом та площі не карстовані, проте з порівняно неглибоким (30-40 м на схилах і вододілах) рівнем вод. Якщо на півночі області забруднення потрапляє в основному внаслідок вертикальної інфільтрації, то на півдні, в умовах поширеного карсту й активного зв'язку річкових вод з підземними (коефіцієнт зв'язку тут сягає 0,75-0,93) є висока ймовірність горизонтального лінійного забруднення.

Невелику частину ґрунтових вод можна назвати добре і дуже добре захищеними. Вони поширені не лише на територіях суцільних водотривів, а й, що важливо, на ділянках розвитку карсту, де через різні обставини (закальматованість тріщин, неглибоке карстування) швидкість фільтрації обмежена. Локальними зонами підвищеного ризику є ділянки інтенсивного розвитку поверхневого карсту з дуже високими швидкостями руху вод. Найкраще захищені горизонти ґрунтових вод у межах вододільних ділянок області та Подністров'ї (III-VI категорії). У північно-східному напрямку захищеність знижується.

Водозабори басейну працюють переважно стабільно, без суттєвих відхилень гідродинамічного та гідрохімічного режимів. Скорочення використання мінеральних добрив та пестицидів в останні роки призвело до деякого поліпшення якісного складу підземних вод, але для агропромислових районів проблема присутності у підземних водах, що використовується для господарсько-питного водопостачання, залишкових кількостей пестицидів та сполук групи азоту залишається актуальною.

На даний час в області розробляються 7 ділянок на 5 родовищах, де видобуваються підземні води: *Буцацька 2* (Буцацьке), *Верхньоівачівська*, *Тернопільська* (Тернопільське), *Чортківська 1* (Чортківське), *Посухівська*, *Жуківська* (Бережанське) та *Залозецька* (Залозецьке).

Не розробляються ділянки підземних вод: *Буцацька 1* (Буцацьке родовище), *Охримівська* (Охримівське родовище), *Таурівська* (Таурівське родовище), *Іванівська*, *Смиківецька* (Тернопільське родовище), *Чортківська 3*, *Чортківська 4*, *Чортківська 5* (Чортківське родовище), *Лосятинська*, *Почаївська* (Почаївське родовище), *Староміщинська*, *Скориківська* (Підволочиське родовище), *Біла-Чортківська* (Біла-Чортківське родовище), *Трибухівська* (Трибухівське родовище), *Хоростківська* (Хоростківське родовище), *Микулинецька* (Микулинецьке родовище), *Козлівська* (Козлівське родовище) та *Верхняківська* (Верхняківське родовище).

Список використаних джерел: 1. Кітура В. Мінерально-сировинна база та надрокористування в Тернопільській області. Довідник / В. Кітура, М. Сивий. – Т. : Тайп, 2016. – 239 с.

УДК 911

Вакульчук Галина – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Вакулюк Лариса – старший викладач кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Проблема озеленення міста Луцьк та шляхи її вирішення

Розглянуто проблему озеленення у місті Луцьк, та основні причини її виникнення. У тезах проаналізовано сучасний стан зелених насаджень на душу населення, а також тенденцію їх скорочення, розроблено шляхи вирішення проблем зелених зон. Показано важливість озеленення в екосистемі міста, а також негативний вплив на населення.

Ключові слова: озеленення, зелені зони, проблеми, шляхи вирішення.

Vakulchuk H., Vakulyuk L. The Problem of Landscaping of the City of Lutsk and the Ways of its Solution. The problem of greening in the city of Lutsk and the main reasons for its occurrence are considered. The current state of green spaces per capita and the tendency of their reduction are analyzed. The importance of foreshortening in the ecosystem of the city is shown.

Key words: landscaping, green areas, problems, solutions.

Сьогодні однією з основних проблем міста Луцьк є озеленення, а вірніше його скорочення з кожним роком. Озеленення – це важлива складова частина в загальному комплексі міського господарства, екологічному стані міської екосистеми. Сорок років тому Луцьк був «найзеленішим містом», він займав одне з перших місць в Україні за кількістю зелених насаджень на 1 людину. Показник був близько 20 м² на 1-го мешканця. Тепер Луцьк займає 28 місце серед великих міст України по площі насаджень на одну душу населення[2].

Станом на 15 травня 2017 року межі зелених насаджень загального користування: 5 парків та 1 рекреаційна зона загальною площею 131,34 га; 7 територій та об'єктів природно-заповідного фонду (74,9 га); 1 ботанічний сад (10 га); 30 скверів (9,32 га) [2].

Окрім скверів і парків є смуги зелених насаджень, розташованих у дворах житлових будинків та поодинокі дерева. На плані зонування міста Луцьк видно розміщення зелених зон. Проте точна кількість зелених насаджень невідома, адже контролю, як такого не проводять й даних інвентаризації немає [3].

На сьогодні у Луцьку не зроблено належної інвентаризації зелених насаджень. Екологи оперують даними за 2000 рік, згідно з якими загальна площа насаджень на території міста становила 1935 гектарів. Переважна кількість зелених насаджень зосереджена біля лікарень, шкіл та садочків, але вони знаходяться за огорожею і мають статус територій спеціального призначення, а не загального користування.

Луцьк посів 14-те місце серед обласних центрів за кількістю зелених зон загального користування, що становить 8,8 м² на одного жителя [2].

Підрахунок дерев здійснений у 2000 р., є приблизним та не повним, адже належна інвентаризація передбачає опис кількості та діаметру стовбурів, а також відстань між ними, у випадку їх знесення відновлювальну вартість.

Багато чого залежить від місцевої влади та справа не лише в фінансуванні озеленення, а й в належному контролі наявних насаджень. Загалом щороку висаджується приблизно 3-х тисяч саджанців. Підсадки проводять двічі на рік під час загальноміських екологічних акцій. На жаль, на противагу цьому, останніми роками збільшилась кількість зрізаних дерев, причин тому є декілька. По перше, це планове вирізування, що є досить непоганим явищем при правильному керівництві. По друге, зрізування дерев, для створення місць під забудови. Також не вживаються заходи щодо збереження теперішніх пам'яток дендрофлори як цінного спадку для майбутніх поколінь [1].

Основною ж проблемою є не приведені до порядку зелені насадження, безконтрольне їх вирізування (на 5000 тисяч вирізаних дерев припадає 2000-3000 тисячі молодих саджанців з рахунком тих, що не прийнялися або були знищені чи вкрадені). Наступна проблема – прибудинкові території, сквери та алеї, а саме: нестача доріжок та лавочок, мала кількість зелених насаджень або їх відсутність [1].

Дослідивши ситуацію із зеленими зонами в місті Луцьк, ми пропонуємо наступні шляхи вирішення проблеми озеленення, а саме: збереження історичних пам'яток, благоустрій зелених зон та скверів; утримання в належному санітарному стані скверів та зелених зон; вирізка самосіву, стрижка живоплоту (посадка нових живоплотів), формувальне та санітарне обрізування крон дерев; посадка нових дерев, кущів, розширення видового розмаїття, боротьба зі шкідниками та хворобами рослин.

За все вище перераховане відповідає КП «Парки та сквери м. Луцька» (фінансування з міського бюджету). Що ж стосується громади, то обґрунтувавши економічний ефект перерахованих шляхів озеленення та їх подальше перспективне використання, можна в міській раді подати клопотання про ефективність та доцільність озеленення як для міста так і для районів з фінансової сторони.

Нестача якісних та впорядкованих рекреаційних зон для комфортного відпочинку мешканців та гостей міста, безконтрольне знищення дерев, масове вирізування зелених насаджень, не належний контроль та відсутність інвентаризації. Все це основні проблеми озеленення Луцька, котрі з часом лише загострюються, з кожним роком на місці, де має бути сквер чи алея для відпочинку, з'явиться місце для паркування або ж кіоск.

У зв'язку з цим, у місті необхідно розширити зони зелених насаджень задля покращення стану атмосферного повітря та зниження емісії парникових газів, сприяння розвитку туристичної інфраструктури на базі зелених територій.

Все залежить не тільки від міської ради, а й від громади та від свідомості наших громадян. Комплекс запропонованих шляхів вирішення проблеми озеленення має забезпечити: проведення паспортизації зелених насаджень, затвердження меж скверів; відведення земельних ділянок для створення нових скверів на території; активна робота з населенням задля підвищення екологічної освіти [1].

Проблема озеленення у Луцьку на сьогодні є основною, а створення комплексу програм розвитку зелених зон провідними.

Список використаних джерел: 1. Науковий вісник НЛТУ України : збірник науково-технічних праць. // Львів : РВВ НЛТУ України. – 2017. – № 27. – С. 194. 2. Луцька міська рада. Скільки в Луцьку зелених зон : перелік [Електронний ресурс] / Луцька міська рада // Конкурент. – 2505. – Режим доступу : <http://konkurent.in.ua>. 3. Генеральний план міста

УДК 911.3

Голуб Геннадій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі України
Чевжик Олена – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

Виробка енергії з біомаси

Біомасу можна переробити у велику кількість різних палив, що дозволяє застосовувати її для різних цілей. Відомо використання біомаси для генерації тепла і електрики, виробництва рідкого палива, такого як біоетанол, біодизель та ін. Енергетика, що працює на біомасі, може забезпечувати економічне зростання промисловості без нанесення ушкодження довкіллю, оскільки за умови її стійкого використання в атмосфері не збільшується вміст вуглекислого газу.

Ключові слова: енергія, біомаса, біопаливо, енергоефективність, енергетичний потенціал.

Golub G. S., Chevzik O. T. Biomass Energy Production. Biomass can be recycled to a large number of different fuels, which allows it to be used for various purposes. It is known to use biomass for generating heat and electricity, producing liquid fuels, such as bioethanol, biodiesel, etc. Energy that works on biomass can provide industry's economic growth without harming the environment, since its carbon dioxide content does not increase in the atmosphere if it is sustainably used.

Key words: energy, biomass, biofuels, energy efficiency, energy potential.

Актуальним в наш час є пошук альтернативної енергії, одним із видів є біомаса. Біомасу умовно можна розділити на: – первинну (рослини, тварини, мікроорганізми та ін.); – вторинну (відходи переробки первинної біомаси, а також продукти життєдіяльності людини і тварин). Коли говорять про енергетичний потенціал біомаси, мають на увазі усі матеріали, отримані з рослин: деревину, трави, відходи деревообробки і прибирання зернових, гній та ін.. Оскільки біомаса – сухе паливо, її можна порівняти з вугіллями.

Щільність енергії у біомасі нижча, ніж у вугіллі. З іншого боку, хімічні властивості роблять її кращою за багатьма параметрами. Біомаса залишає менше золи, яка, крім того, не так насичена токсичними і радіоактивними металами і може бути використана для добрива ґрунту.

В аграрному секторі економіки України з давніх часів чільне місце посідали зернобобові, олійні культури та цукрові буряки. Вони не лише забезпечували внутрішні потреби, але й формували експортний потенціал країни. Ці сільськогосподарські культури є ефективною сировиною для виробництва біопалив. Використання палив на основі біоетанолу вже захопило значну частину світового ринку енергоносіїв і щороку набуває дедалі більшого значення. Біоенергетика є, ймовірно, найбільш перспективною у секторі відновлюваної енергетики в Україні. На сьогоднішній день виробництво енергії з біомаси в Україні становить близько 38 ПДж/рік (або 10,6 ТВт·год/рік, тільки тепла енергія), що відповідає 0,65 %

загального споживання первинної енергії. Більша частина енергії виробляється за рахунок спалення відходів з деревини.

В Україні є різноманітні джерела біомаси, включаючи сільськогосподарські відходи, цільове вирощування енергетичних культур, деревину та відходи деревини. Щорічні відходи сільського господарства (солома, стебло, качани кукурудзи, стебло та лушпиння соняшника) становлять 49 млн. тон, з яких на власні потреби сільських господарств використовується приблизно 34 млн. тон. Решта потенційно може бути використана для виробництва енергії.

В Україні для енергетичних цілей також можна використовувати деревину. 16 % території України вкрито лісами, більшість з них розташовані в Карпатах та на Поліссі. За оцінками українських фахівців для енергетичних цілей в Україні щорічно можна використовувати до 1,4 млн. м³ відходів лісовирубки, 1,1 млн. м³ відходів деревообробки, та 3,8 млн. м³ дров. Деякі підприємства та компанії комунального теплопостачання спалюють біомасу в котельнях для отримання теплоти та пари. Певні домогосподарства у сільській місцевості також використовують деревину та відходи деревини для опалення. Загальне споживання деревної біомаси для енергетичних цілей складає близько 1 млн. т. у.п./рік. За оцінками науково-технічного центру "Біомаса" ємність потенційного ринку різних видів котлів на біомасі складає загалом 9200 МВт. Використання цих котлів дозволить заощадити 5,2 млрд. м³ природного газу щорічно; їх загальні інвестиційні затрати 2,67 млрд. гривень (0,53 млрд. доларів США), менші за ринкову вартість 5,2 млрд. м³ газу.

Фахівці НТЦ «Біомаса» вважають, що широке впровадження біоенергетичних технологій в Україні повинно розпочатись з введенням в експлуатацію сучасних котелень, що спалюють солому, торф та деревні відходи. Інші біоенергетичні технології (біогаз, рідкі палива, енергетичні культури) також є дуже важливими, але тільки котли на біомасі можуть замінити природний газ для виробництва тепла, через їх низькі інвестиційні затрати та найменший період окупності.

Виробництво тепла з біомаси є конкурентоспроможним вже зараз, навіть при використанні закордонного обладнання. За певних умов, таких як утилізація власних відходів з нульовою вартістю (наприклад, відходи деревини на деревообробному підприємстві, надлишки соломи на фермі) та використання вітчизняного обладнання (котли українського виробництва), виробництво тепла з біомаси може бути більш реальним, ніж з дорогих викопних палив.

Забезпечення енергоефективності економіки, використання відновлюваних енергетичних ресурсів відіграватимуть життєво важливу роль України на шляху до екологічних енергетичних інфраструктур. Частка у структурі енергетики викопного палива скорочуватиметься, а в його використанні відбуватимуться необхідні зміни на користь високоефективних технологій і палива з меншою кількістю вуглецю на одиницю енергії.

Сільськогосподарські угіддя, ліси, луки та інші природні ресурси дають велику кількість біомаси, котра може використовуватися для виробництва різноманітного біопалива. Біомасу в енергетичних цілях можна використовувати у процесі безпосереднього спалювання деревини, соломи, сапропелю (органічних донних відкладень), а також у переробленому вигляді, як рідкі (ефіри ріпакової олії, спирти) або газоподібні (біогаз – газова суміш, основним компонентом якої є метан) палива. Конверсія біомаси у носії енергії може відбуватися фізичними, хімічними та біологічними методами, останні є найбільш перспективними.

Організація виробництва біопалив в Україні є перспективним напрямом для зменшення енергетичної залежності від постачальників нафти та природного газу. Використання біопалив зменшує антропогенне навантаження на довкілля, зберігає природні ресурси за рахунок переробки відновлювальної сільськогосподарської сировини та відходів переробних галузей агропромислового комплексу [2].

Для суттєвого збільшення в енергобалансі України обсягів паливно-енергетичних ресурсів, вироблених із нетрадиційних і відновлюваних джерел енергії, необхідно наполегливо проводити організаційну роботу та створювати об'єкти альтернативної енергетики за найбільш перспективними технологічними напрямками щодо отримання сумішевого рідкого біопалива.

Отже, країна має сприятливе поєднання кліматичних умов, величезний потенціал в аграрному секторі та доступна робоча сила роблять Україну надзвичайно привабливою для розвитку ринку біопалив. В очах потенційних інвесторів розвиток ринку біопалив в Україні передбачає набуття позитивних змін щодо результативності у підприємницькій діяльності і водночас економічно-соціальну доцільність для національної економіки в цілому. Виробництво і використання біопалива в сільському господарстві України є об'єктивною передумовою до створення додаткових робочих місць, збільшення зайнятості сільського населення, підвищення ефективності виробництва та добробуту сільського населення [1].

Список використаних джерел: 1. Калетнік Г. М. Біопалива : ефективність їх виробництва та споживання в АПК України : навч. посібник / Г. М. Калетнік, В. М. Пришляк. – К : Аграрна наука, 2010. – 327 с. 2. Кудря С. О. Стан розвитку відновлюваної енергетики у світі. Відновлювана енергетика XXI століття / С. О. Кудря, О. В. Пепелов // Матеріали XIV міжнар. наук.-практ. конф. – Крим, 2013, – С. 27–28.

УДК 502.5:551.43(477.82-2)

Міщенко Олена – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Крам Назар – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Антропогенна перетвореність ландшафтів Горохівського району Волинської області

Досліджено передумови формування природних ландшафтів Горохівського району Волинської області. Визначено функціональне призначення земель району. Встановлено провідний чинник антропогенної перетвореності ландшафтів досліджуваної території.

Ключові слова: Горохівський район, антропогенна перетвореність ландшафтів, земельний фонд.

Mishchenko O. V., Kram N. V. Anthropogenic Change in the Landscape of the Gorokhov District of the Volyn Region. The preconditions of formation of natural landscapes of Gorokhovsky district of Volyn region are investigated. The functional purpose of the lands of the district is determined. The leading factor of anthropogenic transformation of landscapes of the investigated territory is established.

Key words: Gorokhiv district, anthropogenic transformation of landscapes, land fund.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку суспільства процес антропогенізації природного середовища унаслідок людської діяльності є постійним і незворотнім. Хоча Волинська область визначається невисокими антропогенними навантаженнями й характеризується відносно збереженими ландшафтами, проте, тривалий вплив господарської діяльності людини призводить до змін ландшафтних

систем на компонентному рівні, які насамперед стосуються ґрунтово-рослинного покриву, а також видового складу тварин.

Метою дослідження є визначення основних чинників антропогенізації ландшафтів в межах Горохівського району Волинської області.

Результати дослідження. Горохівський район знаходиться в межах Волинської височинної природної області. Це рівнинні та горбисті території, які виникли серед широколистяних і хвойно-широколистяних лісів, де крейдові відклади, перекриті суцільним плащем лесових утворень, на яких сформувались ґрунти чорноземного типу під трав'яною рослинністю та сірі опідзолені ґрунти під широколистяними, дубово-грабовими лісами [2]. Серед ландшафтних місцевостей переважають: платоподібні лесові межиріччя з карстовим мікрорельєфом, які були в минулому зайняті мішаними дібровами на чорноземах опідзолених і неглибоких малогумусних ґрунтах; слабологі і пологі схили лесової височини з фрагментарними судібровами зеленчуковими на чорноземах опідзолених, що переважно розорані; в заплавах річок Липа та Стир – лукові заплави з різнотравно-злаково-осоковими луками на луково-болотних ґрунтах і торфовищах, що значно осушені [1].

Як видно з рисунка 1 найбільшу площу території Горохівського району займають сільськогосподарські землі – 79 % з них: 67 % – рілля, 0,83 % – багаторічні насадження, 3,2 % – сіножаті, 5,7 % – пасовища, 2,2 % – під господарськими будівлями, шляхами. Під забудову та інфраструктуру, а також землі з відкритими розробками відведено 4 %, ліси та лісовкриті землі займають 10,5 %, відкриті заболочені землі – 4,3 %, поверхневі води – 1,79 %, природно-заповідний фонд – 3 %.

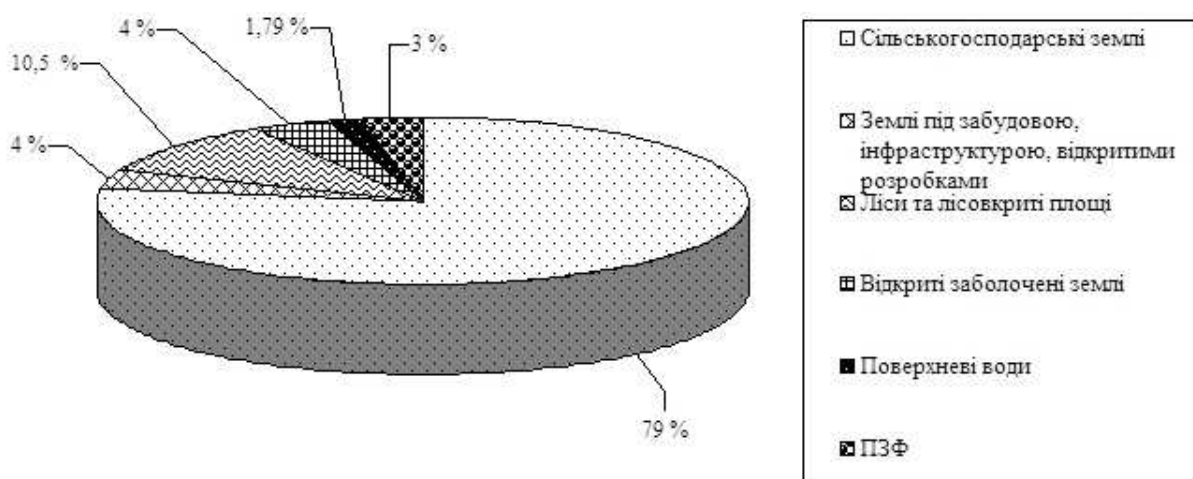

Рис. 1. Земельний фонд Горохівського району Волинської області

За результатами досліджень [3] встановлено, що досліджувана територія має високий рівень перетвореності і належить до середньоперетворених. Провідними чинниками формування такої ситуації є висока сільськогосподарська освоєність цієї території, зумовлена помірним кліматом й гідрологічним режимом, родючими сірими опідзоленими ґрунтами, а особливо темно-сірими опідзоленими та чорноземами опідзоленими, що сприяє суцільній розораності інтенсивно почленованих ландшафтів та формуванню ярково-балкових форм.

Окрім сільськогосподарського виробництва серед форм природокористування у Горохівському районі здійснюється лісокористування. За даними Державного підприємства „Горохівське лісомисливське господарство” [4] питома вага рубок головного користування у 2016 р. зростає. Крім того, подекуди фіксуються і самовільні рубки.

Висновок. Провідним чинником антропогенної перетвореності ландшафтів Горохівського району Волинської області є висока сільськогосподарська освоєність,

де частка ріллі сягає 67 % при надзвичайно малих площах природоохоронних територій – 3 %, лісів – 10 %, природні водойми та болота сягають не більше 6 %. Така ситуація призводить до деградаційних процесів територіальних систем. Тому нагальною потребою стають пошуки шляхів їх оптимізації, через пониження значень показників, що негативно впливають на ландшафт і збільшення площ зайнятих стабільними елементами ландшафту.

Список використаних джерел: 1. Атлас Волинської області / голова редкол. Н. В. Бурчак; відп. ред. Ф. В. Зузук. – М. : Комітет геодезії і картографії СРСР, 1991. – 42 с. 2. Міщенко О. В. Ландшафти Волинської області / О. В. Міщенко / Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : географія. – Тернопіль : СМП “Тайп”. – № 2. (випуск 41). – 2016. – С. 72–77. 3. Міщенко О. В. Еколого-господарська оцінка сучасного стану ландшафтів Волинської області / О. В. Міщенко // Природа Західного Полісся та прилеглих територій : зб. наук. пр. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2016. – № 13. – С. 19–24. 4. <http://lis.volyn.ua/>.

УДК 551.5(477.82-2)

Нетробчук Ірина – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Трофимук Тетяна – студент 2 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Маршрутні мікрокліматичні спостереження у місті Луцьку під час проходження польової практики

Проаналізовано результати мікрокліматичних спостережень, що проводились методом маршрутного профілю у місті Луцьку під час проходження польової практики влітку. Для проведення мікрокліматичних спостережень на маршруті було обрано 4 точки, на яких вимірювались температура і вологість повітря та ґрунту, освітленість території, швидкість вітру і стан неба. Результати спостережень представлені у таблиці.

Ключові слова: мікроклімат, точки спостереження, маршрут.

Netrobchuk I. M., Trophymuk T. S. Microclimatic Observation Routes in the City Lutsk During Field Practice. The results of microclimatic observations carried out by the route profile method were analyzed in the city Lutsk during the field practice in the summer. Four points were selected on the route for microclimatic observations. The temperature, humidity of air and soil, illumination of the territory, wind speed and the sky where measured. The results of the observations are presented in the table.

Key words: microclimate, observation points, route.

В будь-якому сучасному місті формуються свої місцеві мікрокліматичні особливості завдяки великій кількості багатопверхових будівель, заасфальтованих площ та вулиць, зелених насаджень, водойм тощо. Вони проявляються, насамперед, у зміні співвідношення складових радіаційного балансу, освітленості територій, різниці температур, вологості повітря і ґрунту, опадів, швидкості вітру та атмосферних явищ як у місті, так і за його межами. Водночас у найближчі роки процес урбанізації буде продовжуватись, тому питання, що пов'язані з дослідженням мікроклімату міст є дуже важливими і набувають особливої актуальності.

Метою дослідження є аналіз мікрокліматичних відмінностей різних типів діяльної поверхні на маршруті спостереження у місті Луцьку та порівняння їх з даними контрольної точки.

Для виявлення мікрокліматичних відмінностей у місті під час проходження польової практики з курсу «Метеорологія та кліматологія» студентами 23 групи географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки 4 липня 2017 р. були проведені мікрокліматичні спостереження на маршруті за температурою, вологістю повітря й ґрунту, швидкістю вітру, хмарністю та освітленістю території. Для вимірювання було обрано 4 точки спостереження на маршруті та контрольна точка, що відображали різні типи діяльної поверхні. Маршрут майдан Президента Грушевського – «Адреналін Сіті» прокладений на таких точках спостереження: контрольна точка (КТ) – майдан Президента Грушевського; точка № 1 – вул. Стрілецька (біля військової частини), галявина; точка № 2 – вул. Ківерцівська, галявина під деревом; точка № 3 – поблизу колії, городина сільськогосподарських культур; точка № 4 – «Адреналін-Сіті», відрита місцевість. Відстань маршруту становила близько 4 км тривалістю 1 год 40 хв.

Для вимірювання температури повітря і ґрунту використовували цифровий електронний термометр, вологості повітря – гігрометр, вологості ґрунту та освітленості території – прилад-вимірювач для ґрунту, швидкості вітру – анемометр ручний чашковий, хмарність визначали візуально за десятибальною шкалою. Результати спостережень представлені у таблиці 1.

Таблиця 1

Мікрокліматична мінливість показників метеовеличин на точках маршруту: майдан Президента Грушевського – «Адреналін Сіті» (04.07.17 р.)

Точка спостереження	Година	Температура, °С			Вологість, %			Освітленість, люкс		Вітер, м/с на висоті 200 см	Хмарність, форми хмар
		повітря		ґрунт	повітря		ґрунт				
		15 см	200 см		15 см	200 см		15 см	200 см		
№1	10:20	19,6	19,9	17,6	53	52	60	1000	1500	0,7	1
КТ*		20,5	20,0	18,6	51	50	70	2000	1900	1,3	1
Різниця		- 0,9	- 0,1	- 1,0	2	2	- 10	-1000	-400	-0,6	0
№ 2	11:00	21,5	21,6	19,8	56	55	40	510	550	2,2	2
КТ		22,5	22,0	20,0	49	49	65	1800	1900	1	2
Різниця		-1,0	- 0,4	- 0,2	7	6	- 25	-1290	-1350	1,2	0
№ 3	11:30	22,1	23	17,8	63	62	70	1200	2000	2,1	2
КТ		24,0	23,5	20,6	48	47	60	2000	2000	0	2
Різниця		-1,9	- 0,5	- 2,8	15	15	10	-800	0	2,1	0
№ 4	12:00	22,5	22,1	22,3	50	50	55	1500	2000	1,0	2
КТ		24,5	24,0	22,0	47	46	50	2000	2000	0	2
Різниця		- 2,0	- 1,9	- 0,3	3	4	5	- 500	0	1,0	0

*КТ – контрольна точка

Примітка. Додатні величини означають збільшення, а від'ємні – зменшення їх порівняно з контрольною точкою.

Відомо, що найкраще мікрокліматичні відмінності проявляються за умов ясної тихої погоди влітку. Так, спостерігаючи за хмарами 4 липня 2017 р., можна стверджувати, що відсутність хмар, тобто 0-2 бали, фіксувалась упродовж всього пройденого маршруту. Це спричинило деяке підвищення та різницю у показниках

метеорологічних величин на точках спостереження маршруту порівняно з контрольною точкою.

За результатами вимірювань можна зазначити, що термічна різниця між висотою 200 і 15 см на точках маршруту була незначною і коливалась в межах 0,1 до 0,9 °С. Найвищою вона спостерігалась на точці № 3, тобто в кукурудзяному полі. Крім того, вищі температурні показники повітря фіксувались на висоті 15 см на точці № 4 і контрольній, що зумовлено віддачею тепла від поверхні ґрунту. Також потрібно відзначити, що на всіх точках маршруту спостерігались нижчі показники температури повітря порівняно з контрольною точкою, що коливались в межах 0,1 до 1,9 °С. Основна причина виникнення такої мікрокліматичної мінливості полягала в тому, що контрольна точка розміщувалась на міській площі, що оточена перехрестями вулиць із забудовами та заасфальтованими ділянками, де формувались острови тепла [2].

Як видно з табл. 1, найвища температуру ґрунту спостерігалась на контрольній точці – відкрита поверхня ґрунту газону, де відбувалось значне нагрівання і тепловіддача. Найнижча температура ґрунту фіксувалась на точці № 1 і № 3, тобто на галявині та в кукурудзяному полі, бо рослинний покрив знижує температуру на поверхні ґрунту. Термічна різниця між точками маршруту і контрольної точки була незначною і змінювалась в межах 0,2 до 2,8 °С.

Насамперед також варто відзначити, що вологість повітря у місті є нижчою, ніж на околицях, що пов'язано з підвищенням температури і меншим випаровуванням з поверхні вулиць і площ, вкритих асфальтом або бруківкою [1]. Аналіз результатів вимірювань показав (табл. 1), що відносна вологість повітря влітку на контрольній точці була нижчою порівняно з іншими точками маршруту. Найвища різниця 15 % фіксувалась між точкою № 3 і контрольною точкою.

Різні типи діяльної поверхні та наявність островів тепла зумовлюють свої особливості вітрового режиму в місті. Проведені мікрокліматичні спостереження на маршруті підтверджують, що найбільш слабкий вітер 0-2 м/с у всі строки спостережень спостерігався на контрольній точці. Найбільша швидкість вітру 2,2 м/с спостерігалась на точках № 2 і № 3 уздовж траси і на відкритому просторі, тобто городині. Загалом пересічна швидкість вітру у містах менша, ніж у позаміській зоні.

Крім того, мікрокліматичні відмінності були відмічені у вологості ґрунту, освітленості території точок спостережень. Так, освітленість у місті залежить від щільності та орієнтованості забудови, а також використання дерев з різною густотою і конфігурацією тіні [2]. Найбільша освітленість спостерігалась на контрольній точці, тобто відкритому майданчику, без зелених насаджень. Менша вона фіксувалась на галявині під деревом, тобто на точці № 2. Найбільша вологість ґрунту фіксувалась на контрольній точці зранку та в городині, що зумовлено поливом газону та підвищеною вологістю серед рослин внаслідок транспірації.

Отже, на точках маршруту спостерігалися певні мікрокліматичні відмінності у показах метеорологічних величин порівняно з даними на контрольній точці. На майдані Президента Грушевського величини температури повітря, ґрунту, вологості ґрунту, освітленості території є вищими, а відносна вологість повітря та швидкість вітру – нижчими порівняно з іншими точками на маршруті.

Список використаних джерел: 1. Врублевська О. О. *Кліматологія : підручник* / О. О. Врублевська, Г. П. Катеруша, Л. Д. Гончарова. – Одеса : Екологія, 2013. – С. 249–256. 2. Нетробчук І. М. *Мікрокліматичні особливості міста Луцьк* / І. М. Нетробчук, І. І. Вдовичук // *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. Серія : Географічні науки.* – Луцьк : Вежа-Друк, 2017. – № 9 (358). – С. 15–22.

Оксид кальцію у донних відкладах озер Волинської області

Розглянуто особливості вмісту оксиду кальцію у донних відкладах різнотипних озер Волинської області. Нагромадження карбонатів кальцію залежить від ландшафтних умов водозбору й сукупності явищ, що відбуваються у водоймі.

Ключові слова: оксид кальцію, донні відклади, озера, Волинська область.

Pasichnyk M. P. Calcium Oxide in the Bottom Sediments of Lakes (Volyn Region).

Features of calcium oxide content in bottom sediments of various types of lakes of the Volyn region are considered. The accumulation of calcium carbonates depends on the landscape conditions of the catchment and the totality of phenomena occurring in the reservoir.

Key words: calcium oxide, bottom sediments, lakes, Volyn region.

Важливим геохімічним показником для озер гумідної зони є процес карбонатонагромадження та розподіл карбонатних відкладів. Їхній вміст у різних типах відкладів відрізняється та відображає специфічні риси водозборів і внутрішні специфічні особливості водойм. Особливості карбонатної системи відповідають певному типу озера. Водночас в одному і тому ж озері карбонатна рівновага може зміщуватись, залежно від сезонної мінливості температури, режиму вуглекислого газу у водному середовищі. Коливання вмісту вуглекислого газу в різні сезони року відображають інтенсивність розвитку життя в озері, процесів фотосинтезу, нагромадження і розкладу органічної речовини. Важливими є морфологічні особливості озерних улоговин, значення і стійкість гіполімніону, умови насичення водної маси киснем та ін. [1–2].

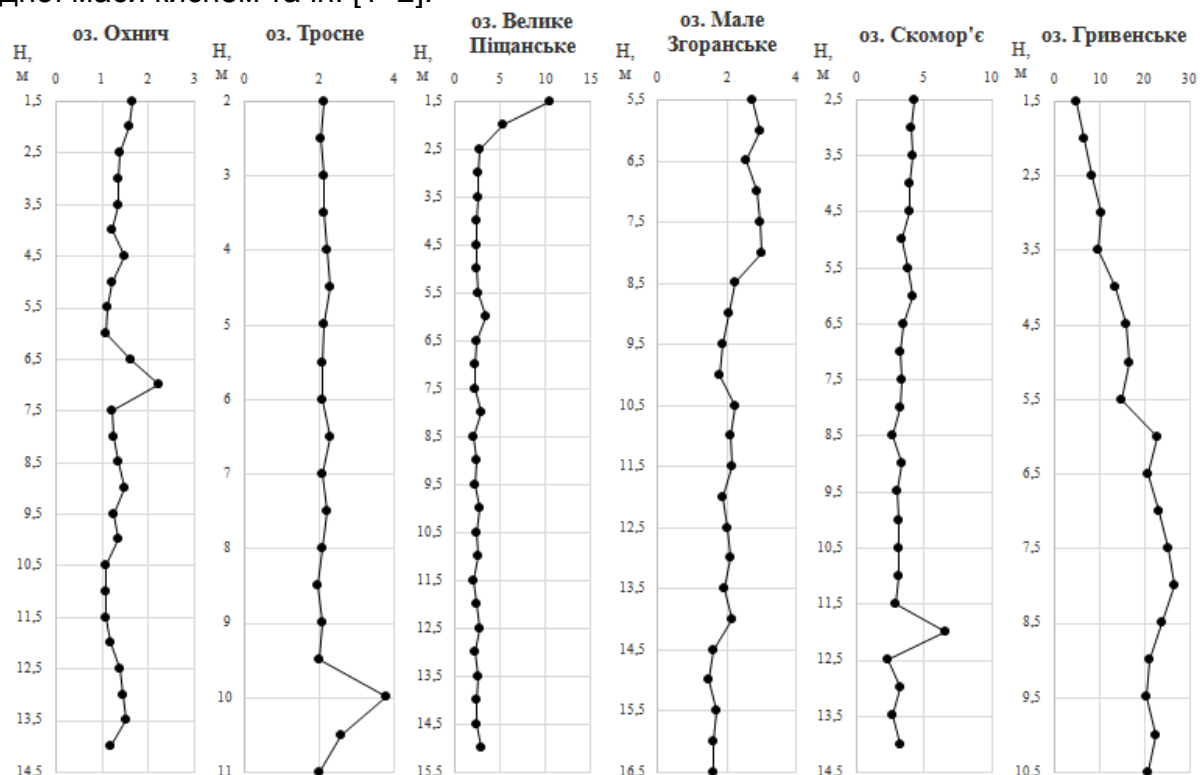

Рис. 1. Профілі розподілу оксиду кальцію у відкладах озер, у % на суху речовину

Під впливом цих чинників в озерах формуються зони карбонатутворення, розчинення й нагромадження кальцію. На підставі аналізу фактичних матеріалів з'ясовано поширення карбонатних відкладів з урахуванням їхнього залягання у сучасних відкладах озер Охнич, Тросне, Велике Піщанське, Мале Згоранське, Скомор'є та Гривенське. Зокрема, у оз. Гривенське усереднене значення становить 17,25 % на суху речовину. Тоді як у озерах Охнич – 1,35 %, Тросне – 2,22 %, оз. Велике Піщанське – 2,84 %, Мале Згоранське – 2,14 %, Скомор'є – 3,53 %. Діапазон коливань від 1,05 % у оз. Охнич до 31,50 % у оз. Гривенське (рис. 1).

Осадовій товщі озера Велике Піщанське властиве інтенсивне сучасне карбонатутворення (див. рис. 1), озеру Гривенське – ранньоголоценове, озерам Охнич, Тросне, Мале Згоранське, Скомор'я – характерне переривчасте накопичення карбонатних відкладів.

Аналіз поширення карбонатних відкладів засвідчує, що в межах досліджуваної території наявні озера двох типів. До першого належать водойми з сучасним карбонатнагромадженням, до другого – озера, у яких сучасного біохемогенного утворення карбонатів не відбувається, а карбонатна речовина з водозбору надходить нестабільно. Для цих озер характерні висока біопродуктивність, різкі сезонні коливання вуглекислого газу й гідрокарбонату кальцію у водній масі.

Список використаних джерел: 1. Даувальтер В. А. *Геоэкология донных отложений озер* / В. А. Даувальтер. – Мурманск : Изд-во МГТУ, 2012. – 242 с. 2. Ільїн Л. В. *Ландшафтно-геохімічні дослідження лімносистем* / Л. В. Ільїн // *Вісник Львівського університету. Серія географічна.* – 2006. – Вип. 33. – С. 130–136.

УДК 551.4

Петрик Наталія – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі України
Забокрицька Мирослава – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

Екологічна оцінка якості річкових вод басейну Західного Бугу на території Волинської області

Подано результати екологічної оцінки якості річкових вод басейну Західного Бугу на території Волинської області. Проведено порівняльний аналіз ретроспективних даних із результатами сучасної екологічної оцінки. Запропоновано водоохоронні заходи, що сприятимуть покращенню якості річкових вод басейну.

Ключові слова: екологічна оцінка, якість води, водоохоронні заходи.

Petryk N. V., Zabokrytska M. R. Ecological Assessment of the Quality of River Basins of the Western Boog of the Volyn Region. The results of ecological assessment of the quality of river waters of the Western Boog of the Volyn region are presented. A comparative analysis of retrospective data is carried out with the results of modern environmental assessment Measures aimed at improving the quality of river basin are proposed.

Key words: environmental assessment, water quality, water-protective measures.

Екологічна оцінка якості річкових вод басейну Західного Бугу на території Волинської області виконувалася відповідно до офіційно прийнятого в Україні (1998 р.) міжвідомчого керівного нормативного документу “Методика екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями” [4]. Критеріальною основою даної методики є система екологічних класифікацій, що ґрунтуються на основі трьох блоків показників: сольовий склад води (I_1); еколого-санітарні показники води (I_2) і специфічні речовини води токсичної дії (I_3).

Загалом, екологічна оцінка полягає: по-перше, у визначенні блокових індексів якості води для кожного з трьох блоків (I_1 , I_2 , I_3), по-друге, виконанні об’єднаної екологічної оцінки якості води за допомогою інтегрального екологічного індексу (I_E) (обчислюється як середнє з суми $I_1+I_2+I_3$), по-третє, за допомогою цих індексів визначається приналежність вод до певного класу та категорії якості вод з використанням екологічних класифікацій за критеріями сольового складу води, еколого-санітарними показниками та вмістом специфічних речовин токсичної дії.

Екологічна оцінка якості річкових вод за показниками блоку сольового складу води (I_1). Згідно аналізу результатів [2] середньорічних значень індексів даного блоку, якість річкових вод басейну Західного Бугу за період з 1989 по 2003 рр. характеризувалася, в основному, 2-ою категорією II класу якості вод (“дуже добрі” за станом, “чисті” за ступенем забрудненості).

Екологічна оцінка якості річкових вод за показниками блоку еколого-санітарних показників (I_2). Згідно аналізу результатів [2] значень індексів цього блоку, якість річкових вод басейну за досліджуваний період була гіршою і характеризувалася, в основному, 4-ою категорією III класу якості вод (“задовільні” за станом, “слабо забруднені” за ступенем забрудненості).

Екологічна оцінка якості річкових вод за показниками блоку специфічних речовин води токсичної дії (I_3). Згідно аналізу результатів [2] середньорічних значень індексів даного блоку, річкові води басейну Західного Бугу за досліджуваний період характеризувалися, в основному, 4-ою категорією III класу якості вод (“задовільні” за станом, “слабо забруднені” за ступенем забрудненості) якості вод.

Інтегральна екологічна оцінка (I_E). Згідно аналізу результатів [2] середньорічних значень інтегральних екологічних індексів (I_E), річкові води басейну Західного Бугу за досліджуваний період характеризувалися II та III класами якості вод. Зокрема, у період з 1989 по 1993 рр. величини інтегральних екологічних індексів були найвищими (3,8-4,8) і характеризували річкові води, як “задовільні” за станом та “забруднені” за ступенем забрудненості, що відповідало III класу якості вод. А починаючи з 1995 р. спостерігалася загальна тенденція щодо покращення якості річкових вод басейну Західного Бугу. Середні значення інтегральних екологічних індексів у цей період характеризують річкові води, як “добрі” за станом та “досить чисті” за ступенем забрудненості, що відповідає 3-ій категорії II класу якості вод.

Характеризуючи багаторічний просторовий розподіл середніх значень інтегральних екологічних індексів (I_E), слід зазначити, що якість води безпосередньо Західного Бугу характеризувалася, в основному, в межах 3-ої та 4-ої категорій II-III класів якості вод (відповідно, “добрі” за станом, “досить чисті” за ступенем забрудненості та “задовільні” за станом, “слабо забруднені” за ступенем забрудненості). Погіршення якості води річки у пунктах моніторингу, які розташовані нижче міст, спостерігалася лише в окремі роки.

Виконаний нами порівняльний аналіз ретроспективних даних (Забокрицька М.Р., 1989-2003 рр.) екологічної оцінки якості річкових вод басейну Західного Бугу на території Волинської області із результатами екологічної оцінки за 2013-2014 рр (Л.П. Козицька, О.С. Музиченко, [3]) не показав покращення якості річкових вод в басейні, адже середньорічні значення інтегральних екологічних індексів (I_E) у 2013-2014 рр. характеризували річкові води басейну Західного Бугу, в основному, як

“задовільні” за станом та “забруднені” за ступенем забрудненості, що відповідає III класу якості вод.

Результати виконаної екологічної оцінки якості річкових вод басейну Західний Буг на території Волинської області, засвідчили про необхідність розробки та впровадження заходів спрямованих на покращення якості річкових вод басейну, які рекомендується здійснювати за рахунок зменшення скидів стічних вод міст, побудови нових та модернізації діючих очисних споруд, каналізаційних мереж, дотримання технологічних вимог очищення води, введення штрафних санкцій за недотримання вимог діючого водоохоронного законодавства [2].

Вирішення цих завдань не можливе без підвищення роботи мережі національного і транскордонного моніторингу якості річкових вод, впровадження організаційної структури щодо комплексного та збалансованого управління басейном Західного Бугу, інтеграції водоохоронних заходів з боку сусідніх держав згідно вимог Водної директиви Європейського Союзу [1, 5].

Список використаних джерел: 1. Водна Рамкова Директива ЄС 2000/60/Єс. Основні терміни та їх визначення. Київ, 2006. – 240 с. – Режим доступу : <http://dbuwr.com.ua/docs/Waterdirect.pdf>. 2. Забокрицька М. Р. Гідроекологічний стан басейну Західного Бугу на території України / М. Р. Забокрицька, В. К. Хільчевський, А. П. Манченко. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 184 с. 3 Коцизька Л. П. Інтегральні оцінка екологічного стану поверхневих вод річки Західний Бугу в межах Волинської області / Л. П. Коцизька, О. С. Музиченко // Людина та довкілля. Проблеми неоекології. – № 3-4. – 2015. – С. 78-83. 4. Методика екологічної оцінки якості поверхневих вод за відповідними категоріями / В. Д. Романенко, В. М. Жукинський, О. П. Оксіюк та ін. – Київ : Символ -Т, 1998. – 28 с. 5. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області : кол. моногр. / В. О. Фесюк, М. Р. Забокрицька, І. М. Нетробчук [та ін.]; за ред. В. О. Фесюка. – К. :ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ»: 2016. – 316 с.

УДК 502.6:504.54(477.84)

Питуляк Мирослава – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії і методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка
Питуляк Микола – кандидат географічних наук, доцент кафедри географії і методики її навчання Тернопільського національного педагогічного університету ім. В.Гнатюка

Оцінка антропогенної перетвореності ландшафтних комплексів Тернопільського Придністр'я

У структурі сільськогосподарських ландшафтів Тернопільського Придністр'я найбільшу частку займають польові ландшафти (81,7%). Показником стану антропогенних ландшафтів Тернопільського Придністр'я є визначення коефіцієнта антропогенної перетвореності Найвищий рівень антропогенної перетвореності ландшафтів спостерігається у Борщівському районі.

Ключові слова: антропогенна перетвореність, ландшафтні комплекси, сільськогосподарські ландшафти.

Pytuliak M., Pytuliak M. The Estimate of the Anthropogenic Transformation of Landscape Complexes of Ternopil Prydnister Region. The field landscapes take the largest areas in the structure of agriculture landscapes of Ternopil Prydnister region (81,7 %). The marker of the state of agriculture landscapes of Ternopil Prydnister region is the coefficient of antropogenic transformation. The highest level of antropogenic transformation is distinguished in Borshchiv region.

Key words: antropogenic transformation, landscape complexes, agriculture landscapes.

Під впливом господарської діяльності людини у ландшафтних комплексах відбуваються значні зміни. Нераціональне природокористування стає причиною порушення взаємозв'язків у природних системах, їх деградації, посилення розвитку різноманітних негативних екологічних процесів (ерозійних, еолових, зсувових, соліфлюкційних, селевих, заболочування, засолення тощо), зменшення продуктивності природних ресурсів, втрати геосистемами здатності до саморегуляції та самовідновлення тощо. При вирішенні проблем оптимізації сільськогосподарського природокористування, необхідно враховувати рівень антропогенного навантаження і перетвореності ландшафтних комплексів.

Сільськогосподарське природокористування є одним із видів впливу на природні ландшафтні комплекси, оскільки земельні ресурси з одного боку виступають як просторова база для будь-якої діяльності людини, а з іншого – є головним джерелом одержання матеріальних благ.

Тернопільське Придністер'я належить до територій давнього освоєння, тому рівень і масштаби сільськогосподарського природокористування тут значні.

У структурі антропогенних ландшафтів Тернопільського Придністер'я найбільшу площу займають сільськогосподарські, а саме – польові ландшафти, яким відповідають в земельному фонді орні землі. Їх частка в структурі сільськогосподарських ландшафтів становить 81,7%. Максимальні площі зайняті цими ландшафтами є у Борщівському і Заліщицькому районах. Значно меншою є частка лучно-пасовищних ландшафтів – 16,4% і садових – 1,9%.

Показниками оцінки стану антропогенного впливу на ландшафтні комплекси Тернопільського Придністер'я є коефіцієнт антропогенної перетвореності, який враховує як площу виду землекористування так і глибину перетвореності ландшафту та показник екологічної стійкості.

Антропогенні ландшафти Монастирського району є здебільшого слабо перетвореними. Зокрема, на території таких сільських рад Монастирського району як: Велеснівська, Швейківська, Вербківська, Горішньослобідська, Гранітненська, Горожанська, а також у Блищанській сільській раді Заліщицького району він становить 4,51- 6,5. Також низький показник антропогенної перетвореності в м. Борщів та смт. Скала-Подільська Борщівського району.

Середньо перетворені антропогенні ландшафти (6,51-7,0) займають найбільші площі у Буцацькому районі, зокрема у Возилівській, Сновидівській, Озерянській та інших сільських радах, а також у Монастирському районі, зокрема у Підлісненській, Висоцькій, Тростянецькій та інших сільських радах. Середньо перетвореними є антропогенні ландшафти у південній частині Заліщицького району.

У східній частині Буцацького району, північній і південній частинах Заліщицького району антропогенні ландшафти є сильно перетвореними (7,01-7,5).

На всій території Борщівського району спостерігаються дуже сильно перетворені антропогенні ландшафти (7,51-7,9), відповідно в таких сільських радах: Кривченській, Бабинецькій, Висічанській, Жилинській, Циганській, Сапогівській, Ниврянській, Пилипчинській, Шупарській, Горошівській, Вільховецькій, Вигодській, Панівецькій, Кудринецькій, Турильченській, Урожайнівській та Устянській а також в Соколівській сільській раді Буцацького району, м Бучач, м Борщів, м. Монастирська та м. Заліщики.

Аналіз коефіцієнта антропогенної перетвореності антропогенних ландшафтів свідчать про переважання у їх складі середньо-перетворених та сильно-перетворених.

Значний рівень антропогенної перетвореності є наслідком господарського освоєння території із переважанням сільськогосподарського землекористування, розвиток якого зумовили сприятливі мікрокліматичні особливості долини р. Дністер, родючі ґрунти, наявність достатньої кількості трудових ресурсів у сільській місцевості. Далеким від оптимального знаходиться співвідношення площ земель різних за функціональним призначенням. Досить високим залишається рівень розораності цієї території (58,3%).

Внаслідок тривалого сільськогосподарського природокористування в Тернопільському Придністер'ї збільшилась частка сільськогосподарських ландшафтів, а також відбулися значні зміни у їх структурі, динаміці, що призвело до виникнення ряду екологічних проблем.

Екологічні проблеми виникають безпосередньо при використанні сільськогосподарських угідь. Вони пов'язані із внесенням органічних і мінеральних добрив, вапнування кислих ґрунтів, застосування хімічних методів захисту рослин, із способами обробітку ґрунту тощо. Через недостатнє застосування ґрунтозахисних заходів, площа еродованих орних земель в Тернопільському Придністер'ї становить зараз 40,1 тис. га.

Найбільша площа еродованих земель у Борщівському районі – 15,7 тис. га, що становить 42,3% території району. В інших районах цей показник значно нижчий і коливається від 6,6 тис. га у Заліщицькому, до 9,5 тис. га у Монастириському районах. Частка еродованих земель у Монастириському районі є найвищою і становить 54,7% території, що пов'язано з особливостями рельєфу цього району.

Загальну характеристику стану родючості ґрунтів можна оцінити за еколого-агрохімічним балом. Такий бал земельної ділянки враховує не лише наявність у ґрунті поживних речовин, важких металів, пестицидів та радіонуклідів, а й поширені ґрунти, їх змитість, кислотність та інші фізико-хімічні властивості, які впливають на родючість ґрунту.

Аналізуючи якість ґрунтів сільськогосподарського призначення Тернопільського Придністер'я [1] бачимо, що всі чотири райони мають майже однакові показники якості ґрунтів, зокрема в Бучацькому середній бал становить (56), в Заліщицькому (46), Монастириському (54) та в Борщівському (49). Зокрема, в Бучацькому районі на ґрунти високої якості припадає 30%, середньої – 63% та на ґрунти низької якості – 7%. У Заліщицькому районі найвищий відсоток – 85% припадає на ґрунти з середньою якістю. В Монастириського районі частка ґрунтів середньої якості є найвищою і становить – 70%, а в Борщівському районі – 67%. Найменшою є частка ґрунтів з високою якістю в Монастириському районі і становить тільки – 3%. Частка ґрунтів з низькою якістю в цьому районі теж доволі велика – 20%. Загалом можна зробити висновок, що у Тернопільському Придністер'ї переважають ґрунти з середньою якістю, частка яких становить від 63% у Бучацькому районі до 85% у Заліщицькому районі. Також у всіх чотирьох районах немає ґрунтів дуже високої якості, ґрунтів дуже низької якості та непридатних земель.

Поліпшити екологічну ситуацію можливо шляхом збільшення в структурі земель частки екологічно стійких угідь (лісів, водоймищ і боліт, природних пасовищ), тому що вони сприятливо впливають на екологічний стан прилеглої земельної території.

Ступінь розораності земель характеризує їх екологічну стійкість. Найбільш нестійкими в екологічному відношенні є райони, в яких розорані землі переважають над умовно стабільними угіддями, до яких відносять сіножаті, пасовища, землі вкриті лісом, чагарниками, болота. Показник стійкості відповідає відношенню площі умовно стабільних угідь до площі ріллі [2].

Показник екологічної стійкості земельних ресурсів в області становить 0,65. Відповідно до класифікації їх можна вважати стійкими.

Екологічна стійкість земельних ресурсів в Борщівському, Буцацькому та Заліщицькому адміністративних районах становить 0,44 – 0,49, а в Монастирському – 1,04.

Одним із напрямків концепції екологічно-безпечного землекористування (за В.В.Медведевим, 1998) є значне збільшення площ під еколого-стабілізуючими угіддями (лісами, луками, пасовищами, заповідним фондом тощо) і суттєве зменшення площ під еколого-дестабілізуючими угіддями.

З метою оптимізації використання антропогенних ландшафтів Тернопільського Придністер'я важливим є зменшення у їх структурі частки польових ландшафтів, а також формування збалансованої структури всіх класів антропогенних ландшафтів.

Список використаних джерел: 1. Національна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Тернопільській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.menr.gov.ua/content/article. 2. Земельні ресурси України / За ред. В. В. Медведєва, Т. М. Лактіонової. – К. : Аграрна наука, 1998. – 150 с.

УДК 911.3

Поручинська Ірина – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Матвійчук Оксана – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Природні умови та ресурси Ярмолинецького району Хмельницької області

Проаналізовано особливості природних умов та ресурсів у Ярмолинецькому районі Хмельницької області. Охарактеризовано їх вплив на розвиток сільського господарства в регіоні.

Ключові слова: природні умови, природні ресурси, сільськогосподарські угіддя, агропромисловість.

Poruchynska I. V., Matvijchuk O. I. Natural Terms and Resources of Jarmolunetsky of District of the Khmelnytsk Area. The features of natural terms and resources in Jarmolunetsky district of the Khmelnytsk area are analysed. Their influence on development of agriculture in a region is described.

Key words: natural terms, natural resources, agricultural lands, agrarian production.

Територія Хмельницької області з-поміж усіх видів природокористування найбільшого впливу зазнає від сільськогосподарської діяльності. Це регіон інтенсивного розвитку агропромисловості. Його розвиток зумовлений сприятливими природно-кліматичними та соціально-економічними умовами території. Саме це пояснює високі значення показників залучення земель до сільськогосподарського обігу. Сільськогосподарська освоєність території області є однією із найвищих в Україні, і становить майже 78 % [2].

У структурі землекористування адміністративних районів області домінуючим видом угідь буде рілля. Сучасний рівень розораності території, який становить понад

60 %, перевищує науково обґрунтовані норми, які сформувались у країнах Європи, майже у двічі [1].

На рівень забезпеченості населення сільськогосподарськими угіддями впливають певні чинники, серед яких основними є площа сільськогосподарських угідь та кількість населення району. Саме тому мінімальні показники забезпеченості характерні для районів, в яких знаходяться міста обласного підпорядкування. На території області прослідковуються значні територіальні відміни у частці ріллі в аграрному природокористуванні, через залежність поселень від природних умов. Найвищі показники частки ріллі характерні для північно-центральної та західної частин області [2].

Залежно від типу ґрунтів і агрокліматичних умов територія області поділена на сім земельно-оціночних (агроґрунтових) районів. Найбільш поширеними і родючими ґрунтами в області є чорноземи типові на різних ґрунтоутворюючих («карбонатний лес») та підстилаючих породах, різного ступеня еродованості. Вони займають 496,6 тис. га, або 31,6 % земель. Чорноземи опідзолені та темно-сірі опідзолені ґрунти в межах області займають 514,4 тис. га, що становить 32,8 %, ясно-сірі та сірі опідзолені ґрунти займають 274,7 тис. га, або 17,5 % [1].

Ярмолинецький адміністративний район через територіально-адміністративні зміни остаточно утворився у 1956 році при об'єднанні Солобковецького, Михайлівського та Ярмолинецького районів. Він займає вигідне географічне положення.

Територія району представлена полого-хвилястою поверхнею сильно пересіченою долинами невеликих рік, ярів, балок, улоговин. Клімат району помірно-континентальний. Середньорічна температура повітря становить +6, –6 °С. Середня максимальна літня температура коливається в межах 28-30 °С, мінімальна зимова – 31 °С. Середньомісячна кількість опадів коливається в межах 520–580 мм/рік. Серед ґрунтів поширеними є: темно-сірі, сірі лісові, чорноземи типові, звичайні, лугові та дернові.

Гідрографія району представлена річками Ушиця та Вовк, які відносяться до басейну річки Дністер. Рослинність району представлена лісостеповою рослинністю, з переважанням дерев'янистих-трав'янистих асоціацій. Серед трав'янистих видів переважають: пирій повзучий, тонконіг звичайний, лучний, конюшина повзуча, подорожник, хвощ польовий, тимофіївка, лобода біла, осока. Серед дерев'янистих видів поширеними є дуб, граб, береза, вільха а також сосна, ялиця [3].

За загальною площею сільськогосподарських угідь, яка становить 74,5 тис. га (4,75 % від загальної площі усіх сільськогосподарських угідь області) Ярмолинецький район посідає дев'яте місце серед 20 районів. Забезпеченість орними землями в розрахунку на одного жителя становить 1,52 га/особу, що є одним із найвищих показників в області.

Структура земельного фонду району свідчить, що майже 70 % його території зайнято сільськогосподарськими землями, з них сільськогосподарських угідь 69,0 %, в тому числі ріллі 57,8 %, багаторічних насаджень 2,0 %, сіножатей і пасовищ 13,1 %.

У користуванні сільськогосподарських підприємств знаходяться 35,7 % земель від загальної площі. У розподілі земель найбільша частка земель знаходиться у власності і користуванні громадян – 40,1 % від загальної площі земель, в тому числі наданих для [3]:

- ведення фермерського господарства – 6,9 %
- ведення товарного сільськогосподарського виробництва – 14 %
- особистого селянського господарства – 7,2 %
- будівництва та обслуговування житлового будинку, господарських будівель і споруд – 3,6 %
- ведення садівництва – 0,4 %

- дачного і гаражного будівництва – 0,02 %
- городництва – 0,5 %
- сінокосіння і випасання худоби – 5,1 %
- здійснення несільськогосподарської підприємницької діяльності – 0,09%

Землі державної власності, які не надані у власність або користування займають 11,6 %.

Отже, територія Ярмолинецького району Хмельницької області характеризується природними умовами і ресурсами, які в цілому сприяють веденню сільського господарства.

Список використаних джерел: 1. Офіційний сайт Хмельницької районної адміністрації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.adm-kt.gov.ua. 2. Сухий П. О. Особливості використання земель сільськогосподарського призначення Хмельницької області / П. О. Сухий, Н. В. Заблотовська / Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : Географія. – 2012. – № 2. – С. 147-154. Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/NZTNPUg_2012_2_30. 3. Ярмолинецька районна рада [Електронний ресурс]. – Режим доступу : yarmrada.km.ua.

УДК 911.3:33

Potapova Alla – PhD of Geographical Sciences, Associate Professor at the Economic and Social Geography Department at Lesya Ukrainka Eastern European National University

Slabetska Yulia – the 6th year student at the Economic and Social Geography Department at Lesya Ukrainka Eastern European National University

The influence of natural resource potential on the formation of industrial potential of the region

The influencing factors on the formation of industrial potential of the region have been analyzed. The basic components of natural resource potential have been determined. The necessity of researches of natural resource potential at the local level has been shown.

Key words: natural resource potential, industrial potential.

Потапова А., Слабетька Ю. Вплив природно-ресурсного потенціалу на формування виробничого потенціалу регіону. Проаналізовані чинники впливу на формування виробничого потенціалу регіону. Визначені основні компоненти природно-ресурсного потенціалу. Показано необхідність досліджень природно-ресурсного потенціалу на локальному рівні.

Ключові слова: природно-ресурсний потенціал, виробничий потенціал.

The analysis of natural conditions and natural resources is necessary for solving theoretical and applied research problems, which connected with the formation of industrial potential. Therefore, it is necessary to determine the essence of natural resource potential, the peculiarities of its use, volume and structure, both in the state and in separate regions. The structure and the level of use of natural resource potential is observed in the relationship between natural and social elements.

Natural Resource Potential (NRP) is a determining factor in the formation of specialization of the region's economy within the economic complex of the country, a prerequisite for the formation of territorial and industrial complexes and is closely linked to a specific territory and acquires individual characteristics, properties, theoretical and practical significance.

The natural resource potential of the territory and its evaluation has been carried out by both our and foreign scientists: Rudenko V., Balatsky F., Baranovsky V., Gorlachuk V., Hoffman K., V. S. Kantorovych V., Nemchynova V., Nekrasov V., Melnyk L., Mints A., Reymers M., Strumilina S., Tretyak A., Fedorenko M., Khvesyk M. and others [3].

Natural resource potential of the region - is a set of natural resources that are located within a certain territory and are used in the national economy, are included in economic circulation at the present level of development of productive forces. By structure, natural resource potential consists of natural resources and natural conditions. By the definition of Mints: "Natural resources are the bodies and the forces of nature, which at a certain level of development of productive forces can be used for the satisfaction of society's needs. Natural conditions are the bodies and the forces of nature that are essential for society's life and activity, but do not directly participate in the industrial and non-industrial activities of people. When we want to investigate the structure of natural resource potential, we'll expedient classify natural resources according to the features of regeneration (restorative, irreversible), for the degree of exhaustion (exhaustive, inexhaustible), on the basis of substitutions (substitutes, irreplaceable), on the basis of reproducibility (reproducible, not reproducible), by technical operational capabilities (real, potential), for reserves (balance, off-balance), by origin and natural properties (mineral, land, hydrous, biological, etc.), by region (regional, national, multinational, international), by the way of economic use (resources of industrial and non-industrial sphere) [2].

The constituent parts of the natural resource potential are resource, recreational and environmental potential. Land, water, forest, mineral resources and faunal resources are considered in the resource potential. Recreational resources are divided into specialized or targeted (medical mud, mineral waters) and multipurpose (vegetation, hydrous, climatic resources). The ecological potential in the regions determines the possibility of developing and placing productive forces and the level of favorable of the territory for people's living and activities.

The formation of industrial potential depends on the presence of natural resource potential. It includes natural and workforces, industrial funds and infrastructure, which combine and interact with the production of products and services.

Conclusions. The main characteristics that will ensure the formation of the industrial potential of the region and increase the efficiency of the industrial potential of the region should be the effective use of natural resource potential, productivity of production, effective infrastructure, stimulant development of the priority competitive industries.

Bibliography: 1. Потапова А. Г. Економічний потенціал Волинської області : монографія / А. Потапова, Н. Краснопольська. – Луцьк : Волиньполіграф, 2016. – 174 с. 2. Природно-ресурсний потенціал регіону в системі економічних відносин [Електронний ресурс] / А. Ю. Жулавський, В. П. Гордієнко // Ефективна економіка. – 2013. – № 8. – Режим доступу : <http://www.economy.nayka.com.ua>. 3. Ресурсний потенціал регіонів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://old.niss.gov.ua/book/Region/03-1-REGIONI.pdf>.

Рудик Олександр – старший викладач кафедри геодезії, землекористування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Білецький Юрій – кандидат біологічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Павловська Тетяна – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Федчик Аліна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Сучасна структура землекористування у Волинській області

Відображено результати дослідження структури земельного фонду й особливостей землекористування у Волинській області та в розрізі її адміністративних районів станом на 01.01.2016 р. Розраховано коефіцієнти розораності території та сільськогосподарських угідь, рівень сільськогосподарської освоєності, частку лісовкритих площ, співвідношення природних і господарських угідь. При цьому показники міст обласного підпорядкування враховувалися до відповідних показників тих адміністративних районів, в межах яких вони знаходяться.

Ключові слова: коефіцієнт розораності, лісистість, рівень сільськогосподарської освоєності, розораність сільськогосподарських угідь, структура земельного фонду.

Rudyk O. V., Biletskyi Y. V., Pavlovska T. S., Fedchyk A. P. The Modern Structure of Land Use in Volyn Region. The results of the investigation of the land fund structure and the features of land use in Volyn region in the context of its administrative districts on 01.01.2016 are presented. The coefficients of the cultivating territory and agricultural lands, the level of agricultural development, the share of forest cover areas, the ratio of natural and economic lands are calculated. At the same time the indicators of the cities of regional subordination were taken into account according to the administrative districts within which they are located.

Key words: coefficient of ploughed lands, percentage of forest land, level of the agricultural mastering, percentage of ploughed agricultural lands, structure of the land fund.

Проблема сталого природокористування є спорідненою з проблемою комфортності природних умов життєдіяльності населення і, найчастіше, пов'язана з розбалансованою структурою землекористування. Тому для оптимізації ландшафтно-екологічної організації будь-якої території, у тому числі і Волинської області, необхідні дослідження стану ландшафтів із з'ясуванням територіальної диференціації агрогенної напруженості.

У сучасній (станом на 01.01.2016 р.) структурі землекористування Волині головна роль належить сільськогосподарському виробництву – 53,598 % території земельного фонду відведено під сільськогосподарські землі (рис. 1). В поліських районах ці землі зазвичай не перевищують половину їх площі. У лісостеповій частині області найвища частка сільськогосподарських земель притаманна Луцькому (80,555 %), Рожищенському (80,201 %), Горохівському (79,101 %) районам.

Рис. 1. Структура земельного фонду Волинської області (01.01.2016) (за даними Головного управління держгеокадастру у Волинській області)

Ліси та інші лісовкриті землі перебувають на другому місці у структурі земельних ресурсів області, займаючи третину площі краю. Таку позицію в структурі земельного фонду вони займають у всіх адміністративних районах, крім Луцького (тут 3-є місце), Камінь-Каширського, Любешівського, Маневицького та Шацького (1-е місце).

Третю сходинку в структурі землекористування області займають відкриті заболочені землі. В деяких адміністративних районах цю позицію займають забудовані землі (Ківерцівський), води (Шацький), ліси (Луцький).

Найменшу частку у структурі земельного фонду займають відкриті землі без рослинного покриття або з незначним рослинним покриттям. В адміністративних районах їх частка коливається від 0,1 % до 2,87 %; в області цей показник становить 0,724 %.

Сучасний рівень сільськогосподарської освоєності (відношення площ сільськогосподарських угідь до загальної площі земельного фонду) Волинської області – 52,046 %. Найвищий цей показник у Луцькому, Рожищенському, Горохівському, Іваничівському, Локачинському районах. Розораність сільськогосподарських угідь у Волинській області становить 64,203 %. У лісостепових районах вона перевищує 70 %: Володимир-Волинський район – 73,106 %, Горохівський – 87,222 %, Іваничівський – 80,888 %, Локачинський – 84,473 %, Луцький – 83,052 %.

Коефіцієнт розораності Волинської області складає 33,388 %, що характеризує ситуацію як умовно сприятливу. Найвища (більше 60 %) частка ріллі у структурі земельного фонду притаманна Горохівському, Локачинському і Луцькому районам. Найменш розораними є Шацький, Маневицький, Камінь-Каширський і Любешівський райони (до 20 %), оскільки на їхній території значні площі займають ліси, водноболотні угіддя та поверхневі води.

Співвідношення природних і напівприродних (ліси та інші лісовкриті площі, сіножаті, пасовища, болота, природні водойми) та господарських угідь (всі інші землі) на Волині становить відповідно 60,674 % до 39,326 %, що відповідає оптимальному показнику ландшафтної організації території. Найкраще співвідношення зазначених видів угідь в Любешівському, Любомльському, Маневицькому і Ратнівському. Натомість у Горохівському та Луцькому районах частка природних угідь не перевищує 30 %.

Порівняння отриманих результатів із раніше проведеними дослідженнями в даному напрямку [1–3] дозволяють констатувати, що упродовж 2013–2016 рр. особливих зрушень у структурі земельного фонду Волинської області не відбулося. Мало помітно, але зменшилися коефіцієнт розораності області та коефіцієнт

розораності сільськогосподарських угідь, завдяки чому зросла частка природних і напівприродних угідь краю. Для вирівнювання дисбалансу між орними землями й екологічно стабільними видами угідь (що характерно для лісостепових адміністративних районів області) необхідними є: створення лісонасаджень на низькопродуктивних землях і розширення водо- та полезахисних лісонасаджень; екологічна реабілітація територій гірничо-видобувних регіонів; надання статусу складових перспективної екомережі полезахисним лісосмугам, ділянкам витoku річок, водно-болотним масивам, землям під ярами, пісками, кам'янистими розсипами, водою, а також луками, сіножатями, пасовищами, лісами.

Список використаних джерел: 1. Павловська Т. С. Геоecологічна діагностика територіальної структури землекористування у Волинській області / Т. С. Павловська // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету. Серія : Географія. – Т. : СМП „Тайп” – № 1 (вип. 36). – 2014. – С. 223–231. 2. Павловська Т. С. Структура земельних угідь в ландшафтно-ecологічній організації території Волинської області / Т. С. Павловська // Геополітика і екогеодинаміка регіонів. – 2014.– Т. 10. – Вып. 2. – С. 697–704. 3. Сучасний екологічний стан та перспективи екологічно безпечного стійкого розвитку Волинської області : колективна монографія / В. О. Фесюк, С. О. Пугач, А. М. Слащук [та ін.]; за ред. В. О. Фесюка. – Київ, ТОВ „Підприємство ВІ ЕН ЕЙ”: 2016. – 316 с.

УДК 911

Стельмащук Валентин – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Вакулук Лариса – старший викладач, кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Земельні ресурси Волинської області та їх екологічний стан

Розглянуто проблеми сільськогосподарського використання земельних ресурсів у Волинській області. Досліджено стан землекористування та його екологічний вплив на деградацію земель. Описано підходи до екологічного оцінювання стану земельних ресурсів, їх збереження та використання.

Ключові слова: земельні ресурси, землекористування, екологічний стан, деградація.

Stelmashchuk V., Vakulyuk L. Land Resources of the Volyn Region and Their Ecological Status. The problems of agricultural use of land resources in the Volyn region are considered. The state of land use and its ecological influence on land degradation are investigated. The approaches to environmental assessment of the state of land resources for their conservation and use are described.

Key words: land resources, land use, ecological status, degradation.

На сьогоднішній день перед землекористувачами та землевласниками Волинської області постає питання організаційного характеру, яке передбачає відновлення і збереження родючості ґрунтів, припинення процесів їх деградації, збільшення ефективного сільськогосподарського виробництва за рахунок належного та раціонального землекористування і землеволодіння [1].

Мальовничу Волинь у нашій країні прийнято вважати регіоном, де влада та населення традиційно займаються збереженням та раціональним використанням ресурсів озер, лісів, боліт та земельного фонду, дбають про чистоту атмосфери та гідросфери.

Волинь розташована у північно-західній частині України і займає площу 20,2 тис. км², що складає орієнтовно 3,35% від усієї площі нашої країни. Область входить до природно-географічної зони Українського Полісся та Лісостепу. Характерний теплий помірно-континентальний клімат та достатня кількість вологи та тепла.

Земельний фонд області станом на 01.01.2016 р. становить 2014,4 тис. га, з яких 1079,8 тис. га сільськогосподарські угіддя, у тому числі рілля – 33,39 % (672,6 тис. га), багаторічні насадження – 0,58 % (11,7 тис. га), сіножаті – 8,04 % (161,9 тис. га), пасовища – 9,99 % (201,4 тис. га), ліси та лісовкриті площі – 34,63 % (697,7 тис. га), забудовані землі – 3,03 % (61,2 тис. га), болота – 5,75 % (115,8 тис. га), відкриті землі без рослинного покриву (8) – 0,72 % (14,5 тис. га), води (9) – 2,25 % (45,4 тис. га).

Зі структури земельного фонду області бачимо, що більше половини території належить до сільськогосподарських угідь, що підтверджує досить високий рівень сільськогосподарського використання земель. (табл. 1). Існує тенденція зменшення сільськогосподарських угідь, зокрема пасовищ, на -0,6 тис. га у 2016 році порівняно з 2015 роком за рахунок збільшення забудованих земель, зокрема під житловою забудовою +0,2 тис. га. та під землі під відкритими розробками, кар'єрами, шахтами та відповідними спорудами також +0,2 тис. га.

Таблиця 1

Таблиця динаміки структури земельного фонду області

Види основних земельних угідь та економічної діяльності	01.01.2015 всього, тис. га	01.01.2016 всього, тис. га	Динаміка (тис.га)
Сільськогосподарські землі	1080.20	1079.80	- 0.4
у тому числі: сільськогосподарські угіддя	1048.00	1047.60	- 0.4
з них: рілля	672.60	672.60	0.00
багаторічні насадження	11.70	11.70	0.00
сіножаті	161.70	161.90	0.20
пасовища	202.00	201.40	- 0.6
інші сільськогосподарські землі	32.20	32.20	0.00
Ліси та інші лісовкриті площі	697.70	697.70	0.00
у тому числі:			0.00
вкриті лісовою рослинністю	646.50	646.50	0.00
не вкриті лісовою рослинністю	10.20	10.30	0.10
інші лісові землі	11.50	11.40	- 0.1
чагарники	29.50	29.50	0.00
Забудовані землі	60.70	61.20	0.50
у тому числі: під житловою забудовою	11.60	11.80	0.20
землі промисловості	3.20	3.20	0.00
землі під відкритими розробками, кар'єрами, шахтами та відповідними спорудами	6.00	6.20	0.20
землі комерційного та іншого використання	1.30	1.30	0.00
землі громадського призначення	5.60	5.60	0.00
землі змішаного використання	1.00	1.00	0.00
землі, які використовуються для транспорту та зв'язку	15.20	15.30	0.10

землі, які використовуються для технічної інфраструктури	1.00	1.00	0.00
землі, які використовуються для відпочинку та інші відкриті землі	15.80	15.80	0.00
Відкриті заболочені землі	115.80	115.80	0.00
Сухі відкриті землі з особливим рослинним покривом			0.00
Відкриті землі без рослинного покриву або з незначним рослинним покривом (кам'янисті місця, піски, яри інші)	14.60	14.50	- 0.1
Води (території, що покриті поверхневими водами)	45.40	45.40	0.00

Значне сільськогосподарське використання земель свідчить про досить високий антропогенний вплив на ґрунти, що й призводить до їх деградації, що в свою чергу, знижує продуктивність сільськогосподарських угідь. Ґрунтовий покрив є важливим компонентом збалансованої екосистеми. Але за різнобічної екологічної неефективної господарської діяльності ґрунт втрачатиме свою природну родючість або повністю руйнуватиметься [2].

За умов постійного інтенсивного господарювання особливо розвивається агрохімічна й агрофізична або землеробська деградація ґрунтів. Для агрохімічної характерне підкислення ґрунту, зниження вмісту фосфору, калію, гумусу. Дослідження агрохімічного стану ґрунтів, які проводять в області, дають змогу контролювати вміст цих елементів родючості. Зважаючи на те, що ґрунтовий покрив області сформований переважно ґрунтами з малим вмістом гумусу легкого гранулометричного складу, що визначає їх низьку ємність вбирання та малу щільність, трансформація показників родючості може відбуватися в стислі терміни. Землеробська деградація призводить до порушення складу ґрунтового покриву, погіршення його водно-повітряного режиму, фізичних умов існування ґрунтової біоти і рослин. Все це є першопричиною появи ерозійних процесів [3].

Для боротьби з ерозією запроваджено комплекс заходів, таких як протиерозійні лісо-, лукомеліоративні та гідротехнічні заходи. Площа меліорованих земель в області становить близько 400 тис. га. Проте грубі помилки в експлуатації меліорованих систем часто негативно впливають на природне середовище та родючість ґрунтів. Інтенсивне використання таких земель значно змінює особливості розвитку процесів ґрунтоутворення: з одного боку, ці процеси сприяють формуванню родючих ґрунтів, з іншого – деградації цих ґрунтів (осушення, переущільнення, посилення ерозійних процесів, мінералізація). Надмірне споживання продуктивних властивостей земель, залучення малопродуктивних земель до обробітку досить часто призводить до негативних наслідків не тільки в сільському господарстві, а й у навколишньому середовищі. Саме тому сучасне раціональне використання ґрунтового покриву деградованих земель потребує використання методу консервації.

Для раціонального використання земель і вилучення із господарського обігу малопродуктивних і деградованих сільськогосподарських угідь згідно з розпорядженням Волинської обласної державної адміністрації від 31.12.2002 р. № 465 проведено інвентаризацію земель, згідно з якою було виявлено 10,0 тис. га земель із переважаючими дерново-підзолистими піщаними, зв'язно-піщаними неоглесніми та глеюватими, середньо- та сильнозмитими опідзоленими ґрунтами, які підлягають консервації та залісненню або залуженню.

Консервація малопродуктивних і деградованих земельних угідь здійснюється відповідно до Порядку консервації земель згідно з наказом Держкомзему від

17.10.2002 року № 175 та Методичних рекомендацій щодо механізму виведення з господарського обігу земель, що підлягають консервації.

Постійний антропогенний вплив на ґрунти зумовлює втрату земельних угідь внаслідок ерозійних процесів, забруднення, заболочування. Темпи розвитку деградації та втрат родючих земель постійно зростають. Саме тому, виникає проблема збереження родючості ґрунтів. У зв'язку із цим питання охорони та раціонального використання земельних ресурсів й оцінювання їх екологічного стану є актуальною проблемою сьогодення. Потрібно проводити комплексне оцінювання екологічного стану ґрунтів через своєчасні обстеження територій із ціллю виявлення деградованих і забруднених ділянок території із устанавленням ступеня їх деградації.

Список використаних джерел: 1. *Ґрунти Волинської області* / [М. Й. Шевчук, П. Й. Зіньчук, Л. К. Колошко та ін.]; за ред. М. Й. Шевчука. – Луцьк : Надстир'я, 1999. – 164 с. 2. *Екологія ґрунту та його забруднення*. – К. : Аграрна наука, 1997. – 286 с. 3. *Охорона і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу сільського господарства* / Р. А. Іванух. – К. : Урожай, 1985. – 285 с.

УДК 332.334.4: 631.618

Федонюк Віталіна – кандидат географічних наук, доцент кафедри екології Луцького національного технічного університету

Мерленко Ігор – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри екології Луцького національного технічного університету

Федонюк Микола – кандидат географічних наук, доцент кафедри екології Луцького національного технічного університету

Рекультивация порушених земель: порівняльний аналіз окремих видів

У статті обґрунтовується доцільність застосування водогосподарської, лісгосподарської та рекреаційної рекультивации на порушених землях, що утворюються в результаті антропогенної діяльності на Волині. Дослідження проводилося в рамках розробки ряду екологічних проектів на кафедрі екології Луцького національного технічного університету.

Ключові слова: рекультивация, рекреаційно-господарська рекультивация, лісгосподарська рекультивация, водогосподарська рекультивация, порушені землі,

Vitalina V. Fedoniuk, Igor M. Merlenko, Mykola A. Fedoniuk. Reclamation of Disturbed Lands: a Comparative Analysis of Individual Species. The study provides a detailed analysis of the effectiveness of remediation measures of various types: water management, forestry, recreation and business. Based on the results of the analysis of the development of a number of environmental business projects for the Volyn region. Projects were developed at the Department of Ecology Lutsk National Technical University.

Key words: reclamation, recreational and economic reclamation, forestry reclamation, water management reclamation, disturbed land.

Зростання масштабів та урізноманітнення форм антропогенної діяльності в останні десятиріччя призводить до того, що на території Волинської області прогресивно зростає площа порушених земель – ділянок території, земельних угідь, що потребують рекультивации після їх попереднього господарського використання.

Питання економічної оцінки та порівняльного аналізу різних форм та видів рекультивації порушених земель досить детально розроблялися у працях вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема, варто відмітити дослідження, проведені В. А. Борисовою, І. М. Гаджиевим, В. М. Курачовим, В. О. Андрохановим, Л. В. Моторіною, В. О. Овчинниковим, О.І. Пилипенко, С.М. Дударцем, В.М. Малюгою та цілим рядом інших авторів [1,2,3,4,5]. Детальне порівняння економічної доцільності впровадження рекультиваційних заходів різного типу на порушених землях в умовах Північно-Західного Полісся, зокрема, на Волині, із наведенням відповідних розрахунків та кількісних оцінок, було здійснено авторами у [6, 7]. В даній статті коротко зупинимося на підсумках проведених досліджень та здійснених оцінок.

Існує цілий ряд видів рекультивації, кожен з яких має свої недоліки та переваги як у довгостроковій, так і в короткотерміновій перспективі. При виборі доцільності рекультивації необхідно врахувати комплекс технічних, екологічних, правових та економічних факторів, які часто вступають у протиріччя між собою. Одним з першочергових факторів є, без сумніву, економічний. На жаль, обмеженість у фінансовому забезпеченні далеко не завжди дозволяє вибрати найоптимальніший з точки зору екології вид рекультивації, шукається певне компромісне рішення. Тому проблема економічної оцінки рекультиваційних заходів є досить актуальною. Слід відмітити, що в умовах децентралізації, яка активно впроваджується у нашій державі, ряд селищних громад Волині власними силами беруться за відтворення природних ландшафтів на своїй землі. Мова йде про рекультивацію кар'єрів або земель, що прилягають до колишніх складів отрутохімікатів, а також про несанкціоновані сміттєзвалища на громадських землях. Як приклад, наведемо ініціативу громади с. Заставне (Іваничівський район) щодо створення рекреаційно-паркової зони на місці двох відпрацьованих кар'єрів на околиці села. Рекреаційна рекультивація, тобто створення лісопаркових насаджень, парків, спортивних майданчиків та інших зон для відпочинку, не вимагає нанесення товстого шару родючого гумусу та ідеального вирівнювання схилів поверхні. Рентабельність рекреаційно-господарської рекультивації, за нашими оцінками [6], для регіону Північно-Західного Полісся є найвищою, і складає 72,1 %. На другому місці за показником рентабельності ідуть такі види рекреації, як лісогосподарська (58,4 %) та водногосподарська (39,8 %).

Якщо мова йде про рекультивацію ділянок на урбанізованих територіях, в містах чи у приміській зоні, то на перше місце за рентабельністю виходить будівельно-господарська рекультивація (рентабельність від 12,5 до 80 %, в залежності від розміщення рекультивованої ділянки). Проте на Волині про такі ділянки можемо говорити лише стосовно околиць чи внутрішньоміських територій м. Луцька, тому рекреаційно-господарська і лісогосподарська рекультивація порушених земель є найоптимальнішими видами для області.

Слід зазначити, що рекреація – це не тільки вид підприємництва, рекреаційна діяльність має вагомим екологічне та соціальне значення, позитивно впливає на розвиток інших галузей господарювання, сприяє розбудові населених пунктів та цілих регіонів, забезпечує створення робочих місць, стимулює розвиток місцевої промисловості, сфери послуг, відроджує місцеві традиції, народні промисли, підвищує загальний благоустрій міст і сіл. Водночас лісорозведення та лісовідновлення, які є основою лісогосподарської рекультивації – це традиційні для регіону Північно-Західного Полісся види господарської діяльності. Поєднання рекреаційно-господарської, лісогосподарської та водно-господарської рекультивації дозволить впровадити регіонально оптимізований підхід до вирішення проблеми відновлення порушених земельних ділянок та екосистем.

Список використаних джерел: 1. Актуальні проблеми правового регулювання аграрних, земельних, економічних відносин і природокористування в Україні та країнах СНД: Міжнар. наук.-практ. конф. (м.Луцьк, 10-11 вересня 2010 р.) : Зб. наук. праць / За заг.

ред. А.М.Статівки та ін. – Луцьк : РВВ ЛНТУ, 2010. – 344 с. 2. Борисова В. А. Економічне обґрунтування проведення природоохоронних заходів сільськогосподарськими підприємствами / В. А. Борисова // Вісник Харківського нац. технічного ун-ту сільського господарства : Економічні науки. Ринкова трансформація економіки АПК. – Харків : ХНТУСГ, 2004. – Вип. 20. – С.295–297. 3. Гаджиев И. М. Стратегия и перспективы решения проблем рекультивации нарушенных земель / И. М. Гаджиев, В. М. Курачев, В. А. Андроханов. – Новосибирск : ИПА СО РАН, 2001. – 128 с. 4. Галаган Т. І. Економіко-екологічні аспекти рекультивованих земель / Т. І. Галаган // Вісник Дніпропетровського ДАУ. – 2004. – № 2. – С. 174–177. 5. Лісові меліорації / За ред. В. Ю. Юхновського / О. І. Пилипенко, В.Ю. Юхновський, С.М. Дударець, В.М. Малюга. – К. : Аграрна освіта, 2010. – 283 с. 6. Федонюк В. В. Порівняльний економічний аналіз проведення рекультивації різних видів на порушених землях / В. В. Федонюк, В. О. Волянський, М. А. Федонюк // Актуальні проблеми економіки. – К. : ТОВ «Наш формат», 2016. – № 9 (183). – С. 202-212. 7. Федонюк В. В. О роли фиторемедиации загрязненных почв на территориях, прилегающих к полигонам тбо / В. В. Федонюк, Е. Ф. Картавая, М. Н. Федонюк // Материалы Международного семинара посвященного 2015 – Году Сельского хозяйства в Азербайджанской Республике «Роль экологической оценки сельскохозяйственных земель в развитии регионов и защите экологического баланса» – Баку, 15 декабря 2015 г. – С.143-145.

РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТСЬКІ РЕСУРСИ ВОЛИНИ ТА ПРИЛЕГЛИХ ТЕРИТОРІЙ

УДК 930:908 (481)

Ільїна Ольга – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Ткачук Тарас – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Туристичний бренд міст і регіонів України як чинник їх конкурентноспроможності

Узагальнено і систематизовано інформацію про туристичний бренд як інструмент підвищення іміджу і туристичних можливостей України. Проаналізовано концепцію туристичного бренду України, її окремих міст та регіонів.

Ключові слова: бренд, туристичний бренд, брендинг, логотип країни.

Ilyina O. V., Tkachuk T. V. The Tourist Brand of Cities and Regions of Ukraine as a Factor of Their Competitiveness. Generalized and systematized information about the tourist brand as a tool for improving the image and tourism opportunities in Ukraine. The concept of the tourist brand of Ukraine, its individual cities and regions is analyzed.

Key words: brand, tourist brand, branding, country logo.

Ряд негативних політичних та економічних чинників вплинули на формування іміджу України як держави непривабливої для туристів. Одним із способів відновлення позитивної репутації країни є туристичний брендинг, тобто процес створення успішного бренду та грамотного управління ним [2]. Узагальнення, систематизація інформації про туристичний бренд як інструмент підвищення іміджу і туристичних можливостей України, з'ясування регіональних особливостей його впровадження має вагомое прикладне значення.

Концепцію діючого туристичного бренду України вперше було презентовано у 2013 році. Ядром концепції стала ідея «і-і». Увага акцентується на тому, що Україна – особлива цивілізація, яка століттями існувала на перехресті геополітичних, гео економічних та геокультурних «плит». Особливості історичного розвитку, в свою чергу, вплинули на культуру та менталітет української нації [4].

Рис. 1. Туристичний логотип України [3]

Однією із особливостей національного характеру українців є звичка бути одночасно пов'язаним з різними альтернативами. Так, в Україні гармонійно

поєднуються досить суперечливі образи: християнський та ісламський світи; аграрна та ІТ-країна; молода держава і древня нація тощо. Саме таке світосприйняття лягло в основу образу України та її особливого культурного коду – «і-і», на основі якого й було розроблено такі елементи туристичного бренду країни як логотип і слоган.

Логотип – це індивідуальна символіка, яка складається з двох частин – унікального графічного написання і знаку (рис. 1).

За основу логотипу взято латинську літеру «U». Вона одночасно асоціюється з Україною («U» – перша літера назви країни англійською мовою), магнітом (символ привабливості) та смайликом (уособлює щирість і гостинність українського народу). Дві палички «U» символізують дві полярності, альтернативи, які зазвичай протиставляються, але в Україні уживаються разом [4].

У туристичному бренді України враховано не тільки зарубіжний досвід, але й успішні вітчизняні проекти брендингу окремих міст країни (табл. 1).

Таблиця 1

Туристичні бренди міст України

Місто	Візуальна ідентифікація
Дніпро	
Житомир	
Запоріжжя	
Івано-Франківськ	
Київ	
Кривий Ріг	
Луцьк	
Львів	
Миколаїв	
Одеса	
Полтава	

Рівне	
Суми	
Тернопіль	
Ужгород	
Харків	
Черкаси	
Чернівці	
Чернігів	

Д. В. Візгалов зазначає, що бренд міста – це міська ідентичність, системно виражена в яскравих і привабливих ідеях, символах, цінностях, образах, яка знайшла максимально повне і адекватне відображення в іміджі міста [1].

Одними із найуспішніших є туристичні бренди Києва, Одеси, Львова та Івано-Франківська. Досвідом створення успішних туристичних брендів можуть поділитись і деякі регіони України (табл. 2).

Таблиця 2

Туристичні бренди регіонів України

Оласть	Візуальна ідентифікація
Волинська область	
Закарпатська область	

Івано-Франківська область	
Львівська область	
Миколаївська область	
Рівненська область	
Тернопільська область	
Херсонська область	
Хмельницька область	

Варто зазначити, що окремі обласні центри (Вінниця, Кропивницький) та регіони (Вінницька, Дніпропетровська, Житомирська, Запорізька, Київська, Кіровоградська, Одеська, Полтавська, Сумська, Харківська, Черкаська, Чернівецька, Чернігівська області) все ще не мають власних туристичних брендів. Процес туристичного брендування у зазначених регіонах ще триває.

Одним із способів заявити про конкурентні переваги території, а також підвищити її привабливість серед цільових груп населення є створення успішного бренду. Брендом території є комплекс цінностей, які відображають унікальні атрибути даної місцевості та проживаючої на ній спільноти, які стали широко відомими та користуються популярністю серед споживачів.

Туристичний брендинг території України відіграє важливу роль у процесі формування позитивного іміджу держави у світі й потребує подальшого ефективного управління з метою популяризації країни серед потенційних туристів.

Список використаних джерел: 1. Визгалов Д. В. Брендинг города / Д. В. Визгалов. – М.: Фонд “Інститут економіки города”, 2011. – 160 с. 2. Ільїна О. В. Туристичний бренд як інструмент підвищення іміджу і туристичних можливостей України / О. В. Ільїна, Л. П. Бояр, Т. В. Ткачук // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Географічні науки. – 2017. – Вип. 7. – С. 185–191. 3. Керівні принципи туристичного бренду

України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://goodgoodbrands.com/files/ukraine/ukraine_tourist_brand_brandbook_UKR_web.pdf. 4. Туристичний бренд України: концепція, месенджі, графіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://wikicitynomica.org/future/turistichnyy-brend-ukraini-kontseptsiya.html>.

УДК 911

Бернадська Галина – аспірант кафедри економічної та соціальної географії географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Слащук Андрій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Роль белігеративних ландшафтів у формуванні туристично-рекреаційного комплексу Рівненської області

Розглянуто роль та значення белігеративних ландшафтів у формуванні територіально-рекреаційного комплексу Рівненської області, їх дослідження та збереження. Охарактеризовано основні комплекси військового походження даного регіону.

Ключові слова: белігеративні ландшафти, Рівненська область, туристичні ресурси

Bernadska H. A Value of Fortification Landscapes is in Forming of Territorial-Recreational Complex of the Rivne Region. A role and value of fortification landscapes are considered in forming of territorial-recreational complex of the Rivne area, their research and maintenance. The basic complexes of military origin of this region are described.

Key words: fortification landscapes, Rivne region, tourist resources

Протягом тривалого часу значний збиток природним ландшафтам Рівненської області був нанесений унаслідок воєнних дій. На території Рівненської області часто велися військові сутички та конфлікти, регіон потерпав від бойових дій. Результатом цього є формування так званих белігеративних ландшафтів.

Дослідженнями белігеративних ландшафтів України займалися: В. А. Михайлов, який вивчав белігеративні ландшафти на прикладі півночі Криму, О. П. Семеряга досліджувала белігеративні ландшафти Дніпропетровщини, О. О. Антонюк досліджувала значення белігеративних ландшафтів у формуванні історико-культурної спадщини України, В. М. Воловик досліджував белігеративні ландшафтні комплекси у структурі етнокультурних ландшафтів Поділля [1, с. 127].

Серед фундаментальних досліджень можна відзначити праці Ф. М. Мількова та Г. І. Денисика, що приділяли даній проблематиці важливого значення. Белігеративні ландшафти Рівненської області досліджені слабо, однак важливою є стаття І. В. Єрко та Д. В. Мельника, де висвітлено основні белігеративні ландшафти на території Волинської та Рівненської областей.

Белігеративні ландшафти (від лат. *belliger* – вести війну) – клас антропогенних ландшафтів, що утворився в результаті ведення воєнних дій і складається з природно-територіального комплексу [2, стр. 168].

Белігеративні ландшафти Рівненської області розташовані нерівномірно, що зумовлено різними історичними факторами. Дослідити белігеративні ресурси в

даному регіоні є доволі складно, адже під впливом часу та природних явищ, белігеративні ландшафти значно змінилися та піддалися руйнуванню. Також ускладнюють дослідження ландшафтів і ряд соціально-економічних факторів.

Перші збройні конфлікти на території області проходили ще за часів Київської Русі, а пізніше Галицько-Волинського князівства. Більшість збережених ландшафтів, змінених військовою та антропогенною діяльністю, відносяться до періоду Першої та Другої світових воєн. Однак, значна частка даних об'єктів дослідження була знищена у ході військових дій, що тут проходили.

Серед белігеративних ландшафтів Рівненської області нами було виділено декілька основних комплексів військового походження, які уже використовуються або потенційно можуть використовуватися у формуванні туристично-рекреаційного комплексу регіону:

I. Стародавні укріплені городища. На Рівненщині більшість відомих городищ були укріплені валами і ровами.

- Пересопницьке городище, с. Пересипниця Рівненського району. Пересопницьке городище у XII–XIII ст. було ядром княжого міста і його дитинцем. Мало чотирикутну форму і по периметру було захищене потужним земляним валом. Наразі вали і рови, що оточували городище, так само як і його поверхня, нині розорані під посіви і забудовані селянськими хатами.

- Новомильське городище, с. Новомильськ, Здолбунівський район. В лісі біля с.Новосілок, за 8 км розташоване городище з валами. Вперше згадується в 1151 р. з ім'ям князя Острозького.

- Глинське городище, с. Глинськ, Здолбунівський район. На західній окраїні села, на окремому пагорбі, городище. Округлої форми поселення, яке в діаметрі має 250 м, зі сходу оточене валом та ровом [1, с. 128].

- Білівське городище, с. Білів, Рівненський район. На плато високого правого берега ріки Стубли поблизу села – давньоруське городище неправильної-овальної форми площею близько 0,35 гектарів, оточене земляним валом. З півдня і заходу городище природно захищалося схилами підвищення [3].

- Гориньградське городище, с. Гориньград Перший, Рівненський район. На східній околиці села, на високому лівому березі ріки Горинь – давньоруське городище округлої форми, розміром близько 36 на 46 метрів, оточене з півночі дуже знівельованим валом висотою 0,3 – 0,4 метри.

Однак, на території Рівненської області є чимало городищ, котрі піддалися руйнації або є мало вивченими, це городища таких поселень, як Бегень, Точивици, Жорнів, Острів, Варковичі, Городище, Великий Олексин, Ясенинничі, Городин, Забороль, Верхів, Заріцьк, Перемелівка, Смержів, Грабів, Хотин, Грушвиця, Кораблище, Мирогоща та ін. [3].

II. Кургани. Серед лісів Рівненської області, трапляються пагорби округлої форми, різні за висотою – від 0,5 м до 2 м. Розкидані вони на відстані від 10 м до 200 м один від одного. Дані об'єкти становлять велику історичну та культурну цінність, але не знаходяться під охороною, тому руйнуються не лише під впливом часу, а й під впливом людського фактору [1, с. 130].

В області кургани або курганні могильники досліджені у с. Старожуків (великий давньоруський курганний могильник з кількох груп курганів), с. Корнин (два давньоруських курганних могильники), с. Карпилівка (курганний могильник, що складався з чотирьох насипів), с. Дерев'яне (могильник милоградської культури), с. Забороль (ґрунтовий могильник городоцько-здовбицької культури, а також великий курганний могильник культур комарівської, милоградської та могилянської групи ранньозалізного періоду), с. Городище (могильник III – IV століть нашої ери культури типу Дитиничі), с. Городок (могильник культури кулястих амфор), с. Біла Криниця (могильник стжижовської культури) та ін. [3].

III. ДЗОТи, бункери та інші укріплені точки. Вперше термін ДЗОТ був застосований за часів радянсько-фінської війни (1939-1940 рр.). У період Другої світової війни кулеметні та артилерійські ДЗОТи (пізніше ДЗОСи) робили з колодних або рамних конструкцій, між якими засипали щебінь, дрібне каміння або землю. Пізніше для захисту від ядерного вибуху ДЗОСи облаштовували спеціальними заслінками та захисними герметичними дверима, які ставились з тильного боку. Поряд з ДЗОТами до оборонних споруд такого ж типу відносять бункери [1, с. 129].

Наразі, ДЗОТи та бункери продовжують руйнуватися у полях Рівненської області, затягнені в болотистий ґрунт. Дані об'єкти привертають увагу польських туристів, які подорожують місцевістю з метою пошуку історичних пам'яток [1].

IV. Фортеці та замки. Найбільш туристично привабливими серед белігеративних ландшафтів у Рівненській області є:

- Дубенський замок або замок князів Острозьких у м. Дубно, Рівненської області. Замок епохи Середньовіччя, який є один із найстаріших в Україні. Зали та палаци оздоблені ліпленнями, а мури підземелля мають склепіння.

- Острозький замок у м. Острог, Рівненської області. Збудовано замок у 1241 р., на місці дерев'яного укріплення, яке було зруйноване монголо-татарами.

- Тараканівський форт, с. Тараканів Дубенського району. Оборонна споруда, архітектурна пам'ятка XIX ст. Форт має форму ромба, ззовні оточений глибоким ровом із земляними валами, укріпленими потужними стінами [1, с. 129].

У Рівненській області окрім вцілілих є також залишки зруйновані фортець та замки. Найбільший інтерес у туристів викликають замки у смт. Клевань, с. Губків, смт. Гоща, смт. Корець, с. Невірків, с. Новомалин, с. Тайкури, с. Великі Межиричі, смт. Млинів, смт. Степань та ін. [4].

Отже, белігеративні ландшафти Рівненської області становлять велику історичну та культурну цінність. Для того, аби дані об'єкти використовувалися в галузі туризму необхідно ретельно їх дослідити, створити перелік та на законодавчому рівні забезпечити їх охорону, адже дані об'єкти можуть використовуватися у кінематографі, військовому туризмі, проведенні екскурсій тощо.

Список використаних джерел: 1. Єрко І. В. Белігеративні ландшафти у сфері туризму північно-західного економічного району України / І. В. Єрко, Д. В. Мельник // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Географія. – 2016. – № 1. – С. 127-131. 2. Семеряга О. П. Класифікація та використання у туризмі белігеративних ландшафтів Дніпропетровської області / О. П. Семеряга // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія : Географія. – 2014. – № 1. – С. 168-175. 3. Археологія та стародавня історія Рівненського району [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.zamky.com.ua>. 4. Замки Рівненщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ogo.ua>.

УДК 911.3:796.51(477.82-25)

Єрко Ірина – кандидат географічних наук,
доцент кафедри туризму та готельного
господарства Східноєвропейського
національного університету імені Лесі Українки

Динаміка туристичних потоків міста Луцька

Досліджено динаміку туристичних потоків міста Луцька та Волинської області. Охарактеризовано динаміку відвідування Замку Любарта та музеїв міста. Визначено особливості розвитку туризму міста Луцька.

Ключові слова: туризм туристичні потоки, музей.

Ierko I. V. Dynamics of Tourism Streams of City Lutsk. Investigational dynamics of tourist streams of city of Lutsk and Volinskoy area. The dynamics of visit of Lock Lyubarta and museums of city is described. The features of development of tourism of city of Lutsk are certain.

Key words: tourism is tourist streams, museum.

Туристичні потоки – один з найважливіших елементів, що характеризують потенціал та рівень розвитку туристичної сфери місцевості.

У кінці 2016 р. Управлінням туризму та промоції міста Луцької міської ради було заплановано проведення досліджень туристичних потоків до міста в рамках Програми розвитку туризму у місті Луцьку на 2017-2018 рр., для того, щоб дослідити: туристи з яких саме країн відвідують місто, з яких регіонів України, на скільки довго вони відвідують обласний центр, скільки коштів витрачають.

Із 1,74 млн. грн. виділених на дану Програму, на проведення маркетингових досліджень та моніторингу туристичних потоків у проекті програми передбачають виділення 100 тис. грн. з міського бюджету [3; 6].

Програмою розвитку туризму у м. Луцьку також передбачено створення онлайн-системи анонімного збору актуальної інформації щодо динаміки туристичних потоків міста, яка носитиме назву «Туристичний барометр» [6].

Оскільки даний проект був запроваджений лише у 2017 р., даних щодо кількості туристів у Луцьку поки що немає. Тому розглянемо туристичні потоки в загальному до Волинської області (табл. 1).

Таблиця 1

Туристичні потоки до Волинської області [1; 4]

Рік	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності області – усього	Із загальної кількості туристів:		
		Іноземні туристи	Туристи – громадяни України, які виїжджали за кордон	Внутрішні туристи
2000	73 126	1 793	3 299	68 034
2005	57 319	3 433	8 983	44 903
2010	52 041	4 021	7 740	40 280
2011	14 657	1 193	5 881	7 583
2012	19 789	991	8 312	10 486
2013	19 490	1 095	12 019	6 376
2014	14 593	349	8 073	6 171
2015	15 620	645	9 327	5 648
2016	26 526	486	19 446	6 594

Найбільша кількість туристів за період 2000-2016 рр. припадає на 2000 р. – 73126 осіб. У 2016 р., порівняно з 2000 р., загальна кількість туристів зменшилась на 46600 осіб (на 63,7 %). Найменша кількість туристів у Волинській області припадає на 2014 р. – 14 593 особи. Зауважимо, що в цілому, за останні роки загальна кількість туристів має тенденцію до збільшення, проте, кількість іноземних туристів поступово падає – у 2016 р., порівняно з 2015 р., кількість іноземних туристів скоротилася із 645 до 486 осіб (на 24,7 %). Найбільше у відсотковому співвідношенні зросла кількість виїзних туристів – у 2016 р., в порівнянні з 2015 р. спостерігається зростання на 208,5%.

Для більшої наочності, відобразимо структуру туристичних потоків до Волинської області у 2016 р. (рис. 1).

Як бачимо з даних рис. 1 основу туристичних потоків до області складають виїзні туристи – 73 %; у 2,9 разів менше внутрішніх туристів – 25 %; найменшу частку становлять іноземні туристи – 2 %.

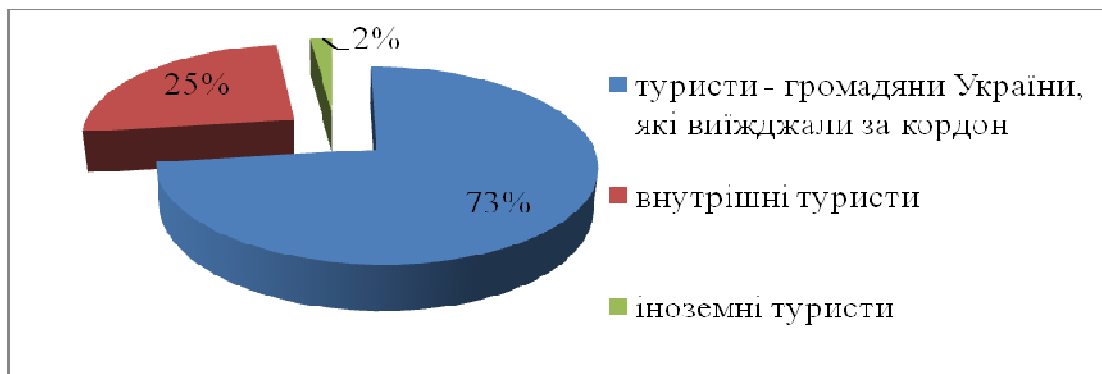

Рис. 1. Структура туристичних потоків Волинської області у 2016 р. [4]

Зауважимо, що найбільшою популярністю серед виїзних туристів Волинської області у 2016 р. користувались Польща, Туреччина, Єгипет, Болгарія. Серед іноземців, які відвідали область, 63,8 % – громадяни Російської Федерації. Найпотужнішими туристичними центрами у області залишаються Шацькі озера та м. Луцьк [2].

За повідомленням Управління туризму та промоції міста Луцької міської ради, найбільша кількість в'їзних туристів до Луцька спостерігається із Польщі та Литви, порівняно мало туристів із Білорусі. Тому робота департаменту спрямована також на промоцію Луцька в Білорусі. За статистикою, найбільшу кількість грошей у подорожах витрачають туристи з Німеччини, тому у планах Управління є активна презентація Луцька у Берліні, адже відвідини 10 німецьких туристів принесуть місту більше коштів ніж відвідини 30 туристів з Білорусі. Голова Управління, Теліпська Катерина Василівна зазначає, що статистика відвідуваності міста є позитивною, але, нажаль, до цих пір не розроблено методології обрахунку туристів [5].

Проте, є в доступності такі основні показники розвитку туристичної галузі Луцька, серед яких: відвідання Замку Любарта та музеїв міста.

Розглянемо динаміку відвідування Замку Любарта (рис. 2).

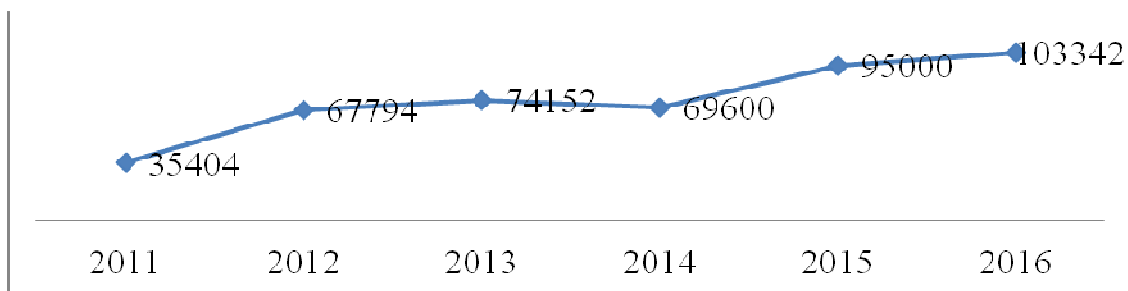

Рис. 2. Динаміка відвідувань Замку Любарта (2011-2016 рр.) [5]

Як бачимо з даних рис. 2 кількість відвідувачів найпопулярнішої туристичної атракції м. Луцька, має тенденцію до збільшення. Так, у 2016 р., порівняно з 2011 р. їх кількість зросла на 67 938 осіб (у 2,9 разів).

Крім того, розглянемо динаміку кількості відвідувачів музеїв м. Луцька за період 2011-2016 рр. (рис. 3).

Як бачимо з рис. 3 динаміка кількості відвідувачів луцьких музеїв характеризується приблизною стабільністю та незначними коливаннями. Зазначимо, що у 2016 р., порівняно з 2011 р., кількість відвідувачів музеїв збільшилась на 7324 особи (на 9,6 %). Основу відвідувань становлять шкільні екскурсії з усіх куточків Волинської області.

Як бачимо з рис. 3 динаміка кількості відвідувачів луцьких музеїв характеризується приблизною стабільністю та незначними коливаннями. Зазначимо, що у 2016 р., порівняно з 2011 р., кількість відвідувачів музеїв збільшилась на 7324

особи (на 9,6 %). Основу відвідувань становлять шкільні екскурсії з усіх куточків Волинської області.

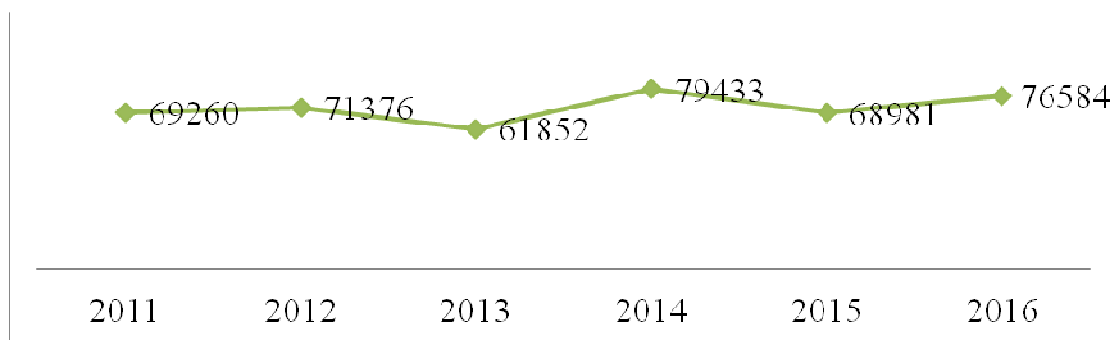

Рис. 3. Динаміка кількості відвідувачів музеїв м. Луцьк (2011-2016 рр.) [5]

Таким чином залишається відкритим для дослідження питання обрахунку туристичних потоків до Луцька.

Отже, даних щодо обрахунку туристичних потоків до м. Луцьк, через відсутність налагодженої системи обробки інформації немає. За повідомленням Управління туризму та промоції міста Луцької міської ради, найбільша кількість в'їзних туристів спостерігається із Польщі та Литви, порівняно мало туристів із Білорусі. В наявності є лише статистичні дані відвідуваності Замку Любарта та музеїв м. Луцьк. Так, у 2016 р. Луцький Замок відвідало 103342 гостей; а музеї міста – 76584 відвідувача.

Список використаних джерел: 1. Черчик Л. М. Сучасний стан розвитку туристично-рекреаційного комплексу Волинської області : Монографія / Л. М. Черчик, І. В. Єрко, Н. В. Коленда, О. В. Міщенко. – Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2014. – 154 с. 2. Статистичний щорічник Волинь 2016 / за ред. Науменка В. Ю. – Луцьк : ГУС у Волинській області, 2017. – 456 с. 3. Все про туризм у Луцьку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.visitlutsk.com> – 12.01.18. 4. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua> – 01.02.18. 5. Офіційний сайт Луцької міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutskrada.gov.ua> – 16.01.18. 6. Таблоїд Волині : новини Волині, новини Луцька [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.volyn.tabloyid.com> – 06.02.18.

УДК 911. 3:338.48](477)

Єрко Ірина – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Курочка Ольга – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Аналіз туристичної привабливості України

Проаналізовано основні аспекти формування туристичної привабливості регіону. Опрацьовано дані Всесвітньої туристської організації та Звіти щорічного економічного форуму. Вивчено головні фактори впливу на формування туристичної привабливості регіону. Визначено головні проблеми, які заважають стабільному розвитку туризму в Україні.

Ключові слова: туризм, UNWTO, туристична привабливість, туристичні потоки, інфраструктура.

Jerko I. V., Kurochka O. H. Analysis of Ukraine Tourist Attractiveness by Comparing Regions. The basic aspects of region's tourist attractiveness are analyzed. World Tourism Organization's data and Annual Economic Forum's reports are processed. The primary factors of influence on formation region's tourist attractiveness are examined. The main problems that hinder the sustainable development of tourism in Ukraine are identified.

Key words: tourism, UNWTO, tourist attraction, tourist flows, infrastructure.

Сфера послуг є одним з найважливіших факторів формування світового ВВП в цілому та кожної країни окремо. Обслуговування суб'єктами туристичної діяльності робить значний внесок у розвиток економіки, збільшення кількості робочих місць, дає більші можливості для пізнання світу, кращого розуміння психології людей, різних націй, обмін досвідом, розширення та зміцнення міжнародної торгівлі, і відповідно – покращення добробуту населення.

Проте, для того, щоб туристична індустрія забезпечувала стабільний та високий дохід, необхідно створити унікальні умови для резидентів, що хочуть відвідати країну. У ХХІ столітті значну увагу приділяють насамперед якості туристичних ресурсів, їх цінності у регіональному та світовому масштабах. Найбільше туристи цікавляться історико-культурною спадщиною, фестивалями та неповторними природними атракціями. Важливу роль відіграє обслуговування туристів закладами розміщення та ресторанного господарства, оскільки більшість таких закладів розміщуються поряд з відомими туристичними місцями і пропонують широкий спектр своїх послуг, тим самим приваблюючи більше гостей, і надають можливість для обслуговування великої кількості туристів, що покращує не лише статистику, а й приносить кошти до бюджету. Такі підприємства забезпечують комфортний відпочинок кожного туриста у будь-якій точці світу, а доходи складають вагомую частку у структурі ВВП країни. Тому створення позитивного іміджу країни на туристичному ринку за рахунок відповідних ресурсів, а також завдяки розвиненій мережі закладів туристичного обслуговування є надзвичайно важливим компонентом.

Стрімкий розвиток сфери туризму у світі гарантує зростання і зміцнення світової економіки, збільшення кількості робочих місць і, відповідно забезпечує значне зменшення відсотку безробіття у країнах. Про збільшення впливу сфери послуг, а зокрема діяльності туристичних суб'єктів, закладів ресторанного господарства і закладів тимчасового розміщення, можна дослідити на основі даних Всесвітньої туристичної організації. Вклад туризму у світовий ВВП становить 10%, випереджаючи сфери автобудування та харчової промисловості, а кількість туристів у 2016 році становила рекордний 1,235 млн. осіб, що на 3,9% більше ніж у 2015 році [4].

На щорічному Всесвітньому економічному форумі у Давосі, був представлений рейтинг країн за туристичною привабливістю за 2017 рік, де Україна посіла 88 місце зі 136 на основі 15 показників [3]. На думку експертів на низькому рівні знаходяться інфраструктура та туристичні ресурси, зокрема це низький відсоток заповідних територій та їх привабливість і оснащення. Найвище було оцінено такі сектори як рівень цін, оскільки в Україні вони є значно нижчими, ніж в більшості країнах світу, здоров'я та гігієна, а також ринок праці.

На основі даних Держприкордонної служби України у 2017 році до України в'їхало 14 млн. іноземних громадян, з яких 13,741 млн. з приватною метою. Найбільше громадян прибуло з Польщі, Російської Федерації, Білорусі і Республіки Молдова [1].

Україна – одна з європейських держав, яка має сприятливі умови для розвитку туристичної інфраструктури, потрібно лише розв'язати ряд завдань: раціонально використовувати туристичні ресурси, вдосконалювати матеріально-технічну базу, забезпечувати належний й високий рівень побутового й культурного обслуговування, підвищити рівень зайнятості населення в галузі туризму [2, с. 14].

Висновки. То ж на основі цього можна сказати, що не дивлячись на політичну ситуацію в країні, повільний розвиток туристичної інфраструктури, унікальність кліматичних та культурних ресурсів приваблює більше іноземних туристів, а внутрішні резиденти почали все більше досліджувати і відкривати для себе нові туристичні місця в межах України.

Список використаних джерел: 1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс] : [Веб-сайт]. – Електронні дані. – Держстат України, 1998-2018 – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення 15.03.2018). 2. Олійник Я. Б. Суспільно-географічне дослідження туристичної інфраструктури Волинської області : монографія / Я. Б. Олійник, І. В. Єрко. – Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2014. – 164 с. 3. *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2017. World economic forum (Geneva, 2017).* Женева, 2017. – 387 с. 4. *UNWTO Tourism Highlights. 2017 Edition // Madrid.* – 2018. – 16 с.

УДК 911.2:614.215(477.82)

Карпюк Зоя – кандидат географічних наук, старший викладач кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Качаровський Роман – інженер II категорії навчальної лабораторії краєзнавчих атласів кафедри фізичної географії

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Антипюк Олена – інженер II категорії навчальної лабораторії краєзнавчих атласів кафедри фізичної географії

Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Перспективи лікувально-курортної рекреації на Волині

Розглянуто особливості розміщення санаторно-курортних закладів області, проаналізовано їх спеціалізацію та місткість, перспективи розвитку для задоволення специфічних рекреаційних потреб мешканців області та інших потенційних споживачів рекреаційних послуг в сучасних децентралізаційних умовах.

Ключові слова: санаторно-курортний заклад, санаторій, пансіонат, санаторій-профілакторій, природно-ресурсний потенціал, Волинська область.

Karpiuk Z., Kacharovskiy R., Antypuk O. Prospects For Health and Resort Recreation in Volyn. Features of the sanatorium-resort establishments of the oblast are considered, their specialization and capacity, development prospects for satisfaction of specific recreational needs of the inhabitants of the oblast and other potential consumers of recreational services in modern decentralized conditions are analyzed.

Key words: sanatorium-resorts, sanatorium, boarding house, sanatorium-preventorium, natural resource potential, Volyn oblast.

Рекреаційна діяльність багатоаспектна. За головним мотивом рекреації виділяються лікувально-курортна, оздоровчо-спортивна, пізнавальна й розважальна її види. Лікувально-курортна (найрегламентованіша за своєю сутністю) рекреаційна діяльність базується на використанні природних ресурсів. Інші види можуть суттєво її

доповнити, створюючи додатковий лікувальний ефект. За комплексом природних умов і ресурсів Волинська область має всі можливості для розвитку різних видів активного відпочинку, лікування і оздоровлення. Природно-ресурсний потенціал складають сприятливі кліматичні особливості, хвойні й мішані лісові масиви, річки та озера, джерела мінеральних вод, цілющі торфові грязі, блакитна й біла глини. Для ефективного відновлення, крім лікувальних ресурсів, необхідна матеріальна база, тобто наявність відповідних лікувально-профілактичних закладів і спеціального обладнання, розвинена інфраструктура. Матеріальна база рекреації в Україні – це санаторії і пансіонати з лікуванням (у т. ч. дитячі), санаторії-профілакторії, курортні поліклініки, бальнеологічні лікарні та грязелікарні, будинки й пансіонати відпочинку, бази і табори відпочинку, дитячі оздоровчі табори, туристичні бази, кемпінги, готелі та інші заклади короткострокового проживання [4]. На Волині основою лікувально-курортного виду рекреації і туризму є санаторії, пансіонат, санаторії-профілакторії (рис. 1), які необхідно ефективно використовувати новоствореними громадами для лікування, реабілітації, оздоровлення мешканців області, регіону, країни та іноземних туристів і рекреантів, які відкривають для себе Україну та її можливості. Вартість таких послуг наразі удвічі нижча від закордонних відпочинково-оздоровчих закладів, а якість повинна задовольняти європейський рівень.

Рис. 1. Спеціалізовані рекреаційні заклади Волинської області

Волинський обласний санаторій «Лісова пісня» на березі оз. Пісочне у с. Гаївка Шацького району – один із найдавніших оздоровниць області, що функціонує з 1971 р.

Розрахований на одночасне оздоровлення 420 осіб, має міжнародне визнання, підтвержене відповідними сертифікатами. Спеціалізується на лікуванні серцево-судинної системи, органів дихання, шлунково-кишкового тракту, опорно-рухового апарату, центральної та периферійної нервової системи, шкіри. Працює три реабілітаційні відділення: кардіологічне – передбачене для тих, хто переніс інфаркт міокарда або операції на коронарних судинах і серці, хворих стенокардією, гіпертонічною хворобою; церебро-васкулярне – для тих хворих, які перенесли інсульт; та реабілітаційне відділення для пацієнтів із захворюваннями та пошкодженнями опорно-рухового апарату. У санаторії функціонує повноцінне «грязьове» відділення, де використовуються місцеві грязі, ефективні при захворюваннях хребта і суглобів та хронічному холециститі. Заклад оснащений сучасною діагностичною й лікувальною апаратурою: для озонотерапії (допомагає при захворюваннях серцево-судинної системи та цукровому діабеті); для активної і пасивної розробки суглобів, ударно-хвильової терапії, лімфодренажу, лазеро- та магнітотерапії (для лікування церебрального паралічу, різноманітних захворювань хребта, покращення крово- та лімфообігу, при артритах та артрозах, трофічних виразках). Є спелеокамера та кабінет підводного витяжіння хребта. Проводяться водні процедури: підводний душ-масаж, сірководневі ванни для хворих суглобів та при серцево-судинних захворюваннях; сухі вуглекислі ванни для покращення мозкового кровообігу та серця; фітованни для зміцнення імунітету і нервової системи; та спеціально розроблені – для хворих на псоріаз. Пацієнти із певними психологічними розладами, поганим сном, синдромом швидкої втоми та із серцевими захворюваннями лікуються апітерапією [7].

Медичними показаннями для лікування в санаторії матері і дитини «Пролісок» біля с. Грем'яче Ківерцівського району є захворювання опорно-рухового апарату, органів травлення, ендокринної, нервової, серцево-судинної систем. Загалом до послуг рекреантів (одночасно може відпочивати 200 пацієнтів) – понад 60 процедур, серед яких світлолікування, інформаційно-хвильова терапія, магнітотерапія, фітообгортання, суха вуглекисла ванна, грязетерапія, пресотерапія, «соляна шахта», фотонна камера, фінська сауна та ін. Для пиття й купання використовується мінеральна вода з власної свердловини. Лікувальне хлоридно-натрієве мінеральне джерело сертифіковане Одеським інститутом курортології. Нещодавно споруджений за сучасними технологіями водолікувальний комплекс. У двоповерховому корпусі є плавальний та термальний басейни, кабінети для різних видів душу, фітобар, на другому поверсі – кабінети лікувальної фізкультури, обладнані новітньою діагностично-лікувальною апаратурою: система тренажерів для реабілітаційних тренувань (безопераційне лікування спинних гриж та болей у спині) «David concept», для діагностики та лікування захворювань хребта, м'язової системи та суглобів, прилади для водного та сухого витяжіння, апарати для фізіотерапевтичних процедур. Активно застосовуються нетрадиційні методи лікування: гірудотерапія, фіто- та мануальна терапія, апітерапія.

Волинський обласний санаторій матері і дитини «Турія», розміщений у приміській зоні м. Ковеля, розрахований на одночасне оздоровлення 300 відпочиваючих. Природні ресурси оздоровниці: сприятливий мікроклімат, навколишні ліси, річка, мінеральні води двох свердловин із хлоридно-натрієво-йодобромним розсолем (мінералізація 124–127 мг/л). Створений для лікування дітей від чотирьох років та їх батьків, постраждалих від аварії на ЧАЕС. Майновий комплекс складається із трьох спальних, двох лікувальних корпусів, їдальні, які частково відремонтовані. Спеціалізація закладу: лікування захворювань органів травлення (хронічного гастриту, виразкової хвороби шлунка й дванадцятипечної кишки, дискінезії жовчовивідних шляхів); опорно-рухового апарату (остеохондрозу, порушення постави, сколіозу); дихальної системи (трахей, бронхів, бронхіальної

астми); серцево-судинної системи (гіпертонічної хвороби, ревматизму, захворювань периферійних судин). У лікуванні застосовувались місцеві мінеральні води, масаж, інгаляції, лікувальна фізкультура, фізіотерапія, теплові процедури, спелеотерапія, озокеритотерапія та грязелікування [2]. Нині майновий комплекс закладу переданий Волинському обласному ліцею з посиленою військово-фізичною підготовкою імені Героїв Небесної Сотні. У перспективі планується створити навчально-тренувальний комплекс для підготовки спортсменів, проведення їхніх зборів. Головні профілактичні медичні процедури, які надавалися в санаторії, мають надаватися й надалі. У перспективі можливе використання бази майбутнього центру для реабілітації військових та учасників АТО.

Спеціалізація санаторію для батьків і дітей «Дачний» у с. Жабка Ківерцівського району, створеному на базі кардіологічної оздоровниці, – неврологія. На реабілітації перебувають пацієнти (100 ліжок, у т. ч. 30 дитячих), які постраждали внаслідок черепно-мозкових травм, нейроінфекцій, ті, що мають вроджені чи набуті патології опорно-рухового апарату. Відновлення ґрунтується на низці методик: дієтотерапії, фітотерапії, аеро-, іоно-, кліматотерапії та ін., що дозволяють здійснювати медико-соціальну реабілітацію дітей-інвалідів із порушенням фізичного і психічного розвитку, корекцію порушень моторики й опорно-рухового апарату, логопедію [3].

Обласний дитячий протитуберкульозний санаторій «Згорани» у с. Згорани Любомльського району призначений для лікування та оздоровлення дітей із неспецифічними захворюваннями дихальної системи й дітей, які постраждали від аварії на ЧАЕС. Лікувальні та реабілітаційні процедури, які застосовують у закладі: медикаментозна терапія, лікувальна фізкультура, аерозольна терапія, фітотерапія, масаж та ін. Обласний дитячий туберкульозний санаторій був заснований у 1961 р. через необхідність лікування хворих на туберкульоз дітей. Коли у 1970-х рр. минулого століття рівень захворюваності знизився, санаторій перепрофілювали на протитуберкульозний для оздоровлення дітей, які мають самі підозру на туберкульоз або мають хворих родичів, діти з хронічними хворобами дихальної системи, хворі на бронхіальну астму. Санаторій одночасно може оздоровлювати 150 пацієнтів, працює цілий рік, у літні місяці функціонує на повну потужність. У санаторії передбачене перебування пацієнтів переважно від 21 до 28 днів, проте декому необхідне оздоровлення на протязі від одного до трьох місяців. До комплексу оздоровчих заходів в установі додаються заняття з хворими лікувальною фізкультурою, робота фізіотерапевтичного кабінету, інгаляторію, проведення ультрависокочастотної терапії, масажів, процедур у соляній шахті. Проблемним є питання фінансування санаторію, його застаріла матеріально-технічна база, що потребує значних капіталовкладень [5].

Волинський обласний протитуберкульозний санаторій для дорослих «Колки» (100 ліжок) серед соснового лісу поблизу одноіменного населеного пункту спеціалізується на лікуванні хворих активним туберкульозом. Застосовуються кліматотерапія, фізіотерапевтичне та медикаментозне лікування, що триває від одного до п'яти місяців залежно від форми й фази туберкульозного процесу.

Пансіонат «Шацькі озера» на 486 місць у с. Світязь Шацького району діє з 1986 р. Заклад, розміщений у сосновому лісі на березі озера Світязь, спеціалізується на лікуванні захворювань серцево-судинної, нервової, дихальної систем. З цією метою використовуються масаж, лікувальна фізкультура, фізіотерапія, бальнеологічні процедури.

Санаторій-профілакторій «Шахтар» знаходиться в с. Павлівка Іваничівського району на території колишнього маєтку графа Тадеуша Чацького, працює увесь рік, одночасно може оздоровлювати 50 пацієнтів, у т. ч. інвалідів-візочників. В осінньо-зимовий період тут відпочивають шахтарі-пенсіонери, влітку – діти з батьками.

Основний лікувальний профіль закладу – хвороби опорно-рухового апарату, допоміжний – органи дихання.

Санаторій-профілакторій «Журавка» у с. Журавичі Ківерцівського району припинив свою діяльність у 1998 р. Ефективні лікувальні властивості навколишніх торфовищ та джерел мінеральних вод були виявлені ще у 30-х роках минулого століття та підтверджені Варшавською геолого-розвідувальною експедицією. Перед другою світовою війною в Журавичах був споруджений курорт, що спеціалізувався на лікуванні опорно-рухового апарату та травної системи насамперед військовослужбовців, які приїздили навіть із Європи. В архівних документах за 1952 р. є відомості про те, що «... в селі є потужне радіоактивне вододжерело, на базі якого з 1928 по 1939 рік функціонував бальнеологічний санаторій, який під час війни був знищений» [1]. Відновлення функціонування оздоровниці на 55 місць, яка була взята на баланс державного підприємства «Колківський лісгосп», відбулося у 1987 р. Санаторій на сьогодні знаходиться в оперативному управлінні Волинського обласного управління лісового та мисливського господарства. Основним природним багатством санаторію-профілакторію є лікувальні хлоридно-натрієві води Журавичівського родовища, що характеризуються підвищеною мінералізацією – 12–13 мг/л, мають домішки бром, йоду, радону. Згідно із результатами досліджень їхніх фізико-хімічних властивостей, що проводились спеціалістами Одеського науково-дослідного інституту курортології, вони придатні для лікування та реабілітації хворих з проблемами опорно-рухового апарату, радикулітами, невритами, ревматизмом, атеросклерозом, гіпертонією, серцево-судинними, шлунковими, урологічними й гінекологічними захворюваннями [6]. Важливе лікувальне значення мають навколишні торфовища, що містять лікувальні гіпсові купоросні торфи з мінералізацією 2–3 г/л. Ці торфові грязі масткі, мають високу теплоємність, бактерицидність, гіроскопічність, малу теплопровідність. У них є багато органічних сполук: бітуми, віск, смоли, органічні кислоти, дубильні речовини, лігніни, цукор, крохмаль, ефірні масла, бальзами та ін. Із неорганічних складників є окиси заліза, солі амонію, сполуки бору, барію, стронцію, титану, цирконію, ванадію, срібла, хрому, золота, йоду та ін. На даний час будівля санаторію потребує значних капіталовкладень та ремонту, залучення державних та міжнародних інвестицій. Відновлення його діяльності необхідне насамперед для реабілітації військовослужбовців, які постраждали від військових конфліктів, зокрема на сході України.

Санаторій-профілакторій Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки на 70 місць, призначений для оздоровлення співробітників і студентів закладу, функціонував із 2004 до 2013 рр. Діяли: бальнеологічне відділення; фізіотерапевтичні кабінети: світло-, електро-, теплолікування, лазеротерапія; зал лікувальної фізкультури, кабінети гідроклонотерапії і УЗД, діагностична лабораторія. Через брак фінансування припинив свою діяльність.

За своїм походженням рекреаційні потреби мають фізіологічну сутність. Постійне скорочення фізичних навантажень і відсутнє зростання розумових та нервово-психічних сприяють посиленню психофізичного напруження, порушення природної рівноваги між витратами життєвих сил і їхнім відновленням. Це веде до зниження імунітету, загострення хронічних недуг, нервових зривів, депресії, зростання рівня шкідливих залежностей, втрати людиною працездатності. Наукові дослідження засвідчують, що туризм і рекреація зменшують захворювання на серцево-судинні хвороби й нервово-психічні розлади на 40–50 % [4]. Спеціалізовані рекреаційні установи з відповідним комплексом послуг можуть задовольняти зростаючі специфічні рекреаційні потреби мешканців області та інших потенційних споживачів рекреаційних послуг, хоча можна констатувати, що на сьогодні соціально-економічна криза перетворила рекреацію та туризм на елітарне заняття. Обираючи

вид відпочинку і географічний район рекреації й туризму керуються певними цілями, установками, бажаннями. Питання диверсифікації рекреаційних потреб, природно-ресурсних можливостей, матеріально-технічної бази санаторно-курортного фонду, екологічного стану довкілля вимагають подальших різнобічних досліджень.

Список використаних джерел: 1. Богуш М. І. Ківерцівщина : крізь віки і долі : історико-краєзнавчі нариси / М. І. Богуш, Г. Павленко. – Луцьк : Надстир'я, 2006. 2. Ковельський санаторій «Турія» [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://prokovel.com/kovel_2017/109kovelskij_sanatorij_turiya_oficijno_likviduyut.html. 3. Олійник Я. Б. Суспільно-географічне дослідження туристичної інфраструктури Волинської області : монографія / Я. Б. Олійник, І. В. Єрко. – Луцьк : ПрАТ «Волинська обласна друкарня», 2014. – 164 с. 4. Стафійчук В. І. Рекреація : навч. посіб. / В. І. Стафійчук. – К. : Альтерпрес, 2008. – 264 с. 5. У санаторії в Згоранах є соляна шахта з кримською сіллю [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uahotels.info/hotel/Sanatoriy-Zgorani>. 6. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія : навч. посібн. / Н. В. Фоменко. – К. : Видавництво «ЦНЛ», 2007. – 311 с. 7. Черчик Л. Сучасний стан розвитку туристично-рекреаційного комплексу Волинської області : Монографія / Л. Черчик, І. Єрко, Н. Коленда, О. Міщенко. – Луцьк : СНУ імені Лесі Українки, 2014. – 154 с.

УДК 911.2:614.215(477.82-22)

Міщенко Олена – кандидат географічних наук, доцент кафедри фізичної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Смедюк Вікторія – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Передумови формування санаторної мережі у Ківерцівському районі Волинської області

Розглянуто провідні передумови формування санаторної мережі у Ківерцівському районі Волинської області. Проаналізовано особливості функціонування діючих санаторіїв району. Подана необхідність оптимізації санаторію с. Журавичі.

Ключові слова: Ківерцівський район, мінеральні води, санаторна мережа.

Mishchenko O. V., Smediuk V. V. Pre-Conditions of Forming of Sanatory Network in the Kivertsevs District of the Volyn Oblast. The main preconditions for the formation of a sanatorium network in Kivetsivsky district of the Volyn region are considered. The peculiarities of sanatorium functioning in the district are analyzed. The need to optimize the sanatorium Zhuravichi is suggested.

Key words: Kivetsi district, mineral water, sanatorium network.

Постановка проблеми. У системі сучасних суспільних пріоритетів саме рекреації та туризму відведена особлива роль. Формування санаторної мережі має велике соціальне та економічне значення для розвитку регіону та вимагає ґрунтовного вивчення рекреаційних умов та ресурсів й обґрунтування екологічних, правових та економічних механізмів їх використання.

Метою дослідження є вивчення передумов формування санаторної мережі у Ківерцівському районі Волинської області.

Результати дослідження. Ківерцівський район розташований у південно-східній частині Волинської області. В контексті нашого дослідження серед передумов формування санаторної мережі у Ківецівському районі Волинської області доцільно виокремити: гідрогеологічні та кліматичні умови, транспортну доступність, наявність санаторних закладів розміщення.

Територія району сформувалася в межах Волино-Подільської плити. Тут водоносний комплекс четвертинних відкладів поширений на усій площі району та пов'язаний із четвертинними водно-льодовиковими й сучасними болотяними відкладами. У болотяних відкладах водовмісними породами є торф і заторфовані суглинки. Потужність обводненої товщі тут коливається від 0,3 до 12 м. Рівень ґрунтових вод знаходиться на глибині 0,5–2,0 м.

Верхньокрейдові відклади поширені повсюдно, перекриваючи утворення палеозою і підстеляючи четвертинні. Цей водоносний горизонт пов'язаний із тріщинуватою зоною мергелів туронського ярусу верхньої крейди. Ступінь тріщинуватості визначає насиченість товщі водою. Найбільша тріщинуватість починається з глибини 20–25 м і поширюється до 70 м. Води товщі напірні [1].

Помірно-континентальний клімат з м'якою зимою і відносно теплим вологим літом сприяє розвитку туризму та рекреації на цій території у різні пори року. Крім того, залісненість Ківецівського району сягає 44 %. Переважаючими деревними породами є сосна звичайна, дуб звичайний, що мають високі фітонцидні властивості.

Ківецівський район має хороше транспортне сполучення, що пояснюється насамперед сусідським положенням із Луцьким районом. Територією району проходять 2 головні автомобільні транспортні магістралі Луцьк-Київ; Луцьк-Брест (Білорусія) та Львівська залізниця. Експлуатаційна довжина залізничних колій сягає 104 км, автомобільних доріг державного і місцевого значення – 473,6 км. у т. ч. із твердим покриттям – 225,6 км [2].

Важливою умовою створення санаторного комплексу – наявність мінеральних вод та лікувальних грязей. У Ківерцівському районі наявне Журавичівське джерело мінеральних вод, яке за типом належить до гідро-карбонатно-кальцієво родонових з мінералізацією 2,5 г/л. Цінність Журавичівського джерела надзвичайна, його лікувальні властивості забезпечують оздоровлювальний ефект на 98 %. Запаси Журавичівського родовища лікувальних грязей складають 217 тис. м.³ [3]. У с. Журавичі знаходиться санаторій, де терапевтичні властивості лікувальних грязей та мінеральної води можна використовувати при лікуванні захворювань органів травлення, опорно-рухової та нервової систем, багатьох урологічних, гінекологічних та інших порушень. Ця здравниця функціонувала 1987-1998 рр й ще до Другої світової тут лікувалися офіцерські чини польської армії. У поєднанні із грязями родонова вода добре зрощує складні переломи та гоїть затяжні рани. Саме такий потенціал санаторію може допомогти у реабілітації поранених бійців з Волині. Проте, сама установа уже давно занедбана та не працює. Така ситуація зумовлює пошук шляхів оптимізації цього санаторію, але для цього потрібна воля влади та органів місцевого самоврядування.

У с. Грем'яче функціонує спільне підприємство-санаторій матері і дитини «Пролісок» на 270 місць, який використовує мінеральні води родовища з концентрацією солей калію і натрію до 35 г/л. Запаси цих мінеральних вод дозволяють розширити їх довгострокове використання у декілька разів. Санаторій має унікальну лікувальну та діагностичну бази. Показаннями для лікування є захворювання органів травлення, ендокринної системи, сечостатевої системи, захворювання органів дихання, хвороби опорно-рухового апарату та нервової системи.

Санаторій для дітей з батьками «Дачний» розташований за 10 км від обласного центру та 4 км від м. Ківерці на узліссі соснового лісу. Зараз санаторій є центром реабілітації дітей з ураженнями нервової системи та дітей інвалідів. Санаторій розрахований на 100 ліжок, з яких 30 для дітей з батьками. Основні напрями роботи: медико-соціальна реабілітація дітей з порушенням фізичного і психічного розвитку, психологічна і логопедична допомога дітям та сім'ям, корекція порушень моторики та опорно-рухового апарату.

Висновок. Ківецівський район Волинської області характеризується наявністю мінеральних джерел, сприятливого для розвитку туризму та рекреації у різні пори року клімату, лісу, що має високі фітонцидні властивості, хорошою транспортною доступністю. Однак, із трьох санаторіїв функціонують – два. Оздоровниця с. Журавичі, що має унікальні терапевтичні властивості – занедбана та не працює.

Список використаних джерел: 1. Зузук Ф. В. *Осушені землі Волинської області та їх охорона* : монографія / Ф. В. Зузук, Л. К. Колошко, З. К. Карпюк. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 294 с. 2. Міщенко О. В. *Розвиток екологічного туризму в національних природних парках Волинської області* : монографія / О. Міщенко, Л. Черчик. – Луцьк : Вежа-Друк, 2016. – 164 с. 3. <http://kiverrada.gov.ua>.

РЕГІОНАЛЬНІ ЕКОНОМІЧНІ СТУДІЇ

УДК 338.47

Забарна Елеонора – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком Одеського національного політехнічного університету

Формування регіональних студій в контексті децентралізації влади в Україні

Визначено основні шляхи ефективної адміністративно-територіальної реформи в Україні на основі залучення креативних технологій у формування регіональних студій. Запропоновано ключові принципи децентралізації в Україні.

Ключові слова: регіональні студії, децентралізація, адміністративно-територіальна реформа, суспільно-комунікаційна стратегія розвитку.

Zabarna E. Formation of Regional Studies in the Context of Decentralization of Power in Ukraine. The main ways of effective administrative-territorial reform in Ukraine are determined on the basis of attracting creative technologies in the formation of regional studies. The key principles of decentralization in Ukraine are proposed.

Keywords: regional studies, decentralizations, administrative-territorial reform, social and communication strategy of development.

Реалізація процесу децентралізації передбачає наявність механізмів, за допомогою яких досягається ефективна взаємодія всіх рівнів влади, забезпечення її балансу. Це роздержавлення власності, закріплення за територіальними громадами відповідної комунальної власності з гарантуванням її повноцінного використання, формування регіональних і місцевих бюджетів, система оптимального оподаткування та міжбюджетні відносини, організація ефективного контролю за діяльністю органів публічної влади. Адміністративно-територіальний устрій України та змонтована на його основі система організації публічної влади, яка не сприяла трансформації місцевого самоврядування у самодостатній та стійкий фундамент державного розвитку, чинив реальну небезпеку територіальній цілісності Української держави. Адміністративно-територіальну реформу, яку розпочато в Україні, важко назвати завершальним етапом суспільних та соціально-економічних трансформацій країни. Вона потребує активного наукового пошуку сучасних ефективних механізмів реалізації ефективного функціонування регіонів України.

Економіка, яка заснована на новій системі, є принципово новим явищем, що веде до кардинальної зміни основ економіки і суспільства країни в цілому. Метою такої оптимізації є створення ефективної системи влади в адміністративно-територіальних одиницях, здатної забезпечити сприятливі умови для життєдіяльності людей та можливості для стійкого соціально-економічного розвитку усіх регіонів шляхом раціонального використання їхнього потенціалу.

При утворенні регіону не завжди вдається поєднати два важливі чинники – економічний і культурний, оскільки регіони переважно формуються виходячи з економічної доцільності, об'єднуючи території з подібною господарською структурою, яка може не збігатися з культурною чи етнічною особливістю певної території; відповідно певна лінгвістична, етнічна чи культурна група може бути розділена між декількома регіонами, чи навпаки – в рамках єдиного регіону можуть існувати

декілька груп з різними культурними особливостями. Виходячи з таких позицій, вважаємо доцільним запровадити у наукову практику дефініцію «регіональні студії».

Регіональні студії, як ми вже зазначали [1], – це термін, якій відповідає дослідженню та моніторингу процесів, що відбуваються в регіоні: історико-культурних, культурно-етичних, соціально-економічних, політичних, економіко-географічних, еколого-природничих та ін. В загальному розумінні, такий підхід асоціюється з роботою аналітика широкого профілю, що передбачає, окрім іншого, роботу щодо розробки стратегій соціально-економічного розвитку, прогнозування бюджетів регіону, маркетингу територій тощо. Цілком логічним є врахування в цьому напрямку діяльності професійних лобістів різних рівнів. Важливою складовою досліджень в напрямку розвитку регіональних економічних студій є формування механізмів підвищення конкурентоспроможності регіонів в міжнародній, соціальній, екологічній, економічній та ін. сферах. Регіональні студії створюють аналітичну базу для прийняття рішень в сфері регіонального розвитку, навіть мають певну місцеву локацію. Одночасно, вони можуть створювати передумови для формування транснаціональних економічних і культурних зв'язків. Такий науково-методичний підхід передбачає поглиблене вивчення та розуміння інформації, ідей, проблем, рішень та професійно-практичного досвіду щодо здійснення аналітичної діяльності в соціально-економічному розвитку регіонів та здатність ефективно формувати відповідну суспільно-комунікаційну стратегію розвитку регіонів на внутрішньому та зовнішньому рівнях. Зазначимо також, що існуюча в Україні система організації влади на місцевому рівні не відповідає загальноприйнятим європейським принципам, закладеним в Європейській Хартії місцевого самоврядування [2], яка є частиною українського законодавства (ратифікована Верховною Радою України у 1997р.). Невиконання положень Хартії, і як наслідок, взятих на себе зобов'язань, є однією з перешкод на шляху реалізації курсу на інтеграцію до Європейського співтовариства, задекларованого Україною.

Особливої актуальності такі положення набувають в сучасних умовах здійснення адміністративно-територіальної реформи в Україні. У ході реформування адміністративно-територіального устрою України на засадах децентралізації утворюються об'єднані громади з новими повноваженнями. Відбуваються докорінні зміни у самій філософії функціонування органів місцевого самоврядування, значно розширюючи їх повноваження та можливості, що потребує нового креативного підходу до управління соціально-економічним розвитком територій. Децентралізацію публічної влади розуміють як процес перерозподілу владних повноважень та обсягів компетенції між центральним та місцевими рівнями організації публічної влади зі зміщенням акценту виконання на місцях в частині здійснення заздалегідь окреслених і гарантованих державою функцій. Дослідження децентралізації влади в Україні має базуватись на сутнісній властивості місцевого самоврядування, а саме, що воно є «право та спроможність територіальної громади вирішувати питання місцевого значення під свою відповідальність або відповідальність створених нею органів» [3]. Децентралізація влади є ефективним знаряддям економічного розвитку – завдяки зусиллям незалежності місцевого самоврядування та підвищення його активності, зміцненню демократії на місцях. Серед переваг децентралізації можна виділити: зміцнення демократичних процедур; захист прав людини та її свободи; підвищення ефективності органів місцевої влади завдяки передачі повноважень на місця; удосконалення соціально-економічного розвитку на основі активного використання креативного підходу до формування сучасних регіональних економічних студій та управління ними.

Список використаних джерел. 1. Забарна Е. М. Специфіка дефініції «регіональні студії» та її прикладне використання / Е. М. Забарна // Матеріали Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції «Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів». –

Луцьк, 2017. – С.191-193. 2. *Європейська хартія місцевого самоврядування в Україні : питання реалізації та контролю / The European Charter of Local Self-Government in Ukraine: Issues of Enforcement and Control / М. В. Гіряк. – Львів : Каменяр, 2004. – С.54-56.* 3. *Мамонова В. Аспекти самоврядування / В. Мамонова // Економіка України. – 2014. – № 5 (26). – С. 15-18.*

УДК 338.47

Аверіхіна Тетяна – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту зовнішньоекономічної та інноваційної діяльності Одеського національного політехнічного університету

Аверіхін Микола – студент Одеського національного політехнічного університету

Інвестиції в логістичний потенціал регіонів України як фактор економічного зростання

Розглянуто поняття «логістичний потенціал регіону». Показано вплив логістики на економічне зростання. Проаналізована стратегія яка спрямована на інвестиції в логістичний потенціал регіону, що передбачає формування єдиного логістичного ланцюга, орієнтованого на всі елементи регіональної логістичної системи.

Ключові слова: інвестиції, логістичний потенціал регіону, економічне зростання.

Averihina T. V, Averihin M. M. Investing in the Logistics Potential of the Regions of Ukraine as a Factor of Economic Growth. The concept «logistic potential of the region» is considered. The influence of logistics on economic growth is shown. The strategy is devoted to investment in the logistics potential of the region, which involves the formation of a unified logistics chain, oriented on all elements of the regional logistics system.

Key words: investment, logistic potential of the region, economic growth.

Під «логістичним потенціалом регіону» пропонуємо розуміти можливості регіону забезпечити ефективне переміщення економічних потоків регіону та організацію системи складування і транспортування з метою створення необхідних умов для економічного зростання.

Збільшення інвестицій перш за все в регіони з метою формування логістичного потенціалу забезпечує переваги для країни в цілому. В даний час збільшення інвестицій в логістичний потенціал регіонів, став помітним як сегмент, який швидко розвивається. На рисунку 1 показано вплив логістики на економічне зростання.

Інвестиції в логістичну інфраструктуру регіонів збільшать логістичний потенціал, забезпечать підвищення ефективності, поліпшать якість обслуговування, створять безпечну область, і забезпечать збільшення доданої вартості. Це дозволить знизити витрати на логістику, скоротити час транспортування і створити можливості для розширення.

Стратегія яка спрямована на інвестиції в логістичний потенціал регіону передбачає формування єдиного логістичного ланцюга, який орієнтовано на всі елементи регіональної логістичної системи і забезпечуватиме зв'язок з постачальниками, споживачами, технологічні процеси всередині логістичної системи, логістичні процеси між елементами регіональної логістичної системи, логістичні ланки між підприємствами в логістичному ланцюзі. У даній групі регіонів можуть бути створені всі економічні передумови для формування ефективних логістичних систем, якщо спрямувати зусилля регіональних органів влади на забезпечення і розвиток

спеціалізації регіону, формування розвинутої транспортної, торговельної, фінансової інфраструктур. Тут логістика повинна охопити діяльність усіх елементів регіональної систем, як на рівні окремих процесів, так і на рівні координації всіх структур; забезпечити упорядкування та розподіл продукції від виробника до кінцевого споживача, враховуючи рентабельність, результативність, продуктивність, ефективність системи в цілому.

Рис. 1. Вплив логістики на економічне зростання

Стратегія нарощування логістичного потенціалу регіону за рахунок інвестицій повинна бути спрямована на формування і розвиток логістичної інфраструктури регіону, яка сприятиме підвищенню ефективності обслуговування споживачів за рахунок високої якості надання логістичних послуг, наближення їх до світових стандартів, впровадження сучасних логістичних технологій в управління. За рахунок ефективно діючої логістичної інфраструктури, регіональна система дозволить більш ефективно використовувати бюджетні кошти та інвестиції, забезпечувати раціональне розвиток складської мережі, терміналів, скорочувати нераціональні перевезення.

Список використаних джерел: 1. Хвищуні Н. В. Логистический потенциал регионов Украины : анализ и оценка, формирование и наращивание / Н. В. Хвищун // Научный вестник ДГМА. – 2014. – N 2 (14E). – С. 202–208. 2. W. Lehmacher, *Wie Logistik unser Leben prägt, Der Wertbeitrag logistischer Lösungen für Wirtschaft und Gesellschaft, Hardcover, 2013. – XII. – 222 S. – P. 39.*

**Відтворюючий виробничий процес в системі «суспільство-природа»:
методологічний аспект**

Розглянуто фактори виробництва та сторони відтворюючого виробничого процесу з точки зору впливу їх на природне середовище. Проаналізований зміст екологічного фактору. Показані основні напрями рішення економічних проблем.

Ключові слова: екологічний фактор, фактори виробництва, екологічна відповідальність

Volkova N.I. Factors of Production and the Sides of the Reproducing Manufacturing Process in the System of Society-nature: the Methodical Aspect. The factors of production and sides of the reproductive production process from the point of view of their influence on the natural environment are considered. The content of the ecological factor is analyzed. The basic directions of the solution of economic problems are shown.

Key words: ecological factor, factors of production, environmental responsibility

Сучасний стан навколишнього середовища призводить до змін цінностей суспільства в напрямку соціально-відповідального способу життя. Підвищуються вимоги стосовно екологічності економічної діяльності людини. Збільшення масштабів економічної, особливо виробничої діяльності суспільства, призводить до розширення її впливу на природу. Практика свідчить про те, що діяльність людини по перетворенню природного середовища, окрім бажаних, безпосередніх результатів породжує також побічні опосередковані наслідки. Результатом є стихійна трансформація природного середовища, його зворотній вплив на соціально-економічні процеси у суспільстві, що призвело до поняття «екологічний фактор».

Трактування змісту екологічного фактору сформовано, по суті, ще в період завершення класичного етапу розвитку політичної економії в першій половині XIX ст. Ф. Енгельсом, який писав: «Человек же вносимыми их изменениями заставляет ее (природу – Н. В.) служить своим целям, господствует над природой. За каждую такую победу она нам мстит. Каждая из этих побед имеет, правда, в первую очередь, те последствия, на которые мы рассчитывали, но во вторую и в третью очередь совсем другие, непредвиденные последствия, которые очень часто уничтожают значение первых» [2, с. 495-496].

Провідна причина формування екологічного фактору - господарська діяльність суспільства, яка не має безпосереднього відношення до цілеспрямованого перетворення природного середовища, але опосередковано змінює її своєю діяльністю. Дія екологічного фактору на суспільне відтворення може спричинити в ньому, як незначні, легко компенсуючі, так і суттєві незворотні процеси.

Екологічний фактор впливає на кожен елемент відтворюючого процесу, а саме - предмет праці, засоби праці, живу працю та технологію. Найбільш впливовим екологічний фактор діє на предмети праці, так як саме з них починається послідовне перетворення речовини природи у суспільні споживчі вартості. Це призводить до кількісної зміни в предметах праці (зміна обсягу природних благ, їх вичерпання чи виснаження); якісної зміни (забруднення середовища, змінення урожайності сільськогосподарських культур та ін.); структурної зміни виробництва як на окремому

підприємстві, так і у суспільстві в цілому. Вплив екологічного фактору на систему засобів праці пов'язаний із прискоренням їх зношення та руйнування, що потребує додаткових затрат на їх відновлення чи оновлення. Неприятливі екологічні умови призводять і до погіршення умов існування головного джерела живої праці - робочої сили (зниження продуктивності праці, ризик захворювань тощо.). В подальшому екологічний фактор впливає і на інші фази процесу відтворення – розподілу (зниження факторів економічного росту, вичерпаність природних ресурсів, міграції робочої сили, тобто, в цілому, територіальній зміні суспільного відтворення); обміну та споживанню як опосередкованим процесам-наслідкам виробничої діяльності.

З точки зору кардинального рішення екологічних проблем стає питання про перехід від стратегії пасивного захисту навколишнього середовища до стратегії активної екологічної політики, екологічної модернізації, що «... знаменує собою перехід на основі комплексних реформ від деоекологізованого до екологічно орієнтованого суспільства і вони повинні стати загальнонаціональною стратегією» [2, с. 41].

Основними напрямками цього процесу повинні бути:

1. Поєднання економічного та екологічного векторів розвитку суспільства. Методологічною основою цього процесу є погляд на природу і економіку як генетичної цілісності. Їх генетична єдність ставить питання про відтворення природного середовища як невід'ємної частини всього процесу суспільного відтворення, а саме природничий фактор стає відтворюючим не сам по собі, а в повній суспільній формі.

2. Екологічний фактор повинен стати безпосередньою складовою економічного росту. Сприятливі економічні умови суспільного відтворення забезпечують при тих самих витратах ріст продукту, несприятливі – його скорочення чи уповільнення темпів росту.

3. За масштабами дії на економічний розвиток екологічні фактори повинні розглядатися як локальні, регіональні та глобальні. Тому екологічні витрати - це функція не тільки держави. Розподіл екологічної відповідальності розповсюджується на суб'єктів всіх рівнів економічних відносин.

4. Формування політики екологічної відповідальності на всіх рівнях господарської діяльності: цілеспрямоване усунення чи мінімізація можливості забруднення навколишнього середовища при виробництві продукту; вплив на екологію на усіх етапах життєвого циклу товару; розробка нових екологічних технологій.

5. Соціалізація екологічного природокористування. Екологізація економіки передбачає насамперед екологізацію поведінки самої людини. Можна стверджувати, що у всіх «конфліктах» з природою винна ні техніка, ні виробництво само по собі, а неспроможність людини (в силу тих чи інших соціальних причин) найкращим способом організувати обмін з природою. Споживче відношення до природи в сучасних умовах споріднене соціальному канібалізму, злочину проти життя та здоров'я сучасних та майбутніх поколінь людей.

Дійсним показником прогресу цивілізації людства є людина, її економічне, екологічне, фізіологічне, генетичне благополуччя, зведення критерій науково-технічного прогресу до мінімальних ризиків; макроекономічна рівновага, яка включає рівновагу в системі «суспільство-природа».

Список використаних джерел: 1. Степаненко А. В. Теоретичні аспекти екологічної модернізації екологічного розвитку / А. В. Степаненко, А. А. Омельченко // Науковий журнал «Економіка України». – 2018. – № 1. – С. 40-53. 2. Энгельс Ф. Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Киев, 1963. – Т. 20.

Виробничий потенціал Київської області

Розглядається виробничий потенціал Київської області, кількість функціонуючих підприємств виробничої та невиробничої сфери. Зазначені основні центри спеціалізації галузей виробництва.

Ключові слова: виробничий потенціал, промисловість, підприємство.

Voloshinska O. I. Productive Potential of the Kyiv Area. Productive potential of the Kyiv area, amount of functioning enterprises of productive and unproductive sphere, is examined. Marked basic centers of specialization of industries of production.

Key words: productive potential, industry, enterprise.

Актуальність дослідження. Дослідження виробничого потенціалу Київської області є актуальним, оскільки саме виробництво є невід'ємною частиною стабільного розвитку регіону. Рівень господарювання промислових підприємств значною мірою визначається ефективністю використання їхнього виробничого та трудового потенціалу. Виробничий потенціал має складну структуру, що містить ресурсні та функціональні складові.

Мета дослідження: охарактеризувати виробничий потенціал Київської області. Для досягнення поставленої мети були поставлені такі **завдання:** визначити основні галузі матеріального та нематеріального виробництва; вказати загальну кількість підприємств та обсяг реалізованої ними продукції; визначити основні центри промислового виробництва Київської області.

Результати дослідження. Київська область характеризується високим виробничим потенціалом. Із матеріального виробництва основними галузями, котрі визначають рівень виробничого потенціалу є електроенергетика, машинобудування та металообробка, промисловість будівельних матеріалів, хімічна, харчова, медична і легка промисловість, а також мікробіологічне і картонно-паперове виробництва. Загалом, у Київській області працює 4463 промислових підприємств, з них 4127 підприємства з переробної промисловості, 270 – підприємства з розподілення газу, води та електроенергії. Найменшу частку займає добувна промисловість – 103 підприємства [1].

В загальному обсяг реалізованої промислової продукції Київської області станом на січень–вересень 2017 року складав 67940180,5 тис. грн., з них 301293,9 тис. грн. припадає на добувну промисловість, 52130467,6 тис. грн. – на переробну та 15508419 тис. грн. на підприємства з розподілення газу, води та електроенергії [2].

Із нематеріального виробництва найбільшу частку займають операції з нерухомим майном (4292 підприємства), послуги транспорту та зв'язку (1350 підприємств), охорона здоров'я (247 закладів) та фінансова діяльність

(149 установ). Обсяг реалізованої продукції підприємствами сфери послуг склав 5918512,1 тис. грн. [1, 2].

На території області розташовані Трипільська ГЕС, Київська ГЕС, Київська ГАЕС, що говорить про значний гідроенергетичний потенціал.

Підприємства машинобудівної і металообробної галузей активно функціонують в області. Центрами важкого машинобудування є міста Ірпінь, Бровари, Київ, Фастів. Автомобілебудування – м. Кив, а міста Васильків та Київ є центрами авіаційної промисловості – виробляють ракетно-космічну техніку. Біла Церква та Бровари спеціалізуються на сільськогосподарському машинобудуванні. Достатньо розвиненим є верстатобудування з центрами в Києві, Василькові та Білій Церкві.

Серед функціонуючих підприємств хімічної та нафтохімічної промисловості – Білоцерківське виробниче об'єднання шин і гумоазбестових виробів, завод з випуску гумотехнічних виробів, Броварський завод пластмас.

Мікробіологічна промисловість представлена Трипільським заводом біохімічних препаратів у смт. Немішаєво. В Обухові знаходиться масштабний картонно-паперовий комбінат.

Київ – беззаперечний лідер по виробництву фармацевтичної продукції не лише в області, а й по Україні. Серед найбільших компаній – Дарниця, ПАТ «Київський вітамінний завод», ПрАТ «Біофарма» та Фармак.

Основними галузями харчової промисловості є цукрова, молочна, маслоробна, спиртова, крохмале-патокова, найбільш розвиненими центрами даної промисловості є Яготин та Гребінки.

На території області функціонує 21 комбикормовий завод. Така значна кількість заводів зумовлена значним поголів'ям худоби.

Легка промисловість об'єднує підприємства швейної, трикотажної шкіряної, льонообробної галузей. Розташовані вони в Переяславі-Хмельницькому, Фастові, Сквирі, Білій Церкві, Броварах, Богуславі, Василькові та ін.

На базі місцевих мінерально-сировинних і лісових ресурсів Полісся розвинена будівельна і деревообробна промисловість: заводи залізобетонних виробів (Біла Церква, Бровари, Вишгород), цегляні, по обробці граніту (Буча), скляні, по виробництву санітарно-технічних виробів. Добування граніту – поблизу Богуслава і Білої Церкви.

На території області сформувалися Київський і Білоцерківський промислові вузли. Спеціалізацію Білоцерківського вузла визначають хімічна і машинобудівна промисловість, доповнена харчовою промисловістю. Серед багатогалузевих промислових центрів області найбільші – Бровари, Фастів, Васильків, Бориспіль, які входять в Київський промисловий вузол [3].

Висновки. Київська область характеризується значним виробничим потенціалом. Основними галузями, які визначають рівень виробничого потенціалу є електроенергетика, машинобудування та металообробка, хімічна, харчова, медична і легка промисловість, а також мікробіологічне і картонно-паперове виробництва. Однак варто зауважити, що у місті Києві на відміну від області переважає невиробнича сфера. Це пояснюється тим, що Київ є великим фінансовим та науковим центром, центром надання туристичних послуг, важливим транспортним вузлом і т.д.

Список використаних джерел: 1. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 2. Головне управління статистики у Київській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kyivobl.ukrstat.gov.ua/content>. 3. Галузеві особливості регулювання соціально-трудова відносин [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://studexpo.ru/125166/sotsiologiya/galuzevi_osoblivosti_regulyuvannya_sotsialno_trudovih_vidnosin.

Голуб Геннадій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Снопік Володимир – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Укроборонпром та його досягнення

Розглядається найбільша складова військово-промислового комплексу України – концерн «Укроборонпром». Досліджено основні складові та вплив «Укроборонпрому» на міжнародний ринок. Проаналізовано основні завдання та цілі діяльності концерну.

Ключові слова: оборонпром, військово-промисловий комплекс, обороздатність, збройні сили України.

Golub G.S., Snopik V.M. Ukroboronprom and its Achievements. Considered the largest component of the military-industrial complex of Ukraine concern "Ukroboronprom." The basic components and the impact of "Ukroboronprom" on the international market. The main tasks and objectives of the concern are analyzed.

Key words: oboronprom, military-industrial complex, capability, armed forces of Ukraine.

Найбільшою складовою українського ВПК є державний концерн «Укроборонпром», який було створено у 2010 р. Укроборонпром – це об'єднання багатопрофільних підприємств різних галузей оборонної промисловості України. До складу Концерну увійшли підприємства, які здійснюють господарську діяльність у сфері розроблення, виготовлення, реалізації, ремонту, модернізації та утилізації озброєння, військової і спеціальної техніки та боєприпасів, а також беруть участь у військово-технічному співробітництві з іноземними державами.

Доцільність об'єднання в одній управлінській структурі наукових, експериментальних, виробничих підприємств та спецекоптерів підтверджується тим позитивним ефектом, який отримано Концерном за час свого існування. Формування Концерну створило умови для організації в ОПК єдиного інноваційного циклу «дослідження – розробка – серійне виробництво – споживання (реалізація) – сервісне обслуговування – утилізація» [1].

За Концерном залишаються функції стратегічного планування, взаємодії з органами державної влади, координації діяльності дивізіонів. Такий підхід дозволить топ-менеджменту Концерну зосередити свою діяльність на стратегічних рішеннях та довготермінових програмах розвитку ОПК [1].

Більше 11 тисяч одиниць зброї і техніки для силових відомств, 15 інноваційних розробок, які вже виробляються серійно, 12,4 млрд. грн. податків, перерахованих до Держбюджету - такі результати роботи ДК «Укроборонпром» у 2014-2016 роках [2].

Зростання всіх показників роботи вітчизняного оборонного комплексу відбувається вже третій рік поспіль, від початку протистояння військовій агресії Росії на Сході України. Навесні 2014 року «Укроборонпром» почав мобілізацію всіх виробничих і наукових сил у створенні міцного щита для захисту кордонів України. Лише за перший рік протистояння виробництво і модернізація зброї та військової техніки зросло у 36 разів. Армія отримує всю необхідну зброю і техніку, відповідно до Держзамовлення. Лише у 2016 році «Укроборонпром» передав Збройним Силам та

іншим силовим структурам майже 7 тис. одиниць ОВТ. Підприємства постійно освоюють виробництво нової техніки, обмінюються досвідом та документацією з іншими країнами. Понад 30 дослїдних зразків зараз розробляє «Укроборонпром» за власні кошти, понад 20 – за кошти державних замовників [2].

Для української армії вже виробляються серійно 15 інноваційних видів техніки. Зокрема, з конвеєрів зійшли понад 600 одиниць модернізованих бронемашин БТР-3 і БТР-4, ТБКМ «Дозор-Б», понад 400 одиниць мінометів «Молот» і КБА48-М1, понад 40 ПТРК «Стугна-П» і БМ «Сармат», понад 1000 новітніх засобів навігації та понад 700 Станцій «Адрос», ОЕП та прицільних комплексів [2].

Впроваджується програма імпортозаміщення, яка дозволяє позбавлятися російських комплектуючих і замінювати їх вітчизняними. За 3 роки до неї приєдналися підприємства з майже всіх регіонів України. Наприклад, у виробництві БТР-4 у 2014 році використовувалось 45 % російських деталей, 45 % українських і 10% іноземних. У 2015 році його почали виробляти без жодної російської деталі, а частка українських і іноземних комплектуючих зросли до 65 % і 35 % відповідно. У 2016 році БТР-4 мав вже 85 % українських деталей і 15 % іноземних [3].

Прозорі електронні тендери, які «Укроборонпром» запустив одним із перших в Україні в жовтні 2014 року, допомагають заощаджувати державні кошти. За період з жовтня 2014 року по грудень 2016 року Концерн провів майже 48 тис. тендерів і залучив більше 26 тис. нових постачальників. Середня сума заощаджень на одному тендері зараз складає майже 17,5 тис. грн. Лише у 2016 році «Укроборонпром» заощадив 476,6 млн. грн. державних коштів. Ці гроші спрямовують на оновлення виробничих цехів, розвиток інновацій та виробництво новітньої техніки [1].

Позиції «Укроборонпрому» на світових ринках зростають. Концерн піднявся на 24 сходинки у щорічному світовому рейтингу виробників озброєння Defence News і на 11 позицій у рейтингу виробників зброї SIPRI. Безпілотний БТР «Фантом», представлений на масштабній міжнародній виставці IDEX-2017, потрапив до топ-5 рейтингу аналітичного видання Defence Blog як найбільш цікава бойова машина [1].

В 2016 році було підписано понад 70 меморандумів про нові напрямки співпраці з 20 країнами світу. Сума експортних контрактів Концерну за 2014-2016 р. склала \$3,86 млрд. Частка «Укроборонпрому» в експорті України зросла до 2 % [2].

На даний момент ДК «Укроборонпром» впроваджує стратегію розвитку ОПК України. Вона передбачає кластеризацію, корпоратизацію, аудит, платформу розвитку інновацій та захист технологій. У рамках кластеризації вже створено «Українську авіабудівну корпорацію», центром якої стало ДП «Антонов». Основним результатом роботи авіакластеру стало створення нового багатоцільового літака-демонстратора Ан-132Д і його перший політ 31 березня 2017 року [3].

До складу Концерну входить 134 підприємства ВПК України (125 державних та казенних, а також 9 акціонерних товариств, управління корпоративними правами держави щодо яких передано в управління Концерну). До його також входять підприємства бронетанкової техніки, артилерійського озброєння, автомобільної, інженерної та спеціальної техніки, суднобудування та морської техніки, радіолокації, радіозв'язку, систем протиповітряної оборони, авіабудування та авіаремонту, високоточного озброєння, боєприпасів. Вони спеціалізуються на дослідженні, розробці, випуску, ремонту та утилізації військової техніки. Розміщені переважно у великих містах, таких як Харків, Київ, Львів, Запоріжжя, Дніпро, Миколаїв, Рівне, Черкаси, Вінниця, Ніжин, Феодосія та інші [3].

На момент створення Державного концерну «Укроборонпром» ситуація, що склалась в оборонній промисловості, характеризувалась недостатньою ефективністю управління державною власністю із застосуванням командно-адміністративних методів, розпорошеністю підприємств між цілою низкою органів управління, а також не завжди доцільним розподілом і використанням бюджетних коштів. Це стало

основним аргументом щодо необхідності переходу до ринкових методів управління в ОПК [1]. В результаті переважна більшість підприємств галузі були передані в управління Державному господарському об'єднанню – Державному концерну «Укроборонпром». Під одним керівництвом були об'єднані підприємства з проектування, виробництва та реалізації оборонної продукції як для внутрішніх потреб, так і на зовнішньому ринку [1].

Отже, зазначені обставини визначають цілі Концерну: повне задоволення потреб Збройних Сил України в новітніх зразках озброєння, здійснення модернізації, ремонту та утилізації, зміцнення міжнародного авторитету України за рахунок розширення ринків збуту конкурентоздатної продукції ОПК; підвищення ролі вітчизняного оборонно-промислового комплексу у соціально-економічному розвитку країни. Головними завданнями Концерну є: здійснення централізованого регулювання, контролю та координації діяльності учасників Концерну; сприяння у використанні і розвитку експортного, виробничого та науково-технічного потенціалу учасників Концерну; створення і забезпечення системи продажу високотехнологічної промислової продукції, узагальнення результатів інтелектуальної діяльності та виконання робіт і послуг; впровадження у виробництво передових технологій; залучення інвестицій в оборонно-промисловий комплекс; розробка відповідних документів та реалізація маркетингових стратегій; освоєння міжнародних ринків озброєння, військової та спеціальної техніки.

Список використаних джерел: 1. Оборонно-промисловий комплекс України // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>. 2. Державний концерн Укроборонпром [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukroboronprom.com.ua/uk/>. 3. Укроборонпром // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/>.

УДК 91:640.41(477.74)

Єрко Ірина – кандидат географічних наук, доцент кафедри туризму та готельного господарства Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Янюк Ірина – студент 3 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Діяльність колективних засобів розміщення Одеської області

Розглянуто діяльність колективних засобів розміщення Одеської області. Визначено місце Одеської області за кількістю колективних закладів розміщення. Охарактеризовано основні показники діяльності колективних закладів розміщення, а саме: кількість засобів розміщення, номерний фонд, кількість обслугованих осіб; номерний фонд готелів та аналогічних засобів розміщення за категорією закладів. Досліджено основні показники фінансово-господарської діяльності колективних закладів розміщення.

Ключові слова: колективні засоби розміщення, готелі та аналогічні засоби розміщення, спеціалізовані засоби розміщення, хостели, гуртожитки для приїжджих.

Ierko I. V., Yaniuk I. M. Activity of Collective Facilities of Odessa Region. Considered collective means of placement of the Odessa region. Determined place of the Odessa region according to the number of collective accommodation establishments. The main indicators of collective accommodation establishments are characterized, namely: number of accommodation facilities, room suite, number of serviced persons; hotel rooms and similar facilities by category of

establishments. Investigated main indicators of financial and economic activity of collective accommodation establishments.

Key words: collective accommodation facilities, hotels and similar accommodation facilities, specialized accommodation facilities, hostels, hostels for visitors.

Виклад основного матеріалу. Одеська область є лідером серед інших областей за кількістю колективних засобів розміщення. За даними 2016 року, їх кількість становить 583 одиниці, це 13,7% від їх загальної кількості в Україні. Наступними у рейтингу є Запорізька 376 одиниць (9%), Львівська 343 одиниць (8%), Івано-Франківська 257 одиниць (6%) відповідно.

На території області розміщено 583 колективних засобів розміщення, у тому числі 232 – готелі та аналогічні засоби розміщення, 351 – спеціалізовані засоби розміщення. Унаслідок політичних і соціально-економічних змін у державі їх кількість зменшилася на 64 одиниці у порівнянні з 2015 роком. Загальна кількість у 2015 році становила – 647 одиниць, з них 250 – готелі та аналогічні засоби розміщення, 397 – спеціалізовані засоби розміщення. Кількість місць у колективних засобах розміщення Одеської області становила – 56716 одиниць, у тому числі, 12096 у готелях та аналогічних засобах розміщення, 44620 у спеціалізованих засобах розміщення.

Таблиця 1

Кількісні показники готелів та аналогічних засобів розміщення Одеської області [2]

Готелі та аналогічні засоби розміщення	2015 рік			2016 рік		
	Кількість закладів, одиниць	Номерний фонд, номерів	Обслуговано приїжджих, осіб	Кількість закладів, одиниць	Номерний фонд, номерів	Обслуговано приїжджих, осіб
Усього	647	6499	471515	538	6224	514564
Готелі та аналогічні засоби розміщення	250	6499	240586	232	6224	278227
з них						
готелі	119	5057	174945	143	4963	219681
хостели	10	47	2741	5	43	2424
гуртожитки для приїжджих	13	208	4583	6	235	6974
туристські бази, гірські притулки, студентські літні табори, інші місця для тимчасового розміщення	113	1187	58317	7	1083	49148

У 2016 році послугами колективних засобів розміщення скористалось 514,5 тис. осіб, у тому числі в готелях та аналогічних засобах розміщення зупинилося 278 тис. осіб, у спеціалізованих засобах розміщення 236 тис. осіб (табл.1). Порівняно з 2015 роком кількість розміщених у готелях та аналогічних закладах збільшилась на 15%, у спеціалізованих закладах – збільшилась на 2%, в той час коли кількість колективних закладів зменшилася на 10%. Це зумовлено розвитком готельної інфраструктури в області. Виробники послуг розміщення збільшують місткість номерного фонду для того щоб мати змогу прийняти більшу кількість приїжджих у одному колективному засобі розміщення.

Номерний фонд готелів та аналогічних засобів розміщення становить 6224 номерів, з них 23% номери вищої категорії, 61% номери першої категорії, 3% номери другої категорії, 6% номери третьої категорії (табл. 2).

Таблиця 2

Номерний фонд готелів та аналогічних засобів розміщення за категорією закладів Одеської області [1]

Тип закладу	Номерний фонд
Загальна кількість номерів	6224
Кількість номерів вищої категорії	1453
Кількість номерів першої категорії	3783
Кількість номерів другої категорії	191
Кількість номерів третьої категорії	396

Кількість номерів вищої категорії становить 1453, з них у: готелях 1260, хостелах – 4, туристських базах, гірських притулках, студентських літніх таборах та інших місцях для тимчасового розміщування – 189. Кількість номерів першої категорії – 3783, з них у: готелях – 3141, хостелах – 6, гуртожитках для приїжджих – 219, туристських базах, гірських притулках, студентських літніх таборах та інших місцях для тимчасового розміщування – 421. Кількість номерів другої категорії – 191, з них у: готелях – 112, хостелах – 6, туристських базах, гірських притулках, студентських літніх таборах та інших місцях для тимчасового розміщування – 73. Кількість номерів другої категорії – 191, з них у: готелях – 112, хостелах – 6, туристських базах, гірських притулках, студентських літніх таборах та інших місцях для тимчасового розміщування – 73. Кількість номерів третьої категорії – 191, з них у: готелях – 112, хостелах – 6, туристських базах, гірських притулках, студентських літніх таборах та інших місцях для тимчасового розміщування – 73.

Таблиця 3

Кількісні показники спеціалізованих засобів розміщення Одеської області [2]

Спеціалізовані заклади розміщення	2015 рік			2016 рік		
	Кількість закладів, одиниць	Обслуговано приїжджих, осіб	Доходи від надання послуг, тис. грн	Кількість закладів, одиниць	Обслуговано приїжджих, осіб	Доходи від надання послуг, тис.
Усього	397	230929	392350,9	351	236337	495444,1
санаторії	20	49072	126 688,6	20	56615	158053,0
дитячі санаторії	8	20199	26 749,8	8	22186	60 248,9
дитячі заклади оздоровлення цілорічної дії, дитячі центри	1	11556	63 039,0	1	11649	75 845,0
санаторії, профілакторії	5	7885	28 324,7	3	8130	34 539,7
будинки відпочинку	1	2035	3 075,5	1	2460	5137,0
пансіонати відпочинку	6	2642	4 904,0	5	3380	6470,1
бази відпочинку, інші заклади відпочинку (крім турбаз)	356	137540	139569,3	313	131917	155150,4

Велику роль у формуванні колективних засобів розміщення відіграють спеціалізовані засоби розміщення, до яких відносяться санаторії, профілакторії,

будинки відпочинку, туристські притулки, стоянки та ін., туристські, спортивні бази, бази відпочинку, будинки мисливця (рибалки), конгрес-центри, кемпінги, ботелі, флотелі, ротелі та інші [3, с. 143]. Кількісні показники спеціалізованих засобів розміщення Одеської області за 2015-2016 роки наведено в таблиці 3.

З таблиці 3 бачимо, що на території Одеської області серед спеціалізованих засобів розміщення на першому місці – бази відпочинку (89 %), на другому місці санаторії (5%).

Значно зросли доходи від наданих послуг і у 2016 році вони становили – 940 тис. грн, а це на 35% більше ніж у 2015 році (табл. 4). Варто зазначити, що найбільша частка витрат припадає на операційні витрати (понад 701 921 тис. грн.); матеріальні витрати займають 46%; оплата праці становить 20%; решта витрат – відрахування на соціальні заходи, на амортизацію тощо.

Таблиця 4

Основні показники фінансово-господарської діяльності колективних закладів розміщення Одеської області у 2016 році [1]

Показники	Сума, тис. грн.
Доходи від наданих послуг, всього	940003,1
у тому числі	
від продажу номерів (плата за проживання) ¹	315859
від додаткових послуг, що не входять у вартість номера ¹	72416,4
Операційні витрати, всього тис. грн.	701921,2
у тому числі	
матеріальні витрати ¹	324505,6
оплата праці ¹	139620,8
відрахування на соціальні заходи ¹	30653,4
відрахування на амортизацію ¹	55727,5
інші операційні витрати ¹	151413,9
Інші витрати ¹	406,8

¹ Дані відображені тільки по юридичних особах

Отже, на території Одеської області поширений вид колективних засобів розміщення – заклади відпочинку, а саме: готелі, туристські бази, гірські притулки, студентські літні табори, інші місця для тимчасового розміщування, бази відпочинку, інші заклади відпочинку (крім турбаз), санаторії. Відпочинок у них здійснюється сезонно (чотири місяці на рік) [3, с. 143].

Висновки. Отже, під час дослідження проаналізовано основні показники колективних закладів розміщення, а саме: кількість засобів розміщення, номерний фонд, кількість обслугованих осіб; номерний фонд готелів та аналогічних засобів розміщування за категорією закладів. Досліджено основні показники фінансово-господарської діяльності колективних закладів розміщення.

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики у Одеській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.od.ukrstat.gov.ua. 2. Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 3. Єрко І. В. Основні показники розвитку сфери відпочинку та оздоровлення населення у Волинській області / І. В. Єрко // *Наук. вісн. Східноєвропейського нац. у-ту. Сер. Геогр. науки.* – 2014. – № 11. – С. 143-149.

Івашин Олександр – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

*Науковий керівник: **Потапова Алла** – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

Зовнішньоекономічна діяльність Рівненської області

Розглянуто стан зовнішньої торгівлі Рівненської області. Проаналізовані основні показники імпорту-експорту за період січня-травня 2015–2017 років, торгівельне сальдо, а також їх динаміка за вказаний період. Вивчена географічна та товарна структура товарів й послуг області.

Ключові слова: експорт, імпорт, сальдо, зовнішня торгівля, зовнішньоекономічна діяльність.

Ivashyn O. O. Foreign Economic Activity of Rivne region. In the paper the approaches to the state of foreign trade of Rivne region. Analyzes main indicators of import-export January-May 2015-2017 years, the trade balance and their dynamics for the indicated periods. The geographic and commodity structure of goods and services are studied.

Key words: export, import, balance, foreign trade, foreign economic activity.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що зовнішньоекономічна діяльність є важливою складовою міжнародного співробітництва та економічного зростання кожного окремого регіону та країни в цілому. Зовнішньоекономічні зв'язки сприяють розвитку перспективних напрямів експортного потенціалу. Саме за рахунок зовнішньоекономічної діяльності є можливим вирішення ряду проблемних питань, зокрема щодо нестачі енергоносіїв, новітніх машин та устаткування, технологій, деяких товарів народного споживання.

Метою роботи є вивчення зовнішньої торгівлі Рівненської області, аналіз та розкриття її географічної та товарної структури. Для досягнення даної мети були поставлені такі **завдання:** проаналізувати динаміку зміни імпорту-експорту області за 2015–2017 рр.; географічну та товарну структуру імпорту-експорту товарів та послуг Рівненської області.

Виклад основного матеріалу. Рівненщина приймає активну участь у зовнішньоторговельній діяльності країни. Протягом 2015–2017 рр. у зовнішній торгівлі спостерігається позитивне сальдо, а саме експорт перевищує імпорт (рис. 1). У січні–травні 2017 р. експорт товарів становив 146,9 млн. дол. США, імпорт – 112,0 млн. дол. США. Порівняно з січнем–травнем 2016 р. (експорт – 113,9 млн. дол. США, імпорт – 87,4 млн. дол. США) експорт та імпорт збільшилися відповідно на 26,4 % й 20,6 %, за аналогічний період 2015 р. обсяги експорту та імпорту товарів становили відповідно 176,8 млн. дол. США та 69,9 млн. дол. США. Позитивне сальдо у січні-травні 2017 р. становило 34,9 млн. дол. США (позитивним сальдо залишалось і протягом минулих років: у січні–травні 2016 р. – 26,5 млн. дол. США; січень-травень 2015 р. – 106,9 млн. дол. США) [1, с. 321].

Зовнішньоторговельні операції товарами проводилися з партнерами із 103 країн світу (рис. 2). Основу товарної структури експорту області протягом 2015–2017 рр.

традиційно складали деревина і вироби з деревини, меблі та продукти рослинного походження. Зокрема протягом 2016–2017 рр. область почала експортувати такі товари, як скло і вироби зі скла, продукцію хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, вироби з каменю, гіпсу, цементу [2].

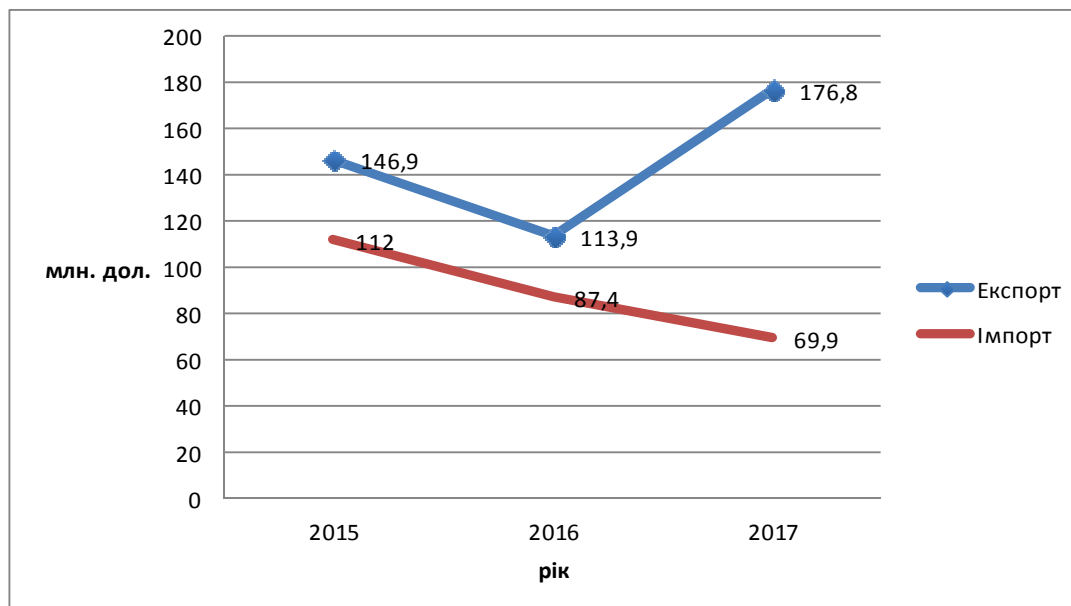

Рис. 1. Темпи зростання (зниження) експорту-імпорту за період січня-травня 2015–2017 рр.

Експорт товарів до країн ЄС за період січня-травня, становив: у 2017 р. – 70,7 % (103,9 млн. дол. США); у 2016 р. – 80,6 % (91,8 млн. дол. США) та у 2015 р. – 60,8 % (107,7 млн. дол. США) від загального обсягу експорту. Загалом спостерігається тенденція до збільшення експорту товарів, хоча у 2017 році і прослідковується деяке їх зменшення [2].

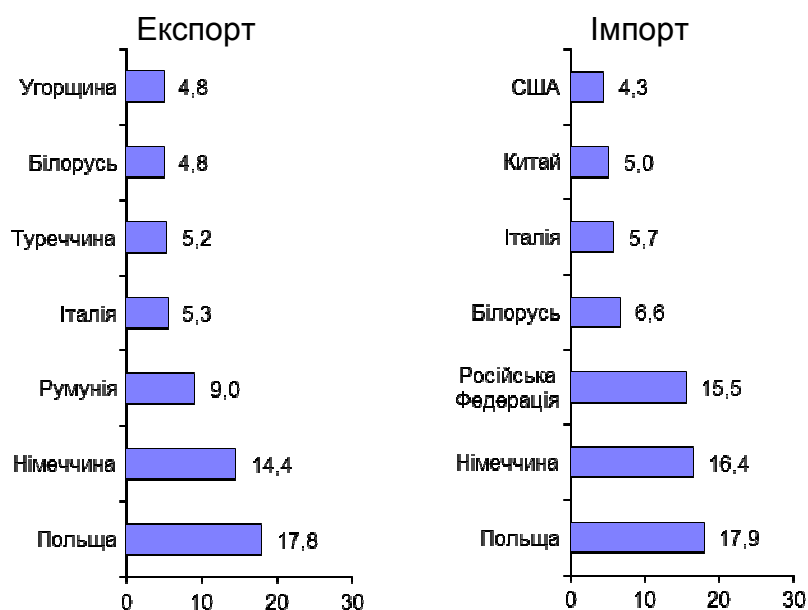

Рис. 1. Основні країни-партнери в зовнішній торгівлі товарами у 2017 р.

Найвагоміші експортні поставки товарів серед країн-членів ЄС здійснювалися до Польщі, Німеччини, Італії, Угорщини, Франції, Бельгії. Серед інших країн світу

найбільше експортувалися товари до Білорусі, Туреччини, Російської Федерації. Серед вагомих країн-партнерів збільшився експорт товарів до Білорусі (у 4,8 раза), Бельгії (у 2,4 раза), Франції (у 2,1 раза), Угорщини (на 32,1 %), Польщі (на 32,6 %), Російської Федерації (на 13,5 %), Німеччини (на 10,3 %), Туреччини (на 8,4 %). Одночасно на 1,2 % скоротився експорт до Італії. Одночасно, у порівнянні з 2015–2016 рр. у поточному році на 75,6 % скоротився експорт до Російської Федерації, на 66,8 % – до Туреччини, на 64,9 % – до Франції, на 46,6 % – до Італії, на 29,8 % – до Литви [1, с. 323–324].

Основу товарної структури імпорту області складали машини, обладнання та механізми, електротехнічне обладнання, продукція хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, полімерні матеріали, пластмаси та вироби з них, засоби наземного транспорту, крім залізничного.

Імпорт товарів з країн Європейського Союзу за період січня-травня 2017 року – становив 59,6 млн. дол. США, або 53,2 % від загального обсягу та зменшився проти 2016 р. (становив 55,4 млн. дол. США, або 63,5 % від загального обсягу) на 0,2 млн. дол. США, або на 0,4 %, що в свою чергу збільшився проти січня-травня 2015 р. (становив 42,6 млн. дол. США) на 12,8 млн. дол. США, або на 30,1 %. Серед країн ЄС найвагоміші імпорتنі надходження товарів здійснювалися з Польщі, Німеччини, Франції. Серед інших країн світу найбільші імпорتنі поставки товарів надходили з Російської Федерації, США, Білорусі, Китаю [2].

Серед вагомих країн-партнерів порівняно з січнем-травнем 2016 р. імпорт товарів з Російської Федерації збільшився у 2,3 раза, США – в 1,8 раза, Польщі – на 12,1 %, Китаю – на 8,8 %, Білорусі – на 4,8 %. Водночас на 42,0 % скоротилися імпорتنі надходження товарів з Франції, на 2,9 % – з Німеччини. Для порівняння, у вказаному періоді 2016 р., серед вагомих країн-партнерів порівняно з січнем-травнем 2015 р. суттєво збільшився імпорт товарів з Франції (у 3,0 раза), Італії та США (у 2,0 раза), Німеччини (в 1,5 раза). Водночас на 33,6 % скоротилися імпорتنі надходження товарів з Білорусі, на 3,8 % – з Китаю.

Зовнішньоторговельні операції послугами здійснювалися з партнерами із 71 країни світу. Частка експорту послуг країнам ЄС скоротилась порівняно з відповідним періодом попереднього року на 12,5 % та становила 31,1 % від загального обсягу, частка імпорту зросла на 4,8 % та сягнула 92,9 %.

Найбільше експортувалися послуги до Швейцарії (30,2 %), Канади (26,5 %), Російської Федерації (8,9 %), Німеччини (7,5 %), Італії (5,3 %), Польщі (4,1 %). У структурі експорту послуг вагомі обсяги припадали на транспортні послуги, послуги з переробки матеріальних ресурсів – відповідно 58,6 % і 37,8 %. Головними партнерами в імпорті послуг були Польща (18,8 %), Італія (16,8 %), Угорщина (12,8 %), Німеччина (11,4 %). Основу структури імпорту послуг складали транспортні послуги – 29,3 % загального обсягу, ділові послуги – 26,0 %, послуги, пов'язані з подорожами – 25,3 %.

Висновки: Економіка Рівненської області розвивається згідно її потреб. Структура експорт-імпорту послуг майже повністю відтворює тенденції зовнішньої торгівлі товарами та послугами Рівненської області. Географічне розміщення області дозволяє підтримувати і розвивати тісні партнерські зв'язки з сусідніми регіонами та країнами Європи, що в свою чергу позитивно позначається на її економіці.

Список використаних джерел: 1. Статистичний щорічник Рівненської області за 2016 рік / [за ред. Ю. В. Морозова]. – Рівне, 2017. – 435 с. 2. Головне управління статистики у Рівненській області [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://www.oblstat.rivne.com>.

Зовнішньоекономічна діяльність Волинської області

Розглянуто поняття економіко-географічного положення території, охарактеризовано структуру експорту-імпорту товарів Волинської області та виявлено основні партнерські зв'язки з іншими державами.

Ключові слова: економіко-географічне положення, структура експорту-імпорту.

Kamets J. Foreign Economic Activity of the Volyn Region The concept of the economic-geographical position of the territory is considered, the structure of export-import of goods of the Volyn region is characterized and the main partnerships with other states are revealed.

Key words: economic and geographical position, structure of export-import.

Актуальність. Одним з пріоритетних напрямків економічної політики Волинської області є розвиток зовнішньоекономічної діяльності, який полягає в розширенні взаємовигідних відносин з іншими країнами та рівноправному входженні до світового економічного простору. Зовнішньоекономічна діяльність Волинської області ґрунтується на економіко-географічному положенні, структурі експорту та імпорту, тісними культурними та економічними зв'язками з сусідніми державами, які в сукупності дають можливість визначити вектор економічного розвитку території, притік інвестиційних ресурсів та стабільність розвитку даної території в майбутньому.

Мета: вивчення особливостей сучасної зовнішньоекономічної діяльності Волинської області.

Завдання: охарактеризувати сучасний стан та перспективи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків Волинської області.

Виклад основного матеріалу. Волинська область (площа 20,1 тис. км², що складає 3,3 % території держави) розташована на крайньому північному заході України. На півночі межує з Брестською областю Білорусії (205 км), на сході та південному сході – із Рівненською областю (410 км), на півдні – Львівською областю (125 км), на заході – Люблінським воєводством Польщі (190 км). Всього в межах області пролягає 395 км державного кордону [2].

Завдяки доволі вигідному економіко-географічному положенні Волинська область має прикордонне транзитне положення, що обумовлюється наявністю 9-ти прикордонних пунктів пропуску, а саме: Устилуг, Ягодин, Ізов, Доманове, Дольськ, Піща, Пулемець та Заболоття. Окрім цього, позитивною стороною є сусідство з Польщею і Білоруссю, з якими Україна підтримує дружні стосунки і як наслідок – багато варіантів розвитку зовнішньо-політичних, культурних та зовнішньоекономічних відносин і контактів, можливість виходу до європейських ринків.

Також слід зазначити, що одним з пріоритетних завдань діяльності Волинської області у сфері міжнародних відносин є розвиток прикордонного співробітництва з суміжними регіонами Республіки Польща та Республіки Білорусь, а також залучення фінансових і технічних ресурсів міжнародних фінансових організацій та фондів [4].

Важливим у зовнішньоекономічній діяльності є участь Волинської області в транскордонному об'єднанні «Єврорегіон «Буг», створеного 29 вересня 1995 року. Головною метою діяльності якого є активізація розвитку соціально-економічних, науково-технічних, екологічних, культурних та інших зв'язків між його учасниками.

Однією з інноваційних форм транскордонного співробітництва Волинської області є спільна реалізація транскордонних проектів, спрямованих на формування взаєморозуміння між населенням, що проживає у прикордонних регіонах. Значної актуальності набуває залучення міжнародної технічної допомоги для фінансування транскордонних проектів, що є важливим інструментом реалізації політики міжнародної інтеграції України та соціально-економічного розвитку.

Волинськими інституціями, разом із закордонними партнерами, впроваджуються спільні проекти у сферах підприємництва, інновацій, взаємодії між працівниками органів освіти, науки, культури, туризму, охорони здоров'я, правопорядку, статистики, охорони навколишнього середовища, розвитку системи місцевого самоврядування тощо. Найвагомими із зазначених проектів стали: спорудження другого мостового переходу через річку Західний Буг у районі міжнародного автомобільного пункту пропуску «Ягодин-Дорогуськ»; відкриття першої черги пункту пропуску через державний кордон України для міжнародного автомобільного сполучення «Ягодин»; запровадження практики спільного митного і прикордонного контролю на кордонному переході «Устилуг-Зосін»; функціонування в Любліні українсько-польського колегіуму університетів; реалізація комплексу природоохоронних заходів у басейні прикордонної річки Західний Буг [3].

Таким чином, впровадження проектів із залученням міжнародної технічної допомоги допомагає вирішенню тих проблем, які область на даний момент не в змозі вирішити самостійно (зменшення навантаження на бюджет, створення додаткових робочих місць, тощо).

Завдяки вигідному економіко-географічному розташуванню області сфера міжнародної торгівлі є вагомою складовою економіки регіону, хоча й характеризується незначними показниками відносно зовнішньоторговельного обороту України. Згідно з даними офіційної статистики зовнішньої торгівлі Волинської області, у 2016 році обсяг експорту товарів становив 611 млн. дол. США, імпорту – 1130,7 млн. дол. США. Від'ємне сальдо склало – 51,8 млн. дол. проти позитивного 9,6 млн. дол. у 2015 р. (табл. 1, 2) [1].

Таблиця 1

Обсяг експорту-імпорту Волинської області у 2015 р.*

Регіон	Експорт			Імпорт			Сальдо
	дол. США	у % до 2014	у % до загального обсягу	дол. США	у % до 2014	у % до загального обсягу	
Україна	38127149,7	70,7	100,0	37516443,02	68,9	100,0	610706,7
Область	631693,7	92,2	1,7	622087,5	81,3	1,7	9606,2

*Складено за матеріалами Головного управління статистики у Волинській області

Для економічного розвитку регіону важливою є торгівля з країнами Європейського Союзу. Він є головним джерелом імпортних надходжень до регіону. Серед країн ЄС найбільше товарів отримано з Нідерландів, Німеччини, Польщі, Словаччини, Угорщини, Франції. Серед інших країн світу переважали поставки товарів з Білорусі, Китаю, Російської Федерації. Зовнішньоторговельні операції у 2016 р. область здійснювала із партнерами 110 країн світу. Експортували товари у 87 країн, а імпортували – із 91. Водночас за останні два роки різко скоротилися

поставки з країн СНД. Якщо у 2015 році звітні надходило 22,3 % від загального імпорту області, то у 2016 році цей показник становив 7,5 % [4].

Таблиця 2

Обсяг експорту-імпорту Волинської області у 2016 р.*

Регіон	Експорт			Імпорт			Сальдо
	дол. США	у % до 2014	у % до загального обсягу	дол. США	у % до 2014	у % до загального обсягу	
Україна	36361711,2	95,4	100,0	39249797,22	104,6	100,0	683565,4
Область	611874,2	96,9	1,7	1130757,2	181,8	2,9	-518883,0

*Складено за матеріалами Головного управління статистики у Волинській області

Основу товарної структури експорту області складали електричне обладнання, деревина та вироби з неї, механічні пристрої, меблі, зернові культури, соки плодів. У товарній структурі імпортованих надходжень значними були засоби наземного транспорту, електричне обладнання, механічні пристрої, пластмаси, полімерні матеріали.

Висновок. Судячи з усього вище згаданого слід зробити висновок, що попри значний геополітичний, комунікаційний, експортно-імпортований та транзитний потенціал Волинської області використовується не повною мірою, що зумовлено, перш за все, низьким рівнем якості автомобільних шляхів сполучення, складними митними процедурами тощо. Структура експорту-імпорту характеризується падінням величини експорту, імпорту та зовнішньоторговельного обороту, що свідчить про недостатній рівень розвитку міжнародних економічних зв'язків, який є виявом периферійності та низької конкурентоспроможності регіону. Як наслідок, основними перспективними напрямками розвитку зовнішньої діяльності Волинської області є збільшення експортного потенціалу, а саме за рахунок туристично-рекреаційної сфери, поглиблення співпраці з країнами-партнерами ЄС, і за рахунок цього підвищення міжнародного іміджу області та її інвестиційної привабливості.

Список використаних джерел: 1. Потапова А. Г. Економічний потенціал Волинської області: монографія / А. Г. Потапова, Н. В. Краснопольська. – Луцьк : Волиньполіграф, 2016 – 174 с. 2. Прус І. О. Транскордонне співробітництво як інструмент розвитку прикордонних територій / І. О. Прус // Реформування системи державного управління та державної служби : теорія і практика : матер. наук.-практ. конф. за міжнар. уч. (22 жовтня 2010 р.) : у 2 ч. – Ч. 2 / За наук. ред. чл.-кор. НАН України В. С. Загорського. – Львів : ЛРІДУ НАДУ, 2010. – С. 169–170. 3. Державна служба статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/oper_new.html. 4. Офіційний сайт Волинської обласної ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://volynrada.gov.ua/node/29409>.

УДК 911.3

Камець Юлія – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Потапова Алла – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Характеристика інвестиційного потенціалу Херсонської області

Розглянуто та проаналізовано інвестиційний потенціал Херсонської області. Розроблено фактори інвестиційної привабливості регіону та заходи щодо покращення інвестиційної привабливості області.

Ключові слова: інвестиційний потенціал, інвестиційна привабливість.

Kamets U. L. Characteristics of Investment Potential of Kherson Region. The investment potential of the Kherson region is considered and analyzed. The factors of investment attractiveness of the region and measures to improve the investment attractiveness of the region are developed.

Key words: investment potential, investment attractiveness.

Пошук зовнішніх джерел фінансування економіки, серед яких важлива роль відводиться інвестиціям, є визначальною рисою сучасного розвитку регіонів України. Інвестиційна діяльність являє собою вкладення фінансових коштів і сукупність практичних дій щодо їх реалізації, це складне економічне явище яке формується сукупним впливом окремих приватних факторів [1].

Херсонська область – аграрно-індустріальний регіон і залучення інвестицій допоможе розвинути аграрне виробництво, харчову та переробну промисловості, туристично-рекреаційну та транспортну інфраструктуру.

Серед основних сприятливих для інвестування умов можна виділити: вигідне географічне розташування; розвинену транспортну інфраструктуру; природно-кліматичні умови й мінерально-сировинні ресурси; значний науковий потенціал; високопродуктивні земельні ресурси; досить розвинену ринкову інфраструктуру та інфраструктуру сприяння розвитку бізнесу.

За даними Головного управління статистики у Херсонській області, іноземними інвесторами вкладено 14,9 млн. дол. та вилучено 7,5 млн. дол. прямих інвестицій (акціонерного капіталу), у 2017 р. – 1,1 млн. дол. та 2,2 млн. дол. відповідно. Збільшення вартості акціонерного капіталу за рахунок курсової різниці склало 4,9 млн. дол.

Обсяг залучених, з початку інвестування, прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку області на 2017 р. становив 216,9 млн. дол., що на 14,9 млн. дол. США більше ніж у 2016 р. (рис. 1). У розрахунку на одну особу населення, обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) склав 206 дол., в 2016 році – 191 дол. [2].

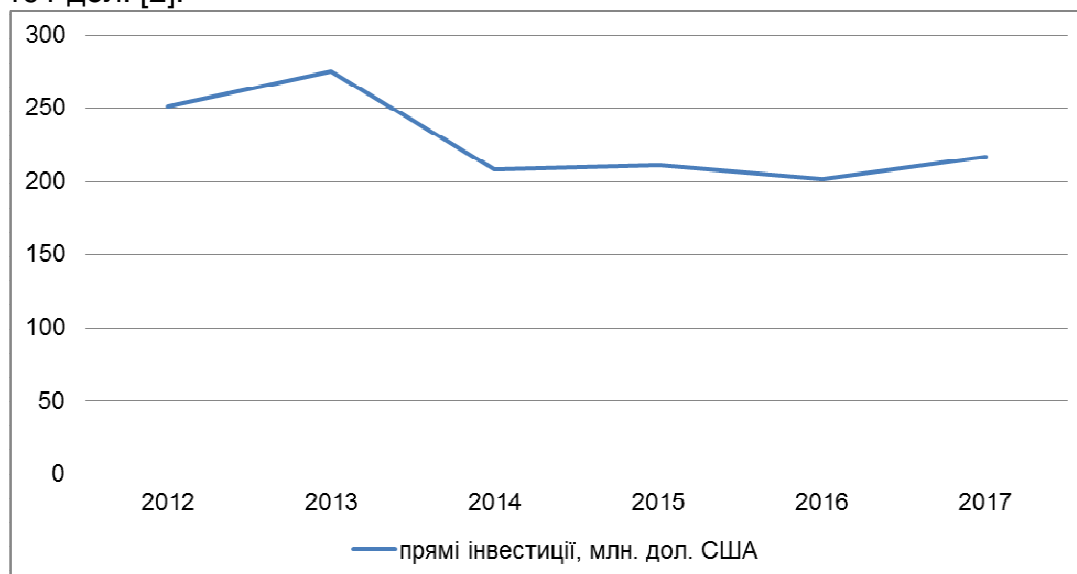

Рис. 1. Динаміка показників щодо надходження в область прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) у 2012–2017 рр.

За 2017 рік до Херсонської області надійшли інвестиції з 39 країн світу. До основних країн-інвесторів, на які припадає 85,8 % загального обсягу прямих інвестицій, входять Кіпр – 55 %, Беліз – 24 %, Австрія та Велика Британія – 10 %, Німеччина – 7 % та Туреччина – 4 % [3]. З країн ЄС отримано 170,1 млн. дол. інвестицій (79,6 % загального обсягу акціонерного капіталу), з інших країн світу – 43,5 млн. дол. (20,4 %).

На підприємствах промисловості зосереджено 148,4 млн. дол. (69,5 %) прямих інвестицій, у т.ч. переробної – 123,5 млн. дол. На підприємствах транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності акумульовано 19,6 млн. дол. або 9,2 % загального обсягу прямих інвестицій; в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном – 15,7 млн. дол. (7,3 %); сільському, лісовому та рибному господарствах – 14,2 млн. дол. [2].

Для підвищення інвестиційної привабливості Херсонської області необхідно: розвивати туристично-рекреаційний потенціал, а саме зелений туризм; підвищити ефективність АПК («екологічне» фермерство); підвищити ефективність роботи державних органів.

Висновки. Отже, за останні роки в Херсонській області прослідковується позитивна динаміка інвестиційних вкладень, але, поряд зі щорічним зростанням інвестицій (з 198 млн. дол. в 2014 р. до 216,9 млн. дол. в 2017 р.), слід зазначити, що інвестиційні процеси проходять нерівномірно та незбалансовано, існує ряд проблем які гальмують притік інвестицій у дану область.

Список використаних джерел: 1. Гриньова В. М. Інвестування : підручник / В. М. Гриньова, В. О. Коюда, Т. І. Лепейко, О. П. Коюда. – К. : Знання, 2008. – 458 с. 2. Головне управління статистики Херсонської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/nadannya-statistichnoji-zvitnosti.html>. 3. Херсонська торгово-промислова палата / Інвестиції [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.tpp.ks.ua/golovna.html>.

УДК 332.1

Козакова Олена – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічних системі управління інноваційним розвитком Одеського національного політехнічного університету
Уразманова Регіна – студент Одеського національного політехнічного університету

Креативність як рушійна сила регіонального розвитку

Розглянуто значення креативності в сучасному житті. Наведено приклади впровадження креативних проектів. Проаналізовано роль креативної економіки у розвитку регіонів та держави в цілому.

Ключові слова: креативність, креативна економіка, креативні проекти.

Kozakova O., Urazmanova R. Creativity as Regional Development Driving Force Has Been Examined the Value of Creativity in Modern Life. Given examples of creative projects implementation. Analyzed role of creative economy in regions and country all in all development

Key words: creativity, creative economy, creative projects.

Креативність (від лат. creatio – створення) як творча, новаторська діяльність стає визначальним елементом сучасного життя, основою безперервного процесу різного роду змін. В багатьох країнах світу креативність отримала належну оцінку завдяки все більш широкому визнанню того факту, що саме вона є джерелом нових технологій, нових галузей, нових матеріальних благ та інших соціально-економічних переваг. Високі технології та креативна складова, що поширилися на різні сфери життя суспільства, зумовили становлення та розвиток креативної економіки, яка складає на сьогодні більше 3,4 % у структурі світового валового внутрішнього продукту. Представниками креативної економіки є всі ті, хто вміє створювати креативні продукти та просувати їх. Це окремий суспільний клас, який отримав назву «креативний клас» [4].

Для посилення креативної економіки введені сотні програм різного масштабу – від рівня ЮНЕСКО до муніципальних. Підтримка креативної економіки зводиться до синхронного розвитку таких п'яти складових як: діяльність професійних мереж і асоціацій; зміцнення організаційного потенціалу, в тому числі через спеціальну освіту і навчання протягом життя; робота інкубаторів та акселераторів; створення кластерів та хабів; орієнтація на глобальні ринки і світову креативну сцену.

Подібна інфраструктурна основа сприяє розвитку не тільки фірм і організацій, але й міст, регіонів та цілих держав [2]. Вона забезпечує сталий розвиток територій, відображає їх локальні особливості, зберігаючи їх ідентичність в умовах глобальних трансформацій.

На сьогодні лідером в креативній економіці визнана Великобританія, яка розробила правову базу і стратегічні матеріали щодо розвитку національної економіки через взаємодію економічної, культурної та соціальної складових. Активно розвиваються в креативній індустрії такі міста і території як Берлін, Іль-де-Франс у Парижі, Внутрішній Лондон і Мілан, Північна Голландія та Каталонія. Всі вони мають свою специфіку, але в основі їх формування лежить організаційна складова муніципальних і регіональних стратегій розвитку креативних індустрій. Так, в Берліні розташований Цольферайн, який раніше був одним з найпотужніших коксохімічних підприємств, а тепер є кластером, що став об'єктом Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Це приклад того, що не використовуваний потенціал у вигляді закритих підприємств можна перетворити на сучасні заклади креативної інфраструктури.

В Україні вже є подібний досвід – існують проекти, які надають друге життя заводським будівлям. Так, у Києві функціонує Арт-завод Платформа – найбільший креативний кластер в Україні, який розміщений на території колишнього Дарницького шовкового комбінату, загальною площею у 20 тис кв. м. Це простір, що об'єднує бізнес, фестивалі, коворкінг, мистецтво, ІТ-сферу, моду, освіту та інші індустрії. Починаючи з 2014 року, заходи Арт-заводу відвідали більше двох мільйонів чоловік [1]. Ще одним прикладом є Urban CAD в Херсоні, де у центрі міста, на території непрацюючого підприємства, зробили літній майданчик, на якому проходять фестивалі, свята тощо. Кластером іншого формату є Creative Rural Hub – це локація проекту в Карпатах, в селі Косів для творчих особистостей з різних країн світу. Величезний потенціал, безпосередньо пов'язаний з креативною індустрією, має Одеса. Креативними територіями в Одесі стали Зелений театр, в який був перетворений закритий літній театр, та заклади Алекса Купера, які б'ють рекорди за кількістю відвідувачів, – за два роки на розі кварталу утворилися структури різного формату. Схема створення таких територій однакова: занедбані будинки, мінімум ремонту та багато закладів в одній локації.

Але, в цілому, креативний потенціал в Україні використовується недостатньо – його значущість явно не дооцінюється, економіко-правові умови для розвитку креативних видів діяльності не забезпечені як на рівні держави, так і на рівні кожного регіону. Між тим, в Європі креативна економіка забезпечує робочими місцями близько

8,5 млн людей і складає 4,5 % ВВП ЄС. Разом з економічними вигодами створюються нематеріальні цінності та забезпечується розвиток, орієнтований на людину [3].

Аналіз впровадження креативних проектів в життя показує їх значну роль у розвитку регіональної економіки та суспільства в цілому, що проявляється у наступному:

- зростає взаємодія економічних, культурних та соціальних складових регіональної економіки, що підвищує її потенціал;
- створюється синергічний ефект для виробництва суспільно корисних благ завдяки комплексній взаємодії різних сфер діяльності в регіоні, які беруть свій початок в індивідуальній творчості, таланті та майстерності;
- посилюється можливість формування привабливого інвестиційного клімату регіону, що сприяє створенню суспільно-корисних благ і робочих місць;
- активізується модернізація сфери освіти, на основі чого формуються нові освітні парадигми;
- активізується розвиток культури в регіоні, яка стає невід'ємним компонентом сучасної економіки;
- створюється простір для просування малого і середнього бізнесу на основі розвитку здібностей і мотивації людей та підтримки творчих стартапів;
- створюються нові організаційні форми продуктивних сил, зокрема, регіональні кластери креативного бізнесу;
- підвищується туристичний статус територій завдяки пропозиції незвичайних за форматом і подачею інтелектуальних проектів;
- стабілізується соціально-економічна ситуація в суспільстві, зростає соціальна злагода.

Все це обумовлює об'єктивну необхідність створення в Україні умов щодо становлення креативної економіки, реалізації її основи – принципу 3-х «Т»: «технологія, талант і толерантність» [4].

Список використаних джерел: 1. Арт-завод Платформа [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://artzavodplatforma.com/ru>. 2. Креативна економіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.noomarketing.net/kreativnaya-ekonomika>. 3. Организация Объединенных Наций по вопросам образования, науки и культуры [Электронный ресурс]. – Доклад о креативной экономике за 2013 год. – 2014. – Режим доступа : <http://www.unesco.org/new/fileadmin/multimedia/hg/pdf/creative-economy-report-2013-key-recommendations.pdf>. 4. Флорида Р. Креативный класс : люди, которые меняют будущее / Р. Флорида. – М. : Изд. дом «Классика-XX1», 2007. – 421 с.

УДК 911.3

Краснопольська Надія – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Папаєвич Наталія – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Теоретичні передумови управління людським потенціалом регіону

Обґрунтовано пріоритетні напрямки ефективного використання людського потенціалу. Зазначено, що основні мотиви діяльності людини є засобами досягнення мети. Досліджено,

що залучення трудових ресурсів до діяльності становлять інвестиції, що є фактором економічного зростання як на локальному так і на регіональному рівні.

Ключові слова: людський потенціал, управління людським потенціалом, трудові ресурси, зайнятість населення.

Krasnopolska N. V., Papayevych N. M. Theoretical Preconditions for Managing the Regional Human Potential. The priority directions of effective use of human potential are substantiated. It is noted that the main motives of human activity are the means of achieving the goal. It was investigated that investment, which promote the labour resources, is a factor of economic growth both at the local and regional level.

Key words: human potential, human potential management, labour resources, employment.

Тема дослідження зумовлена тим, що ефективне використання людського потенціалу завжди вважалося однією з найскладніших проблем на будь-якому регіональному рівні. Примноження кількості здорового людського потенціалу, а в підсумку – збільшення величини трудового потенціалу та ефективності його використання можна досягнути за рахунок здійснення економічних, соціальних та політичних реформ в Україні.

До питань регіонального розвитку управління людським потенціалом зростає все більший інтерес як теоретиків так і практиків, зокрема С. Білої, О Власюка, О Грішної, Е. Лібанової, В. Онікієнка. Вивчення людського потенціалу не втрачає своєї актуальності на сьогоднішній день і потребують комплексного дослідження основних напрямків його ефективного використання.

На нашу думку, будь яка діяльність людського потенціалу здійснюється під впливом мотивів, що спонукають людину досягнути мету, діяти відповідно до цього. В галузях господарського комплексу регіону мотивом можуть бути рушійні сили до діяльності, а також очікувані результати діяльності. Елементами мотивів повинні бути потреби, самореалізація, заробітна плата, цінності тощо.

Трудові ресурси можуть реалізувати свої професійні навички в різних видах господарської діяльності, отримуючи різну заробітну плату. Так, на 2016 рік середня заробітна плата на підприємствах області становила 5532 грн., тоді як у працівників сільського господарства 3456 грн., на будівництві 4121 грн., професійній та науково-технічній діяльності 3739 грн. Як бачимо, найвищі заробітні плати на підприємствах, яких у Волинському регіоні знаходиться лише 1,6 % промислових підприємств України. Підприємства по території адміністративних районів розміщені не рівномірно (табл. 1).

Шість відсотків адміністративних районів області мають більше 2000 підприємств, 31 % районів – від 100 до 500 підприємств, 63 % районів – до 100 підприємств і на них зайнято відповідно лише 22,2 %, 33,2 % і 27 % наявного населення [2].

Отож, економічна політика регіону повинна бути направлена на створення нових підприємств, оскільки ресурсна база та наявний трудовий потенціал це дозволяє.

Впровадження інновацій на підприємствах дозволить також залучити до роботи високопрофесійні кадри. З 671 промислових підприємств, які функціонували у Волинському регіоні в 2015 р., лише 11 підприємств впроваджували інновації [2]. Як засвідчують дані, впродовж 2012 – 2015 рр. кількість підприємств, що застосовували інновації помітно зменшилась і становила в 2015 р. лише 1,6 % (в Україні 17,3 %), тоді як у 2012 р.– 3,6 % від загальної кількості промислових підприємств регіону. Це пов'язане з тим, що в регіоні мали місце фінансові обмеження розвитку інноваційної діяльності, що в подальшому призвело до подальшого відставання у впровадженні нових технологій та техніки на багатьох підприємствах.

Так, загальний обсяг інноваційних витрат в промисловості становив у 2015 р. 65,3 млн. грн [2]. Незважаючи на те, що ця сума більша від аналогічних інноваційних

витрат в промисловості у 2012 р. на дану кількість підприємств, вона недостатня для того, щоб прискорити наближення технічної та технологічної оснащеності промисловості регіону до світових стандартів.

Таблиця 1

Кількість зайнятого населення на підприємствах Волинської області в адміністративних районах

Адміністративні райони	Кількість населення, тис. осіб	Кількість підприємств	Кількість підприємств, одиниць на 1000 осіб наявного населення	Рівень зайнятості на підприємства, % до кількості наявного населення
Волинська область	1042,7	5041	0,8	9,4
Володимир-Волинський	64,8	167	2,6	7,4
Горохівський	51,7	199	3,8	4,1
Іваничівський	89,9	264	2,9	9,8
Камінь-Каширський	63,9	78	1,2	1,4
Ківерцівський	63,9	205	3,2	5,3
Ковельський	109,6	423	3,9	6,6
Локачинський	22,4	89	4	2,7
Луцький	281,2	2962	10,5	22,2
Любешівський	36,0	42	1,2	1,4
Любомльський	39,6	94	2,4	2,3
Маневицький	54,4	80	1,5	3,7
Ратнівський	52,2	72	1,4	2,7
Рожищенський	39,3	93	2,4	3,3
Старовижівський	30,5	76	2,5	2
Турійський	26,3	77	2,9	4,6
Шацький	17,0	21	1,2	2,9

Функціонування будь-якого суб'єкта, як правило, безпосередньо пов'язане з інвестиційною діяльністю. Економічна ефективність будь-яких витрат являє собою співвідношення отриманого результату до суми вкладених засобів. Ефективність капітальних вкладень у виробництво виражається у збільшенні об'єму продукції, покращенні її споживчих якостей, зростанні прибутку, продуктивності праці, залученні професійних трудових ресурсів [3].

Найперспективнішими галузями залучення іноземних інвестицій є машинобудівна, деревообробна та легка галузі, реконструкція і переобладнання підприємств легкої та переробної промисловості, туристичні і рекреаційні комплекси, розвиток агропромислового комплексу.

На сьогоднішній день інвестиційні процеси як в регіоні так і в Україні характеризуються помітним відставанням інвестиційних вкладень від інвестиційних потреб, зменшення обсягу інвестицій, а також можливості фінансування їх з різних джерел негативно позначається на відтворювальних процесах. Волинський регіон серед областей України займає 17 місце за залученням інвестицій.

Для покращення інвестиційної діяльності Волині насамперед необхідно покращити транспортну інфраструктуру, покращити співпрацю з органами місцевого самоврядування, покращити рекламу привабливих інвестиційних об'єктів для залучення інвесторів.

Отож, найважливішу роль у розвитку економічних процесів та залученні трудових ресурсів до діяльності становлять інвестиції, які є фактором економічного зростання як на локальному так на регіональному рівні, а також на рівні підприємств.

Малі підприємства є засобами уникнення диспропорцій на окремих ринках, а саме збільшення їх товарів і послуг, створення робочих місць і скорочення безробіття, розвиток інноваційних процесів, розвитку конкуренції.

На сьогодні в аграрному секторі представлені різні категорії товаровиробників: державні, приватні підприємствами, господарські товариства, виробничі кооперативи, а також отримали розвиток і фермерські господарства.

До чинників підвищення ефективності використання трудового потенціалу фермерських господарств можна віднести: підвищення рівня продуктивності праці; соціальний аспект ефективності використання трудового потенціалу (рівень оплати, умови праці); окупність витрат на використання трудового потенціалу. Складна ситуація в країні, що характеризується глибокою економічною кризою, гострими соціальними суперечностями, вимагає уваги формування й ефективного використання трудового потенціалу.

Отож, розвиток людського потенціалу в регіоні повинен базуватися на формуванні соціально-ринкової системи доходів, безперервній освіті та самоосвіті, якісній охороні здоров'я. Здійснений аналіз управління людським потенціалом регіону дає підстави стверджувати, що незважаючи на порівняно високий потенціал людського розвитку, потребують вирішення проблеми зайнятості населення, подолання рівня безробіття та досягнення високих соціальних стандартів якості життя. А також, подальший науковий розвиток спрямувати на дослідження людського потенціалу як важливої складової людського розвитку.

Список використаних джерел: 1. Грішнова О. А. Економіка праці та соціально-трудова відносина : підручник / О. А. Грішнова. – К. : Знання, 2004. – 535 с. 2. Офіційний сайт Головного управління статистики у Волинській області. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. 3. Шевчук Л. Т. Медико-соціальні аспекти використання трудового потенціалу: регіональний аналіз і прогноз / Л. Т. Шевчук. – Львів, 2003. – 489 с.

УДК 911.3

Краснопольська Надія – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Філюк Богдана – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Сучасний стан та особливості формування трудових ресурсів ДП «Городоцьке лісове господарство»

Проаналізовано динаміку та структуру чисельного складу працюючих у ДП «Городоцьке лісове господарство». Зазначено, що одним із факторів ефективності роботи підприємства є наявність кваліфікованих кадрів. Здійснено аналіз працівників лісового господарства за статевою та віковою структурою. Обґрунтовано основні заходи та гарантії соціальної політики працівників.

Ключові слова: формування, трудові ресурси, кваліфіковані кадри, оплата праці, соціальна політика.

Krasnopolska N. V., Filyuk B. A. The Current State and Peculiarities of Labour Resources at the State Enterprise "Gorodotsky Forestry". The dynamics and structure of the employees at the State Enterprise "Gorodotsky Forestry" are analyzed. It is noted that one of the main factors of the efficiency of the company is the availability of skilled staff. The analysis of forestry workers by sex and age are carried out. The basic measures and social welfare are considered.

Key words: formation, labour resources, skilled staff, salary, social policy.

У сучасних умовах господарювання особливої актуальності набуває питання ефективності використання трудових ресурсів. Достатня забезпеченість підприємств трудовими ресурсами, їхнє раціональне використання, високий рівень продуктивності праці мають велике значення для підвищення ефективності функціонування будь-якого підприємства. Вплив трудових ресурсів на діяльність підприємства безперечний. Від забезпеченості підприємства достатньою кількістю робітників необхідного рівня кваліфікації та досвіду, залежить рівень діяльності підприємства.

На ДП «Городоцьке лісове господарство» станом на 2016 р. зайнято 116 працівника. Проте, розглядаючи динаміку чисельності трудових ресурсів, можна побачити, що протягом історичного розвитку цей показник був нестабільним, (рис. 1).

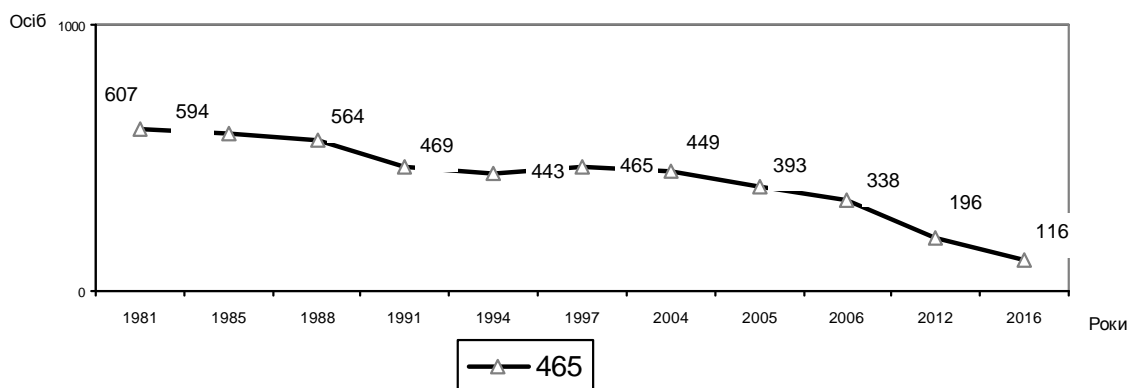

Рис. 1. Зміна чисельності працівників підприємства (1981 – 2016 рр.)

Протягом періоду становлення та активного розвитку підприємства (1981 – 1991рр.) спостерігалась найбільша кількість працівників, проте з часом почала прослідковуватися динаміка їх зменшення (від 607 осіб у 1981 році, до 469 працівників у 1991 р). Розпад СРСР, який призвів до розпаду єдиного господарського комплексу країни, до втрати зв'язків між окремими галузями виробництва та погіршення економічної ситуації в цілому, дало відчутний вплив і на забезпеченість трудовими ресурсами. Починаючи з 1991 р., були прийняті рішення про початок реструктуризації та поступове зменшення кількості працівників. У 1997 р. цей показник зменшився до 443 осіб. Але незважаючи на подальше зменшення кількості працюючих (2012 р. – 196 осіб), внаслідок вдалих процесів управління та діяльності підприємства збільшилась продуктивність праці та заробітна плата, що в свою чергу показало оптимальну кількість забезпеченість трудовими ресурсами.

Щодо структури чисельного складу працюючих ДП «Городоцьке лісове господарство», то переважна більшість є постійними працівниками – 101 осіб (87,1 % від усієї кількості зайнятих) та 12,9 % від загальної кількості становлять тимчасові працівники – 15 осіб (рис. 2).

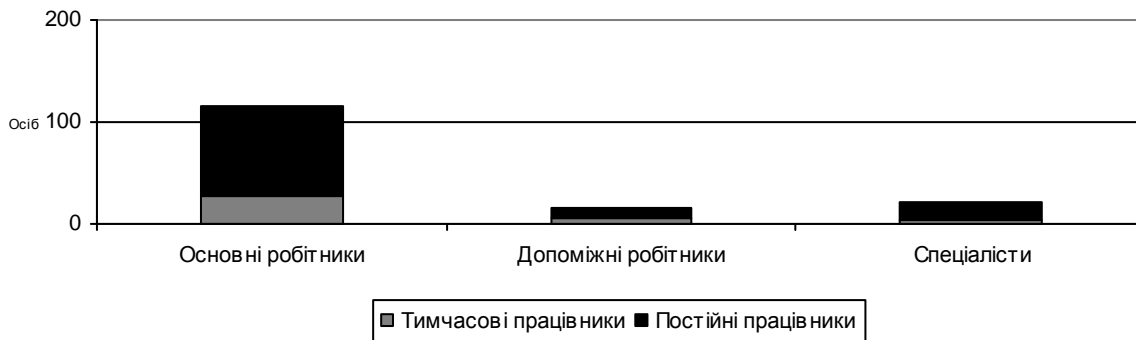

Рис. 2. Структура чисельного складу працюючих ДП «Городоцьке лісове господарство»

Слід зазначити, що у складі трудових ресурсів виділяються: основні робітники – 78 працівників (61,7 % від загальної кількості працюючих), безпосередньо займаються виробничою діяльністю, допоміжні робітники – 16 працівників (17,2 %), забезпечують ремонт обладнання, виконують транспортні роботи, займаються обслуговуванням виробничих процесів, спеціалісти – 22 працівника (16,7 %), здійснюють управління усіма ланками та підрозділами підприємства. Серед основних робітників найбільшу частку складають постійні працівники – 78 осіб. Така ж ситуація і з допоміжними робітниками – 16 осіб та зі спеціалістами – 22 особи.

Одним із факторів ефективності роботи підприємства є наявність кваліфікованих кадрів, (рис. 3).

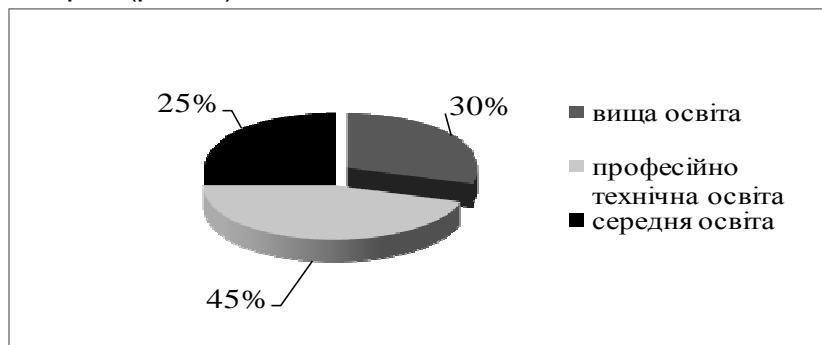

Рис. 3. Кваліфікація працівників ДП «Городоцьке лісове господарство»

З вищою освітою переважно випускники Львівського технологічного коледжу (Укр ДЛТУ), Київської сільськогосподарської академії, Львівського ЛТІ, Сибірського технологічного інституту.

Серед працівників підприємства (рис. 4) переважають чоловіки (80%), оскільки значна частина роботи пов'язана зі значною затратою фізичною сили, жінки (20%) працюють в основному за спеціальностями економістів, бухгалтерів і інженерів. За віковим складом (рис.5) переважають працівники віком від 30 до 55 років.

У працівників ДП «Городоцьке лісове господарство» – одна з найвищих зарплат серед лісгосподарських підприємств ВОУЛМГ. Середньомісячна заробітна плата становить 9400 грн. (середня заробітна плата по районах на 30% менша від заробітної плати лісівників). Динаміку заробітної плати показано на рис. 6.

Оскільки основну цінність у функціонуванні підприємства становлять працівники, то необхідною складовою його ефективної діяльності є активне впровадження соціальної політики. Основи соціальної політики зводяться до таких трьох напрямків: передбачені законодавством України, передбачені колективним договором та не передбачені законодавством і колективним договором.

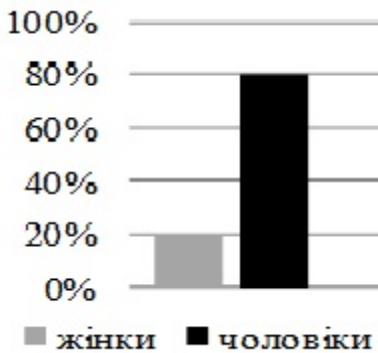

Рис. 4. Статева структура

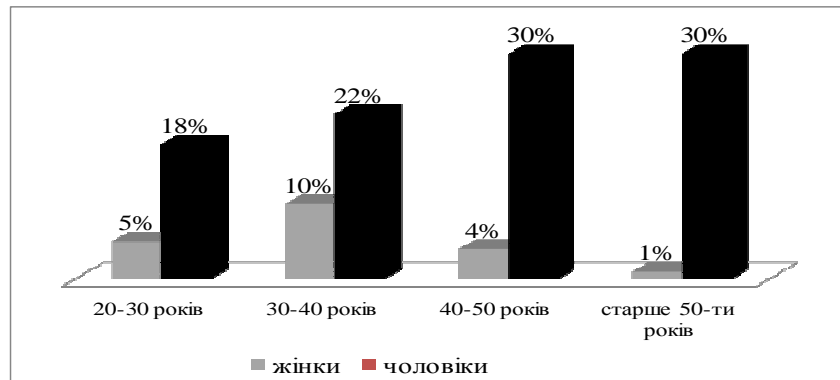

Рис. 5. Вікова структура працівників

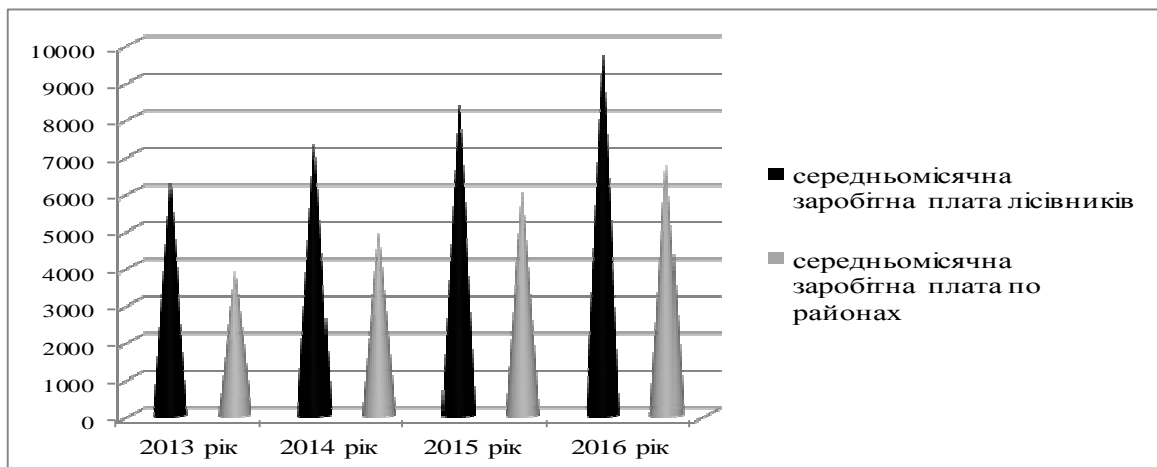

Рис. 6. Динаміка заробітної плати, тис. грн.

До основних заходів які передбачені законодавством належать: основна заробітна плата; придбання спецодягу та засобів індивідуального захисту; додаткові оплати. До заходів передбачених трудовим договором відносять: відповідно до колективного договору, працівникам лісгоспу виплачується винагорода за вислугу років, премії, а також надається одноразова матеріальна допомога в зв'язку з сімейними обставинами, путівки на відпочинок та оздоровлення. Також провадяться заходи не передбачені ні законодавством, ні колективним договором: виплати з нагоди ювілейних дат; медичне страхування та страхування від нещасних випадків.

Таким чином, ДП «Городоцьке лісове господарство» на сьогодні є надійним роботодавцем, яке забезпечує велику кількість спеціалістів місцем працевлаштування, а також займає помітне місце за основними показниками трудової діяльності у структурі зайнятості населення Волинської області та відповідних адміністративних районів.

Список використаних джерел: 1. Головне управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. 2. Качан Є. П. Регіональна економіка / Є. П. Качан // – К. : Знання, 2011. – 670 с. 3. Потапова А. Г. Економічний потенціал Волинської області : монографія / А. Г. Потапова, Н. В. Краснопольська. – Луцьк : Волиньполіграф, 2016. – 174 с.

Крикота Олена – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Маковецька Лариса – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Транспортно-логістичні показники залізничного транспорту Волинської області: оптимізація розвитку

Проаналізовано основні транспортно-логістичні показники залізничного виду транспорту Волинської області. Розкрито можливі напрями оптимізації розвитку даного транспорту у регіоні дослідження.

Ключові слова: залізничний транспорт, експлуатаційна довжина залізничних колій, обсяги пасажироперевезень, обсяги вантажо перевезень, транспортна інфраструктура.

Krukota O., Makovetska L. Transport-logistic Indexes of Railway Transport of the Volyn Area : Optimization of Development. The basic transport-logistic indexes of railway transport of the Volyn area are analyzed. Possible directions of optimization of development of this transport are exposed in the region of research.

Key words: railway transport, operating length of railway ways, volumes of passenger transportations, volumes loads of transportations, transport infrastructure.

Шляхи сполучення – це сукупність усіх шляхів, що з'єднують населені пункти країни чи окремого регіону [5]. Вивчення сучасного стану шляхів залізничного сполучення, їх щільності, пасажиро- та вантажообігу, прогнозування та перспективи розвитку є важливим завданням географії та економіки Волинської області зокрема.

Залізничне сполучення Волинської області входить до складу Львівської залізниці, яка включає Волинську, Рівненську, Львівську, Івано-Франківську, Закарпатську та Чернівецьку області. Транспортно-логістичний потенціал забезпечують 6 регіональних – Ковель, Ківерці, Луцьк, Володимир-Волинський, Ягодин, 3 районних – Заболоття, Голоби, база Ковель, та ряд місцевих залізничних станцій. Всі ці напрями мають різну пропускну спроможність вантажо- та пасажиропотоків.

У місті Ковель сформована вузлова пасажирська та вантажна залізнична станція, яка підпорядкована Рівненській директорії Львівської залізниці і яка має національне значення, оскільки на даний час, забезпечує курсування напрямків різного рівня, починаючи з місцевих, регіональних та закінчуючи міжнародними: Львів – Ковель – Київ, Ковель – Київ, Ковель – Одеса, Ковель – Чернівці, Ковель – Новоолексіївка, Ковель – Хелм, Ковель – Тернопіль, Ковель – Харків. До кінці 2014 року функціонували ще такі напрямки, як Ковель – Сімферополь та Ковель – Москва [2, 3].

Із Білорусі по сполученню Хотислав – Заболоття – Ковель перевозяться такі товари, як хімічні речовини, нафта та нафтопродукти, деревина, а в Білорусь з України – зернові, вугілля, чорні метали, мінерально-будівельні матеріали.

Експлуатаційна довжина залізничних колій загального користування, на кінець 2016 року становила 593,1 км, при цьому щільність – 29,5 км на 1 тис. км² території.

Обсяг перевезень пасажирів з 1990 по 2016 роки зменшився вдвічі – з 9,0 млн. осіб до 4,5 млн. осіб, проте за останній рік зріс на 0,4 млн. осіб. Перевезення вантажів в ці ж роки зменшилось ще більше – з 8,7 до 1,0 млн. т. Скорочення кількості вантажоперевезень зумовлене, відсутністю самого вантажу (товару), який можна перевозити, що пояснюється зменшенням товарообігу матеріальної сфери держави.

Зростання кількості пасажироперевезень зумовлене також передусім економічними проблемами, кризою, адже ціни на паливно-мастильні матеріали значно підвищилися, що обумовило несприятливу цінову політику автоперевезень, які зросли у рази, тоді, коли на послуги залізничного транспорту ціни не зазнавали такого різкого підвищення і є значно нижчими.

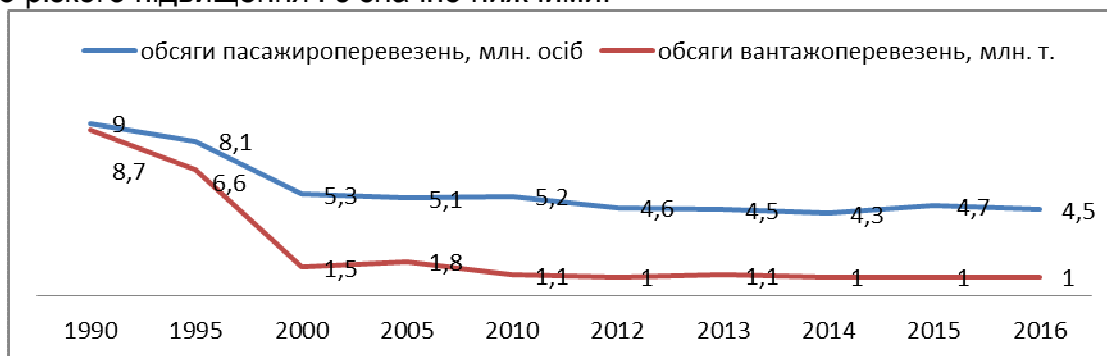

Рис. 1. Динаміка перевезення пасажирів та вантажів залізничним транспортом за 1990-2016 роки [2]

Перевезення вантажів залізницею Волинської області за період з 1990 по 2015 роки, значно знизився – з 8659,5 тис. т, до 1031,5 тис. т.

За роки незалежності значно зменшились обсяги перевезення вугілля, чорних металів, мінерально-будівельних матеріалів. Натомість збільшилась частка вантажообігу продукції сільського господарства (хлібних культур). Продовжують транспортуватись нафта та нафтопродукти, чорні метали, лісові, мінерально-будівельні матеріали (рис. 2).

На даний час у регіоні, потребує вирішення проблема різної ширини українських та європейських колій (які є вузкими за українські), що ускладнює та уповільнює міжнародні вантажоперевезення. У 2017 році був підписаний меморандум про втілення проекту електрифікації ділянки Ковель-Ізов (держкордон), що надасть більшої інтенсивності та зменшить експлуатаційні витрати, спростить технологію організації руху вантажних потягів.

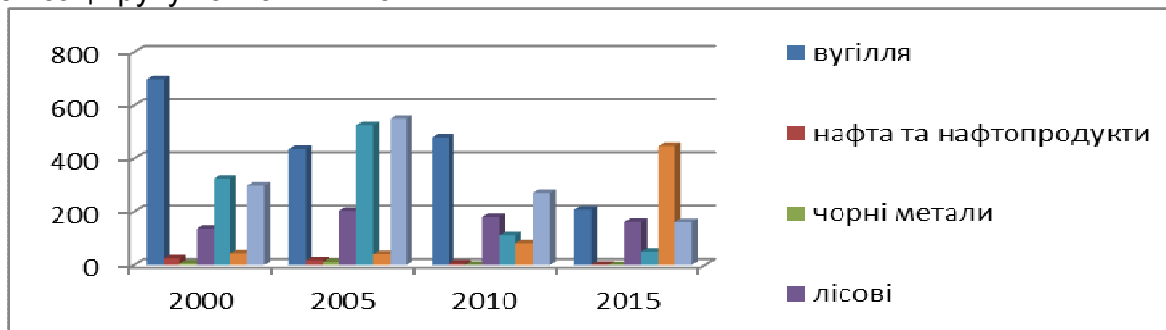

Рис.2. Перевезення вантажів залізничним транспортом загального користування(2000-2015 рр.), тис. т [2]

Проаналізувавши існуючі вантажопотоки і транспортну інфраструктуру можна зробити висновок про доцільність створення у регіоні на базі Ковельського транспортного вузла інтермодального транспортно-складського комплексу (проект

«Інтерпорт-Ковель»). Головною метою проекту є створення максимально сприятливих умов для активізації зовнішньоторговельного обміну шляхом надання транспортно-складських послуг на рівні сучасних світових та європейських стандартів.

У діяльності залізниці перевезення пасажирів є збитковою діяльністю, яка має фінансуватись за рахунок вантажоперевезень. Рентабельності вантажоперевезень донедавна заважав високий рівень бартеру у розрахунках, тому залізниця весь час відчувала брак “живих” коштів. За останній рік було зроблено багато для вирішення цієї проблеми, що дозволило частково погасити заборгованість перед бюджетом [4].

Серед проблем яких можна виділити найголовніші такі: моральна застарілість основних засобів; значна частина залізничних колій та залізничних терміналів не відповідає європейським стандартам; відсутність належного рівня сервісу на залізничних вокзалах та в самих поїздах, поганий санітарний стан вагонів; у вантажоперевезеннях неефективні схеми навантаження та розвантаження потягів, занепад бічних транспортних гілок; пошук необхідних інвестиційних фінансових ресурсів на модернізацію та нововведення і т. д. На даний час основним завданням стоїть навіть не побудова нових, а збереження старих залізничних колій та станцій. Ця проблема постала гостро в останні роки, адже із приватизацією Укрзалізниці, деякі станції закрилися, а колії розібралися. Як результат, колишні станції (приміщення) були розграбовані та пошкоджені, а також відповідно зникли робочі місця, які тут були. Виникла проблема надлишку трудових ресурсів, тому молоді кадри незабезпечені робочими місцями.

Шляхи вирішення проблем: створення сприятливих умов для пасажирів: зручні вагони, обігрівання та нормальне функціонування залізничного транспорту; підвищення швидкості електричок, шляхом ремонту та будівництва нових колій, обхідних для вантажного транспорту; пошук стійкого фінансування (це можуть бути іноземні або вітчизняні інвестиції або кошти вивільнені з структури самої залізниці) та подолання корупції.

Одним з потенціалів підвищення конкурентоспроможності залізничного транспорту є: комбіновані перевезення, які необхідно нарощувати. Застосування технології контейнерних перевезень, які дають додаткові переваги: знижуються навантаження на автополотно, оскільки частина вантажопотоку переходить на залізничну колію, знижуються витрати залізниць на початкові-кінцеві операції; значно поліпшується екологічна обстановка; створення найбільш зручних і вигідних умов забезпечення прискореної доставки, в результаті якої відбувається економія часу пасажирів і зменшується повна вартість товарів [4].

Список використаних джерел: 1. Головна сторінка Укрзалізниці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.uz.gov.ua/passengers/reservationpurchase_travel_documents/local_offices/adresy. 2. Науменко В. Ю. Статистичний щорічник Волинської області – 2015 / В. Ю. Науменко – Луцьк : ТзОВ «Друкмаркет», 2016. – 473 с. 3. Офіційна сторінка Львівської залізниці [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://railway.lviv.ua>. 4. Проблеми визначення забезпеченості шляхами на прикладі Волинської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Nvnu/geograf/2008_1/2/Mokruntska.pdf.

Кух Катерина – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Сосницька Ярослава – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Теоретичні основи дослідження поняття «продовольча безпека»

Проаналізовано суть поняття «продовольча безпека». Розкрито основні структурні елементи даного поняття. Висвітлено основні чинники, що впливають на національну продовольчу безпеку.

Ключові слова: продовольча безпека, національна продовольча безпека, чинники.

Kuh K., Sosnitska J. Theoretical Bases of Research of Concept "Food Safety".

Essence of concept "food safety" is analyzed. The basic structural elements of this concept are exposed. Basic factors that influence on national food safety are reflected.

Key words: food safety, national food safety, factors.

Останнім часом особливої актуальності набули проблеми забезпечення соціально-економічних гарантій сталого продовольчого забезпечення населення, що в свою чергу провокує на детальне вивчення поняття продовольчої безпеки. Метою дослідження є здійснення аналізу основних теоретичних засад поняття «продовольчої безпеки».

Трактування продовольчої безпеки на сучасному етапі має деякі відмінності, але суттєва ознака цього поняття, як стабільне забезпечення населення продуктами харчування залишається однаковою у всіх визначеннях. Найчастіше зустрічаються три підходи до визначення продовольчої безпеки [4].

Представники першого підходу – переважно економісти країн з розвинутою ринковою економікою, використовують визначення продовольчої безпеки, в якому фігурує тільки споживання. На їхню думку, продовольча безпека – це забезпечення гарантованого доступу населення до продовольства в кількості, необхідному для активного здорового життя.

Прихильники другої точки зору в якості ще однієї ключової позиції в розумінні сутності продовольчої безпеки виділяють здатність країни самостійно забезпечувати себе необхідним обсягом та асортиментом продуктів харчування.

Третій підхід ґрунтується на двох критеріях: наявність на продовольчому ринку країни такої кількості продуктів харчування, якої достатньо для підтримання здорового способу життя населення; доступність цих продуктів абсолютно для всіх верств населення.

Судячи з вище сказаного, можна стверджувати, що продовольча безпека – це такий рівень продовольчого забезпечення населення, який гарантує соціально-політичну стабільність у суспільстві, виживання і розвиток нації, особи, сім'ї, стійкий економічний розвиток [1].

Продовольча безпека визначається рівнем ефективності всієї економіки. Однак продовольчі ресурси формуються в процесі агропромислового виробництва. Тому такі підсистеми АПК, як збут і розподіл продовольства, продовольчі резерви і споживання відносяться до функціональних підсистем.

Структура продовольчої безпеки в залежності від оточуючого середовища представлена ресурсами, що надходять із оточуючого середовища (функціональні ресурси, забезпечуючі ресурси) [2].

Формування продовольчої безпеки будь-яких країн здійснюється під впливом низки чинників. Найбільший вплив мають чотири групи чинників – природно-географічні, суспільно-географічні, еколого-географічні та нормативно-законодавчий чинники.

Природо-географічні чинники є одними з найважливіших, оскільки визначають природну продуктивність праці у сільському господарстві. Визначальною є потреба сільськогосподарських культур у певних природних умовах, зокрема вимоги до якості ґрунтів, кількості атмосферних опадів та температурного режиму для різних сільгоспкультур відрізняються, тому і ареали їх розповсюдження також різняться.

Серед суспільно-географічних чинників формування продовольчої безпеки основними є: чинник суспільно-географічного положення, демографічний, особливості структури споживання, співвідношення між міським та сільським населенням (як з боку споживачів так і з боку виробників), транспортний, міжрегіональні зв'язки, матеріально-технічне забезпечення агровиробників, ринкової кон'юнктури тощо.

Еколого-географічний чинник є досить важливим чинником, який впливає на розміщення галузей АПК. Залежно від екологічного стану тієї чи іншої території визначаються можливості її сільськогосподарського використання.

Нормативно-законодавчий чинник є дуже важливим як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Основними завданнями державних органів управління є своєчасне прогнозування та виявлення загроз продовольчій безпеці, мінімізація їх негативних наслідків за рахунок стратегічних запасів продовольства [3].

Висновки. Визначення поняття продовольчої безпеки на даний час не є точним. Підходи до визначення продовольчої безпеки ставлять акцент лише на особистості та її інтересах у сфері забезпечення своїх першочергових потреб у продуктах харчування. Продовольча безпека формується під впливом певних чинників, що відіграють важливу роль у визначенні рівня ефективності всієї економіки країн.

Список літератури: 1. Зеленська О. О. Система продовольчої безпеки : сутність та ієрархічні рівні / О. О. Зеленська // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 1 (59). – С.108-112. 2. Одінцов М. М. Моделювання факторів формування продовольчої безпеки. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/index.php?operation=1&iid=113>. 3. Сидоренко О. П. Продовольча безпека України неможлива без державного регулювання АПК [Електронний ресурс] / П. О. Сидоренко // Укр. журн. «Економіст». – 2012. – 74 с. – Режим доступу : <http://ua-ekonomist.com>. 4. Голікова К. П. Продовольча безпека держави : сутність, структура та особливості її забезпечення/ К. П. Голікова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2012. – № 22. – С. 1-5.

Трудовий потенціал Запорізької області

У статті розглянуто трудовий потенціал Запорізької області. Проаналізовано динаміку чисельності наявного населення Запорізької області на даний момент, чисельність працездатного населення, чисельність безробітних, статево-вікову структуру, рівень народжуваності.

Ключові слова: трудовий потенціал, трудові ресурси, працездатне населення, економічно активне населення, безробітні.

Likhach D. S. Labor potential of Zaporozhye region. Labor potential of Zaporozhye region is considered. dynamics of population's quantity, workable population's quantity, unemployed population's quantity, age-sex pyramid, level of birth rate are analyzed.

Key words: labor potential, labor resource, workable population, economically active population, unemployed.

Трудовий потенціал – це складна економічна категорія. Оскільки головним смисловим словом є «потенціал», тобто можливість реалізації чого-небудь. Трудовий потенціал виражає, з одного боку, певні можливості трудових ресурсів або окремого працівника, які можуть бути використані в суспільно-корисній діяльності, а з іншого – характеристику якостей трудових ресурсів або окремого працівника, що відображають рівень розвитку їх здібностей, придатності й підготовленості до виконання робіт певного виду і якості, ставлення до праці, можливостей і готовності працювати з повною віддачею сил та здібностей. Під впливом демографічних процесів, що відбуваються в країні, трудовий потенціал може скорочуватись або зростати. Демографічними факторами формування трудових ресурсів є інтенсивність відтворення населення, що залежить від рівня народжуваності, оскільки чим вищий цей рівень, тим швидше зростають трудові ресурси, а також від міграційних процесів, тобто залежно від співвідношення кількості іммігрантів та емігрантів збільшуються або зменшуються трудові ресурси [3].

Особливістю демографічної ситуації Запорізької області є різке скорочення народжуваності, зростання смертності у результаті зниження природного приросту населення. Сальдо міграції в регіоні також від'ємне (вибуття населення за рахунок міжнародної і міжрегіональної міграції перевищує масштаби його прибуття), скорочення населення щорічно становить від 2 до 5 тис. осіб. У районі на 1000 наявного населення кількість мігрантів у три рази вища від загальнодержавного рівня. Причин такого демографічного стану багато, але головною з них є значне забруднення навколишнього середовища. За цим показником область займає одне з перших місць. Наступною причиною є зростання безробіття, що спричинено різким спадом виробництва і звільненням робітників. Люди мігрують за межі регіону і країни в пошуках роботи і засобів прожиття та утримання сім'ї. І, безперечно, на демографічний процес впливає матеріальний рівень забезпеченості оплати праці і прожиткового мінімуму [1].

Кількість зареєстрованих безробітних станом на 1 січня 2018 року становить 22983 осіб, що складає 2,2 % по відношенню до населення працездатного віку. Середній розмір допомоги по безробіттю розраховують шляхом ділення суми допомоги по безробіттю, виплаченої за звітний місяць, на середньооблікову кількість безробітних, які її отримували. Цей показник у Запорізькій області становить 2339 грн. Кількість вакансій становить 1349, а навантаженість на 1 вакансію – 17 осіб.

За даними Головного управління статистики у Запорізькій області, на 1 січня 2018 року чисельність населення в регіоні становила 1 мільйон 723 тисячі чоловік. Протягом 2017 року чисельність населення зменшилася на 16 317 осіб. Кількість народжених у 2017 році – 14155, а кількість померлих – 27758 осіб. Залишається суттєвим перевищення кількості померлих над кількістю новонароджених: на 100 померлих сьогодні припадає 51 немовля. Серед причин смерті населення області перше місце посідали хвороби системи кровообігу, друге – злоякісні новоутворення, третє – зовнішні причини смерті [2].

Із загальної чисельності населення, економічно активне населення у працездатному віці становить 789,4 тис. осіб. Рівень економічної активності визначають як відношення (у відсотках) кількості економічно активного населення віком 15–70 років до усього населення зазначеного віку чи населення відповідної соціально-демографічної групи. Рівень економічної активності у Запорізької області становить 72,5 %. Зайняте населення 708,0 тис. осіб. У містах проживає 618 тис. осіб населення працездатного віці, а у сільській місцевості – 170,5 тис. осіб [2].

В статеві-віковій структурі переважають жінки (944,8 тис. осіб станом на 2017 рік). Чоловіки становлять 793,9 тис. осіб. З кожних 100 зайнятих в економіці працівників 60 – становлять жінки, 17 – молодь у віці 16–28 років, 15 – громадяни, які отримують пенсію за віком, на пільгових умовах та по інвалідності.

Швидке зростання зайнятості у приватному секторі економіки здійснюється, в основному, за рахунок розвитку особистого підсобного сільського господарства та самозайнятості населення. У цих структурах нараховувалося 186,8 тис. осіб, або 22,1 % чисельності осіб, зайнятих в усіх сферах економічної діяльності [2].

Активізація економічної діяльності, реалізація заходів регіональних програм зайнятості населення дозволили поліпшити ситуацію на ринку праці. З метою працевлаштування незайнятого працездатного населення в області треба розвивати трудомісткі галузі. У цьому регіоні недостатньо розвинута легка промисловість, яка в структурі галузей становить 0,2 %, а також низька питома вага харчової промисловості – 5,6 % [4].

Мінімальна заробітна плата станом на 1 січня 2018 року становить 3723 грн., а прожитковий мінімум – 1921 грн., що становить майже 50 % заробітної плати [2]. Трудовий потенціал розраховують як добуток кількості працюючих на середню заробітну плату + добуток кількості пенсіонерів на середню пенсію + добуток кількості безробітних на середню допомогу по безробіттю + кількість інвалідів + стипендії.

Розраховано трудовий потенціал Запорізької області: 4859 тис + 1130 тис + 53,7 тис + 122,6 тис + 2 тис = 6167,3 тис грн.

Висновки. Динаміка демографічної бази трудових ресурсів Запорізької області, як і України в цілому останнім часом є негативною. Чисельність населення зменшується, смертність в два рази перевищує народжуваність. Низька народжуваність поряд з високою часткою осіб старших вікових груп сприяють подальшому старінню населення. Таким чином, розвиток трудових ресурсів Запорізької області може відбуватись за рахунок збільшення трудового потенціалу, росту продуктивності праці та використання інноваційних технологій.

Список використаних джерел: 1. Заярна Н. М. Проблеми і перспективи розвитку трудових ресурсів в Україні / Н. М. Заярна, О. М. Каралюс // Науковий вісник НЛТУ України. – Львів : РВВ НЛТУ України. – 2011. – Вип. 21 (3). – С. 172–176. 2. Головне управління

статистики у Запорізькій області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.zp.ukrstat.gov.ua/index.php?option=com_content&id=Itemid=100065. 3. Руденко В. П. Географія природно-ресурсного потенціалу України. У 3-х ч. – Чернівці : Зелена Буковина, 1999. – 568 с. 4. Трудовий потенціал регіону [Електронний ресурс] // Навчальні матеріали онлайн. – Режим доступу : <http://pidruchniki.com/1603111938830/rps>.

УДК 911.3

Логвинова Марина – аспірант кафедри соціально-економічної географії і регіоназнавства Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

Агрокластери як інноваційні форми розвитку аграрної сфери (на прикладі Харківської області)

Розглянуто поняття «агрокластер» з позицій суспільно-географічних досліджень. Наведено схему функціонування агрокластеру місцевого рівня. Проаналізовано сучасний стан та перспективи створення агрокластерів на території Харківської області.

Ключові слова: агрокластер, сільське господарство, аграрна сфера.

Lohvynova M. O. Agroclusters as Innovative Forms of Development of the Agrarian Sphere (on the Example of the Kharkov Region). The concept of «agrocluster» is considered from the standpoint of socio-geographical studies. The scheme of functioning of a local-level agrocluster is given. The current state and prospects for the creation of agroclusters in the territory of the Kharkov region are analyzed.

Key words: agrocluster, agriculture, agrarian sphere.

Аграрна сфера є важливою складовою національної економіки, оскільки від її успішного функціонування залежить продовольча безпека держави, рівень та якість життя населення, тому для України важливо забезпечити конкурентоспроможність аграрного сектору, збільшити його інноваційно-інвестиційну привабливість. Проте, аграрна сфера України сьогодні переживає не найкращі часи: агровиробники часто не мають коштів для реалізації стратегії конкурентоспроможності, відсутня підтримка з боку держави, недосконала або відсутня логістична та транспортна інфраструктура на селі, крім того, постійний вплив дешевої та якісної іноземної продукції. Тому одним із шляхів забезпечення високого рівня розвитку сільських регіонів України є створення інноваційних територій, так званих агрокластерів, що є особливо актуальним для Харківської області, яка є одним із найбільших в Україні виробників та споживачів аграрної продукції.

Згідно з визначенням П. С. Березівського, кластер – об'єднання підприємств за територіально-галузевою ознакою, які співпрацюючи, сприяють зростанню власної конкурентоспроможності [1]. Агрокластер – інноваційно направлена, територіально локалізована інтегральна структура, яка має елементи мережевої організації, створена на основі сільськогосподарського виробництва, яка включає різні сфери агропромислового комплексу, які входять до різних мереж створення доданої вартості [2]. Саркісов А. Ю. розуміє агропромисловий кластер як територіальне поєднання різних за галузевою спрямованістю підприємств, організацій, закладів, які можуть бути задіяні в процесі агропромислового виробництва та розташованих в географічній близькості один від одного [6].

Створення агрокластерів супроводжується повним циклом «виробництво – переробка – реалізація», забезпечуючи вертикальну інтеграцію. Горизонтальна

інтеграція забезпечується внаслідок кооперації між основними учасниками кластеру (сільськогосподарськими та переробними підприємствами, фермерськими господарствами, особистими селянськими господарствами населення, науково-дослідницькими та освітніми закладами, елементами ринкової інфраструктури), яка проявляється у спільному використанні обслуговуючої бази, внутрішніми цінами на надання певних послуг [2, 6].

Організаційна структура агрокластеру в межах регіону включає два блоки: до першого блоку відносяться виробники сільськогосподарської продукції, до другого блоку – суб'єкти, які забезпечують функціонування агрокластеру (підприємства, які надають матеріально-технічні засоби виробництва, транспортні засоби, наукові установи, органи місцевого самоврядування тощо) [4]. Схема функціонування агрокластеру місцевого рівня представлена на рис. 1.

Рис. 1. Схема функціонування агрокластеру місцевого рівня (складено автором за даними [3, 4])

Харківській області належить першість в Україні у створенні агрокластерів. Перший із них був створений на базі Лозівського ковальсько-механічного заводу у 2015 році та спеціалізується на виготовленні техніки для сільського господарства. У складі кластеру провідні наукові установи – Харківський національний технічний

університет сільського господарства імені Петра Василенка, сільськогосподарські ВНЗ України (Сумський, Миколаївський і Мелітопольський аграрні ВНЗ), сільськогосподарські підприємства, Індустріальна група «УПЕК» (об'єднує низку провідних машинобудівних підприємств: Харківський підшипниковий завод (ХАРП), Оскольський підшипниковий завод ХАРП, Лозівський ковальсько-механічний завод (ЛКМЗ), Українську ливарну компанію (УЛК), Харківський електротехнічний завод «Укрелектромаш» (ХЕЛЗ), Харківський верстатобудівний завод «Харверст» та ін.); ТОВ «Українське конструкторське бюро трансмісій і шасі»; Харківська обласна організація роботодавців у сфері агропромислового комплексу. Перевагами функціонування даного агрокластеру є розвиток власного виробництва, забезпечення агровиробників дешевою технікою вітчизняного виробництва, а вищі навчальні заклади – технікою (борони, сівалки) для тестування з її подальшим удосконаленням [5].

У Стратегії розвитку Харківської області до 2020 року наголошено на важливості підтримки розвитку та стабільності існування агросектору. Основними завданнями по досягненню даної цілі є впровадження нових технологій, переоснащення агропідприємств, розвиток ланцюгів додавання вартості малих і середніх агровиробників через формування кооперативних об'єднань, збутових асоціацій, переробних підприємств – шлях до стимулювання роботи малого та середнього бізнесу, залучення до створення нових робочих місць та економічної активності [7].

Реалізуючи дану ціль, в області побудований агро-логістичний центр, мета діяльності якого полягає у розбудові матеріально-технічної бази комунальних установ, збільшенні обсягів виробництва у таких сферах: заготівля, переробка, збут сільгосппродукції місцевих виробників, технологічне оснащення сільськогосподарських підприємств, підвищення ефективності постачання матеріально-технічних ресурсів. Створення центру дозволило збільшити кількість підприємств малого та середнього бізнесу, зокрема, фермерських господарств, надати підтримку починаючим фермерам, створити до 15 тис. робочих місць, збільшити виробництво сільгосппродукції, особливо м'ясо-молочної, покращити інвестиційну активність, диверсифікувати виробництво та розширити асортимент продукції тощо.

Перспективним утворенням кластерного типу на території Харківської області є будівництво інноваційного селища з метою переробки сільськогосподарської продукції, яке буде функціонувати на території Ізюмського району. Подібний проект вирішить проблему міграції молоді з сільської місцевості, зайнятості та забезпечення сільських жителів комфортним та доступним житлом та об'єктами соціальної інфраструктури. Спеціалізація кластеру – виробництво м'ясної, молочної, овочевої та рибної продукції з обсягом випуску 600 млн. грн. за рік [7].

Перспективи функціонування агрокластерів у Харківській області пов'язані із наявністю відповідної наукової бази для підготовки фахівців для аграрної сфери, яка представлена Харківським національним аграрним університетом ім. В.В. Докучаєва, Харківським національним технічним університетом сільського господарства імені Петра Василенка, Липковатівським аграрним коледжем, Красноградським технікумом механізації сільського господарства, Вовчанською філією Красноградського технікуму механізації сільського господарства, коледжем переробної та харчової промисловості ХНУСГ імені Петра Василенка.

Отже, у зв'язку з наявністю негативних тенденцій, трансформаційних процесів, виникла необхідність пошуку інноваційних напрямків розвитку аграрної сфери, одним із яких є створення агрокластерів. Діяльність агрокластерів на території України та Харківської області дозволить забезпечити зростання конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції регіону, вийти на нові перспективні ринку збуту продукції, впроваджувати нові технології. Позитивно відобразиться на соціальній

інфраструктурі сільської місцевості, забезпечить населення робочими місцями та підвищить загальний рівень якості життя населення. Основними причинами, які блокують розвиток агрокластерів на території України та її регіонів є слабка або відсутня підтримка з боку держави та органів місцевої влади, відірваність освіти і науки від аграрного виробництва, низька інвестиційна активність, відсутність інформаційно-аналітичної бази про існуючі агрокластери [5].

Список використаних джерел: 1. Березівський П. С. Організація виробництва в аграрних формуваннях. Навч. посібник / П. С. Березівський, Н. І. Михайлюк. – К. : ЦНЛ, 2005. – С. 39–105. 2. Ковтун О. І. Кластери як засіб активізації розвитку вітчизняної економіки : монографія. Економічні системи. Ч. 3. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – 490 с. 3. Ковтун О. І. Некорпоративна модель розвитку аграрного сектору вітчизняної економіки / О. І. Ковтун // Економіст. – 2013. – Вип. 7. – С. 36-39. 4. Кудак К. М. Інноваційні напрями розвитку аграрного сектора економіки регіону на засадах кластеризації / К. М. Кудак // Регіональна економіка. – 2014. – Вип. 4. – С. 172-179. 5. Оніпко Т. Досвід формування та розвитку агрокластерів у регіонах України на початку XXI століття / Т. Оніпко // Треті Череванівські читання : зб. наук. ст. за матеріалами III Всеукр. конф. – Полтава : Вид-во ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2016. – С. 61–66. 6. Саркісов А. Ю. Суспільно-географічні аспекти дослідження територіальної організації АПК / А. Ю. Саркісов // Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. Серія «Геологія. Географія. Екологія». – Вип. 43. – С. 159-163. 7. Стратегія розвитку Харківської області на період до 2020 року [Електронний ресурс] / Харківська обласна державна адміністрація. – Режим доступу : <http://old.kharkivoda.gov.ua/documents/16203/1088.pdf>.

УДК 911.3

Мельник Мирослава – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Голуб Геннадій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Динаміка та сучасний стан вирощування сої у Волинській області

Досліджено сучасний стан виробництва сої та структури собівартості продукції у Волинській області. Представлено результати досліджень щодо динаміки посівних площ, урожайності та валового збору сої в області за 2010 – 2015 рр.

Ключові слова: соя, валовий збір зерна, урожайність, зібрані площі.

Melnyk M. Dynamics and Current State of Soybean Cultivation in the Volyn Region.

The article analyses the modern state of production of soy and structure of unit cost in Volyn region. The article describes the results of researches of dynamics of sowing areas, productivity and gross collection of soy in the region for 2010-2015.

Key words: soy, gross grain harvest, crop capacity, harvested area.

Актуальність дослідження. Соя є стратегічною культурою у розв'язанні глобальної продовольчої проблеми та представляє у світових ресурсах надзвичайно важливе джерело рослинного білку й олії. Суттєве зростання посівних площ і валових зборів сої у Волинській області свідчить про її надзвичайно важливу роль в

аграрному комплексі України. Тому аналіз сучасного виробництва сої в області є актуальним, оскільки він показує стан і перспективи вирощування цієї культури.

Метою роботи є аналіз динаміки виробництва зерна сої та сучасний стан соєсіяння у Волинській області.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження є розглянути площі посіву сої, валовий збір та урожайність її зерна в області за останні 5 років.

Результати дослідження. Виробництво сої у Волинській області щороку зростає. Тенденція до нарощування виробничих показників культури характеризується стійкістю і планомірним зростанням по всій території області.

Про виробництво головної зернобобової культури в умовах Волинської області можна судити по даним таблиці 1. Загальна зібрана площа сої в досліджуваному регіоні з кожним роком зростає. Якщо у 2010 році вона становила 8,5 тис. га, то в 2015 році соя на період збирання займала площу 47,8 тисяч гектарів. У деякі роки спостерігалось незначне зменшення площ, зайнятих цією культурою, проте завдяки дотриманню інтенсивної технології вирощування урожайність залишалася на високому рівні. Нами підраховано, що в 2015 році площі на час обмолоту сої в господарствах Волинської області, порівняно з 2010 роком, зросли в 5,8 разу.

Таблиця 1

Виробництво сої в сільськогосподарських підприємствах Волинської області

Показники	Рік					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Площа, тис. га	8,3	12,0	18,3	22,7	32,6	47,0
Валовий збір, тис. т.	17,0	23,5	37,7	42,7	77,0	70,1
Урожайність, ц/га	20,5	19,6	20,7	18,8	23,6	14,9

Слід зазначити, що збільшення площ даної культури в області супроводжувалося підвищенням валового збору зерна та рівня врожайності. У 2010 році фактичний збір урожаю в середньому в регіоні становив 17,0 тис. т, а у 2015 році цей показник зріс до 70,1 тисяч тонн. Схожа тенденція спостерігалася і за врожайністю, яка починаючи з 2010 року поступово підвищувалася. За останні п'ять років найменшим даний показник був у 2015 році (14,9 ц/га), а найбільшим – у 2014 році (23,6 ц/га). Проте, в 2015 році урожайність сої значно знизилась, незважаючи на те, що площа, з якої її було зібрано збільшилась. Так як соя має потребу у великій кількості вологи, то однією з причин суттєвого зниження врожайності сої в 2015 р. експерти називають високий температурний режим і відсутність опадів на території регіону в період дозрівання культури [3].

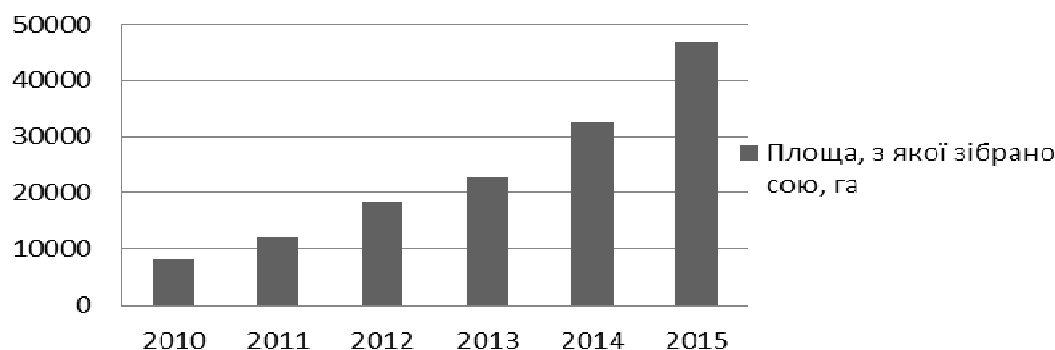

Рис. 1 . Динаміка вирощування сої у Волинській області [1]

Загалом, основні площі посівів сої зосереджуються у центральних та південних районах у зв'язку з тим, що північні мають перезволожені і кислі ґрунти, які є несприятливими для цієї культури. Найбільші площі, зайняті соєю на період

збирання, в 2015 році зосереджувалися в Горохівському (8867 га), Володимир-Волинському (6666 га) та Луцькому (6040 га) районах, тоді як у 2010 році значні площі під цією культурою були відведені в Горохівському (2545 га), Луцькому (1910 га) та Локачинському (1288 га) районах [2].

У 2015 році найбільший урожай зібрали сільськогосподарські підприємства Горохівського (15777 т), Луцького (10648 т), Володимир-Волинського (9256 т), Локачинського (8335 т) районів. До того ж у 2010 році валовий збір у даних районах становив, відповідно, 6081 т; 3328 т; 1982 т; 2442 тонн. Урожайність зерна сої з 1 гектара зібраної площі в 2010 році в господарствах області коливалася від 12,1 ц у Ковельському районі до 23,9 ц – у Горохівському, а вже в 2015 році цей показник знаходився в межах 13,1 ц у Ковельському районі та 17,8 ц – у Горохівському [1].

Проведенні дослідження структури собівартості продукції рослинництва Волинської області показують, що в структурі витрат значний відсоток становлять матеріальні витрати – 69%, з яких найбільш витрачено на мінеральні добрива (17,3 %), нафтопродукти (14,3 %) та насіння (16,7 %).

Висновки. Отже, у Волинській області соєве поле розширюється, воно повноправно включається в сівозміни основних землеробських регіонів, будучи стабілізуючим фактором росту виробництва зерна. Проведений нами аналіз свідчить, що площі посіву під соєю зросли з 8,5 тис. га у 2010 р. до 47,8 тис. га – у 2015 році. Схожі показники характерні і для врожайності: якщо у 2010 році вона становила 20,5 ц/га, то вже у 2014 році (23,6 ц/га).

Список використаних джерел: 1. Сільське господарство Волині за 2015 рік / за ред. С. В. Томашук. – Луцьк : ГУС у Волин. обл., 2016. – С. 192-194. 2. Статистичний щорічник Волинської області за 2016 рік / за ред. М. І. Мотиль. – Луцьк : ГУС у Волин. обл., 2017. – 450 с. 3. Шовкова О. В. Стан виробництва сої в Україні та в Полтавській області / О. В. Шовкова // Вісник Полтавської держ. аграрної академії. – 2014. – № 4. – С. 106–110.

УДК 911.3

Мельник Мирослава – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Потапова Алла – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Ідентифікація депресивних територій Харківської області та механізми їх розвитку

Проведена оцінка рівня розвитку територій Харківської області та виявлено депресивні території на основі аналізу соціально-економічних показників. Запропоновано напрями та механізми для реалізації регіональної політики розвитку депресивних територій в області.

Ключові слова: депресивна територія, регіональна політика розвитку, регіональні і територіальні програми розвитку територій, територіальні диспропорції.

Melnyk M. Identification of Depressed Territories of the Kharkiv Region and Mechanisms for their Development. Conducted estimation of level of development of territories of the Kharkiv region and were educed the depressed territories on the basis of analysis of socio-

economic indexes. Offered directions and mechanisms for realization of regional politics of development territories in the region.

Key words: depressive territory, regional development policy, regional and territorial programs of development of territories, territorial disproportions.

Актуальність дослідження. В Україні, після отримання незалежності і переходу до ринкової економіки, регіони втратили економічні зв'язки і зіштовхнулися з низкою проблем економічного та соціального характеру. Почали формуватись осередки проблемних територій, в яких механізми саморозвитку неможливо було переавантажити без підтримки з боку держави. У зв'язку з цим, важливим є визначення депресивних територій Харківської області та встановлення основних напрямів для покращення соціально-економічного регіонального розвитку.

Метою роботи є проведення аналізу територіальних диспропорцій в межах регіону та визначення депресивних територій.

Постановка завдання. Завданням нашого дослідження є з'ясування стану розвитку депресивних територій Харківської області.

Результати дослідження. У Харківській області, як і в інших регіонах України, спостерігається тенденція до посилення територіальних диспропорцій щодо соціально-економічного розвитку адміністративно-територіальних одиниць, яка створює ряд проблем:

- уповільнення економічного зростання регіону, зумовлене необхідністю спрямовувати частину ресурсів на вирівнювання регіонального розвитку;
- зростання соціальної напруги в окремих частинах регіону [1].

Так, райони Харківської області за середньомісячною заробітною платою працівників відрізняються один від одного в 1,8 рази, а міста обласного підпорядкування – в 1,5 рази. За обсягом виробленої сільськогосподарської продукції на душу населення райони Харківської області різняться в 18,7 рази, а за обсягом виробленої промислової продукції на душу населення міста обласного підпорядкування – в 436,2 рази.

Таблиця 1

Визначення депресивних міст Харківської області*

Міста	Середньомісячна номінальна заробітна плата працівників, грн		Ранг	Рівень безробіття, %	Ранг	Місце
	Значення	Відношення до сер. (має бути менше або дорівнювати 0,75)		Значення		
м. Харків	6426	1,03	7	0,56	7	7
м. Ізюм	5061	0,81	3	3,5	3-4	3
м. Куп'янськ	6142	0,98	5-6	3,6	2	4
м. Лозова	6149	0,98	5-6	3,3	5	6
м. Люботин	5953	0,95	4	1,23	6	5
м. Первомайський	4352	0,69	1	5,7	1	1
м. Чугуїв	4733	0,75	2	3,5	3-4	2

* Складено за [4]

Дані показники середньомісячної номінальної заробітної плати та безробіття майже не змінювались протягом п'яти останніх років. Наприклад, станом на 2015 рік рівень безробіття для м. Харкова становив 0,70 %, для м. Ізюм – 4,0 %, для м. Первомайський – 5,3 %.

Щодо обсягів реалізованої промислової продукції, то найнижчі показники характерні для міст Первомайський (0,8 % від всієї реалізованої продукції), Чугуїв (0,5 %) та Ізюм (0,3 %). Тоді як, для міста Харків цей показник становить 51,6 %, для міста Куп'янськ – 1,3 %.

Таким чином, серед міст обласного підпорядкування до депресивних в першу чергу можна віднести м. Первомайський, м. Чугуїв та м. Ізюм. З метою подолання стану депресивності даних міст потрібно включати і розвиток прилеглих територій, у даному випадку Ізюмського, Чугуївського та Первомайського районів. Таке поєднання міста та району забезпечить сировинною базою переробні підприємства депресивних міст і створить умови для збільшення споживчого попиту на готову продукцію [2].

Для реалізації регіональної політики розвитку депресивних міст Харківської області необхідні дієві універсальні механізми розвитку територій. Одним із пріоритетних напрямків та механізмів є перш за все підвищення зайнятості населення, створення умов для розвитку середнього та малого бізнесу, сприяння та лобювання інтересів національних компаній на світовому ринку, підтримка та модернізація великих підприємств, як джерел наповнення місцевих і регіональних бюджетів. Залучення іноземних інвестицій для створення нових підприємств та розвиток власних технологій, розробка перспективних програм побудування об'єктів інфраструктури економічного значення [3].

Зокрема, на даний час в Ізюмському та Первомайському районах реалізується проект «Село майбутнього», що майже на 80 % дотується різного виду субвенціями з різних бюджетів. На сьогодні в даних районах працюють 2 проектно-інжинірингових групи, які вивчають стан району, його основні економічні показники. Даний проект – побудова агрокластера з початковою зайнятістю в 2 тисячі осіб. Впродовж року планується побудувати модель розвитку аграрно-промислового комплексу, що недооцінена в регіоні, а це 183 міні-ферми та 160 котеджів. Даний проект буде діяти таким чином: молода сім'я, яка захоче працювати, поселяється в даний котедж і бере одну міні-ферму на 10 свиноматок, або на 24 корови, або на 96 овець. Цей проект сприятиме збільшенню надходжень у бюджет Ізюмського та Первомайського районів, що сприятиме їх економічному розвитку.

Висновки. Отже, подолання диспропорцій у розвитку окремих територій Харківської області є невідкладним та першочерговим завданням для органів влади. В перспективі дана проблема може бути вирішена шляхом виконання регіональних і територіальних програм розвитку територій. Під час проведення аналізу проблем розвитку депресивних територій було виявлено, що в багатьох випадках дані програми є, але вони не мають належного фінансування або взагалі не фінансуються.

Список використаних джерел: 1. Барановський М. О. Депресивні території : підходи до трактування, концепції формування, особливості типології / М. О. Барановський // Економічна теорія. – 2007. – № 3. – С. 3–12. 2. Ватченко О. Б. Проблема ідентифікацій депресивних територій в Україні / О. Б. Ватченко, О. А. Андрейченко // Економіка. – 2015. – Вип. 1 (3). – С. 32–37. 3. Депресивні території : шляхи виходу із кризи : методичні рекомендації / В. В. Говоруха, А. О. Дегтяр, В. В. Мамонова та ін. – К. : НАДУ, 2008. – 56 с. 4. Головне управління статистики у Харківській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kh.ukrstat.gov.ua>.

Мельничук Марія – студент 4 курсу
географічного факультету
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

*Науковий керівник: **Потапова Алла** –
кандидат географічних наук, доцент
кафедри економічної та соціальної географії
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки*

Особливості функціонування ринку праці Сумської області

Проаналізовано формування пропозиції робочої сили на ринку праці Сумської області, досліджено особливості економічної активності та зайнятості населення. Приділено увагу вирішенню проблем безробіття за допомогою активних заходів політики працевлаштування.

Ключові слова: ринок праці, економічно активне населення, зайняте населення, безробіття, працевлаштування.

Melnychuk M. A. The Features of Forming of Labor Market of Sumy Region. The formation of labor supply in the labor market of Sumy region is analyzed, the features of economic activity and employment of population are researched. Attention is paid to solving unemployment problems with the help of active employment policy measures.

Key words: labor market, economically active population, employed population, unemployment, employment.

Актуальність теми. Формування на території України ринкових економічних відносин потребує створення ринку праці як базового елемента ринкового механізму, що має забезпечувати ефективну взаємодію між попитом та пропозицією робочої сили. У регіональному аспекті головна функція ринку праці полягає в забезпеченні роботою економічно активного населення регіону, перерозподілі робочої сили між регіонами, видами економічної діяльності і сферами виробництва. Нерівномірний розвиток регіонального ринку праці значною мірою залежить від розміщення продуктивних сил того чи іншого регіону, зумовленого наявними природними ресурсами, історичним розвитком території тощо. Відмінності між регіональними ринками праці викликана нерівномірним соціально-економічним розвитком регіонів, зокрема обсягами наявного трудових ресурсного потенціалу й ефективністю його використання. Саме тому дослідження проблеми формування ринку праці було і є актуальним.

Метою статті є дослідження ринку праці Сумської області як основного елемента формування ринкового механізму. Для досягнення поставленої мети необхідно виконати такі завдання: проаналізувати динаміку чисельності економічно активного населення Сумської області; охарактеризувати рівень зайнятості та безробіття населення регіону; проаналізувати рівень працевлаштування безробітного населення в області.

Виклад основного матеріалу. Ринок праці є однією з складових ринкової системи. Його можна трактувати як механізм, що забезпечує узгодження ціни та умов праці між роботодавцями і найманими працівниками. Аналіз стану ринку праці регіону може бути здійснений, насамперед, за допомогою оцінки показників рівня економічної активності населення, зайнятості та безробіття, плинності робочої сили.

У ринковій економіці ринок праці охоплює всіх здатних працювати: як зайнятих, так і не зайнятих найманою працею. Пропозицію робочої сили на ринку праці здійснює економічно активне населення. У 2017 році економічно активне населення Сумської області віком 15-70 років становило 529,4 тис. осіб. У відсотковому співвідношенні цей показник зріс на 0,5 % і становив 63,1 % – у порівнянні з 2016 роком, коли він становив 62,6 %. Загальна чисельність населення області у січні 2017 року становила 1млн.104 тис. осіб. Виходячи з цього, можна сказати, що майже половина наявного населення в області є економічно активним, з них 498 тис. особи працездатного віку [1].

Проаналізувавши рис.1. можемо зробити висновок, що до 2014 року динаміка зміни чисельності економічно активного населення Сумської області мала спадний характер, проте у 2015 році ця цифра почала зростати, що в свою чергу свідчить про збільшення чисельності осіб, які можуть пропонувати свою робочу силу на ринку праці. За даними головного управління статистики у Сумській області кількість зайнятого населення у 2017 році становила 450 тис. осіб, з них 48 тис. осіб – безробітні особи працездатного віку. У січні–вересні 2017р. статус безробітного у центрах зайнятості області отримали 21 тис.осіб. Середній розмір допомоги по безробіттю у вересні 2017р. склав 1836 грн. проти 1652 грн. у порівнянні з 2016 роком.

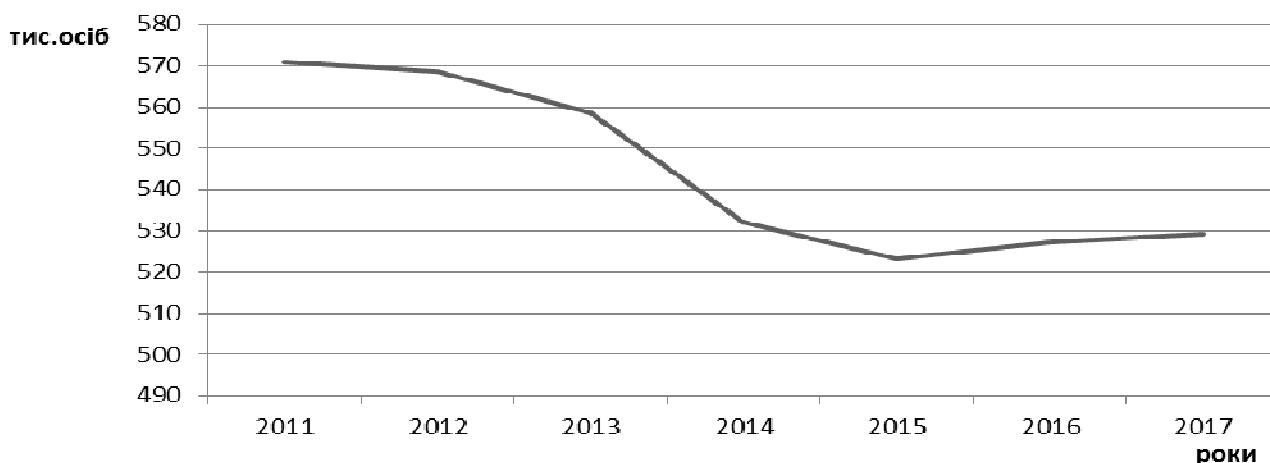

Рис. 1. Динаміка зміни чисельності економічно активного населення Сумської області за період 2011-2017 рр.

Працевлаштування є основним і найбільш ефективним заходом подолання безробіття. Це захід, що безпосередньо забезпечує реалізацію економічної активності незайнятого населення шляхом надання робочих місць. У 2017 році у Сумській області було працевлаштовано майже 11 тис. осіб, з яких 47% – жінки. Найбільше працевлаштованих – у м. Суми, Шосткинському, Конотопському та Лебединському районах. Крім того, 10 тис. осіб – проходили профорієнтаційне навчання, брали участь у громадських роботах та роботах тимчасового характеру. На кінець вересня 2017 р. на обліку у центрах зайнятості області залишалося 13,3 тис. безробітних. При цьому у базі вакансій налічувалося майже дві тисячі вільних робочих місць, з них кожне четверте – для робітників з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного обладнання та машин, кожне шосте – для кваліфікованих робітників з інструментом, кожне сьоме – для працівників сфери торгівлі та послуг або для найпростіших професій. Середньомісячна номінальна заробітна плата на кінець 2017 року в Сумській області становила 5940 грн., що на 1809 грн. більше ніж у 2016 році [3]. Таким чином, можна сказати, що на сьогодні ринок праці Сумської області поступово відновлює свої позиції шляхом створення нових робочих місць, підвищенням заробітної плати тощо.

Висновки. Отже, ринок праці в умовах ринкових відносин можна характеризувати як складну ринкову структуру, яку формують попит та пропозиція робочої сили. Для забезпечення ефективного функціонування ринку праці в Сумській області необхідно залучати економічно активне населення до трудової діяльності шляхом створення більшої кількості робочих місць, підвищенням рівня заробітної плати. Важливим також є спрямування державної регіональної політики на забезпечення гідних умов праці, стимулювання та залучення населення до трудових відносин.

Список використаних джерел. 1. Головне управління статистики у Сумській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sumy.ukrstat.gov.ua> 2. Онікієнко В. В. Розвиток ринку праці України : тенденції та перспективи / В. В. Онікієнко, Л. Г. Ткаченко, Л. М. Ємельяненко. – К. : НАН України, 2007. – 285 с. 3. Офіційний сайт Держкомстату України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ukrstat.gov.ua.

УДК 911.3

М'якота Юлія – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Поручинська Ірина – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Місце залізничного транспорту в єдиній транспортній системі України

Охарактеризовано залізничний транспорт як одну із найбільш важливих галузей господарства України, яка забезпечує виробничі та невиробничі потреби матеріального виробництва, невиробничої сфери, а також населення в усіх видах перевезень.

Ключові слова: транспорт, залізничний транспорт, транспортні послуги.

M'akota U., Poruchynska I. V. A Place of Railway Transport Is In a Single Transport System of Ukraine. A railway transport as one of the most essential industries of economy of Ukraine, that provides the productive and unproductive requirements of material production, unproductive sphere, and also population in all types of transportations, is described.

Key words: transport, railway transport, transport services.

Транспорт є важливою складовою ланкою соціально-економічної системи держави і належить до стратегічно важливих галузей національної економіки, без ефективної роботи якої неможливе подальше підвищення добробуту суспільства.

Згідно із Законом «Про залізничний транспорт» залізничний транспорт – виробничо-технологічний комплекс організацій і підприємств залізничного транспорту загального користування, призначений для забезпечення потреб суспільного виробництва і населення країни в перевезеннях у внутрішньому і міжнародному сполученнях та надання інших транспортних послуг усім споживачам без обмежень за ознаками форми власності та видів діяльності тощо [1].

Головна функція залізничного транспорту – перевезення масових промислових і сільськогосподарських вантажів (вугілля, сталь, зерно та ін.) на великі відстані. Відмінна особливість – регулярність руху незалежно від погоди і пори року. Для залізничного транспорту характерна масовість і порівняно низька собівартість

перевезень. Переваги залізничного транспорту полягають в тому, що залізниці можна прокласти у будь-якому напрямку. Він забезпечує швидкий і регулярний рух незалежно від пори року. До недоліків його слід віднести низьку маневреність, необхідність додаткових робіт при довозенні вантажів іншими видами транспорту, а також досить високу вартість прокладання залізниць [4].

Саме на залізничний транспорт припадає найбільша кількість інвестицій серед галузей транспортної системи України (88 %), що підтверджує його пріоритетну позицію в транспортній системі країни серед інших видів транспорту [2].

Українські залізниці безпосередньо межують і взаємодіють із залізницями Росії, Білорусі, Молдови, Польщі, Румунії, Словаччини, Угорщини й забезпечують роботу із сорока міжнародними залізничними переходами, а також обслуговують 18 українських морських портів Чорноморсько-Азовського басейну.

На сьогодні Україна має розвинену мережу залізниць. Експлуатаційна протяжність головних колій становить 20954,2 км (без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя та частини зони проведення антитерористичної операції). Електрифікованих колій – 9974,5 км (47,6 %), ширина колії – 1520 мм.

Нараховується 1447 залізничних станцій, 118 залізничних вокзалів, 2268 зупиночних пунктів та платформ, 5422 залізничних переїздів, 55 локомотивних і 48 вагонних депо, 110 дистанцій колії, 69 дистанцій сигналізації і зв'язку, 44 дистанцій енергопостачання.

Інвентарний парк пасажирських вагонів основних перевезень становить 5 291 одиницю, які експлуатуються понад встановлений нормативний термін (9 більше 28 років), що складає 61,5 % інвентарного парку. Крім того, частка вагонів віком від 10-20 років становить 2,8 %, а віком до 10 років – лише 6 %. Темпи старіння парку пасажирських вагонів значно опереджають його оновлення, загальний коефіцієнт зносу становить 86,6 %.

У загальній структурі перевезень вантажів залізничним транспортом найбільша частка припадає на корисні копалини, зокрема кам'яне вугілля та руди металів, також значними є обсяги перевезень будівельних матеріалів. Найменші обсяги належать нафті і нафтопродуктам, а також брухту чорних металів.

Слід зазначити, що протягом останніх років у структурі перевезення вантажів спостерігається стрімке скорочення обсягів перевезення кам'яного вугілля, що зумовлено веденням бойових дій на сході України. Також дещо знизилися обсяги перевезення будівельних матеріалів, чорних металів, коксу. Натомість збільшилася обсяги зерна і зернопродуктів.

Пропускна спроможність окремих дільниць та напрямків залізниць знаходиться на критичній межі і потребує технічного переоснащення та модернізації [3].

Перевезення вантажів залізничним транспортом в Україні регулюються Статутом залізниць України, Правилами перевезення вантажів, Технічними умовами навантаження і кріплення вантажів, іншими нормативними документами.

Список використаних джерел: 1. Закон України Про залізничний транспорт / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/273/96-вр>. 2. Перспективи розвитку і розміщення залізничного транспорту України / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://we.org.ua/transport/perspektyvu>. 3. Стратегічний план розвитку залізничного транспорту на період до 2020 року // Наказ Міністерства інфраструктури України від 21 грудня 2015 № 547 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://uvf.dp.ua/docs/dodatok_1_547.pdf. 4. Транспортна система України : загальна характеристика та особливості розвитку [Електронний ресурс] / Транспортний комплекс України / Особливості розвитку транспорту / економічна теорія // Освіта. – Режим доступу : http://osvita.ua/vnz/reports/econom_theory/22230.

Житлово-комунальне господарство Рівненської області

Розглянуто особливості житлово-комунального господарства Рівненської області. Визначено його головні складові. Проаналізовано основні показники житлового фонду Рівненської області.

Ключові слова: житлово-комунальне господарство, житловий фонд, Рівненська область.

Petrovets A., Puhach S. The Housing and Communal Services of Rivne Region.

Features of housing and communal services of Rivne region are considered. Its main components are identified. The main indicators of the housing stock of Rivne region are analyzed.

Key words: housing and communal services, housing stock, Rivne region.

Вступ. Житлово-комунальне господарство є однією з головних галузей соціальної інфраструктури, яка багато в чому визначає якість життя населення певної території. Затяжна соціально-економічна криза українського суспільства не могла не позначитися на функціонуванні ЖКГ. Житлово-комунальне господарство України на сьогодні є однією із найбільш застарілих, енергоємних та найменш модернізованих галузей економіки зі складним комплексом проблем, які потребують невідкладного вирішення. Від ефективного функціонування житлово-комунального господарства залежить якість роботи інших галузей господарського комплексу. Разом із тим, забезпеченість населення житлом є однією із важливих соціальних характеристик, одним із показників привабливості території. Саме тому дослідження цієї проблеми є актуальним для України взагалі та у Рівненській області зокрема.

Головними складовими ЖКГ є теплове господарство, водопостачання та водовідведення, житлове господарство.

Реформування теплового господарства Рівненської області здійснюється за такими основними напрямками: використання місцевих видів палива для виробництва теплової енергії; модернізація котелень (встановлення котлів з ККД не нижче 91 %); заміна застарілих теплових мереж; встановлення приладів обліку на підприємствах теплопостачання і споживання теплової енергії [2].

Станом на кінець 2014 р., встановлено 352 будинкові лічильники тепла та 73 – гарячої води, що становить відповідно 25,5 % та 7,7 % потреби. По Україні оснащеність будинковими лічильниками тепла становить 26 %, гарячої води – 19,9 %.

У 2014 році підприємствами комунальної енергетики області використано альтернативного палива у обсязі 7,1 млн. тонн умовного палива, що на 14,3 % більше, ніж у 2013 році. При цьому, за три останні роки обсяги споживання альтернативного палива зазначеними підприємствами зросли у 1,5 рази.

Станом на 01.01.2014 із 137 котелень на альтернативному паливі працюють 36 або 26,2 % (у Волинській області – 11 котелень із 223, що становить 5 %). Разом з

тим, із загальної протяжності теплових мереж 41,7 % – у ветхому стані, 3,1 % – в аварійному (для порівняння: у Волинській області на балансі підприємств комунальної теплоенергетики знаходиться 31,3 % ветхих і аварійних тепломереж, по Україні цей показник становить 15,7 %) [1].

Централізованим водопостачанням, яке в області здійснюється водопроводами з підземними водозаборами, забезпечені жителі всіх міст та селищ міського типу області. Централізованим водовідведенням забезпечені всі міста та 94 % селищ міського типу області (крім смт Мізоч). Зношення основних фондів підприємств комунальної власності становить 40 %.

Усі підприємства водопровідно-каналізаційного господарства, які надають послуги з централізованого водопостачання та водовідведення, обладнані технологічними засобами обліку води та скиду стічних вод.

У рамках загальнодержавної програми «Питна вода України» в Рівненській області реалізовано ряд проектів, спрямованих на покращення якості питної води. Зокрема, проведено реконструкцію насосного обладнання насосної станції «Київська» в м. Рівне, станції знезалізнення Горбаківського водозабору та смт Володимирець, технічне переоснащення системи водопостачання в селах Городище Рівненського та Терентіїв Гоцанського районів. Крім того, побудовано систему водопостачання с. Пугач Сарненського району.

Житловий фонд – сукупність житлових приміщень, включаючи житлові будинки, спеціальні будинки (гуртожитки, притулки, будинки-інтернати для громадян похилого віку та інвалідів – дорослих і дітей, дитячі будинки, інтернати при школах і школи-інтернати), квартири, службові житлові приміщення, інші житлові приміщення в будівлях, придатних для проживання. У складі житлового фонду не враховуються дачі, літні садові будиночки, спортивні та туристичні бази, мотелі, кемпінги, санаторії, будинки відпочинку, пансіонати, будинки для приїжджих, готелі, залізничні вагони й інші будівлі та приміщення, призначені для сезонного і тимчасового проживання, незалежно від часу проживання в них громадян.

Аналізуючи динаміку житлового фонду Рівненської області, зазначимо, що станом на 1990 р. показник житлового фонду становив 20818 тис. м² загальної площі, у 2000 р. – 22984 тис. м², у 2014 р. зріс до 25253 м². Так, за 1990-2014 рр. житловий фонд Рівненщини зріс на 4435 м² загальної площі. Забезпеченість житловим фондом у середньому на одну особу у 1990 р. становила 17,8 м², у 2000 р. – 19,5 м², а у 2014 р. – 21,8 м². За 1990-2014 рр. вказаний показник зріс на 4,0 м² загальної площі на одного жителя [1].

Забезпеченість населення житловим фондом у міських поселеннях на одну особу найвища у Рокитнівському, Корецькому та Демидівському районах. У сільській місцевості найвищий цей показник на півдні області, особливо у Радивилівському районі, найнижчий – у північних районах Рівненщини [3].

Висновки. Отже, житлово-комунальне господарство є надзвичайно важливою сферою людської життєдіяльності. Його головними складовими є теплове господарство, водопостачання та водовідведення, житлове господарство. Основними проблемами сфери у Рівненській області є зношеність основних фондів житлово-комунальних підприємств, Недостатні обсяги фінансових ресурсів для модернізації комунальних систем тепло- та водопостачання, водовідведення; відсутність джерел фінансування для реалізації реформ.

Список використаних джерел: 1. Статистичний щорічник Рівненської області за 2014 рік / За ред. Ю. В. Мороза. – Рівне : ГУС у Рівненській області, 2015. – 451 с. 2. Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2020 року. – Рівне, 2014. – 149 с. 3. Яроменко О. В. Суспільно-географічний аналіз житлового фонду Рівненської області / О. В. Яроменко, І. Г. Булачок // Географія Рівненщини та суміжних областей. Матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. – Рівне : Червінко А. В., 2014. – С. 183–192.

Поручинський Володимир – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Коваль Світлана – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Соціально-економічні чинники розселення населення у Волинській області

Проаналізовано основні соціально-економічні чинники, які визначають особливості розселення населення у Волинській області.

Ключові слова: суспільно-географічне положення, демогеографічне положення, економіко-географічне положення.

Poruchynsky V. I., Koval' S. L. Socio-Economic Factors of Distribution of Population are In the Volyn Area. Basic socio-economic factors that determine the features of distribution of population in the Volyn area are analyzed.

Key words: publicly-geographical position, demo-geographical position, economico-geographical position.

Одним із важливих чинників формування і розвитку системи розселення Волинської області є суспільно-географічне положення (СГП), тобто сукупність територіально-часових відношень цієї території з навколишніми територіями та її положення стосовно компонентів суспільно-територіальних систем, які розміщені поза нею і мають певне значення для її розвитку. СГП Волинської області визначається територіальними, компонентними і композиційними відношеннями, соціально-економічними відносинами і зв'язками з іншими регіонами України, сусідніми та віддаленими державами [2].

Перевага СГП області в тому, що вона є складовою частиною України, яка посідає чільне місце в суспільному житті європейського континенту. Розміщення Волині в межах Північно-Західного соціально-економічного району держави і на межі різномісних історико-географічних та етнографічних регіонів, сусідство із щільно заселеними і досить розвиненими у промисловому і господарському відношенні територіями, які мало відрізняються за поєднанням природних ресурсів і структурою господарства, сприяє тісній взаємодії з ними. Область порівняно близько розміщена від основних наукових, культурних та освітніх центрів України, що має позитивний вплив на розвиток її соціальної інфраструктури.

Прикордонне положення області надає її території транзитних функцій і перетворює Волинь у транскордонний регіон зі специфічними рисами, адже Волинська область – це контактна зона в інтеграційному полі європейських держав. Державний кордон, який у минулому не стимулював економічного розвитку господарства прикордонних територій, у нових політичних та економічних умовах перетворився у фактор, що загалом сприяє соціально-економічному піднесенню продуктивних сил, налагодженню вигідного прикордонного співробітництва [3].

На соціально-економічний розвиток поселень впливає їхнє демогеографічне положення (ступінь заселення, працевлаштуваність навколишньої території як потенційного постачальника трудових ресурсів і споживача його продукції та послуг;

співвідношення на території міського і сільського населення, можливості перерозподілу трудових ресурсів і кадрів).

Демогеографічне положення – один із найважливіших чинників, який впливає на динаміку людності будь-якого регіону. Саме поняття “демогеографічне положення” недостатньо вивчене, проте цей чинник має великий вплив на демографічну ситуацію досліджуваної території.

Демогеографічне положення можна розглядати просторово чи горизонтально. Виділяють макро-, мезо- і мікроположення. Якщо розглядати демогеографічне положення Волинської області в Європі, то це буде її макроположення, в Україні – мезоположення, у Північно-Західному соціально-економічному районі України – мікроположення.

Одним із найважливіших факторів розвитку населених пунктів є їхнє економіко-географічне положення (ЕГП). Через ЕГП простежується відношення населеного пункту до елементів суспільного виробництва, до територій різного масштабу, до ліній і фокусів зв'язку, до зон концентрації населення тощо. Усе це разом визначає життєздатність міста і села. Водночас слід пам'ятати, що ЕГП – категорія історична. Воно формується і змінюється відповідно до розвитку продуктивних сил, господарського освоєння території [1; 2].

На систему розселення Волинської області значний вплив мають особливості економіки, оскільки саме від її рівня розвитку залежить рівень життя населення.

Однією з найважливіших складових економіки Волинської області є промисловість, яка за своєю структурою багатогалузева з переважним розвитком обробних підприємств. Своєрідність промисловості області, її місце і роль у господарському комплексі України характеризується наявністю таких галузей загальнодержавної спеціалізації, як харчова, легка, вугільна, лісова та деревообробна промисловість, машинобудування і металообробка. Ці галузі визначають основні показники виробничого потенціалу Волині й масштаби виробництва промислової продукції.

Волинь належить до областей України з найнижчим рівнем територіальної концентрації промисловості. Промислове виробництво на території області розміщене нерівномірно. Найбільша його концентрація в індустріально розвинутих містах і районах з переважанням підприємств важкої індустрії. Найвищий індекс територіальної концентрації характерний для Луцька, Нововолинська, Ковеля і Володимира-Волинського, а також Рожищенського, Ківерцівського і Маневецького районів. Найнижчий рівень індустріального у Турійському, Локачинському, Шацькому і Любешівському районах. В області формується Луцький, Ковельський і Нововолинський промислові багатofункціональні вузли [3].

Поселенська мережа значною мірою формується залежно від мережі шляхів сполучення. Розміщення поселень та їх транспортна доступність залежить від транспортної мережі та швидкостей руху транспорту. Виняткове значення транспорту у формуванні територіальних систем розселення пояснюється тим, що інтенсивність внутрішньосистемних економічних, соціально-культурних та трудових зв'язків значною мірою залежать від розвитку транспортних комунікацій.

Прикордонне положення області надає її території транзитні функції і перетворює Волинь у транскордонний регіон зі специфічними рисами, адже Волинська область – це контактна зона в інтеграційному полі європейських держав. Державний кордон, який у минулому не стимулював економічного розвитку господарства прикордонних територій, у нових політичних та економічних умовах перетворився у фактор, що загалом сприяє соціально-економічному піднесенню продуктивних сил, налагодженню вигідного прикордонного співробітництва.

Список використаних джерел: 1. Влах М. Р. Поняттєво-термінологічна система розселення населення обласного регіону України / М. Р. Влах, А. М. Слащук, В. І. Поручинський // *Наук. вісн. ВДУ. Географ. науки.* – 2007. – № 2. – С. 98–105.

2. Круль В. П. Розміщення продуктивних сил і економіка регіонів України : [підручник] / В. П. Круль, М. В. Жук. – К. : Кондор, 2004. – 296 с. 3. Поручинський В. І. Адміністративний статус поселень та реформування адміністративно-територіального устрою Волинської області / В. І. Поручинський // Наук. зап. Терноп. держ. ун-ту ім. В. Гнатюка. Серія : Географія. – 2007. – № 1. – С. 100–104.

УДК 911.3

Поручинський Володимир – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Міщук Ірина – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Сучасна зовнішньоекономічна діяльність міста Луцька

Проаналізовано особливості зовнішньої торгівлі товарами та послугами у місті Луцьку. Охарактеризовано обсяги експортно-імпортних операцій міста, їх географічну та товарну структуру.

Ключові слова: зовнішня торгівля, експорт, імпорт.

Poruchynsky V. I., Mishchuk I. V. Modern Foreign Economic A of City of Lutsk. The features of the external shipping commodities and services of the city of Lutsk it is analyzed. The volumes of export-import operations of city, them regional and commodity pattern are described.

Key words: foreign trade, export, import

Торгівля є однією з найрозвиненіших форм зовнішньоекономічної діяльності, особливості сучасного розвитку якої характеризуються поглибленням процесів регіонального міжнародного співробітництва та партнерства, а також інтеграцією у світове господарство.

В зовнішньоекономічній діяльності міста Луцька імпорт продукції переважає на експортом. Експортну діяльність у 2016 році здійснювало 95 підприємств міста, імпорту – 162 підприємства. Більше половини (56,8 %) загального обсягу експорту припадало на такі підприємства як ПАТ «СКФ Україна», ДП «Автоскладальний завод № 1» ПАТ «Автомобільна компанія Богдан Моторс», Приватне акціонерне товариство «Спільне українсько-словацьке підприємство «Теріхем Луцьк», ПАТ «ВГП», ТзОВ «Луцька картонно-паперова фабрика», «Луцький ремонтний завод «Мотор». Близько 70 % імпортних товарів отримали «Інвестментс Лайн», ТОВ «Барель» і ВАТ «Луцький автомобільний завод» [1].

У 2016 році підприємства міста експортували товарів на суму 183,7 млн. дол. США, імпортували – на 740,7 млн. дол. Від'ємне сальдо зовнішньої торгівлі товарами становило 557,0 млн. дол. Загальна кількість країн-партнерів, з якими здійснювались зовнішньоторговельні операції товарами становила 105.

У 2016 р. обсяг експорту послуг склав 4,3 млн. дол. США, імпорту – 8,4 млн. дол. США. Від'ємне сальдо склало 4,1 млн. дол.

До країн Європейського Союзу експортовано товарів на 120,0 млн. дол. (65,3 % загального обсягу). Збільшились обсяги поставок в ЄС паперу та картону в 2,1 рази, жирів та олії тваринного і рослинного походження – в 1,7 рази, казеїну

– на 31,2 %, деревини і виробів з неї – на 24,4 %. Зменшився експорт готових харчових продуктів майже в 5 разів, пластмас, полімерних матеріалів – на 4,8 %, механічних пристроїв – на 3,2 % [3].

Досить великі експортні поставки товарів серед країн-членів ЄС здійснювалися до Німеччини, Польщі, Словаччини, Італії та Литви. Серед інших країн світу найбільше експортували товарів до Казахстану, Білорусі, Російської Федерації, Туреччини.

Щодо динаміки обсягів поставок, то за останні два роки зменшився експорт товарів до Російської Федерації в 3,3 рази, Польщі – на 39,3 %, Литви – на 30,0 %, Казахстану – на 26,4 %, Білорусі – на 7,7 % та Словаччини – на 7,3 %. Проте збільшився обсяг експорту до Туреччини (за рахунок жирів та олії, насіння і плодів олійних рослин) в 2,7 раза, Італії (жирів та олії) – на 47,0 %, Німеччини (паперу та картону, м'яса та субпродуктів) – на 2,5 %.

В структурі експорту товарів 34,3 % займали механічні пристрої, 12,5 % – жири та олії тваринного та рослинного походження, 11,2 % – продукти рослинного походження, 11,1 % – продукти тваринного походження, 7,0 % – пластмаси, полімерні матеріали, 6,6 % – деревина і вироби з неї [3].

Стосовно імпорту, то з країн Євросоюзу надійшло товарів на 362,4 млн. дол. і склало 48,9 % загального обсягу.

З Білорусі отримано товарів на суму 222,0 млн. дол., Литви – на 103,5 млн. дол., Російської Федерації – на 93,8 млн. дол., Греції – на 70,6 млн. дол., Німеччини – на 65,2 млн. дол., Польщі – на 32,6 млн. дол..

В товарній структурі імпорту 68,8 % займали нафтопродукти, 10,3 % – засоби наземного транспорту, крім залізничного, 6,5 % – механічні пристрої, 3,4 % – пластмаси, полімерні матеріали, 2,6 % – недорогоцінні метали та вироби з них.

Іноземна давальницька сировина надійшла з 14 країн загальною вартістю 5,5 млн. дол. (0,7 % обсягу імпорту). В товарній структурі 66,0 % займали текстильні матеріали та вироби, 23,4 % – пластмаси, полімерні матеріали, каучук, гума. Разом з тим, у 5 країн ЄС експортовано готову продукцію, виготовлену з давальницької сировини на 6,9 млн. дол., що становить 3,7 % загального обсягу експорту [3].

Сприятливе інвестиційне середовище в Луцьку зумовлюється його вигідним економіко-географічним положенням, розгалуженою транспортною структурою, великою кількістю освітніх, фінансових, медичних та інших інфраструктур.

Загальний обсяг прямих іноземних інвестицій внесених в економіку міста за весь період інвестування, на сьогоднішній день становить 80,8 млн. дол. США, або 377,2 дол. США в розрахунку на одного жителя міста. Для прикладу, в області цей показник становить 225,9 доларів США [2].

Вже протягом декількох років Луцьк отримує інвестиції більше як від двадцяти країн світу, в тому числі зі Швеції, Кіпру, Віргінських островів, Німеччини, Великої Британії, Литви, Польщі, Словаччини, на які припадає 50,9 % загального обсягу прямих іноземних інвестицій.

Найбільші обсяги іноземних інвестицій зосереджені на промислових підприємствах – 40,8 млн. дол. США (50,5 %), у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування – 15,2 млн. дол. США (12,2 %), на підприємствах оптової та роздрібною торгівлі; ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 7,2 млн. дол. США (8,9 %), в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном – 7,1 млн. дол. США (8,8 %).

Місто постійно активізує інвестиційну діяльність. Для цього створена розгалужена банківська мережа, бізнес-центри, інвестиційні фонди, а також завдяки існуючим у місті засобам комунікації відбувається поширення інформації про інвестиційні пропозиції та можливості.

Список використаних джерел: 1. Зовнішньоекономічна діяльність Волинської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : voladm.gov.ua/category/zovnishno-ekonomichna-diyalnist-oblasti. 2. Іноземні інвестиції в Луцьку [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lutsk-invest.in.ua. 3. Основні показники зовнішньої торгівлі товарами і послугами [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.lutsk.ukrstat.gov.ua/Z_3.htm.

УДК 911.3

Притула Ірина – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

*Науковий керівник: **Потапова Алла** – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*

Економічний розвиток районів північної частини Рівненської області

Розглянуто сучасний стан економіки районів північної частини Рівненської області, виявлено найсуттєвіші проблеми, які гальмують економічний розвиток регіону. Проаналізовано фактори, що можуть покращити економічну ситуацію та зроблено висновки щодо перспектив подальшого розвитку території.

Ключові слова: розвиток, економічний розвиток, Рівненська область.

Prutyla I. Economic Development of Districts of North Part of the Rivne Area The current status of the economy of the northern part of Rivne region is considered, and the most important problems that hinder the economic development of the region are identified. The factors, which can improve the economic situation and conclusions, regarding the prospects of further development of the territory, are analyzed.

Key words: development, economic development, Rivne region.

Актуальність дослідження. Одним із актуальних завдань у Рівненській області є вирівнювання територіальної диспропорції в плані економічного розвитку регіону. Дана територія має усі необхідні ресурси для повноцінного економічного зростання, але існує ряд причин, які його гальмують. Тому необхідно виявити основні проблеми та знайти шляхи їх вирішення, адже поліпшення економічної ситуації сприятиме покращенню економіки Рівненської області в цілому.

Метою роботи є проведення аналізу стану економіки північної частини районів Рівненської області. **Завданням** нашого дослідження є вирівнювання територіальної диспропорції в плані економічного розвитку районів північної частини Рівненської області.

Результати дослідження. Північна частина Рівненської області за рівнем соціально-економічного розвитку відстає від решти території регіону. Найменш розвиненими районами є: Зарічненський, Володимирецький, Дубровицький, Рокитнівський. Головними чинниками, що впливають на розвиток цієї частини Рівненщини, є багата мінерально-сировинна база, а також наявність унікальних корисних копалин та додатній приріст населення. Суттєвими негативними факторами, які гальмують розвиток регіону є забрудненість частини території внаслідок аварії на Чорнобильській АЕС, транспортна важкодоступність до частини населених пунктів, незаконний видобуток природних ресурсів (зокрема, бурштину),

відсутність належного фінансування для забезпечення потреб районів, відсутність або зношеність матеріало-технічної бази для повноцінного розвитку промисловості, недостатній розвиток засобів зв'язку (наприклад, доступ до Інтернет), неналежний розвиток інфраструктури сільських територій.

У північній частині області зосереджені значні запаси лісових, водних та мінерально-сировинних ресурсів.

На півночі Рівненщини розвідані єдині в Україні три родовища бурштину: у Сарненському, Дубровицькому та Володимирецькому районах, промислові запаси яких становлять понад 128 тонн. За результатами пошуково-оцінювальних робіт, потенційні запаси бурштину, розташовані в північних районах області, становлять більше 1400 тонн [2].

З урахуванням детального опрацювання проблем і перспектив розвитку галузей господарського комплексу і соціальної сфери північної частини Рівненської області, можна визначити основні економічні пріоритети району, до яких належать: покращення інфраструктурного забезпечення північних районів, реконструкція та капітальний ремонт автомобільних доріг загального користування; створення нових підприємств; розширення виробничих потужностей торфодобувних підприємств районів; нарощування експортного потенціалу деревообробних підприємств; відновлення родючості та зменшення забруднення земель Поліської зони; будівництво, реконструкція об'єктів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення, культури із залученням різних джерел фінансування; будівництво нових та модернізація існуючих об'єктів туристичної галузі; створення сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу, самозайнятості населення північних районів [1].

Висновки. Північна територія Рівненщини має усі необхідні умови для економічного зростання. Першочерговими проблемами, які необхідно вирішити, є зменшення радіоактивного забруднення території та подолання транспортної важкодоступності до частини населених пунктів. Вирішення даних проблем сприятиме вирівнювання територіальної диспропорції економічного розвитку регіону, поліпшить економічну ситуацію північних районів та всієї області.

Список використаних джерел: 1. Сербін Г. П. *Ровенщина туристська. Путівник* / Г. П. Сербін. – Львів: Каменяр, 1980. – 168 с. 2. *Стратегія розвитку Рівненської області на період до 2020 року. [Електронний ресурс].* – Режим доступу: <http://www.rv.gov.ua/sitenew/main/ua/15565.htm>.

УДК 332.12

Рассадникова Світлана – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком Одеського національного політехнічного університету

Регіональна інноваційно-інвестиційна політика в сфері природокористування в приморських регіонах України

Розглянуто проблемні питання та теоретичні аспекти особливостей формування регіональної інноваційно-інвестиційної політики в приморських регіонах в сфері природокористування, необхідність державного регулювання інвестицій та їх підтримки. Обґрунтовано потреба в подальших дослідженнях даної актуальної теми.

Ключові слова: інноваційно-інвестиційна політика, природокористування, приморські регіони.

Rassadnykova S. I., Regional Innovation and Investment Policy in the Field of Nature Management in the Seaside Regions of Ukraine. The problematic issues and theoretical aspects of the peculiarities of the formation of regional innovation and investment policy in seaside regions in the field of nature management, the necessity of state regulation of investments and their support are considered. The necessity for further researches of this actual topic is substantiated.

Key words: innovation and investment policy, nature management, seaside regions.

Глобалізація інвестиційних процесів та сучасні економічні перетворення під впливом трансформаційних викликів формування постіндустріального та інформаційно-комунікативного суспільства, підвищення цінності обмежених та рідкісних благ, до яких також відноситься природно-ресурсний потенціал, ставить невідкладні питання по впровадженню нових підходів до регіональної інноваційно-інвестиційної політики у сфері природокористування. Особливе значення така політика має в приморських регіонах, які володіють значними потенціалом розвитку та конкурентними перевагами на основі геополітичного і територіального розташування, комунікативних та міжнародних зв'язків, атрактивності територій, природних умов та можливості надання специфічних екосистемних послуг.

Гострота екологічних проблем в приморських регіонах, їх комплексний характер потребують значного обсягу вкладення інвестицій та їх державного регулювання з метою відновлення збалансованого природокористування та сталого розвитку регіонів. Під інноваційно-інвестиційною політикою в сфері природокористування розуміється складова частина соціально-економічної політики держави по досягненню еколого збалансованого розвитку і визначає мету, задачі, принципи, напрямки, форми і методи підвищення ефективності інноваційно-інвестиційної діяльності, а також способи впливу на інвестиційні процеси в природокористуванні [1, с. 226]. Основна націленість інноваційно-інвестиційної політики – це перехід до збалансованого та стабільного природокористування, орієнтація на довгострокову перспективу, збільшення конкурентоздатності країни та її регіонів внаслідок зниження екологічних ризиків.

Проведення подальших досліджень концептуального оновлення формування інноваційно-інвестиційної політики пов'язано з запровадженням поняттям концепт, сутність якого висвітлено у цілому ряді наукових публікацій [2, 3, с. 25]. Концептуальною базою розробки та впровадження інноваційно-інвестиційною політикою в сфері природокористування в приморських регіонах з авторських позицій має бути концепт, під яким розуміється система сучасних уявлень, що визначає єдиний підхід до ефективного управління інвестиційно-інвестиційною діяльністю в регіонах та приморських територіях. Запропонований концепт інноваційно-інвестиційної політики включає мету, принципи, передумови та основні напрями, які містять сукупність методів, форм та інструментів впливу на інноваційно-інвестиційний розвиток природокористування та підвищення конкурентоздатності приморських регіонів. Інноваційно-інвестиційна політика при таких умовах буде сприяти стратегічному розвитку приморських регіонів України та підвищенню інвестиційної привабливості об'єктів сфери природокористування.

Список використаних джерел: 1. Рассадникова С. І. Інвестиційна політика в сфері природокористування: теоретичні та прикладні проблеми / С. І. Рассадникова // Актуальні проблеми соціально-економічних систем в умовах трансформаційної економіки : Збірник наукових статей за матеріалами III Всеукраїнської науково-практичної конференції (13–14 квітня 2017 р.). Ч. 2. – Дніпро : НМетАУ, 2017. – С. 225-230. 2. Концепт – сутність поняття // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki>.

УДК 911.3

Тандрик Іванна – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Голуб Геннадій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Сучасний стан та перспективи розвитку швейної промисловості України

Розглянуто фактори, які впливають на сучасний стан та розвиток швейної промисловості в Україні. Досліджено роль, місце, розміщення, регіональні особливості та перспективи розвитку швейної промисловості України в сучасних умовах господарювання.

Ключові слова: швейна промисловість, легка промисловість, товарна структура, виробництво одягу.

Tandryk I. I. Current State and Prospects of Ukrainian Clothing Industry Development.

The factors influencing the present state of the development of the garment industry in Ukraine are considered. The role, place and location of the industry are researched, as well as regional features and prospects of the Ukrainian clothing industry development in modern economic conditions are analyzed.

Key words: garment industry, light industry, commodity structure, clothing production.

Актуальність. Тема розвитку швейної промисловості в Україні є дуже популярною, оскільки, швейна галузь займає один з найважливіших сегментів промисловості країни, тому перспективи цієї галузі є вигідними як економіці держави, так і населенню, загалом. Розвиток швейної промисловості може приносити державі високі прибутки та можливість вийти на світовий ринок саме з українською продукцією та брендами. Також, актуальною є і проблема співпраці швейних фабрик з іноземними інвесторами, адже використання трудових ресурсів не призводить до високого розвитку країни.

Метою даної роботи є дослідження стану швейної промисловості України та визначення перспектив розвитку даного виду економічної діяльності. Для реалізації мети дослідження було поставлено такі **завдання**:

1. дослідити роль і місце швейної промисловості України;
2. охарактеризувати галузеві особливості сектору пошиття одягу в Україні;
3. проаналізувати сучасний стан та регіональні особливості швейної

промисловості України;

4. розглянути умови та фактори розміщення швейної промисловості України;

5. визначити проблеми і перспективи розвитку швейної промисловості України

в сучасних умовах господарювання.

Виклад основного матеріалу. Швейна промисловість України посідає друге місце в легкій промисловості після текстильної, в якій налічується 5,3 тис. підприємств, дві третини з них склали швейні підприємства. Практично в усіх регіонах України працюють швейні підприємства. В м. Києві та Київській області,

Львівській, Дніпропетровській, Харківській, Закарпатській, Миколаївській, Полтавській, Житомирській та інших областях зосереджені найбільші виробничі потужності [1].

Забезпечення населення нашої країни якісним одягом є досить впливовим чинником як підвищення ефективності виробництва та збільшення добробуту населення, так і забезпеченості робочими місцями наявних трудових ресурсів, особливо жіночих. Адже, на підприємствах легкої промисловості, в тому ж числі і швейної, у виробництві зайняті переважно жінки. Це зумовлено особливостями виробництва, специфікою технологічних операцій. У цілому в галузі частка жіночої праці становить 75%. Ця особливість дає можливість створити нові робочі місця, зокрема для жінок, краще використовувати трудові ресурси країни [2].

На сьогодні українська швейна промисловість має велику пріоритетність, а саме:

- значна ємність внутрішнього ринку товарів, яка складає понад 125 млрд. грн. щорічно;
- високий рівень доданої вартості продукції – до 50 %;
- виробничі потужності та висококваліфіковані кадри у всіх регіонах, понад 75 % з яких – жінки;
- швидкий обіг капіталу;
- незначний вплив на довкілля та низька енергоємність виробництва (1 – 3 % валових витрат).

Частка продажу українських товарів через торгову мережу у 2016 році порівняно із 2005 роком знизилась у 2 рази, а саме: продукція одягу і виробів зі шкіри та хутра, одягу та білизни з тканин, панчішно-шкарпетні вироби, що зумовлено низьким попитом на дані товари, а також низькою якістю від виробника.

Виробниче вітчизняне обладнання є дуже застарілим та не дає можливості виробляти високоякісні товари, тим самим стримує розвиток швейної промисловості. Саме через ці умови виробниче обладнання імпортується із зарубіжних країн [3].

Рис. 1. Імпорт виробничого обладнання, %

Швейна галузь, як і легка промисловість України в цілому, на сьогоднішній день перебуває у незадовільному стані, що характеризується цілою низкою серйозних проблем, зокрема це: відсутність на внутрішньому ринку товарів вітчизняного виробництва та його тотальне заповнення дешевими, низькоякісними виробами іноземного походження, значну частку серед яких, займають товари «секонд-хенд»; застосування вітчизняними підприємствами давальницьких схем виробництва; погано розвинута інфраструктура галузі; недостатня інвестиційна та інноваційна

діяльність; не конкурентоспроможність вітчизняної продукції як за ціною, так і за якістю [4].

Висновки. Узагальнюючи результати дослідження, можна зробити висновок про те, що підприємства як легкої промисловості, так і швейної потребують реабілітації на рівні держави, внутрішнього ринку та підприємства. На макрорівні необхідно спростити оподаткування підприємств легкої промисловості, що приведе до зменшення неякісної продукції. На внутрішньому ринку необхідно врегулювати імпорту товарів легкої промисловості, що дасть змогу реалізовувати вітчизняні товари. На рівні підприємства необхідно проводити спостереження за життєвим циклом товару, щоб уникнути спаду виробництва; систематично працювати над проектуванням нових моделей, слідкувати за тенденціями, щоб при досягненні зрілості виробів вчасно впровадити у виробництво нові моделі; постійно спрямувати діяльність підприємств на підвищення якості продукції та розширення асортименту відповідно до вимог ринку. Для виробництва нових моделей кожне підприємство повинно мати оборотні кошти, щоб не було спаду виробництва, що спостерігається за останній період.

Список використаних джерел: 1. Бичковська Ю. О., Юрін Є. Г. «Сучасний стан швейної промисловості України». 2. Гаман С. М. Тенденції розвитку легкої промисловості України / С. М. Гаман // Держава та регіони. Сер. : Економіка та підприємництво. – 2006. – № 3. – С. 49-55. 3. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Максименко І. О. Легка промисловість України : сучасний стан та перспективи розвитку / І. О. Максименко, В. І. Бокій // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 3. – Т. 2. – С. 77–80.

УДК 911.3

Чак Ірина – студент 7 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Пугач Сергій – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Вплив рекреаційної сфери на життєдіяльність населення Шацького району

Проаналізовано основні чинники, які впливають на життя місцевого населення Шацького району, а також особливості змін масштабів господарської діяльності протягом року. Досліджено різні форми господарювання і їх взаємодію на локальному рівні.

Ключові слова: туризм, рекреаційна сфера, населення, Шацький район.

Chak I. S., Puhach S. O. Influence of the Recreational Sphere on the Life of the Population of Shatsk District. The main factors influencing the life of the local population of Shatsk district, as well as the peculiarities of changes in the scope of economic activity during the year are analyzed. Various forms of economy and their interaction at the local level are investigated.

Key words: tourism, recreation sphere, population, Shatsk district.

Населення будь-якої території перебуває у постійній динаміці. Чисельність і склад населення постійно змінюється: люди народжуються і помирають, змінюють

місце свого проживання, закінчують школи, навчальні заклади, отримують нові професії, вступають в шлюб. Ці зміни відбуваються під впливом низки соціально-економічних чинників. Для Шацького району характерні певні особливості, що виділяють його на фоні інших районів Волинської області.

Основними сферами життєдіяльності, які формують загальний профіль території є економіка району, демографічна ситуація, рекреація та туризм, зайнятість населення, правоохоронна діяльність, охорона здоров'я, а також освітній комплекс. Кожен з компонентів робить свій внесок у формування загальної соціально-економічної ситуації. Чи не найвагоміший вплив на Шацький район здійснює рекреаційно-туристська сфера. В районі Шацьких озер сформувався потужний рекреаційний комплекс загальнодержавного значення. Щороку регіон відвідує значна кількість іноземних туристів, що дає можливість стверджувати, що у майбутньому територія може стати міжнародним курортом.

Важливим питання є визначення кількості рекреантів. Для того, щоб обчислити кількість туристів, які за один літній сезон прибули до Шацького району, ми досліджували зміни інтенсивності життєдіяльності певних соціальних сфер у розрізі місяців. Згідно даних Шацької районної лікарні, Шацького відділку поліції, а також результатів власного соціального опитування ми оцінюємо загальну чисельність відпочиваючих у Шацькому районі у розмірі не менше 150-200 тисяч осіб за сезон.

Шацький характеризується найнижчою чисельністю населення серед адміністративних районів Волинської області. Загальна чисельність постійного населення Шацького району складає 16,8 тис. осіб. Кількість населення постійно змінюється і варіюється протягом року. У літні місяці чисельність населення може зростати у кілька разів та сягати відмітки 100 тис. осіб. Це прямо впливає на життєдіяльність місцевого населення і суттєво змінює демографічну ситуацію [1].

Шацький район стрімко набирає популярності серед туристичних центрів України. Збільшення кількості відпочиваючих веде як до позитивних, так і негативних наслідків. Приємно те, що спостерігаючи за 2016 і 2017 сезонами можна констатувати, що рівень інфраструктури виріс. Проте різке збільшення чисельності населення веде і до більшої кількості заяв-повідомлень у Шацькому відділку поліції.

«В Шацькому районі рівень злочинності підвищується в літній сезон», - повідомлено на засіданні колегії Шацького відділення поліції у Волинській області. Тут трапляються випадки хуліганства, розбоїв, пограбувань, кишенькових крадіжок. Особливо йдеться про пляжі, людні ринки, популярні туристичні місця, а також бари і нічні клуби [2].

Розвиток туризму в районі відбувається у контексті розвитку туристичної індустрії, яка окрім туристичних підприємств включає галузі торгівлі та громадського харчування, транспорту, сфери побутового обслуговування, культури, освіти, мистецтва.

У Шацькому районі при невеликій кількості населення існує невідповідність між наявністю трудових ресурсів і потребою в них у літні місяці, що визначає необхідність збільшення робочих місць, інтенсифікації бізнесу, підвищення продуктивності праці незалежно від сезону.

Основним видом діяльності малих підприємств залишається торгівля і надання послуг. Питома вага надходжень до бюджетів усіх рівнів від малих підприємств та фізичних осіб – підприємців становила майже 100 відсотків.

Проаналізувавши стан охорони здоров'я у Шацькому районі, а також функціонування Шацької районної лікарні, дослідивши кількість і географію звертань громадян до даного лікувального закладу можна зробити висновок, що якість і інтенсивність роботи залежить від соціально-економічного становища та пори року. На перший показник впливає політика області та району, а також фінансування медичної сфери. Щодо другого – то потужність діяльності медичних закладів району

залежить від кількості туристів, екскурсантів у теплу чи холодну пори року і виникнення медичного випадку [3].

Враховуючи специфіку Шацького регіону, туризм повинен стати основою для подальшого розвитку інших сфер економіки. Інвестуючи кошти у рекреаційно-туристичні ресурси район істотно збільшить надходження у бюджет іноземної валюти, спричинить створення нових робочих місць та зростання доходів місцевих бюджетів. Завдяки розвитку рекреаційної сфери будуть розвиватися й інші галузі господарства, зокрема транспортний бізнес, торгівля іміджевою та сувенірною продукцією, виробництво харчової продукції.

Список використаних джерел: 1. Шацька селищна рада, паспорт району [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://shsrada.gov.ua>. 2. В Шацькому районі рівень злочинності підвищується в літній сезон // «КОРДОН» – інформаційний сайт Прибужжя [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://kordon.in.ua/news/rist-zlochynnosti-v-shatskomu-rajonі-pidvyschujetsya-v-litnij-sezon-37935>. 3. Територіальне медичне об'єднання Любомльського і Шацького районів [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lubomltno.volyn.ua>.

УДК 332.14

Чередниченко Володимир – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічних систем і управління інноваційною діяльністю Одеського національного політехнічного університету

Прогнозування та планування розвитку регіонів

Розглянуті ключові моменти використання прогнозування та планування у практиці здійснення державної регіональної політики. Зазначені основні умови досягнення ефективності в управлінні регіональним розвитком.

Ключові слова: державна регіональна політика, прогнозування, стратегічне планування.

Cherednychenko V. A. Forecasting and Planning of Regional Development. The key points of use of forecasting and planning in the practice of realization of the state regional policy are considered; and also main conditions for achieving efficiency in regional development management are considered.

Key words: state regional policy, forecasting, strategic planning.

Останніми роками в науці міцно зміцнилися думка, що такі складні еколого-економічні та соціокультурні об'єкти, як регіон, можуть бути вивчені тільки коли вони будуть представлені у вигляді єдиної комплексної динамічної системи, в якій головну роль відіграють феномени самоорганізації. Системні описи є засобом вирішення багатьох складних теоретичних і прикладних завдань, що постають сьогодні перед фахівцями в області економіки і управління різними об'єктами. Логіка дослідження закономірностей соціально-економічного розвитку регіонів з системних позицій вимагає дослідження структури і властивостей нормативних правил і сталих неформальних звичаїв ділової практики, оскільки основні сили і перспективи розвитку лежать в її глибинних пластах.

Предмет дослідження повинен відповідати пріоритетам державної регіональної політики, а саме:

1) стимулювання та підтримка місцевих ініціатив щодо ефективного використання внутрішнього потенціалу регіонів для створення та підтримання повноцінного життєвого середовища, підвищення якості життя людей;

2) зменшення територіальної диференціації за індексом регіонального людського розвитку;

3) формування конкурентоспроможності регіонів шляхом розроблення та реалізації програм і проектів підвищення конкурентоспроможності територій;

4) стимулювання міжрегіональної інтеграції, інтеграції регіональних економічних, інформаційних, освітніх просторів у єдиний загальноукраїнський простір, подолання міжрегіонального відчуження;

5) визначення проблемних територій у регіонах та реалізація державних заходів щодо вирішення проблем;

6) створення ефективної системи охорони навколишнього природного середовища шляхом врахування екологічної складової у стратегіях регіонального розвитку, оцінювання, вирівнювання та зниження техногенно-екологічного навантаження на довкілля у регіонах;

7) запровадження дієвих інструментів державної підтримки міжрегіональної інтеграції, виконання міжрегіональних програм і проектів;

8) формування з урахуванням документів Ради Європи та Європейського Союзу нормативно-правової бази, необхідної для реалізації державної регіональної політики, визначеної цим Законом;

9) поліпшення матеріального, фінансового, інформаційного, кадрового та іншого ресурсного забезпечення розвитку регіонів, сприяння здійсненню повноважень органами місцевого самоврядування;

10) створення ефективних механізмів представництва інтересів регіонів на загальнонаціональному рівні і територіальних громад - на регіональному рівні. [1]

Ефективна державна регіональна політика має спиратися на прогнозування та стратегічне планування, які відіграють ключову роль в системі управління процесами соціально-економічного розвитку, є головною ланкою серед об'єктивно необхідних функцій підготовки і реалізації управлінських рішень. Вибір помилкових управлінських рішень, заснованих на помилковому прогнозі, може привести до негативних наслідків розвитку економічної системи.

Загалом стратегічне планування – це стисла картина майбутнього, яка показує наслідки державного втручання в певну проблему. Популярність стратегічного планування пояснюється його раціональністю та глобальною світовою інтеграцією. Серед зарубіжних науковців поширена думка про суттєвий зв'язок планування, прогнозування та аналізу: «Планування не є аналізом, хоча воно може ґрунтуватися на раціональних ідеях, а також може бути результатом проведення аналізу політики. Прогнозування не є ідентичним аналізу, воно може ґрунтуватися на аналізі державної політики й бути його необхідною частиною. Прогнозування майбутніх подій є суттєвим елементом планування» [2, с. 316-317].

Наведені обставини підкреслюють актуальність вивчення процесу соціально-економічного прогнозування на сучасному етапі його розвитку. Відповідно до «Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України» (розпорядження КМУ №504-р від 04.10.2006 р.) [3], стратегічне планування соціально-економічного розвитку території розглядається як науково обґрунтоване та практично орієнтоване прогнозування розвитку, яке передбачає визначення напрямків і параметрів розвитку території, їхньої економіки, екології і соціальної сфери, заходів щодо реалізації намічених програм та проектів, засоби та шляхи їхнього досягнення на довготермінову перспективу.

Законом України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» (№1602-III від 23.02.2000 р.) [4] визначено, що державне прогнозування економічного і соціального розвитку являє собою науково обґрунтоване передбачення напрямів розвитку країни, окремих галузей економіки або окремих адміністративно-територіальних одиниць, можливого стану економіки та соціальної сфери в майбутньому, а також альтернативних шляхів і строків досягнення параметрів економічного і соціального розвитку. Прогноз економічного і соціального розвитку є засобом обґрунтування вибору тієї чи іншої стратегії та прийняття конкретних рішень органами законодавчої та виконавчої влади, органами місцевого самоврядування щодо регулювання соціально-економічних процесів.

Об'єктами прогнозування соціально-економічного розвитку є процеси, явища і події, на які направлена пізнавальна і практична діяльність суб'єктів прогнозування шляхом використання системи економічних, демографічних, соціальних показників, а також значень чинників, від яких залежать ці показники. В основі соціально-економічного прогнозування зазвичай лежить припущення про те, що майбутній стан економіки значною мірою зумовлюється її минулим і теперішнім станами. Вони пов'язані об'єктивними економічними законами, які за наявності певних умов діють не тільки у минулому чи сьогодні, але і в майбутньому. Через свою суть економічні закони гарантують стійкість, повторюваність процесів і явищ, що протікають у матеріальному виробництві, і здійснюють транспонування минулого в сьогодні, а з сьогодні в майбутнє. Таким чином, знання якісних і кількісних характеристик об'єктивних економічних законів в умовах повноти і надійності інформації створює основу детермінованості майбутнього стану економіки.

Випереджаюче віддзеркалення дійсності ефективно тільки в тому випадку, коли імовірність настання подій, що викликані тим або іншим управлінським рішенням, прийнятим в умовах сьогодні, достатньо велика. Із збільшенням горизонту прогнозування відбувається розширення діапазону допустимих траєкторій економічного розвитку внаслідок кумулятивного нарощування змін найважливіших параметрів, що характеризують соціально-економічну динаміку. Часовий горизонт прогнозу, в свою чергу, залежить від швидкості зміни об'єкту прогнозування, від властивих йому циклів, головних тенденцій його розвитку, що визначають стан або поведінку об'єкта прогнозування.

Зміни в регіональній політиці, що відбуваються в Україні мають своєчасно враховувати український менталітет, зберігати позитивні історичні традиції господарювання. Оцінка паттернів економічної поведінки не абстрактних виробників і споживачів, а сучасних громадян України є обов'язковою вимогою, без урахування якої держава не зможе налагодити ефективного функціонування й регулювання економіки регіонів.

Список використаних джерел: 1. Закон України «Про засади державної регіональної політики» // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2015. – № 13. – с. 90. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/main/156-19>. 2. Quade E. S. *Analysis for Public Decisions*. – New York, Amsterdam, London : Elsevier Science Publishing Co., 1989. – 409 р. 3. «Про схвалення Концепції вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України» / Розпорядження КМУ від 4 жовтня 2006 р. № 504-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/504-2006-%D1%80>. 4. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 25. – с. 195. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1602-14>.

Швец Ангеліна – студент 4 курсу
географічного факультету
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

*Науковий керівник: Голуб Геннадій –
кандидат географічних наук, доцент
кафедри економічної та соціальної географії
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки*

Аналіз експортного продукту і географії експорту у Волинській області

Проведено статистичне дослідження зовнішньої торгівлі у Волинській області. Представлено результати досліджень щодо динаміки експорту товарів і послуг у січні – вересні 2017 року.

Ключові слова: експорт, товари, послуги, продукція, виробництво.

Shvets A. A. Analysis of the Export Product and Export Geography in the Volyn Region. A statistical study of foreign trade in the Volyn region was conducted. The results of researches on dynamics of export of goods and services in January-September 2017 are presented.

Key words: export, goods, services, products, production.

Актуальність дослідження. Експортні операції, як складова частина зовнішньої торгівлі є найважливішим джерелом одержання прибутку держави. Волинська область має досить вигідне та унікальне географічне розташування, переваги якого полягають у тому, що вона межує із більшістю країн – сусідів України, серед яких – діючі члени Європейського Союзу, що має досить суттєве значення у контексті подальшого посилення та налагодження євроінтеграційних процесів нашої держави.

Метою роботи є проведення аналізу динаміки зовнішньої торгівлі Волинської області у Волинській області.

Постановка завдання. Завданням дослідження є аналіз експортного продукту і географії експорту у Волинській області

Результати дослідження. Обсяг експорту товарів у січні – вересні 2017 року становив 487,7 млн. дол. США. Порівняно із відповідним періодом 2016 р., експорт зріс на 13,9 % (на 5,4 млн. дол.). Позитивне сальдо становило 27,1 млн.дол. (у січні – вересні 2016 р. – позитивне 26,1 млн. дол.). Зовнішня торгівля товарами здійснюється з 106 країнами світу, основними з яких є країни Європейського Союзу – на них припадало 72,2 % обсягів експорту товарів. Найвагоміші експортні операції серед країн-членів ЄС здійснювались з Австрією, Італією, Нідерландами, Німеччиною, Польщею, Словаччиною, Угорщиною.

На експорт товарів припадає близько 81 % загального експорту Волинської області. Обсяг експорту товарів у січні – вересні 2017 року становив 487,7 млн. дол. США. Порівняно із відповідним періодом 2016 р. експорт зріс на 13,9 % (на 5,4 млн. дол.). Позитивне сальдо становило 27,1 млн. дол. (у січні – вересні 2016 р. – позитивне 26,1 млн. дол.). Головними складниками експорту області є електротехнічне обладнання – 47,4% (231380 тис. дол. США), що у цьому році зріс на 6,6 %. В обробленні деревини та виробництві виробів із неї обсяги зросли на 2,2 %, що становить 17,4% експорту (6146,17 тис. дол. США). Збільшився випуск продукції у

виробництві дерев'яних будівельних конструкцій та столярних виробів, виробництві фанери, плит, панелей. Велику частку експорту товарів також має продукція сільського господарства, а саме: продукти рослинного походження – 8,5 %, продукти тваринного походження – 5,0 %, механічні пристрої, чорні метали та вироби з них, деревина та вироби з неї, меблі, текстильний одяг, полімерні матеріали, пластмаси, продукція тваринництва. Найбільше товарів експортували підприємства Луцького району (41,8 % загального обсягу), міста Луцька (35,5 %) і міста обласного значення. На зростання обсягів експорту найбільше вплинули результати роботи товариств з обмеженою відповідальністю «Кромберг енд Шуберт Україна», «Комо-експорт», «Модерн-експо», «Гербор-холдінг», «Кроноспан УА». Публічне акціонерне товариство «СКФ Україна» сформувало 59,9 % експорту [2].

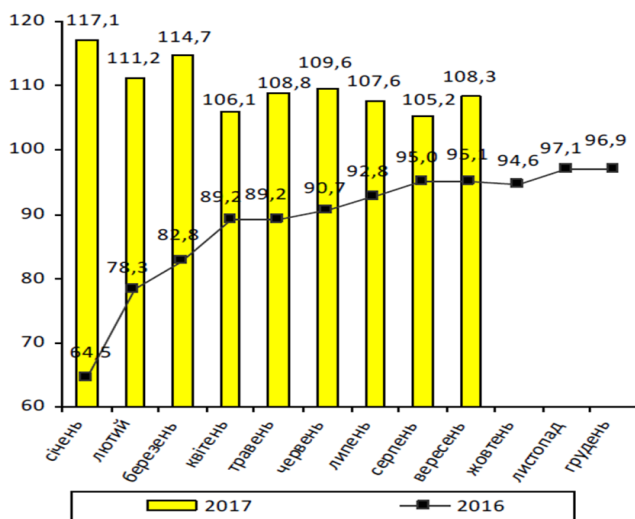

Рис. 1. Темпи зростання(зниження)експорту товарів (у % до відповідного періоду попереднього року) [1]

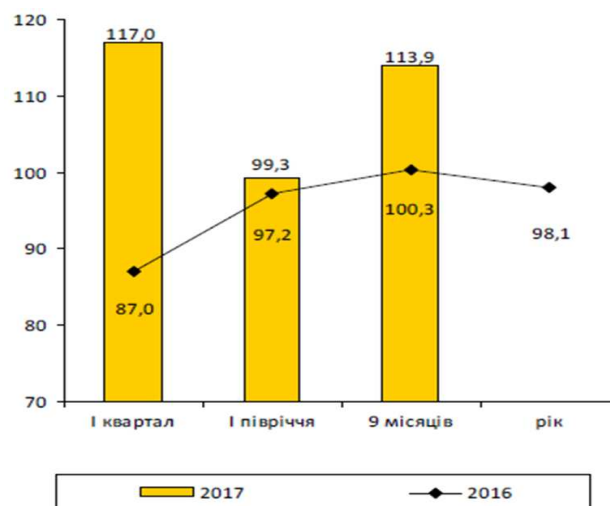

Рис. 2. Темпи зростання(зниження)експорту послуг(у % до відповідного періоду попереднього року) [2]

Зовнішньоторговельні операції у січні - вересні 2017 року проводились із партнерами 107 країн світу. Найбільші обсяги експорту товарів припали на Німеччину (33,0 % від загальнообласного експорту), Польщу (20,3 %), Нідерланди (10,3), Білорусь (5,3 %), Російську Федерацію (3,6 %), Австрію, Італію та Литву (по 2,3 %). До країн Європейського Союзу експортовано товарів на 386,2 млн. дол. (79,2 % загального обсягу експорту), що на 7,7 % більше, ніж у січні–вересні 2016 р. До країн Європейського Союзу експортовано товарів на 386,2 млн. дол. (79,2 % загального обсягу експорту), що на 7,7 % більше, ніж у січні–вересні 2016 р.

Головними партнерами в експорті послуг від країн ЄС були Польща (25,2 % загального обсягу імпорту), Німеччина (23,0 %), Швеція (14,4 %), Кіпр (7,9 %) (Додаток В). Серед інших країн світу найбільше послуг одержували від Швейцарії (6,1 %) та Білорусі (3,6 %) [3].

Висновки. Отже, Волинська область має широкий спектр зовнішньоекономічних зв'язків майже зі 100 країнами світу. Останніми роками виразно спостерігається переорієнтація економіки регіону в географічному аспекті. У результаті цього найважливішим торговими партнерами області стали наступні країни ЄС – Австрія, Німеччина, Угорщина, Польща. Країни СНД, зокрема, Росія та Казахстан втратили свої позиції. Головними складниками експорту області є електротехнічне обладнання, деревина та вироби із неї, дерев'яні будівельні конструкції та столярні вироби, виробництво фанери, плит, панелей, а також продукція сільського господарства

Список використаних джерел: 1. Офіційний сайт Головного управління статистики у Волинській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua>. 2. Статистичний щорічник : Зовнішня торгівля України / відп. за вип. А. О. Фризоренко. – К., 2015. – 102 с. 3. Статистичний щорічник Волинь 2014 / за ред. В. Ю. Науменка. – Луцьк : ТзОВ «Друкмаркет», 2015. – 496 с.

УДК 911.3

Шевчик Аліна – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Барський Юрій – доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Перспективи розвитку регіональної біоенергетики (на матеріалах Волинської області)

Проаналізовано сучасний стан розвитку сектору біоенергетики у Волинській області. Розглянуто доцільність використання біоенергетичних ресурсів для підвищення енергонезалежності регіону.

Ключові слова: біоенергетика, біоенергетичний ринок, біопаливо.

Shevchuk A.M., Barsky Yu. M. Perspectives of Regional Bioenergy's Development (on the Example of Volynska Region). State of the art of the bioenergy sector is analyzed of Volynska region. The expedience of exploitation bioenergy resources is reviewed for increasing of region's energy independence.

Key words: bioenergy, bioenergy market, biofuels.

В останні роки через підвищення цін на енергоносії, Україна змушена шукати альтернативні джерела енергії. Перед суспільством постає питання про необхідність економії та заміщення природного газу. Ефективне використання природних паливно-енергетичних ресурсів та енергозбереження є актуальними, як на загальнодержавному, так і на регіональному, місцевому та локальному рівнях.

Таким чином, метою даного дослідження було з'ясування можливостей біоенергетичного ринку Волинської області та виявлення перспектив розвитку регіональної біоенергетики.

Місцева енергетика базується на економічно доступних ресурсах регіону, які можуть бути використані в якості палива для вирішення проблем тепло- та гарячого водопостачання. Основними ресурсами, на які багата Волинь є запаси торфу, відходи лісозаготівель і лісопереробки, а також відходи сільськогосподарського виробництва [3].

В Волинській області технічно доступної біомаси для енергетичного використання, оцінюються в обсязі близько 0.5 млн т у.п./рік, що становить близько 30 % нинішнього загального річного споживання енергоресурсів в області. Сумарні ресурси біомаси, доступної для виробництва енергії, еквівалентні збільшенню на 25 % місцевого видобутку традиційного палива. Основними складовими потенціалу біомаси в області є відходи деревини (0.3 млн т у.п./рік) та інші відходи сільського господарства і переробної галузі (стебла, початки, лушпиння та ін. – 0.2 млн т

у.п./рік), а також торфу, відходи, рідкі палива з біомаси, різні види біогазу та енергетичні культури [2].

Загалом, у Волинській області є значний потенціал використання енергії з біомаси. В регіоні працює 39 компаній, що займаються постачанням біопалива споживачам. Кількість котелень на біопаливі постійно зростає. Станом на 1 липня 2017 року у Волинській області працює 541 котельня на біомасі загальною потужністю 311 МВт.

Волинь є одним із найбільш заліснених регіонів України. Загальна площа земель лісового фонду області становить 697,7 тис. га, в тому числі земель, вкритих лісовою рослинністю, – 646,4 тис. га. Це становить третину території області і 6 % площі лісів України.[4]

Використання відходів лісозаготівель та переробки деревини сьогодні є економічно доцільним та необхідним. За даними прес-служби Волинського ОУЛМГ, використанням 100,0 тис. кбм відходів як альтернативного палива (а це 154 000 Гкал) можна заощадити 25,0 млн кбм газу.

Станом на жовтень 2017 року Волинська область виробляє 32 тис. тонн пелет та брикетів на рік. Найбільшими виробниками в області є компанії: ТОВ «Волиньтепло», ТОВ «Волинь-Кальвіс», ТОВ «Salix Energy», ТОВ «Укртепло-Волинь», ТОВ «Верба-ВВ», ТОВ «ЛБК ВУД», ТОВ «Ізолфа Україна», ТОВ «Цунамі».

З наявних в області сільськогосподарських угідь площею понад 2,0 млн. га, майже 600,0 тис. га відносяться до земель запасу та земель, які не надані у власність чи постійне користування [3]. Наявність великої кількості незадіяних земель у регіоні, створює передумови для швидшого розвитку сегменту біопалива з енергетичних рослин.

У регіоні працює компанія ТОВ «Salix Energy», котра вирощує енергетичні рослини та продукує з них деревну тріску. Загальна площа плантацій складає 1700 га, що дає врожай на рівні 34 тис. т / рік (7,59 тис. т н. е). У перспективі біомаса, отримана з енергетичних плантацій може забезпечити до 5 % обсягу енергетичного споживання області [3].

Розвиток біоенергетики є перспективним для Волинської області, зокрема виробництво теплової енергії. За оцінками фахівців впровадження котлів на біомасі для виробництва теплової енергії є економічним для об'єктів теплоенергетики в промисловому і бюджетному секторах. Термін окупності проектів з впровадження котлів на деревині та соломі становить 2-3 роки для промислового та бюджетного секторів і більше 7-10 років – для ЖКГ [1].

Список використаних джерел: 1. Гелетуха Г. Г. Перспективи виробництва теплової енергії з біомаси в Україні / Г. Г. Гелетуха, Т. А. Железна, Є. М. Олійник // Промислова теплотехніка. – 2013. – Т. 35 (№ 5). – С. 48–57. 2. Понікарчук І. А. Використання твердопаливних котлів в комунальній енергетиці / І. А. Понікарчук, О. О. Серьогін // Матеріали V Міжнародної спеціалізованої науково-практичної конференції. - К. : НУХТ, 2016. – С. 56–57. 3. Регіональна цільова програма використання біоенергетичних технологій у тепло- та гарячому водопостачанні у Волинській області на 2017–2021 роки. 4. Статистичний збірник Волинь 2013 / за ред. В. Ю. Науменка. – Луцьк : ГУС у Волин. обл., 2014. – 509 с.

Шульган Жанна – студент 4 курсу
географічного факультету
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

*Науковий керівник: **Потапова Алла** –
кандидат географічних наук, доцент
кафедри економічної та соціальної географії
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки*

Потенціал підприємств аграрного сектору Миколаївської області

Розглянуто аспекти привабливості зовнішніх ринків харчової продукції для підприємств аграрного сектору Миколаївської області. Проаналізовано обрані для досліджуваних підприємств ринки за їх основними характеристиками.

Ключові слова: зовнішній ринок, сегментація ринку, аграрний сектор.

Shulgan J. A. Potential of Enterprises of Agrarian Sector of Mykolaiv Region. Evaluated aspects of the attractiveness of the external food markets for enterprises in the agrarian sector of the Mykolaiv region. Analyzed markets for the investigated companies are selected for their main characteristics.

Key words: foreign market, market segmentation, agricultural sector.

Актуальність. Активні процеси інтернаціоналізації та глобалізації економіки призводять до відкритості національних економік, загальної лібералізації зовнішньоекономічних зв'язків і сприяють залученню національних підприємств до глобальної світогосподарської системи. Особливої актуальності набувають питання оцінки привабливості міжнародних ринків та можливості виходу на них для підприємств аграрного сектору.

Серед науковців, які досліджували привабливість зовнішніх ринків, можна відмітити О. М. Азарян, О. Л. Каніщенко, Ф. Котлера, В. А. Кравченко, Є. Портера, О. Ю. Пригару, Т. М. Циганкову, А. О. Старостіну, В. Г. Щербака тощо. Зокрема, Дейнеко Л. В., Пашнюк Л. О., Купчак П. М. вивчали проблеми розвитку харчової промисловості України.

Привабливість зовнішнього ринку харчової продукції характеризує економічні відносини між суб'єктами міжнародного ринку – споживачами, конкурентами, постачальниками, посередниками, державними органами з приводу узгодження їхніх економічних інтересів, пов'язаних з виходом та стратегіями їх діяльності на зовнішніх ринках харчової продукції у коротко-, середньо- та довгостроковій перспективах [1].

Науковці пропонують привабливість ринку визначати через ступінь відповідності факторів ринкового середовища та можливості реалізації економічних інтересів підприємств, пов'язаних з виходом і стратегіями діяльності на зовнішніх ринках. Вибір привабливих зовнішніх ринків для підприємств харчового комплексу може здійснюватися у два способи залежно від обґрунтування управлінського рішення: 1) суб'єктивно – ґрунтуючись на власних уподобаннях, суб'єктивних відчуттях і очікуваннях, осіб, які приймають рішення; 2) об'єктивно – виходячи із проведеного дослідження ринків та порівняння об'єктивних даних [3].

Харчова промисловість – одна з провідних галузей економіки Миколаївської області, частина продукції якої в державному виробництві становить понад 2,2 %, та представлена 700 підприємствами [4].

На сьогоднішній день, коло лідерів харчової продукції, які займаються зовнішньоекономічною діяльністю становлять підприємства, допомогу яким у роботі на зовнішніх ринках, експорті та імпорті товарів і послуг та залученні інвестицій, надає Миколаївська торгово-промислова палата.

Можливості Первомайського, Вознесенського та Миколаївського м'ясокомбінатів, двох птахокомбінатів дозволяють переробляти до 220 тонн худоби та 27 тонн птиці за зміну. Прийом та переробка молока здійснюється на 12 підприємствах, найпотужнішими з яких є акціонерні товариства «Лакталіс-Україна», Первомайський молочноконсервний комбінат, Вознесенський і Баштанський сирзаводи. Потужності усіх підприємств розраховані на випуск 32 тонн вершкового масла, 270 тонн продукції з незбираного молока і 96 тис. умовних банок молочних консервів на добу.

Беззаперечним лідером галузі в масштабах усієї України є ТОВ «Сандора», що спеціалізується на випуску ординарних вин, соків і нектарів, газованих напоїв. Частка компанії у 2017 році склала понад 40 % сокового ринку України. ТОВ «Сандора» займається виробництвом соків та входить до міжнародної компанії PepsiCo (США), другого за розміром у світі виробника продуктів харчування та напоїв. На українському ринку виробництва соків, за даними 2017 року, ТМ Sandora займала 45 %, обсяг експорту – 20 % від загального виробництва. Вивів на ринки інших країн свої соки і Вознесенський консервний завод.

Швидко зайняли міцні позиції на ринках України та інших країн створені в недавній час підприємства «Органік систем» (входить в холдинг «Агрофьюжн» з вирощування та переробки томатів) і «Бандурський маслоекстракційний завод».

ПрАТ «Лакталіс-Миколаїв» входить до міжнародної групи Lactalis (Франція), світового лідера з виробництва сирів та молочних продуктів. Продукція реалізується під торговими марками President, Galbani, Дольче, Лактонія, Lactel, Фанні, Societe. Важливим кроком у розвитку даного напрямку є те, що з 2016 року підприємство було включено в офіційний лист експортерів в країни ЄС.

Виноробна промисловість представлена також добре відомими підприємствами – ВАТ «Коблево» та ВАТ «Радсад», продукція яких останні роки отримує високу оцінку на вітчизняних та міжнародних конкурсах. Нарощує обсяги виробництва коньяку акціонерне товариство «Зелений Гай». Відомий далеко за межами Миколаєва пивзавод «Янтар», який увійшов до структури компанії «СанІнтербрю Україна».

Миколаївське відділення ПАТ «САН ІнБев Україна» входить до міжнародного пивоварного концерну Anheuser-Busch InBev (Бельгія). Концерн є виробником міжнародних брендів Budweiser, Corona, Stella Artois, Pilsner Urquell, Miller. В Україні компанія об'єднує три пивоварні підприємства: Чернігівське, Харківське та Миколаївське відділення «САН ІнБев Україна». До локальних брендів належать Чернігівське, Рогань та Янтар.

Галузь харчової промисловості, а саме: виробництво муки та крупи – представлено підприємством ВАТ «Миколаївський комбінат хлібопродуктів», яке забезпечує хлібобулочною продукцією м. Миколаїв та область, входить до групи компаній «Формула смаку».

ТОВ СП «НІБУЛОН» є одним з найбільших вітчизняних експортерів сільськогосподарської продукції (пшениця, ячмінь, кукурудза, жито, соняшник та ін.), її частка в українському експорті більшості зернових та олійних культур займає до 15 % загального експорту України та конкурує з іноземними зернотрейдерами. Географія експорту охоплює 31 країну світу.

Виробництво цукру зосереджено на «Юкрейніан Шугар Компані», яке входить до складу міжнародної компанії ED & Man Holdings Limited [5].

Інвестиційний клімат Миколаєва та сировинні ресурси регіону вже були позитивно оцінені іноземними міжнародними компаніями, тому найбільші підприємства харчової галузі – це підприємства з іноземними інвестиціями.

Головними потенційними перешкодами при виході підприємств харчового комплексу Миколаївської області на зовнішні ринки збуту країн Європи є: високий рівень конкуренції; адміністративні та бюрократичні перешкоди; ступінь ймовірності.

Для підприємств, які планують займатися експортом своєї продукції важливими є питання модернізації виробництва, розширення ринків збуту, сертифікації підприємств за міжнародними стандартами, підвищення якості продукції.

Привабливість ринку встановлюється відповідно до критеріїв, які кожна компанія визначає самостійно та визначається відповідно до його розміру, обсягу, темпів зростання та інших показників, а також за умов функціонування підприємств даної галузі. Основними країнами-імпортерами української продукції виступають країни СНД, на які припадає більше половини експорту харчової продукції.

Також варто зазначити, що стратегічне розташування міста (зручна транспортна логістика та сучасна морська інфраструктура міста, агропотенціал Миколаївської області) сприяє розвитку експорту агропродукції.

Висновки. Отже, підприємствам харчового комплексу Миколаївської області необхідно збільшити зусилля щодо покращення умов реалізації продукції на зовнішньому ринку та підвищити конкурентоздатність продукції підприємств.

Список використаних джерел: 1. Азарян Е. М. *Международный маркетинг* / Е. М. Азарян. – К. : Студцентр, 1998. – 200 с. 2. Котлер Ф. *Маркетинг менеджмент* / Ф. Котлер; [пер. с англ. под ред. О. А. Третьяк, Л. А. Волковой, Ю. Н. Каптуревского]. – СПб. : «Питер», 1999. – 896 с. 3. Циганкова Т. М. *Міжнародний маркетинг* / Т. М. Циганкова. – К. : КНЕУ, 2005. – 236 с. 4. Миколаївська обласна державна адміністрація : загальний огляд економіки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.mk.gov.ua/printpage.php?page=400>. 5. Регіональна торгово-промислова палата Миколаївської області [Електронний ресурс]. – <http://www.rtp.com.ua/uk/nikolaev/5/promyslovist-mykolayivskoyi-oblasti.html>.

УДК 911.3

Юрковська Юлія – студент 4 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Науковий керівник: Маковецька Лариса – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Сучасні тенденції відновлювальних джерел енергії у структурі енергетичного балансу Європи

Розглянуто сучасний стан відновлювальної енергетики в Європі. Проаналізовано тенденції розвитку відновлювальної енергетики у структурі енергетичного комплексу Європи. Показано необхідність дослідження даної теми для подальшого розвитку відновлювальної енергетики, збереженню та покращенню екологічної ситуації в Європейському Союзі.

Ключові слова: відновлювальна енергетика, електроенергетика, потужності, Європа, тенденції.

Yurkovska J. O. Renewable Energy Sources in the Structure of the Energy Complex in Europe. The modern state of renewable energy in Europe is considered. The tendencies of the development of renewable energy in the structure of the energy complex of Europe are analyzed. The necessity of research of this topic for further development of renewable energy, preservation and improvement of ecological situation in the European Union is shown.

Key words: renewable energy, electricity, power, Europe, trend.

В країнах Європейського Союзу щороку збільшується споживання енергії, наслідком чого є суттєве збільшення кількості викидів вуглекислого газу. Це питання турбує всю світову спільноту і вимагає усестороннього розгляду. Європейська Комісія реалізовує проекти з відновлювальної енергетики, які на сьогоднішній день мають високу фахову оцінку.

У Європі триває стійка тенденція розвитку відновлювальної енергетики і відмови від традиційних джерел енергії. Причинами цього є вичерпання запасів використовуваних видів палива та різке зростання їх ціни, недосконалість, низька ефективність технологій використання та шкідливий вплив на довкілля.

Одним з основних джерел викидів парникових газів є сектор енергетики, в якому і мають вирішуватись питання по зменшенню цих викидів. Європейська Комісія розробила Дорожню Карту з енергетики до 2050 року, якій висвітлено п'ять сценаріїв декарбонізації та два базових сценарії розвитку енергетичного сектору Європейського Союзу. Згідно з ними відновлювані джерела енергії будуть відігравати ключову роль в енергозабезпеченні країн Європейського Союзу [1].

За 16 років (2000-2016 роки) у Європі збудовано близько 256 ГВт об'єктів відновлюваної енергетики, які дозволили вивести з експлуатації – 16 ГВт атомної енергії, 38 ГВт – вугільної енергії, 37 ГВт – генерації на мазуті.

Станом на 2016 рік було встановлено майже 90 % (24,5 ГВт) нових енергетичних потужностей визначеної території [4].

Більше половини із встановлених потужностей складають вітрові електростанції – 12,5 ГВт, енергія яких дозволила вітру посісти друге місце після газу [6].

У цьому ж році вітроенергетика принесла Європейському Союзу 36 млрд. євро прибутку та забезпечила 236 тисяч робочих місць [2].

В липні 2015 року вітряні електростанції Данії забезпечили їй 140% споживаної енергії. У листопаді 2015 року земля Нижня Австрія завдяки відновлювальним джерелам перестала виробляти електроенергію на теплових станціях (вугільних).

Найбільшими «вітровими» проектами 2016 року були електростанції Gemini біля берегів Нідерландів та вітроелектростанції Німеччини Gode Wind 1 і 2 з потужність 582 МВт, а також нідерландський проект Westermeerwind з потужністю 144 МВт.

Проте, Іспанія, Португалія, Італія та Греція, які у 2015 році встановлювали багато великих вітроелектростанцій, поки що зупинилися на невеликих нових установках.

У 2016 році встановлено 7,3 ГВт нових потужностей сонячної енергетики і перейдено рубіж в 100 ГВт. Проте, встановлення нових сонячних потужностей збавило темпи у порівнянні з 2015 роком (8,2 ГВт) [3].

Доволі успішно сонячна енергетика розвивається в Німеччині, Іспанії, Франції, Швейцарії та Італії. У Данії проводять енергетичний експеримент і з кінця 2016 року опалення місту надає сонячна електростанція, яка повністю забезпечує потреби 36 тисяч мешканців [7].

Навесні 2017 року Німеччина встановила рекорд по використанню відновлювальних джерел енергії забезпечивши 87 % споживаної енергії виробленої на сонячних і вітрових електростанціях. Ціни на електроенергію були критично низькими і фактично споживачам платили за використання електрики.

Виробництво енергії з біомаси у 2016 році збільшилось до 9,6 ГВт потужностей в енергетичному комплексі Європейських країн, оскільки встановлено 1,064 МВт нових потужностей. До 2020 року планується збільшити частку виробництва енергії з біомаси до 21,3 % [5].

Лідерами з виробництва енергії з біомаси є: Швеція (66 %), Австрія (29 %), Данія (30 %) та Фінляндія (28 %). Швидкими темпами розвивається виробництво енергії з біомаси в Німеччині і зараз складає 5,5 % від загального виробництва.

Енергетична політика країн Європейського Союзу направлена на досягнення поставлених цілей: забезпечення екологічно чистою енергією та задоволення потреб населення в енергії.

На кінець 2016 року відновлювальні джерела енергії займали 31 % у загальній структурі енергетичних потужностей Європи. Найбільшу частину в виробництві енергії відновлювальними джерелами займають вітрові станції – 17 %. Енергія вітру становить 1/3 всіх нових енергетичних установок з 2000 року.

На другому місці сонячні електростанції – 11 %, хоча, навіть північні країни такі як Німеччина і Данія, починають активно генерувати енергію сонця.

Поки що, у загальній енергетичній структурі Європейського Союзу біомаса займає лише 3 %, проте має величезний потенціал, щороку збільшуючи свої потужності.

Країни Європи почали не тільки використовувати свій енергетичний потенціал, але і шукати можливості щодо його зростання.

Список використаних джерел: 1. Аналіз енергетичних стратегій країн ЄС та світу і ролі в них відновлювальних джерел енергії – Київ : Біоенергетична асоціація України, 2015. – 35 с. 2. Вітрова енергетика принесла ЄС € 36 млрд прибутку у 2016 році [Електронний ресурс] // Ecotown. – 2017. – Режим доступу : <http://ecotown.com.ua/news/Vitrova-enerhetyka-prynesla-YES-36-mlrd-prybutku-u-2016-rotsi/>. 3. Європейська енергетика зеленішає – звіт [Електронний ресурс] // Bellona. – 2017. – Режим доступу : <http://bellona.org/news/ukraine/2017-01-yevropeyska-enerhetyka-zelenishaye-zvit>. 4. Майже 90% збудованих електростанцій у Європі у 2016 р. – на відновлюваних джерелах енергії [Електронний ресурс] // Ecotown. – 2017. – Режим доступу : <http://ecotown.com.ua/news/Mayzhe-90-zbudovanykh-elektrostantsiy-u-YEvropi-u-2016-r-na-vidnovlyuvanykh-dzherelakh-enerhiyi/>. 5. Проблема енергоносіїв. Європа робить ставку на біомасу. [Електронний ресурс] // Вікна. – 2016. – Режим доступу : <http://vikna.if.ua/news/category/cikavo/2016/04/17/52740/view>. 6. Розвиток відновлюваних джерел енергії в Україні [Електронний ресурс] // Секретаріат та Експертний хаб з енергоефективності. – 2017. – Режим доступу: <http://energymagazine.com.ua/wp-content/uploads/2017/03/Rozvitok-VDE-v-Ukrai-ni.pdf>. 7. Сонячна енергетика в Європі, які тенденції? [Електронний ресурс] // Portaltele. – 2017. – Режим доступу : <https://portaltele.com.ua/news/technology/sonyachna-energetika-v-yevropi-yaki-tendentsiyi.html>.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРИРОДНИХ І СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

УДК 332.122

Задорожнюк Наталія – кандидат економічних наук, доцент кафедри економічних систем і управління інноваційним розвитком Одеського національного політехнічного університету

Використання інформаційних технологій в дослідженні регіону

Розглянуто інформаційні технології, що використовуються в дослідженні регіону. Виявлена необхідність розробки нових програм щодо визначення економічного потенціалу регіонів. Визначені основні вимоги до програмного забезпечення, необхідного для глибокого дослідження регіону: виявлення його потенціалу та можливостей для розвитку.

Ключові слова: інформаційні технології, регіон, потенціал регіону.

Zadorozhnyiuk N.O. The Use of Information Technology in the Study of the Region. The information technologies used in the study of the region are considered. The necessity of developing new programs for determining the economic potential of regions is revealed. The basic requirements for the software necessary for a deep study of the region are identified: identification of its potential and opportunities for development.

Key words: information technologies, region, potential of the region.

В сучасних умовах розвиток регіонів та посилення їх економічної самостійності набуває особливу важливість й актуальність. Розвиток регіону значною мірою обумовлений його потенціалом (особливо інноваційним), інвестиційною привабливістю, ефективністю політики управління тощо. Для виявлення можливостей розвитку регіону слід проводити певні дослідження, для досягнення максимальної ефективності яких доцільно використовувати сучасні інформаційні технології.

Аналіз публікацій дозволив визначити науковців, які проводять дослідження в цьому напрямку: Забарна Е. М. оцінює інвестиційну привабливість регіонів [1], Чередниченко В. А. вивчає вплив інформаційних технологій на стратегічні аспекти територіального маркетингу [2], Басюк О. В., Волкова Н. О. та ін. досліджують можливості використання інформаційних технологій для розвитку регіону [3; 4]. Проте використання сучасних інформаційних технологій в дослідженні регіону потребує подальшого вивчення.

Важливо відмітити, що сфера інформаційних технологій забезпечує ефективність роботи та розвиток перспективних напрямків регіону. Також слід відзначити, що взаємодія та співробітництво сфери інформаційних технологій з підприємницьким сектором (через розвиток стартапів) та науковою сферою (через реалізацію результатів наукових досліджень та профільних лабораторій). Таким чином, сфера інформаційних технологій взаємодіє з усіма сферами економіки та дозволяє забезпечити розвиток регіонів. Інформаційні технології, що використовуються в дослідженні регіону наведені на рис. 1.

Таким чином, при проведенні дослідження регіону використовуються такі інформаційні технології [3]:

- технології накопичення інформації про регіон: апаратне забезпечення, hardware (сховища даних, магнітні та оптичні носії); регіональні бази даних; візуальна інформація про регіон тощо;

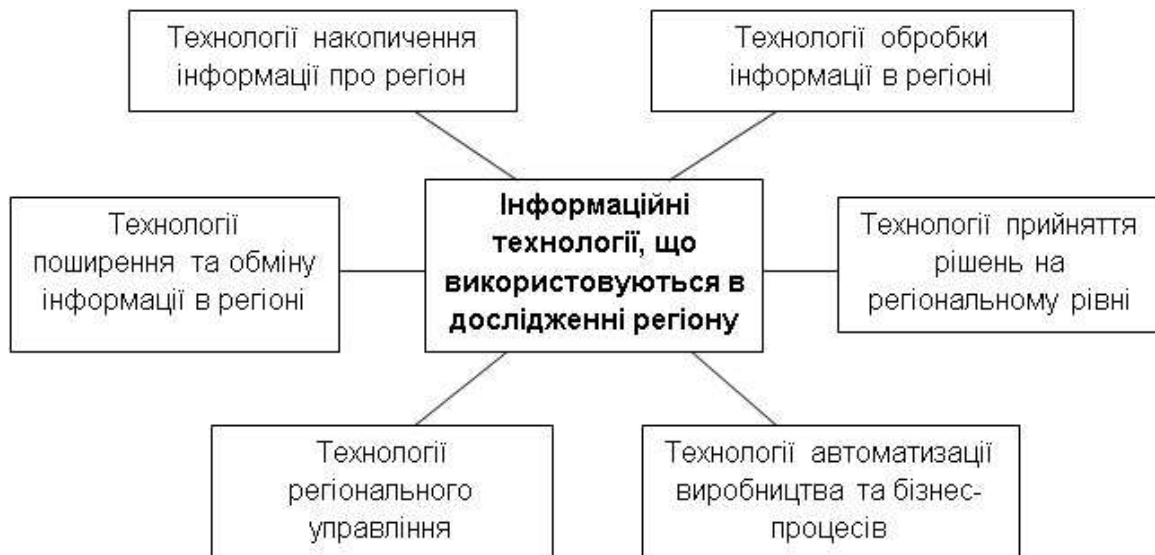

Рис.1. Інформаційні технології, що використовуються в дослідженні регіону

- технології обробки інформації в регіоні: локалізоване програмне забезпечення (текстові процесори, електронні таблиці) ; пакети аналізу (GIS);
- технології поширення та обміну інформації в регіоні: регіональні локальні мережі (LAN); розподілені обчислення, глобальні мережі (Internet); інші засоби зв'язку;
- технології прийняття рішень на регіональному рівні: мови програмування (asm, c, java, basic); середовища програмування (Borland Delphi, MS Visual C++, Borland C Builder); платформи розробки (java, .NET); системи штучного інтелекту;
- технології регіонального управління: спеціалізоване програмне забезпечення та алгоритми місцевого самоврядування та управління; електронний уряд; засоби мережевого волевиявлення;
- технології автоматизації виробництва та бізнес-процесів: програмне забезпечення управління реального часу; робототехніка, засоби електронного документообігу та ін.

Проте, інформаційні технології дуже швидко розвиваються, у зв'язку з чим з'являється необхідність у розробці та впровадженні нових програм та технологій щодо визначення економічного потенціалу регіонів.

Важливо зазначити, що при розробці нових програм необхідно забезпечити їх відповідність наступним вимогам: практична значимість, простота та зрозумілість в процесі використання, доступність, адаптованість до існуючого обладнання та програмного забезпечення. Відповідність зазначеним вимогам дозволить покращити якість та точність дослідження регіону: виявити його потенціал, а також можливості та напрямки для розвитку.

Список використаних джерел: 1. Забарна Е. М. До питання формування методичного підходу до оцінки інвестиційної привабливості регіонів України / Е. М. Забарна // Проблеми економіки. – 2017. – № 2. – С. 169-175. 2. Чередниченко В. А. Вплив інформаційних технологій на стратегічні аспекти територіального маркетингу / В.А. Чередниченко // Матеріали XVI Всеукраїнська науково-методичної конференції «Проблеми економічної кібернетики 2011». – Одеса: ОНПУ. – Т. 3. – С. 95–97. 3. Басюк О. В. Використання інформаційних технологій у дослідженні економічного потенціалу регіону / О.В. Басюк // Формування ринкової економіки : зб. наук. праць. – Спец. вип. Регіональний розвиток України: проблеми та перспективи. – КНЕУ – 2009. – С. 43-48. 4. Socio-economic development of regions: [Collective monograph] / Н. А. Задорожнюк, Н. О. Волкова, А. Е. Михеева // Развитие сферы информационных технологий как одно из перспективных направлений развития регионов, Bulgaria. – 2017. – Р. 24-33.

СУЧАСНІ ГЕОДЕЗИЧНІ ТА ФОТОГРАМЕТРИЧНІ МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ТЕРИТОРІЙ

УДК 528.46

Christiane Bätz – University for applied sciences Wuerzburg-Schweinfurt, Germany
Anna Uhl – Prof. Dr. habil., Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ukraine
Ansgar Brunn – Prof. Dr.-Ing., University for applied sciences Wuerzburg-Schweinfurt, Germany

Satellite based Change Detection of the Volyn Region

Abstract: Land use in the Volyn region (Ukraine) has changed a lot in the last decade. Change detection basing on satellite images is an appropriate method to show the migration of land use. In this article, a classification of the land use on free satellite is implemented. The procedure should be as automatic as possible. For the optimum accuracy different band combinations and the NDVI are tested. Different methods were compared due to the achieved accuracy and the status of automation.

Key words: classification, change detection, Volyn region, Sentinel, Landsat.

1. Introduction

For a positive development of the Volyn region, precise knowledge of the current land use and its changes is required. Modern high-resolution satellite data is predestined for this field of use because of their timely and world spanning availability. Classification and change-detection are well-known and widely used methods. Details are beyond this article. For details, please refer to appropriate textbooks (e.g. Jia & Richards 2006).

The classification process in this project is performed in four steps: data provision, pre-processing, classification and change detection. The following sections focus on each of these steps and the results for the Volyn region.

2. Overview on the classification

The data source of the change detection needs to be freely available data, esp. satellite images. Images of two different periods are needed. Recent images are taken from the new Sentinel-2 satellite. This mission started in 2015, so no Sentinel-2 data before this date is available. Therefore Landsat-5 data is used instead for the scenes of 2006. Both satellites offer multispectral image data in different bands, for the visible and near infrared spectrum. Unfortunately, the geometric resolution of Landsat-5 data is only 30 m compared to 10 m of the Sentinel-2 data. However, that pair is the best available free combination for this specific period and the Volyn region.

Both datasets have been already geometrically corrected and approximately referenced in the WGS84 system by the data provider. A refined image registration is needed to improve pixel localization for the different dates. This is very important for the correct performance of the change detection. All sets are provided in TOA (top of atmosphere) reflectance. A radiometric normalization technique is applied on each band to perform atmospheric corrections [Jia & Richards 2006].

The classification is performed in ERDAS Imagine, in comparison to the Sentinel-2 Toolbox. Since no advantages of the Senrinel-2 Toolbox in the final classification result are found, neither in accuracy nor in usability with the Toolbox, only the results of ERDAS are displayed in the following.

Combination	Accuracy
<i>Sentinel-2</i>	
TCI (True Colour Image)	64 %
Band Combinations without NDVI	67 – 68 %
NDVI, blue and green	71 %
Supervised	81 – 86 %
<i>Landsat-5</i>	
TCI (True Colour Image)	62 %
Band Combinations without NDVI	59 % - 64 %
NDVI, blue and green	71 %
Supervised	80 – 83 %

The selection of the best bands for the highest accuracy is done by comparison of different band combinations. Not only natural bands but also the calculated NDVI (= Normalised Difference Vegetation Index) are used. The overall accuracy of each variation is summarized in the following table.

For this classification the k-means Algorithm is used to divide the area into six different land use classes (water, forest, built-up area, fields, grassland and uncultivated ground)

The accuracy calculation is performed by the comparison of randomly created checkpoints in the classified image and the originally image for each class (ground-truth). The highest accuracy is shown by the three-channel combination of the NDVI with the bands for green and blue.

In addition, for a comparison, a supervised classification with the Maximum Likelihood Classifier is tested. This generated an image with an overall accuracy over 80%. So even if the accuracy of the unsupervised classification is improved with the steps of pre-processing, it still cannot compete with the supervised version in terms of accuracy.

3. Automation

To handle much larger regions, automation of the classification process gets important. In ERDAS Imagine, there is an additional tool for automation, called “Spatial Modeler”. With its assistance, an automatic procedure of the calculation of the NDVI and the band combinations can be programmed. It automates not only the unsupervised but also the supervised classification.

In case of the unsupervised method, the process is fully autonomic. Here the user only needs to enter the necessary bands and the number of classes for the image.

4. Change Detection

There are different methods to perform a change detection. Besides a visual interpretation, there are methods using image analysis algorithms. Some are based on the comparison of digital remote sensing data. These methods are divided into four main groups: image enhancement, direct multi-date classification, post-classification comparison and combinations [Mas 1999].

Each approach has its advantages and disadvantages. For this article, a post classification comparison is needed due to different spectral signatures [Congalton & Macleod 1999]. Even though images of the same season are used, there are still some differences between the illuminations due to the different weather, altitude of the sun and other reasons. The area statistics of both periods are compared with their image matrix and the transformation is displayed in a change matrix.

5. Results and discussion

The result of the change detection shows a rise of the built-up area by 3,01% and a decrease of the forest area by 8,05% over the past ten years in the Volyn region.

Class	Duration in Pixel in 2006	Change in Pixel	Change in %
Forest	847078656	-6765997	-8,05
Build-up area	4035645	199579	3,01

The analysis indicates an increase of non-vegetation area and a decrease in forest area. For the final accuracy for the change detection, the single accuracies of the classification are multiplied [Serra 2003], assuming independent observations. Therefore this result has an accuracy of about 67 %. A visual analysis of different areas of the satellite images supports the outcome. The results for the class "forest" are displayed in the figure. In red colour are areas of decrease and in light green colour areas of increase.

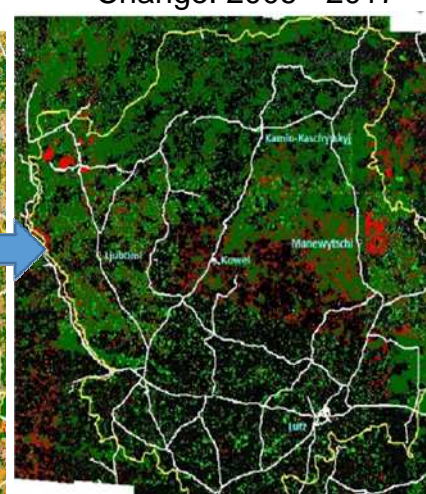
Landsat-5 (2006)

Sentinel-2 (2017)

Change: 2006 - 2017

6. Conclusion

On the one hand, there are many possibilities to automate the process of digital satellite images analysis. With some pre-processing the accuracy of this method can be improved, but supervised analysis still provides a better result in terms of precision. Nonetheless the supervised version is much more time consuming. No general rule can be given for the best choice. It stays application dependent. Hierarchical [Brunn 2000] and segment-based approaches will reduce further classification noise.

References

[Brunn 1998]: Brunn, Ansgar; Weidner, Uwe: Hierarchical Bayesian Nets for Building Extraction Using Dense Digital Surface Models, in: Journal for Photogrammetry & Remote Sensing, Vol. 53, No.6, October 1998, pp. 296-307.

[Mas 1999]: Mas, Jean: Monitoring land-cover changes: A comparison of change detection techniques. In: International Journal of Remote Sensing, Vol. 20, May 1999, pp. 139–152.

[Congalton & Macleod 1999]: Congalton, R.; Macleod, R.: A Quantitative Comparison of Change-Detection Algorithms for Monitoring. In: Photogrammetric Engineering and Remote Sensing, Vol. 64, March 1999, pp. 207-216.

[Jia & Richards 2006]: Jia, Xiuping; Richards, John: Remote Sensing Digital Image Analysis. 4th edition; Springer Verlag, Heidelberg, 2006.

[Serra 2003]: Serra, Pere: Post-classification change detection with data of different sensors: some accuracy considerations. In: International Journal of Remote Sensing, Vol. 20, December 2003, pp. 3311-3340.

Бернацький Андрій – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Шостак Анна – доктор технічних наук, доцент, завідувач кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Модель геоінформаційного сервісу моніторингу транспорту

Розглянуто загальні принципи створення сервісно-орієнтованих геоінформаційних систем для потреб різного роду підприємств і організацій. Окреслено процедуру прямого та зворотнього геокодування. Описані основні програмні засоби для реалізації таких систем.

Ключові слова: геоінформаційні технології, геодани, геокодування, бази даних, атрибути.

Bernatskiy A., Shostak A. Model of Geographic Information Service for Transport Monitoring. The general principles of creating service-oriented geographic information systems for the needs of different types of enterprises and organizations are considered. The procedure of direct and reverse geocoding is outlined. The main software tools for implementing such systems are described.

Key words: geoinformation technologies, geodata, geocoding, databases, attributes.

Перспективним напрямком розвитку корпоративних ГІС є застосування сервісно-орієнтованих технологій для підвищення рівня інтеграції ГІС з іншими інформаційними системами підприємства. Сервіс-орієнтована архітектура є розвитком традиційної клієнт-серверної архітектури, вона дозволяє підвищити ступінь розподілу та кросплатформеності компонентів.

Геокодування - це процес перетворення адрес об'єктів в їх географічні координати. Обернений процес перетворення точки з карти в зручний для користувача адрес, відомий як зворотнє геокодування. Функції геокодування дозволяють «прив'язувати» бази даних, які ведуть більшість установ та організацій, що обслуговують урбанізовані території та населені пункти, до карт територій [1].

Open Geospatial Consortium розробляє стандарти в області сервісів позиціонування - Open Location Services (OpenLS). В даний час створені специфікації сервісів геокодування (Geocoder Service), каталогу товарів і послуг (Directory Service), сервісу пошуку маршрутів (Route Service), і ряду інших. Заслуговує на увагу проект OpenStreetMap (OSM) (<http://www.openstreetmap.org>). Це вільний проект по спільному розвитку загальнодоступних карт і схем міст, вулиць, доріг за допомогою ручного або автоматичного введення даних, а також отримання даних з портативних GPS-приймачів. Крім вуличної мережі в OSM міститься і відображається на карті безліч інших даних. На основі ідей і даних OpenStreetMap розвивається велика кількість суміжних проектів. Незважаючи на існуючі стандарти і рішення, є потреба в створенні картографічних сервісів і, зокрема, сервісів геокодування.

Існують різні методи прямого і зворотного геокодування [2, 3]. В значній мірі застосовуваний алгоритми залежать від набору і повноти вихідних даних, на основі яких виконується геокодування. Нами передбачається, що доступний наступний набір даних:

- об'єкти з адресною прив'язкою (райони, міста і населені пункти, вулиці, будівлі);

- дорожня мережа (вузли дорожньої мережі, сегменти доріг тощо).

Для визначення координат об'єктів за адресою вирішено використовувати геокодування по об'єктах. Шуканий адресу зіставляється з адресами існуючих об'єктів, і як результат повертаються координати найбільш відповідного об'єкта. Вважаємо, що вхідний запит містить адресу об'єкта, записаний у вільній формі. Пропонується наступний алгоритм прямого геокодування на основі повнотекстового пошуку:

1. Розбиваємо запит на окремі лексеми;

2. Формуємо повнотекстовий запит з лексем за логікою «І»;

3. Виконуємо повнотекстовий пошук в таблиці всіх об'єктів по полю з повною адресою, накладаємо додаткові обмеження на район, місто, вулицю;

4. Сортуємо результат по класу об'єкта (від великих утворень до більш дрібним) і релевантності, нормованої на довжину адреси;

5. Вибираємо перші N об'єктів як найбільш підходящих і видаємо інформацію про них користувачеві.

Для визначення адреси за координатами пропонується змішаний підхід. В межах населених пунктів орієнтуємося по найближчих будівлях, а за межами населених пунктів - орієнтуємося по дорожній мережі. У другому випадку адресою точки можуть бути різні атрибути:

- адреса найближчого населеного пункту + відстань до нього по дорожній мережі;

- адреса найближчого великого населеного пункту + відстань до нього по дорожній мережі;

Алгоритм зворотного геокодування:

1. Розбираємо запит, визначаємо координати шуканої точки;

2. Визначаємо, чи потрапляє вихідна точка в населений пункт (до кроку 3) чи ні (до кроку 4);

3. Точка знаходиться в населеному пункті - орієнтуємося по будівлях:

3.1. Виконуємо пошук найближчих будівель в населеному пункті,

3.2. Перехід на крок 5;

4. Точка знаходиться за межами населеного пункту - орієнтуємося по дорожній мережі:

4.1. Визначаємо найближчий сегмент дороги;

4.2. Отримуємо 2 вузла сегмента, а також заздалегідь обчислені «адреси» (населений пункт + відстань до нього по дорожньої мережі) цих вузлів;

4.3. Обчислюємо найкоротший шлях по прямій до найближчого сегменту і точку з'їзду з дороги,

4.4. Обчислюємо всі адреси точки з'їзду за адресами вузлів сегмента. Для цього додаємо відстань від точки з'їзду до вузла до відстаней в адресах вузлів. Отриманий список групуємо по населених пунктах і вибираємо тільки адреси з мінімальною відстанню;

5. Видаємо інформацію про знайдені адреси користувачеві.

Для зберігання реперних об'єктів з адресною прив'язкою, а також дорожньої мережі розроблено концептуальну модель бази даних. На її основі сформовано фізична модель і створена база даних.

Існує кілька способів побудови веб-сервісів. На сьогоднішній день найбільшого поширення набули такі протоколи і підходи в реалізації вебсервісів: XML-RPC, SOAP, REST [4]. Найвідомішою системою, побудованої в значній мірі по архітектурі REST, є сучасна Всесвітня павутина (WWW), тому ми будемо орієнтуватися на нього. Для зберігання даних обрана СУБД PostgreSQL (<http://www.postgresql.org>) - вільно

розповсюджувана об'єктно-реляційна система управління базами даних. Важливою перевагою є наявність додаткових модулів, які полегшують рішення завдань геокодування:

- PostGIS (<http://www.postgis.org>) - це вільна ГІС бібліотека, яка дозволяє працювати з географічними об'єктами і функціями в базі даних PostgreSQL.

- pgRouting (<http://pgrouting.postlbs.org>) - модуль, який розширює функції бази даних PostgreSQL / PostGIS, додаючи в них функції планування шляху.

Запит передається у вигляді GET параметрів, результат формується у вигляді XML. Базова структура запиту наступна: `http://<сервер>/geo?Q=<запит>`. Залежно від значення параметра «запит» виконує пряме або зворотне геокодування.

Пропонований підхід може бути використаний для оперативного моніторингу транспортних засобів, що використовуються для перевезення школярів, машин «Швидкої допомоги», автобусного парку міських та приміських перевезень. Сервіс геокодування забезпечує оперативне визначення адреси транспортних засобів за їх координатами. Можна виділити наступні переваги пропонованого веб-сервісу геокодування:

- можливість використання «своїх», більш повних просторових даних, по порівняно з публічними джерелами;

- підтримка перетворень координат в проекцію, задану клієнтом;

- налаштовувана деталізація кінцевих даних;

- підтримка пакетного геокодування декількох адрес за один запит.

Можливо кілька напрямків розвитку сервісу: доробка алгоритмів геокодування, перехід на стандартні формати даних OpenLS, а також реалізація додаткових сервісів - прокладка маршрутів, розмежування доступу та ін.

Список використаних джерел: 1. Капралов Е.Г., Кошкарев А.В., Тикунов В.С. и др. *Геоинформатика : Учеб. для студ. вузов / под ред. Тикунова В. С. – М. : Изд. центр «Академия», 2005. – 480 с.* 2. Goldberg, D. W., Wilson, J. P. and Knoblock, C. A. *From Text To Geographic Coordinates: The Current State of Geocoding // URISA Journal. Vol. 19, No. 1 – 2007.* 3. Goldberg, D.W. *A Geocoding Best Practices Guide. Springfield, IL: North American Association of Central Cancer Registries, 2008. 261 p.* 4. Pautasso, C.; Zimmermann, O.; Leymann, F. *RESTful Web Services vs. Big Web Services: Making the Right Architectural Decision // 17th International World Wide Web Conference (WWW2008). – Beijing, China, 2008. – P. 805-814.*

УДК 528.46

Волошин Михайло – аспірант кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

Волошин Володимир – кандидат технічних наук, доцент кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі України

Теоретичні аспекти дешифрування лісів за даними дистанційного зондування

Розглянуто використання космознімків для потреб лісового господарства. Досліджено зв'язок якісних характеристик ареалів переважаючих порід лісу із яскравістю та кольоровими відтінками зображень. Проаналізовано математичні моделі класифікації об'єктів за даними дистанційного зондування.

Ключові слова: лісовий фонд, космоснімок, дешифрування, яскравість зображення, тематична класифікація, еталон.

Voloshyn M., Voloshyn V. The Theoretical Aspects of Interpretation Forests According to the Data of Remote Sensing. The use of cosmographs for the needs of forestry is considered. The connection of qualitative characteristics of habitats of dominant forest species with brightness and color shades of images is investigated. The mathematical models of object classification according to remote sensing data are analyzed.

Key words: forest fund, space image, interpretation, image brightness, thematic classification, etalon.

У сучасній вітчизняній та зарубіжній практиці для вирішення завдань дистанційного зондування Землі (ДЗЗ) значного поширення набули космічні засоби, які дають змогу отримати високоякісні знімки земної поверхні. Такі космічні знімки використовуються для вирішення багатьох тематичних задач національної економіки, зокрема лісового господарства. Їх застосовують для доповнення, узагальнення та деталізації даних, отриманих наземних шляхом у різних галузях економічної діяльності: землевпорядкуванні, картографуванні, будівництві, гідрології, рибництві, охороні природного навколишнього середовища, сільському, лісовому та водному господарстві. Необхідність отримання актуальної та точної інформації про стан лісового фонду та потреба в ефективному управлінні виробничими процесами вимагають інтенсивного впровадження методів дистанційного зондування Землі в лісове господарство України.

Для отримання інформації про стан та динаміку лісового фонду на значних територіях, використовують дані супутникових систем середнього просторового розрізнення (10-30 м), такі як Landsat, ETM+, Terra ASTER, ALOS, SPOT 5 [1], але для вирішення сучасних завдань лісовпорядкування та широкого використання даних ДЗЗ у різних видах лісогосподарської діяльності таких даних недостатньо. Внаслідок стрімкого розвитку систем ДЗЗ такі супутникові знімки високого просторового розрізнення як QuickBird, IKONOS, GeoEye, WorldView 2 набули широкого розповсюдження. Разом з тим, виникає необхідність в обґрунтуванні алгоритмів обробки та аналізі даних ДЗЗ, у т. ч. для вирішення завдань лісовпорядкування.

Застосування сучасних програмних засобів та методів обробки даних супутникових знімків надвисокого просторового розрізнення дозволяє здійснити дешифрування площ, вкритих і не вкритих лісовою рослинністю, земель сільськогосподарського призначення, населених пунктів та інфраструктури, водних об'єктів тощо.

Зазвичай, використання космічної інформації ДЗЗ для забезпечення потреб лісового господарства здійснюється за такими основними напрямками: контроль збезлісення, інвентаризація лісу, виявлення значних пошкоджень лісових масивів, лісоводство, зокрема виявлення динаміки вирубки лісів. Інвентаризація лісового господарства здійснюється з метою визначення якісних і кількісних характеристик лісових масивів: визначення типів лісонасаджень і домінуючих порід; оцінка запасів лісоматеріалів; вимірювання загальної площі і кількісна оцінка біомаси; картографування лісів, що припускає відстежування динаміки їх розвитку і планування використання лісових масивів; оцінка збитку, завданого лісовим масивам, яка здійснюється з урахуванням причин, що спричиняли відповідні пошкодження; вивчення водного режиму лісових масивів; лісівництво (виявлення безконтрольних вирубок лісу, динаміки вирубок; контроль поразки дерев комахами і пестицидами; контроль пожежної безпеки лісів тощо).

Споживачі космічної інформації мають змогу замовляти дані, що їх цікавлять, у вигляді матеріалів, що вже пройшли попередню обробку. Тематичну ж обробку знімків для вирішення більшої частини прикладних завдань, навпаки, переважно,

проводять самі споживачі космічної інформації. Для тематичного дешифрування спектральних даних ДЗЗ важливим є те, що графіки спектрального відбиття окремих типів рослинності й різних рослинних співтовариств мають свої особливості в певному інтервалі довжин хвиль як у положенні піка спектра, так і в конфігурації кривої спектрального відбиття. Ці характерні риси спектрального відбиття дають змогу проводити дешифрування різних видів рослинності за даними дистанційного зондування й ототожнювати зображення рослинності з тим або іншим її видом. Дешифрування лісів з виділенням переважаючих порід для складання дрібно-масштабних карт лісів виконують за синтезованими кольоровими і зональними [2].

Визначальною ознакою для розділення порід є яскравість зображення. Відповідність між яскравістю і переважаючою породою встановлюється за додатковими джерелами на прикладі ділянок, що відносяться до мононасаджень. Такі ділянки-ключі можуть бути заздалегідь виділені за схемами лісгоспів або літературними матеріалами.

Якісна характеристика ареалів переважаючих порід визначається шляхом зіставлення яскравості їх зображення з яскравістю ключових ділянок. За космічним знімком не завжди можна однозначно визначити переважаючу породу; це особливо складно у разі змішаних деревостоїв. При виділенні ареалів переважаючих порід звертають увагу на кольорові відтінки лісу на кольоровому синтезованому зображенні та окремо у червоній (Red) та ближній інфрачервоній (Near IR) зоні. Соснові ліси мають темніший відтінок на кольоровому зображенні та темно-сірий, майже чорний у інфрачервоній зоні. Ялинкові ліси визначаються переважно за додатковими ознаками з урахуванням регіональних особливостей і характеру їх місцезнаходження. Листяні ліси відображуються жовтувато-зеленим кольором на кольоровому зображенні та світло-сірим на знімку в інфрачервоній зоні. Їх розпізнаванню допомагає знімання в терміни осіннього пожовтіння листя. Порушення росту лісів через сільськогосподарське використання території відстежується по знімках у червоній зоні. Процес відновлення лісу на вирубках можна простежити за яскравим тоном, який не такий контрастний, як свіжі вирубки на фоні лісу. Наслідки пожеж найкраще відстежують по знімках у ближній інфрачервоній зоні.

В дистанційному зондуванні Землі застосовують дві математичні моделі класифікації об'єктів: метод неконтрольованої класифікації, в основу якого покладено спеціальний математичний апарат багатовимірного аналізу даних – кластерний аналіз, та метод контрольованої класифікації, який базується на статистичних характеристиках [3].

Неконтрольована класифікація полягає у розподілі всіх пікселів зображення на відносно однорідні класи, ґрунтуючись лише на близькості їх спектральних характеристиках в багатовимірному просторі спектральних ознак.

Контрольована класифікація передбачає віднесення пікселя на знімку до відомого класу об'єктів, якому відповідає попередньо визначений спектральний образ в багатовимірному просторі спектральних ознак. Для отримання цього спектрального образу застосовуються еталонні ділянки знімку, які добре репрезентують визначені тематичні класи. Значення пікселів еталонів застосовуються як навчальні вибірки для налаштування алгоритму розпізнавання. В процесі розпізнавання кожен піксель знімка послідовно порівнюється з еталонами та відноситься до того чи іншого класу.

Еталони визначаються за даними польових спостережень, які в ідеальному випадку повинні проводитись в день знімання. Якщо це неможливо, то знімання та польові спостереження повинні відповідати одній і тій самій порі року. Додатково джерелами для вибору еталонів можуть бути тематичні карти, знімки вищої роздільної здатності, звітні матеріали тощо. Еталони визначають якість навчальної вибірки та, як наслідок, точність контрольованої класифікації.

Використовуючи результати наземних досліджень та дані космічних знімків, відповідні програмні засоби та алгоритми, можна в камеральних умовах отримувати карти-схеми зростання деревних порід та площі кожної деревної породи досліджуваної території. Використання такої інформації може значно зменшити обсяги робіт для вирішення багатьох завдань лісовпорядкування та впорядкування мисливських угідь, а широке застосування даних ДЗЗ у лісовому господарстві дозволить отримувати достовірну інформацію про стан лісового фонду для прийняття ефективних управлінських рішень.

Список використаних джерел: 1. Дейвис Ш. М. Дистанционное зондирование : количественный подход / Ш. М. Дейвис, Д. А. Ландгребе, Т. Л. Филлипс. – М. : Недра. –1983. – 415 с. 2. Кохан С. С. Дистанційне зондування землі / С. С. Кохан, А. Б. Востоков, О. О. Леонтьєв. – К. : МП Леся, 2010. – 300 с. 3. Бурштинська Х. В. Дослідження методів класифікації лісів з використанням космічних знімків високого розрізнення / Х. В. Бурштинська, Б. В. Поліщук, О. Ю. Ковальчук // Геодезія, картографія і аерофотознімання : міжвідомчий науково-технічний збірник. – Львів : Вид. Львівської політехніки, 2013. – Вип. 78. – С. 101–110.

УДК 332.2

Волошин Володимир – кандидат технічних наук, доцент кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Жулінський Віталій – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Застосування сучасних геодезичних технологій в інженерних вишукуваннях для встановлення меж земельної ділянки

Розглянуто основні проблеми встановлення меж земельних ділянок в натурі (на місцевості). Проаналізовано використання сучасних геодезичних технологій в інженерних вишукуваннях.

Ключові слова: землеустрій, земельна ділянка, інженерно-геодезичні вишукування, топографічне знімання, геодезичні технології.

Voloshyn V., Zhulinsky V. Application of Modern Geodetic Technologies in Engineering Surveys for Establishing Boundaries of the Land Parcel. The basic problems of establishing boundaries of land plots in kind (on a terrain) are considered. The use of modern geodetic technologies in engineering surveys is analyzed.

Key words: land management, land parcel, engineering-geodetic surveying, topographic surveying, geodetic technologies.

На сучасному етапі розвитку землеустрою роботи зі встановлення меж земельної ділянки в натурі (на місцевості) набувають все більшої актуальності. Від достовірності інформації, яка надходить до автоматизованої системи Державного земельного кадастру України в результаті виконання робіт із встановлення меж земельних ділянок в натурі, залежить законне та раціональне використання земельних ресурсів. У Законі України “Про Державний земельний кадастр” [1], зазначено, що внесення даних до системи державного земельного кадастру без

встановлення меж об'єктів державного земельного кадастру, до яких входять землі в межах державного кордону України, землі в межах території адміністративно-територіальних одиниць, обмеження у використанні земель, земельні ділянки, неможливе. Інструкція про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок у натурі (на місцевості) та закріплення їх межовими знаками [2] не повною мірою вирішила питання відносно послідовності та етапів процедури встановлення меж земельної ділянки на місцевості. У Земельному кодексі України [3] вказано, як виконувати встановлення чи відновлення меж земельних ділянок у натурі у разі виникнення земельних спорів між землевласниками та землекористувачами. Крім того, як показує практика, найпоширенішими та складними є саме межові спори.

Встановлення меж на місцевості є невід'ємною складовою частиною кадастрових зйомок і слугує основою для проведення конкретних дій чи процедур для передачі земельних ділянок у власність або користування. Тепер розглянемо деякі проблеми, що виникають під час встановлення меж земельної ділянки на місцевості або унеможливають ці роботи взагалі.

Одним із негативних чинників є відсутність, неактуальність та застарілість генеральних планів міст, схем планування територій, планів зонування територій, актуальних топографічних планів різних масштабів тощо. Якщо немає вказаної документації, виникає проблема – неможливо якісно розробити проект землеустрою щодо встановлення меж земельної ділянки.

Іншою проблемою є те, що точність виконання геодезичних робіт із встановлення меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) не уніфікована в різних нормативно-правових документах [2]. Сьогодні існує велика кількість приладів різної точності для виконання робіт із встановлення меж. Не можна забувати і про такі фактори впливу на результат встановлення меж земельних ділянок, як умови виконання робіт, досвід виконавця тощо. Ці факти вказують на ймовірність отримання різних за точністю результатів вимірювань. В разі неточного визначення координат кутів повороту меж земельної ділянки або будь-якої іншої помилки виконавця, пов'язаної із виконанням топографо-геодезичних робіт, можуть виникати наслідки, які ускладнюють так зване "стикування" земельних ділянок.

Геодезичне встановлення меж земельної ділянки – це комплекс інженерно-геодезичних вишукувань(геодезичних робіт) інженера-геодезиста (інженера-землевпорядника) з метою одержання координат точок кутів поворотів межі земельної ділянки та інших її метричних даних (площа, периметр, довжини сторін між кутами поворотів межі, середні квадратичні похибки тощо). Традиційно великомасштабне топографічне знімання виконувалось тахеометричним методом або методами горизонтального і вертикального знімання. На сьогодні використання глобальної навігаційної супутникової системи (ГНСС) абсолютно змінило підхід до створення геодезичних мереж. За наявності мережі постійно діючих станцій визначення координат станцій знімання взагалі виконують без створення мереж у режимі RTK або PPP. За відсутності ГНСС мережі створюють, використовуючи електронні тахеометри способом лінійно-кутових побудов, причому навіть тахеометри найнижчої точності дозволяють створювати мережі без обмежень на відстані й кути з дотриманням необхідної точності.

Розглядаючи сучасні технології топографічного знімання, відзначимо збільшення кількості методів, якими виконують знімання. Серед них: електронна тахеометрія, наземне лазерне сканування, знімання з безпілотних літальних апаратів, ГНСС-знімання, мобільне фотографічне/лазерне знімання тощо. Важливо, що ці та інші методи можна використовувати окремо або в комбінації, створюючи нові технології топографічного знімання.

Однак на сучасному етапі існує повна відсутність нормативного забезпечення цього розділу інженерної геодезії. Не встановлено характеристики геодезичних

мереж для вишукувань під час їх створення з використанням ГНСС та електронних тахеометрів, окремо або в комбінації. Вищезгадані методи топографічного знімання не досліджувались з технологічної позиції: швидкість виконання робіт, ефективність методів, доцільність використання залежно від різних топографічних умов тощо. Варто зосередити увагу на комбінуванні різних методів, наприклад наземного лазерного сканування та БПЛА. При цьому завжди треба враховувати, що для вишукувань велике значення має швидкість та здешевлення виконання робіт. Тому, наприклад, доцільним є встановлення умов використання одночастотних та багаточастотних ГНСС-спостережень.

Список використаних джерел: 1. Закон України “Про Державний земельний кадастр” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3613-17>. 2. Інструкція про встановлення (відновлення) меж земельних ділянок в натурі (на місцевості) та їх закріплення межовими знаками [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0391-10>. 3. Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.

УДК 332.2

Волошин Володимир – кандидат технічних наук, доцент кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Федорчук Віталій – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Теоретичні питання територіального, внутрішньогосподарського та зокремленого землеустрою

Розглянуто основні види землеустрою. Проаналізовано види землевпорядних робіт та види землевпорядної документації при територіальному, внутрішньогосподарському та зокремленому землеустрою.

Ключові слова: земельна реформа, землеустрій, види землевпорядних робіт, види землевпорядної документації.

Fedorchuk V. Theoretical Questions of the Territorial, Internal and Separated Land Management. The main types of land management are considered. The types of land management works and types of land management documentation for the territorial, internal and separated land management are analyzed.

Key words: land reform, land management, types of land management works, types of land management documentation.

Невід’ємною частиною економічної реформи, яка проводиться в незалежній Україні, є реформування земельних відносин. На сьогоднішній час в Україні ліквідовано монополію держави на земельну власність, завершуються процеси роздержавлення земель та передачі її у власність юридичним особам і громадянам, а у 2013 році відбулося розмежування земель державної та комунальної власності. Метою земельної реформи в Україні є створення ефективної системи землекористування, одним із невід’ємних елементів якої повинен стати дієвий механізм земельних відносин.

Важливою складовою земельних відносин є землеустрій, який є основним інструментом держави, що покликаний забезпечити екологічно безпечно та економічно ефективно використання земель. Землеустрій виступає дійовим механізмом у перерозподілі та організації земель як засобу виробництва і відповідною мірою регулює суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження землями. На основі землепорядних рішень формуються межі адміністративно-територіальних одиниць, планувальні та природоохоронні обмеження у використанні земель тощо.

Чинний Земельний кодекс України [1], як і Закон України «Про землеустрій» [2] не містять правових положень щодо поділу землеустрою на окремі види. Між тим слід зауважити, що нормативно-правові акти з питань землеустрою ще радянського періоду вирізняли два окремих його види – міжгосподарський (територіальний) і внутрішньогосподарський. Сучасна практика здійснення дій у сфері землеустрою також свідчить про існування ще і третього виду землеустрою – зокремленого. Кожен з них характеризується певною метою, здійснюється на різних рівнях. Тому було б доцільно, щоб самостійні види землеустрою знайшли своє закріплення й на законодавчому рівні.

За допомогою територіального землеустрою держава регулює земельні відносини, здійснює розподіл і перерозподіл земельного фонду між окремими галузями, власниками і конкретними підприємствами та громадянами, здійснюється утворення нових, а також упорядкування існуючих землеволодінь та землекористувань. Відповідно, територіальний землеустрій охоплює різні галузі економіки, різного характеру організації, підприємства, установи. Характерною рисою територіального землеустрою є те, що він одночасно проводиться на території рад або групи землеволодінь і землекористувань, а іноді і на території цілих адміністративних районів [3].

Територіальний землеустрій включає такі види робіт: схеми землеустрою щодо обґрунтування земель адміністративно-територіальних одиниць, проекти землеустрою щодо встановлення (зміни) меж адміністративно-територіальних утворень, проекти землеустрою щодо організації і встановлення меж територій природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення, оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного, лісгосподарського призначення, земель водного фонду та водоохоронних зон, обмежень у використанні земель та їх режимоутворюючих об'єктів; проекти землеустрою щодо приватизації земель державних і комунальних сільськогосподарських підприємств, установ та організацій; проекти землеустрою щодо відведення земельних ділянок; проекти землеустрою щодо впорядкування території населених пунктів та інші [4].

Внутрішньогосподарський землеустрій проводиться з метою територіальної організації землі і виробництва, в основному, сільськогосподарських підприємств, селянських та фермерських господарств в межах їх землекористування, та забезпечує ефективність сільськогосподарського виробництва, раціональне використання земель, створення сприятливого екологічного середовища і поліпшення природних ландшафтів [3].

Внутрішньогосподарський землеустрій є мірою державного регулювання земельних відносин між власниками земельних часток (паїв) та юридичною особою, адміністрування раціонального використання та охорони землі.

До внутрішньогосподарського землеустрою відносять такі види робіт як, проекти землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь; проекти землеустрою щодо організації території земельних часток (паїв) та інші [3]. Разом з тим цей перелік робіт з внутрішньогосподарського землеустрою є не повним і вичерпним. Його необхідно доповнити і розкрити, зокрема, такими видами робіт: складання проектів внутрішньогосподарського

землеустрою (організації території, формування меж земельних угідь з особливим режимом використання, встановлення земельних сервітутів, запровадження прогресивних форм організації управління землекористуванням і виробництвом тощо) сільськогосподарських підприємств, фермерських та особистих селянських господарств; складання проектів організації та упорядкування території садівничих товариств, земельних ділянок для городництва, сінокосіння і випасання худоби громадян; складання проектів внутрішньої організації використання та охорони земель (встановлення обмежень та земельних сервітутів тощо) несільськогосподарських підприємств, установ та організацій; складання проектів внутрішньої організації використання та охорони земель установ та організацій природно-заповідного, рекреаційного, оздоровчого фондів.

Зокремлений землеустрій реалізовується через робочі проекти землепорядних заходів на конкретних земельних ділянках. Так, наприклад, заходи щодо поліпшення або охорони земельних угідь і ґрунтів в сільському господарстві, здійснюються на реалізацію проектів землеустрою щодо еколого-економічного обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь, по окремих ділянках або їхніх групах, на основі робочих проектів.

До зокремленого землеустрою відносять робочі проекти землеустрою щодо рекультивації порушених земель, консервації деградованих та малопродуктивних угідь, поліпшення сільськогосподарських і лісогосподарських угідь, захисту земель від ерозії, підтоплення, заболочення, вторинного засолення, висушення, зсувів, ущільнення, закислення, забруднення промисловими та іншими відходами, радіоактивними та хімічними речовинами [3].

За час земельної реформи землеустрій практично втратив науково-технічну складову. Причиною цього є, насамперед, наявність платоспроможного попиту переважно на складання найпростіших видів землепорядної документації, що забезпечують формування земельних ділянок для наступної реєстрації прав на них. До певної міри «віртуальними» залишаються більшість передбачених законодавством видів землепорядної документації, передусім, планувальної.

Складання найпростіших видів землепорядної документації суттєво скоротило наукоємність галузі, зокрема, обмежено впроваджуються сучасні технології геоінформаційного аналізу, моделювання та прогнозування; обмежено застосування САПР та використання даних ДЗЗ; обмежено впровадження прогресивних прийомів містобудівного, транспортного та природоохоронного дизайну тощо.

Отже, завершення земельної реформи та процесів масового перерозподілу та приватизації земель накладає свій відбиток і на характер землеустрою. Очевидно, у найближчі десятиріччя мають відбутися відповідні зміни у змісті та формах проведення землеустрою. Таким чином, важливим завданням землепорядної науки стає обґрунтування напрямів реформування землепорядної галузі відповідно до викликів сучасності.

Список використаних джерел: 1. *Земельний кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2768-14>.* 2. *Закон України «Про землеустрій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/858-15>.* 3. *Третяк А. М. Землеустрій : Підручник / А. М. Третяк – Херсон : Олді-плюс, 2014. – 520 с.* 4. *Третяк А. М. Землепорядне проектування : Теоретичні основи і територіальний землеустрій : навч. посіб. / А. М. Третяк – К. : Вища освіта, 2006. – 528 с.*

Нестерук Олег – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Шостак Анна – доктор технічних наук, доцент, завідувач кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Порівняння функціональних можливостей сучасних ГІС

Розглянуто основні сучасні геоінформаційні системи з різним типом ліцензій. Проведено порівняльний аналіз функціональних можливостей геоінформаційних систем QGIS та ArcGIS.

Ключові слова: геоінформаційні системи, програмний продукт, функціональні можливості, інструменти.

Nesteruk O., Shostak A. Comparison of the Functional Capabilities of Modern GIS. The main modern geographic information systems with different types of licenses are considered. A comparative analysis of the functional capabilities of geographic information systems QGIS and ArcGIS is conducted.

Key words: geoinformation systems, software product, functional capabilities, tools.

Сьогодні, в еру обчислювальних технологій та супутникових навігаційних систем, геоінформаційні технології перетворилися на потужну наукову сферу з необмеженим аналітичним потенціалом. Використання ГІС дає можливість аналізувати інформацію за її просторовою географічною прив'язкою. ГІС дозволяє поєднати модельне зображення території (електронне відображення карт, схем, космо-, аерозображень земної поверхні) з інформацією табличного типу, що містить географічну прив'язку у вигляді, наприклад, GPS координат.

Відкрите ПЗ ГІС поки відстає за темпами від розвитку операційних систем, серверного програмного забезпечення і засобів розробки. Однак у цьому напрямку робиться чимало зусиль і завдяки загальному розвитку засобів комунікацій, географічної та технологічної грамотності, збільшення доступності просторових даних (особливо даних дистанційного зондування) і розвитку галузі ГІС у цілому, складається сприятлива ситуація для розвитку відкритого ПЗ ГІС. Очевидно, що провідні виробники пропрієтарних ГІС виявилися не готовими забезпечити потреби в ГІС і запропонувати розумну ціну компаніям та організаціям невеликого розміру.

Так само як і відкрите ПЗ в цілому, хоча і з деяким запізненням, відкрите ПЗ ГІС також проходить етап інтенсивного розвитку, особливо в останні 3–4 роки.

В сучасних Українських реаліях мало які організації і, особливо, окремі користувачі можуть дозволити придбання дорого вартісних ліцензій комерційних програмних продуктів. Саме тому, важливо встановити доцільність практичного використання відкритих ГІС у виробничій та науковій діяльності з точки зору функціональних можливостей.

QGIS [1] – це зручна та гнучка геоінформаційна система (ГІС), що підтримується та розвивається міжнародною спільнотою ентузіастів та впливових стейкхолдерів, які міцно інтегрували QGIS у свій бізнес.

QGIS розповсюджується на умовах GNU General Public License [2] і є проектом Open Source Geospatial Foundation (OSGeo) [3]. QGIS є мультиплатформовим

проектом і працює на Linux, BSD, Mac OSX, Windows та Android, підтримує безліч растрових та векторних форматів, широкий спектр баз даних різних типів і за своїми можливостями не поступається своєму найближчому конкуренту ArcGIS.

QGIS забезпечує інтеграцію з іншими відкритими ГІС-пакетами, в тому числі PostGIS, GRASS, GeoServer і MapServer. Така інтеграція значно розширює аналітичні та функціональні можливості. Окрім того, QGIS дозволяє підключати величезну кількість додатків-плагінів, написаних на мов програмування Python, C++ та R. Така можливість розширює функціонал QGIS фактично безмежно.

Як було написано вище, конкурентом серед програмного забезпечення ГІС є ESRI ArcGIS [4] – надзвичайно потужна, але дороговартісна система.

ArcGIS - сімейство геоінформаційних програмних продуктів американської компанії ESRI. Застосовуються для земельних кадастрів, в задачах землеустрою, обліку об'єктів нерухомості, систем інженерних комунікацій, геодезії та надрокористування та інших. Сімейство продуктів під маркою ArcGIS підрозділяється на настільні і серверні. Основні продукти настільної лінійки - ArcView, ArcEditor, ArcInfo, - кожний наступний включає функціональні можливості попереднього. Крім того, в настільну лінійку входить безкоштовні програми ArcReader (для перегляду даних, опублікованих засобами ArcGIS) і ArcGIS Explorer (полегшений настільний клієнт для ArcGIS Server). Основний серверний продукт - ArcGIS for Server, призначений для багатокористувацьких геоінформаційних проектів з централізованим сховищем і необмеженим числом робочих місць, публікації інтерактивних карт в Інтернеті. Для публікації великих обсягів растрових даних випускається продукт Image Server, для зберігання просторових даних в СУБД і інтеграції з іншими інформаційними системами призначений продукт ArcSDE. Крім того, окремими продуктами є інструменти для розробників (ArcGIS Engine і ArcGIS Runtime). Поставляється також як окремий програмний продукт ArcPad - геоінформаційна система для кишенькових портативних комп'ютерів. Додатково поставляються численні модулі для продуктів ArcGIS, що розширюють функціональні можливості продуктів, модулі розширення розробляються як ESRI, так і різними незалежними розробниками. В таблиці 1 наведено порівняння основних характеристик між QGIS та ArcGIS.

Таблиця 1

Порівняння функціональних можливостей ГІС

ГІС	QGIS	ArcGIS
Вартість	QGIS, GRASS, SAGA, як і серверний продукт GeoServer та решта - це безкоштовні для комерційного використання системи з відкритим сирцевим кодом (Open Source), що розповсюджується під ліцензією GNU.	ArcGIS — пропріетарна система з закритою платною ліцензією. Вартість версії для ПК комерційного використання складає 245000 - 490000 грн, а серверної версії 700000 - 1400000 грн.
Операційні системи	Windows, Mac OSX, Linux, BSD, Android	Windows
Розширення	Вбудований репозитарій безкоштовних розширень.	Вбудовані можливості, більшість доступних розширень платні.
Інструменти	загалом зі встановленими основними розширеннями список налічує 770 інструментів з можливістю безмежного розширення. Умовно можливий виділити такі групи найпопулярніших інструментів: <ul style="list-style-type: none"> • робота з даними ДЗЗ; • геостатистика; • гідрологічний аналіз; 	Групи та кількість інструментів значною мірою залежать від випуску. Загалом інструментарій ArcGIS дуже багатий і налічує такі основні групи інструментів: <ul style="list-style-type: none"> • ArcGIS 3D Analyst – набір для роботи з тривимірними даними, моделями рельєфу та іншим; • ArcGIS Geostatistical Analyst –

	<ul style="list-style-type: none"> аналіз каналів; аналіз освітлення; морфометричний аналіз; моделювання пожеж; робота з LIDAR; робота з тривимірними моделями рельєфу (DEM); растрова калькуляція; інструменти зональної статистики; робота з базами даних; величезний набір інструментів для аналізу та створення з растрових та векторних об'єктів; тривимірна візуалізація; робота з CAD; експорт в інтерактивні мапи як на сервер, та і у вигляді відстороненого веб-застосунку (OpenLayers, Leaflet); 	набір для моделювання, оцінки та аналізу геостатистичних даних; <ul style="list-style-type: none"> ArcGIS Network Analyst – набір для просторового аналізу мереж та шляхів, покликаний вирішувати логістичні проблеми; ArcGIS Tracking Analyst – аналітичні інструменти для оцінки залежності динаміки просторових даних в часі; ArcGIS Data Interoperability – інструменти для імпорту та експорту в різні формати даних, що підтримуються; Експорт в інтерактивні мапи для серверу ArcGIS або ArcGIS online.
Оновлення	Нові версії виходять через кожні 4-6 місяців, регулярно доступні бета-версії найновішої версії, що ще офіційно не вийшла.	Нові версії виходять приблизно один раз на рік. Оновлені версії розповсюджуються як окремі програмні продукти, що необхідно купувати.
Розробка додатків	Python, C++, R	Python, C++, C#, R, Java
Переклад	48 мов	11 мов

Відкриті для користувача ГІС знаходяться на стадії дорослішання, але безумовно заслуговують уваги та врахування в довгостроковому плануванні, гарантуючи істотну економію на ліцензіях, готовність до інновацій і ефективність розробки за рахунок використання готового програмного коду. Вигода у використанні такого ПЗ, з одного боку, особливо очевидна для невеликих, некомерційних і громадських об'єднань та компаній, для дослідних, державних та інших організацій з великою кількістю філій досить обмеженої функціональності. З іншого боку, відкриті ГІС представляють собою новий інструмент конкурентної боротьби для компаній, чий основний прибуток не йде від продажу ПЗ (наприклад компаній-інтеграторів). Використання відкритих ГІС здатне різко зменшити витрати і посилити конкуренцію. Тим не менше, ряд недоліків відкритого ПЗ ГІС на даний момент перешкоджає негайному його впровадженню в організаціях як основного ПЗ ГІС. З поліпшенням підтримки, розвитком участі вітчизняних розробників у міжнародних проектах і зростанням загального рівня знання проблематики ГІС, ситуація буде змінюватися на краще для відкритих ГІС. Важливим починанням в цій галузі стали б пілотні проекти, що показують рівень готовності відкритих ГІС до реальної роботи.

Список використаних джерел: 1. QGIS. Вільна географічна інформаційна система з відкритим кодом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.qgis.org/uk/site/index.html> (дата звернення: 30.03.2018). – Назва з екрана. 2. GNU General Public License. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.gnu.org/licenses/gpl.html> (дата звернення: 30.03.2018). – Назва з екрана. 3. The Open Source Geospatial Foundation. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.osgeo.org> (дата звернення: 30.03.2018). – Назва з екрана. 4. ArcGIS. The Mapping & Analytics Platform. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.esri.com/arcgis/about-arcgis>.

Терещук Богдан – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Мельник Олександр – кандидат технічних наук, доцент кафедри геодезії, землевпорядкування та кадастру Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Перспективи, проблеми та переваги застосування растрових моделей в геоінформаційних системах

Розглянуто галузі використання растрових моделей даних в різних областях геоінформаційних технологій. Окреслено перспективи використання растрових даних. Виділено їх переваги та вказано недоліки.

Ключові слова: растрові моделі даних, геоінформаційні технології, геодані.

Tereschuk B., Melnyk O. Prospects, Problems and Advantages of Using Raster Models in Geographic Information Systems. Areas of using raster data models in different tasks of geographic information technologies are considered. Prospects for using raster data are outlined. Their advantages and their shortcomings are highlighted.

Key words: bitmap data models, geoinformation technologies, geodata.

Історія застосування растрового способу подання просторових даних має декілька періодів. На початку розвитку геоінформаційних технологій (ГІТ) надавалася перевага растровому способу, оскільки ще не були розвинені засоби введення векторної інформації й алгоритми маніпулювання векторними даними. Тому геоінформаційні проекти орієнтувалися на растрове подання інформації у вигляді вкладених одна в одну регулярних матриць різної просторової розрізненості. Кожна комірка такої матриці містила необхідний (іноді достатньо значний) об'єм тематичної інформації [1].

Перетворення растрових даних у цифровий вигляд відбувається шляхом їх сканування. Джерелами растрових даних для растрової моделі можуть слугувати:

– фотозображення (image): аеро- та космічні знімки території, фотографії об'єктів;

- креслення, малюнки;
- топографічні карти; плани; схеми;
- конвертування з триангуляційних даних,
- растеризація векторних даних;
- тексти: документи; таблиці.

З розвитком апаратної та програмної частин геоінформаційних систем (ГІС) набув популярності векторний спосіб подання географічних даних, що активно використовувався в галузі картографії, в основному завдяки зменшенню вимог до апаратної частини проектів і запозиченню методів із програм інженерної графіки. В цей період різко зросла кількість проектів, що називалися геоінформаційними, але які виконувались на рівні складних інженерних розробок засобами і методами систем автоматизованого проектування (САПР).

Однак підвищення якості презентації рішень інженерно-технічних задач на місцевості з використанням прийомів автоматизованої картографії і САПР призвело до вихолощування сутності просторового аналізу методами ГІС і, досить часто, до

підміни понять. Тому растрове подання просторової інформації залишилося тільки в системах обробки даних дистанційного зондування землі як невід'ємної частини технології отримання просторової інформації, досягши в цьому секторі ГІТ значного прогресу.

У зв'язку з підвищенням ролі екологічного фактора в життєдіяльності суспільства намітилися серйозні зміни пріоритетів розвитку технічної і наукової думки. Перед фахівцями з усіх галузей знань, особливо наук про Землю, були поставлені завдання з аналізу функціонування техногенних систем у природному середовищі, контролю якості навколишнього середовища, моніторингу стану природних і антропогенних об'єктів. Для того щоб підвищити розрізненість таких задач у ГІТ, активно застосовується математичне моделювання. Потік даних, які безперервно фіксують розподілені характеристики і явища, значно зріс. Ці дані більш доцільно представляти саме у вигляді растрових моделей.

В ГІТ через систему наук про Землю прийшли поняття ядерноекотонної структури природних і антропогенних геокомплексів, в яких відсутнє поняття різних меж, характерне для векторних моделей даних. Усе ширше застосовуються методи аналізу просторових об'єктів на основі статистичних характеристик, дескриптивних множин, нечітких класифікацій і параметризацій, формалізовані у вигляді алгоритмів обробки саме растрових моделей даних.

Завдяки можливості порівняння, зручності використання аналітичних алгоритмів обробки просторової інформації в різних форматах був зроблений висновок про перевагу растрового подання даних у геоінформаційних проектах для аналізу інформації та підтримки прийняття рішень. Тому растровий спосіб подання геоданих переживає зараз підйом на якісно новому рівні використання в ГІТ. Крім того, у всьому світі переглядається ставлення до використання растрових моделей у поданні інформації користувачеві.

Якщо раніше використання тематичних растрових шарів у ГІС зводилося до ролі пасивної основи, завдання якої полягало в тому, щоб прикрасити й "оживити" зовнішній вигляд вихідного зображення, то нині тематичні растрові шари стали важливими наочними джерелами інформації про простір.

Зокрема, інформація про температуру поверхні з локальними мінімумами і максимумами, показники віддаленості та часу досягнення різних об'єктів із певної точки місцевості, безперервно мінливі характеристики навколишнього середовища (щільність ґрунту, лісопокриття території, ступінь прохідності боліт, загазованість міського середовища тощо) найбільш точно і достовірно представляються саме в растровому вигляді.

До переваг растрових моделей можна віднести швидкість формалізації і подання матеріалів у машинозчитуваному вигляді. Сучасні способи отримання цифрових аеро- і космічних фотознімків дають можливість подання геоданих у системі реального часу без застосування тривалих і трудомістких робіт з шифрування даних у векторний формат або використання дорогих напівавтоматичних векторизаторів.

Недоліком растрового подання інформації є значний об'єм файлів, що позначається в основному на швидкості обробки інформації на комп'ютерах із невеликими розмірами оперативної пам'яті та часу виведення зображення на екран. Для подолання цих недоліків використовуються різні способи стискання (упакування) інформації від найпростішого групового, або лексикографічного коду (run length code), до створення ієрархічної пірамідної структури (pyramid layers, reduced resolution datasets), або організації зблокованої структури з прямим доступом до кожного блоку – невеликої квадратної ділянки зображення (tiled format).

Для прискорення і спрощення візуалізації застосовуються способи попереднього створення зображень, які загрублюються в 2–6 разів, зі збереженням їх в окремих

файлах і можливістю виклику тематичного шару необхідного зазубіння залежно від потрібної операції.

Важливим стимулом використання растрових моделей даних в останні роки став надзвичайно великий стрибок розвитку дистанційного зондування землі. Важливі космічні місії на кшталт SRTM (англ. Shuttle Radar Topography Mission) [2], програма Landsat [3], Sentinel-2 [4] та ін. на сьогодні пропонують вільнодоступні растрові дані дистанційного зондування, використання яких відкриває широкий потенціал вивчення різноманітних процесів на нашій планеті.

Отже, підсумувавши вищезгадане, можна окреслити наступні переваги і недоліки растрових моделей даних в ГІС.

До недоліків растрових моделей відносять:

- географічні об'єкти характеризуються менш точною інформацією про місце розташування та менш точною інформацією про їх розміри;
- растри потребують більших обсягів пам'яті комп'ютера;
- регулярна структура не пристосована до змін складного рельєфу;
- розриви безперервності передаються недостатньо добре;
- втрачаються точні місця розташування точок вершин і дна.

Подання географічних об'єктів растровими моделями має такі переваги:

- це проста модель;
- растр відображує безперервно охоплювану територію;
- растрові дані простіші для обробки та забезпечують більш високу й швидкодію;
- введення растрових даних є менш трудомістким процесом.

Список використаних джерел: 1. Зацерковний В. І. Геоінформаційні системи і бази даних : монографія / В. І. Зацерковний, В. Г. Бурачек, О. О. Железняк, А. О. Терещенко. – Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2014. – 492 с. 2. Shuttle Radar Topography Mission. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www2.jpl.nasa.gov/srtm/> (дата звернення: 31.03.2018). – Назва з екрана. 3. Landsat Missions. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://landsat.usgs.gov/> (дата звернення: 31.03.2018). – Назва з екрана. 4. Introducing Sentinel-II [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.esa.int/Our_Activities/Observing_the_Earth/Copernicus/Sentinel2/Introducing_Sentinel-2 (дата звернення: 31.03.2018). – Назва з екрана.

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ГЕОГРАФІЇ ТА КРАЄЗНАВЧА РОБОТА

УДК 37.016:911-057.874

Бенедюк Валентина – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Денисюк Віра – студент 5 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Творча діяльність школярів у процесі організації позакласної роботи з географії

Позакласна робота з географії є невід'ємною складовою навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі. У тезах розкрито методичні підходи, які спрямовані на розвиток творчої активності школярів при організації відповідної діяльності. Встановлено, що ефективність позакласної роботи зростає при забезпеченні взаємозв'язку різних форм навчально-виховної роботи.

Ключові слова: позакласна робота, творчість, школярі.

Benedyuk V. V., Denisyuk V. V. Creative Activity of School Students in the Course of the Organization of out-of-class Work on Geography. Out-of-class work on geography is an integral part of teaching and educational process at comprehensive school. In theses it is opened the methodical approaches aimed at the development of creative activity of school students at the organization of the related activity. It is established that the effectiveness of out-of-class work increases when ensuring interrelation of various forms of teaching and educational work.

Key words: out-of-class work, creativity, school students.

У методиці навчання географії в останні роки спостерігаються окремі новаторські підходи. Вони передусім спрямовуються на розвиток творчого мислення дітей. Це вимагає відповідних інновацій у процесі діяльності педагога. За нашим задумом, однією з проблем, що потребує нових досліджень, є активізація творчої діяльності учнів у процесі організації позакласної роботи. Окремі методичні аспекти відповідної роботи розробляли Кобернік С. Г., Корнєєв В. П., Топузов О. М. та інші. Зокрема, Топузов О. М. обґрунтовує особливості організації *позакласного навчання з географії, виділяючи такі його види: 1) перманентні – постійні* (географічний факультатив і гурток, географічний клуб, шкільний краєзнавчий музей тощо); 2) *систематичні* (тиждень географії, географічна конференція, олімпіада тощо); 3) *епізодичні – нерегулярні* (географічна екскурсія, туристичний похід тощо) [4, 385].

У процесі досліджень нами вивчався практичний досвід роботи вчителів географії Млинівського району Рівненської області. Встановлено, що в переважній більшості система організаційних форм позакласної роботи базується на краєзнавчому принципі навчання. Діяльність учнів спрямовується на самостійний збір, систематизацію та узагальнення інформації, що сприяє підвищенню їх інтересу до географічних знань. Матеріали про географічні особливості рідного краю є основою для формування географічних знань, для проведення навчальних досліджень школярами. Зосередження уваги учнів на конкретних прикладах, які

викликають протиріччя між раніше сформованими закономірностями, сприяє зростанню результативності творчої діяльності школярів. Такий підхід дає змогу формувати знання на проблемній основі та сприяє активізації зв'язків навчання з життям.

Наші дослідження підтверджують, що для розвитку творчості особистості необхідно забезпечувати тісний взаємозв'язок позакласних форм роботи та процесу формування знань на уроці. Скажімо, у ході позакласної діяльності школярі поглиблюють та розширюють ті знання, які вони отримали на уроці. При цьому педагог зосереджує увагу на головних географічних поняттях і закономірностях. У свою чергу, на уроці нові географічні знання у певній мірі формуються на основі переосмислення інформації, зібраної учнями під час екскурсій, походів тощо. Такий підхід до використання організаційних форм навчально-виховної роботи забезпечує глибоке і свідоме формування знань школярів та підвищує їх інтерес до географічної науки.

Важливою передумовою результативності позакласної роботи є поступове ускладнення змісту навчальних завдань, передбачених для виконання їх учнями. При цьому для вчителя важливо враховувати вікові та психологічні особливості школярів. Педагогічний досвід свідчить, що позакласна робота має високу ефективність при поєднанні інноваційних та традиційних підходів при її організації.

Залучення школярів до позакласної роботи у процесі вивчення географії дає можливість вчителю краще вивчити психологічні особливості дітей та виявити їх інтереси. Відповідна робота активізує навчально-виховний процес і спрямовує учнів на визначення власних перспектив щодо своєї подальшої діяльності у суспільстві.

Список використаних джерел: 1. Борисенко О. Ф. Компетентнісний підхід до викладання географії в загальноосвітніх навчальних закладах / О. Ф. Борисенко // *Географія*. – 2017. – № 19 – 20 (335 – 336). – С. 4–8. 2. Кобернік С. Г. *Методика викладання географії в школі : Навчально-методичний посібник* / С. Г. Кобернік. – К.: Стафед-2, 2000. – 320 с. 3. Корнеев В. П. *Інноваційність – важлива ознака сучасної географічної освіти* / В. П. Корнеев, Л. І. Круглик // *Географія*. – 2009. – № 17 (141). – С. 2-4. 4. Топузов О. М. *Загальна методика навчання географії* / О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П. Вішнікіна. – Київ : ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.

УДК 37.016:911-057.874

Бенедюк Валентина – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри економічної та соціальної географії Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
Цюприк Валерія – студент 6 курсу географічного факультету Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки

Методичні особливості формування комунікативної компетентності учнів

Формування компетентностей учнів сприяє їх підготовці до подальшої практичної діяльності. У тезах розкрито методичні підходи, спрямовані на формування комунікативної компетентності школярів при вивченні географії у загальноосвітній школі. Встановлено, що ефективність відповідної роботи зростає при впровадженні технологій, які спрямовані на активізацію пізнавальної діяльності учнів.

Ключові слова: комунікативна компетентність, методи, школярі.

Benedyuk V. V., Tsyuprik V. O. Methodical Features of Formation of Communicative Competence of Pupils.

Formation of competencies of pupils promotes their preparation for further practical activities. In these it is opened the methodical approaches directed to formation of communicative competence of school students when studying geography at comprehensive school. It is established that the effectiveness of the corresponding work increases at introduction of the technologies directed to activation of cognitive activity of pupils.

Keywords: communicative competence, methods, school students.

В останні роки для методики навчання географії характерні новаторські підходи, які спрямовані на розвиток компетентної особистості. Зокрема, Топузов О. М. у підручнику із загальної методики навчання географії розкриває теоретичні та методичні основи компетентісно-зорієнтованого навчання. Відповідний передовий педагогічний досвід систематично відображається у журналах «Географія» (Харків).

У процесі нашого дослідження ми зосередили увагу на формуванні комунікативної компетентності, яка передбачає ефективне спілкування школярів на основі ґрунтового володіння знаннями, уміннями та навичками. Безперечно, що для досягнення відповідних результатів сучасний вчитель повинен усвідомлювати процес навчання як активну пізнавальну діяльність учнів.

На основі аналізу літературних джерел та передового педагогічного досвіду встановлено, що для ефективного формування комунікативної компетентності учнів педагогу необхідно перш за все забезпечити організацію самостійної та творчої діяльності школярів. Результативність відповідної роботи значно підвищується при впровадженні у навчальний процес інтерактивних методів навчання. Зокрема, це спільна групова робота школярів, дискусії, рольові ігри тощо. При такому підході виникає робоча навчальна взаємодія та діалог між учнями, що передбачає зручні умови навчання, за яких школярі відчувають інтелектуальну впевненість. Використання на уроках інтерактивних методів навчання забезпечує розвиток умінь учнів вести ділову розмову, змінюючи її глибину, обґрунтовувати власні думки у ході дискусії, приймати продумані рішення.

Формуванню комунікативної компетентності школярів сприяє використання технологій, які ґрунтуються на краєзнавчому принципі навчання. Його ефективність зростає при поєднанні різних форм роботи. Скажімо, педагог на уроках географії скеровує діяльність учнів на переосмислення тих матеріалів, які зібрані ними у позаурочний час. Генетична близькість всього, що вивчається, викликає інтерес до знань та спонукає школярів до активного спілкування. Результатом відповідних комунікацій є самостійне розкриття учнями провідних понять та закономірностей досліджуваних об'єктів. Використання методичних варіантів, що включають інформацію про рідний край, забезпечує розвиток навичок школярів узагальнювати різні ідеї однокласників, навчає їх розуміти партнерів по спілкуванню, сприяє формуванню глибоких знань.

Розвитку навичок спілкування учнів сприяє організація пошукової та дослідницької роботи, яка може передбачати як індивідуальні, так і групові завдання. Зокрема, при формуванні географічних знань результативними є проектні технології. Створення школярами власних проектів забезпечує розвиток їх навичок застосовувати знання у різних життєвих ситуаціях. Виступи учнів на уроці з результатами досліджень дають змогу набувати досвіду спілкування у творчій атмосфері та забезпечують потребу кожного школяра у самореалізації.

Зростанню ефективності спілкування учнів сприяє проблемний підхід до процесу формування знань, який враховує психологічні особливості мислення особистості та спонукає до самостійного пізнання. В його основі лежить створення навчальних проблемних ситуацій та їх вирішення. Такий підхід розвиває вміння

школярів висловлювати і обґрунтовувати власні думки, аналізувати різні ідеї, на основі яких робити ґрунтовні висновки.

У ході проведених досліджень встановлено, що у процесі пізнання результативність розвитку навичок спілкування школярів зростає при поєднанні різних форм і методів навчання та при поступовому ускладненні змісту пошукових завдань.

Список використаних джерел: 1. Євтушевська Т. С. Компетентнісний підхід під час викладання географії / Т. С. Євтушевська // *Географія*. – 2016. – № 1 – 2 (293 – 294). – С. 2–16. 2. Приймак О. М. Формування соціальної компетентності учнів через проектну діяльність / О. М. Приймак // *Географія*. – 2016. – № 3 – 4 (295 – 296). – С. 8 – 11. 3. Садкіна В. І. Компетентності – обговорюємо, тлумачимо, звикаємо до нових підходів / В. І. Садкіна // *Географія*. – 2016. – № 19 – 20 (311 – 312). – С. 2–5. 4. Топузов О. М. Загальна методика навчання географії / О. М. Топузов, В. М. Самойленко, Л. П. Вішнікіна. – Київ : ДНВП «Картографія», 2012. – 512 с.

Для нотаток

Наукове видання

Суспільно-географічні чинники розвитку регіонів

Матеріали II Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції
(м. Луцьк, 19–20 квітня 2018 р.)

(Українською, англійською, російською мовами)

Друкується в авторській редакції

Верстка: С. О. Пугач, І. В. Поручинська, Я. С. Сосницька,
Обкладинка: Ж. А. Шульган, О. О. Івашин

Здано до набору 16.12.2018р. Підписано до друку 17.04.2018р.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Arial.
Друк цифровий. Ум. Друк арк. 15,6. Обл. вид. арк. 14,65.
Наклад 100 примірників.Замовлення № 529.

СПД Гадяк Жанна Володимирівна
Друкарня «Волиньполіграф»
Свідоцтво Держкомінформу України ДК №3585 від 22.09.09р.
вул. Привокзальна, 12, м. Луцьк, 43021
Тел.: (0332) 77 07 14, 77 05 02
e-mail: vpolygraf@gmail.com
www.vpolygraf.com.ua